ŠIUOLAIKINĖ KOMEDIJA

Gulbės giesmė

John GALSWORTHY

John Galsworthy

ŠIUOLAIKINĖ KOMEDIJA

III

Gulbės giesmė

Iš anglų kalbos vertė
IRENA BALČIŪNIENĖ

Vilnius 2009

UDK 820-3
Ga271

John Galsworthy
A Modern Comedy
The Swan Song
Progress Publishers, M., 1964

ISBN 978-5-415-02051-5
ISBN 978-5-415-02107-9 (3 dalis)

© Vertimas į lietuvių kalbą,
Irena Balčiūnienė, 2009
© Leidykla VAGA, 2009

Gulbės giesmė

1928

Iš medžiagos, tokios pačios kaip sapnas,
Mes išausti; ir mūs būtis menka
Miegų vien gobiama.

Williamas Shakespeare'as „Audra“[1]

---

[1] Williamo Shakespeare'o pjesė „Audra“ („The Tempest“, 1611–1612), parašyta paskutiniaisiais jo kūrybos metais (IV veiksmas, 1 scena).

Skiriu F. N. Doubleday'ui[2]

---

[2] Frankas Nelsonas Doubleday'us (1862–1934) – amerikiečių leidėjas, 1897 m. įsteigęs garsią leidybos bendrovę ***Doubleday & McClure Company.***

Pirma dalis

I skyrius

VALGYKLOS STEIGIMAS

Dėl nesibaigiančių sensacijų ir vienas kitą vejančių skandalų šiuolaikinės visuomenės atmintyje atsiranda savotiškų tuštumų, todėl jau tūkstantis devyni šimtai dvidešimt šeštų metų pavasarį Flerės Mont ir Mardžorės Ferar susikirtimas buvo bemaž pamirštas. Be to, Flerė nebeteikė visuomenei paskatų jį prisiminti, nes, grįžusi iš kelionės aplink pasaulį, susidomėjo Imperija – šis potraukis buvo toks nemadingas, kad viliojo ir jaudino kaip koks naujas dalykas ir beveik nekėlė įtarimų asmeniniu suinteresuotumu.

Dabar „bimetalinėje svetainėje" susitikdavo žmonės, kurie nė iš tolo nebuvo „liūtai" – kolonijų gyventojai, amerikiečiai, studentai iš Indijos, – tačiau, Flerės manymu, „neapsakomai įdomūs", ypač studentai indai, tokie vinklūs ir paslaptingi, kad ji niekaip nepermanė, ar ji „naudojasi" jais, ar jie „naudojasi" ja.

Suvokusi, kad fogartizmui skirta vargingai kopti į neįveikiamą kalną, ji jau seniai dairėsi Maiklui antros temos kalbai parlamente ir dabar, susipažinusi su Indija, kurioje praleido šešias savaites, nusprendė, kad Maiklas turėtų imtis ginti laisvą indų įvažiavimą į Keniją[1]. Pašnekesiai su indų studentais atskleidė tiesą, kad negalima eiti keliu, nežinant, kur jis veda. Nors tai buvo nemokantys naudotis aplinkybėmis keistuoliai, apmąstymuose nugrimzdę slapukai, jie vis dėlto neabejojo, kad atskiros organizmo molekulės ne tokios svarbios kaip visas organizmas ir kad jie tikrai nėra tokie svarbūs kaip Indija. Flerė pamanė susidūrusi su tikru tikėjimu – tai buvo naujas, „kutenantis“ potyris. Ji pasidalijo mintimis su Maiklu.

---

[1] Trečiame XX amžiaus dešimtmetyje Indijos imigrantų Kenijoje suvaržymai buvo plačiai pasaulio bendruomenės aptarinėjami.

– Puiku, – tarė jis, – bet mūsų draugai indai dėl savo tikėjimo nepraleido ketverių metų apkasuose ir nedrebėjo, kad į juos nepakliūtų. Antraip neteiktų viskam tokios didelės reikšmės. Gal jie irgi to norėtų, tačiau pojūčiai kaip reikiant atšiptų. Štai ką iš tiesų padarė karas visiems fronte pabuvusiems europiečiams.

– Juk tikėjimas dėl to nepraranda įdomumo, – šaltai atšovė Flerė.

– Matai, brangioji, pamokslininkai pliekia mus, kad šlaistomės nenusigriebdami nieko rimta, bet kaip tikėti aukščiausiąja galia, jeigu per jos nelemtus įnorius milijonai žmonių siunčiami į mėsmalę? Žinai, valdant karalienei Viktorijai buvo labai skatinamas pigus ir lengvas tikėjimas, toks, kokį dabar išpažįsta mūsų draugai indai – jų Indija pramurksojo nuo Sipajų maišto[2] laikų, ir tas maištas buvo tik ribuliai paviršiuje. Todėl nereikia į juos žiūrėti rimtai.

– Aš ir nežiūriu. Bet man patinka, kaip jie tiki tarnaujantys Indijai.

Ir, pamačiusi Maiklo šypseną, Flerė susiraukė, nes atspėjo, kad, jo nuomone, ji tik plečia savo kolekciją.

Jos šešuras, kadaise iš tiesų domėjęsis Rytais, net antakius kilstelėjo, išgirdęs apie tas naujas pažintis.

– Pats seniausias mano draugas – teisėjas Indijoje, – pasakė jis Flerei gegužės pirmąją. – Gyvena ten keturiasdešimt metų. Dvejiems metams praėjus po išvykimo parašė, kad pradeda permanyti indus. Praėjus dešimčiai, parašė visiškai juos permanęs. Vakar kaip tik gavau jo laišką, – rašo, kad po keturiasdešimties metų nieko apie juos nežino. Taip kaip ir jie apie mus. Rytai ir Vakarai – skirtingos kraujo apytakos.

---

[2] 1857–1859 metų sukilimas, vadinamas Pirmuoju Indijos nepriklausomybės karu, prasidėjo kolonijinės kariuomenės rekrūtų sipajų maištu, prie kurio prisidėjo daugelis feodalų, taip pat amatininkai ir valstiečiai. Sukilimas apėmė Džamnos-Gango tarpupį, Bengaliją ir persimetė į šalies centrą.

– Ar per keturiasdešimt metų jūsų draugo kraujo apytaka nepasikeitė?

– Nė kiek, – atsakė seras Lorensas. – Tam reikia keturiasdešimties kartų. Įpilkite man, brangioji, dar puodelį tos nuostabios turkiškos kavos. Ką sako Maiklas apie visuotinį streiką[3]?

– Kad vyriausybė nenusileis, kol profsąjungų taryba neatsiims reikalavimų.

– Visiškai teisingai! Jeigu ne angliška kraujotaka, prasidėtų, „Senojo Forsaito“ žodžiais tariant, „gražūs dalykėliai“.

– Maiklas palaiko angliakasius.

– Ir aš, brangioji. Angliakasiai – nuostabūs žmonės, tik juos kaip prakeiksmas slegia jų vadai. Tą patį galima pasakyti ir apie šachtų savininkus. Tie puikieji vadai visą šalį nugaluos, kol prieis liepto galą! O su anglimi – vargas grynas. Iš pradžių veidai nuo jos pajuodo, o dabar dar ir akyse pajuos. Nelinksma, oi kaip nelinksma! Na, sudie! Pabučiuokite Kitą ir pasakykite Maiklui – tegul nežiopso.

Visiškai taip Maiklas ir stengėsi elgtis. Nors, kilus „Didžiajam karui“, pagal metus jis jau buvo tinkamas frontui, tačiau dar buvo per jaunas suvokti, kad, priartėjus kritinei akimirkai, žmogus ima tikėti, jog taip lemta. Prieš „Didįjį streiką“ jau suvokė tai labai aiškiai, kaip ir tai, kad žmonės labai saugo gerą savo vardą. Jis pastebėjo, kad abi šalys parodė didžiulį norą siekti susitarimo, žinoma, nedarydamos jokių nuolaidų; kad šūkiai „Ilgiau dirbti, mažiau uždirbti“ ir „Nė minutės ilgiau, nė šilingu mažiau“ mandagiai linkčioja vienas kitam ir artindamiesi vis labiau tolsta vienas nuo kito. Todėl dabar, sunkiai slėpdamas nekantravimą, nenuorama Maiklas sekė, kaip apdairiai aiškinasi galimybę susiderėti tikrieji britai, vieninteliai besiginčijančių šalių taikintojai. Kai tą atmintiną pirmadienį staiga paaiškėjo, kad gelbėti gerą vardą reikia ne tik paskelbusiems šūkius, bet ir tikriesiems britams, jis suprato, kad viskas baigta, ir, grįžęs pusiaunaktį iš Bendruomenių rūmų, pažvelgė į miegančią žmoną. Ar pažadinti Flerę ir pasakyti, kad vyriausybė „prisižaidė“, ar neverta? Kam drumsti jai ankstyvąjį, „grožio“ miegą? Netrukus ir taip sužinos. Svarbiausia, nepamanys, jog čia kas rimta. Nuėjęs į drabužinę, Maiklas pastovėjo prie lango, žvelgdamas žemyn į tamsią aikštę. Visuotinis streikas – paskelbus apie tai vos prieš dvylika valandų! „Šioks toks“ išbandymas britų būdui! Britų būdas? Nuojauta jau seniai Maiklui sakė, kad paviršinės jo apraiškos apgaulingos; kad parlamento nariai, teatro mėgėjai, mikliai miklinančios poniutės aptemptomis suknelėmis, įmitę generolai, išdribę krėsluose, purkštaujantys, tik paplaukiui glostomi poetai, pamokslaujantys pastoriai, plakatai gatvėse ir už viską viršesnė Spauda – nėra tikrieji tautos nuotaikų reiškėjai. Jeigu nebus spausdinami laikraščiai, gal atsiras galimybė pamatyti ir pajusti britų būdą; per visą karą laikraščiai tam tik kliudė, bent jau Anglijoje. Apkasuose, aišku, buvo visai kas kita – ten užuojauta ir neapykanta, savireklama ir fantazijos buvo „tabu“, ir, pasitelkęs niūroką humorą, britas „laikėsi iš paskutiniųjų“, didis ir paprastas, purvinas ir kruvinas, skendėdamas smarvėje ir triukšme, kęsdamas nesibaigiantį košmarą būti be jokios prasmės įsviestam į skerdynes. Dabar, – Maiklas juto, – įžūlokas humoras, būdingas britui, aštrėjantis, juo prasčiau klostosi reikalai, vėl ras sau palankią dirvą. Ir, nusigręžęs nuo lango, jis persirengė ir grįžo į miegamąjį.

---

[3] 1926 metais Anglijos šachtininkų pradėtas, gegužės 4–12 dienomis trukęs, visuotinis darbininkų streikas.

Flerė nemiegojo.

– Na?

– Streikas paskelbtas.

– Kaip neįdomu!

– Kurgi ne, teks gerokai paplušėti.

– Tai kam reikėjo tos komisijos ir visų tų subsidijų[4], jei neįstengėte šito išvengti?

---

[4] Konservatorių vyriausybė 1925 metų liepos mėnesį padėčiai anglies pramonėje išnagrinėti buvo įsteigusi Karališkąją komisiją ir išdavusi šachtų savininkams subsidijas, kad angliakasiams tam tikrą laiką būtų mokami atlyginimai.

– Visiškai aišku, mažute, kad nebuvo nė menkiausio reikalo.

– Kodėl jiems niekaip nepavyksta susitarti?

– Todėl, kad reikia gelbėti gerą vardą. Nėra pasaulyje stipresnės paskatos už savo vardo gelbėjimą.

– Kaip suprasti?

– Na, dėl to prasidėjo karas, dėl to dabar prasideda streikas. Be „savo vardo gelbėjimo" tikriausiai ir gyvybė žemėje jau būtų išnykusi.

– Nepliaukšk niekų!

Maiklas pabučiavo Flerę.

– Teks ir tau ko nors stvertis, – mieguistai ištarė ji. – Parlamente nebus apie ką kalbėti, kol visa tai tęsis.

– Tikrai, sėdėsime ir spoksosime vieni į kitus, tarpais ištardami žodžius „veiksmų planas".

– Kaip dabar praverstų Musolinis.

– Tai jau ne. Už tokius galiausiai tenka atkentėti. Prisimink, ką padarė Diasas[5] Meksikai, Leninas Rusijai, Napoleonas Prancūzijai arba kad ir Kromvelis Anglijai.

– Bet Karolis Antrasis[6], mano manymu, buvo šaunus, – sumurmėjo Flerė į pagalvę.

Maiklas kurį laiką neužmigo, sujaudintas bučinio; kiek snustelėjęs, vėl nubudo. Kad išsaugotų gerą savo vardą! Dėl to niekas nė piršto nepajudins. Beveik valandą jis gulėjo, stengdamasis rasti būdą visus išgelbėti, paskui užmigo. Pabudo septintą, jausdamasis praradęs begalę laiko. Po nerimo dėl tėvynės ir rūpesčio dėl „veiksmų plano" kauke slepiasi tiek asmeninių jausmų, motyvų, prietarų! Kaip ir prieš karą buvo juntamas aistringas troškimas pažeminti priešininką, užtraukti jam gėdą; kiekvienam norėjosi išsaugoti gerą savo vardą kito sąskaita.

---

[5] Jose de la Crusas Porfirio Diazas Morisas (1830–1915) – Meksikos prezidentas. Jis valdė nuo 1876 iki 1880 ir nuo 1884 iki 1890 metų.

[6] 1660 metai, karaliumi Karoliu II (1630–1685) paskelbus Stiuartų dinastijos princą (Karolio I sūnų), laikomi monarchijos restauracijos metais. Škotija vėl tapo atskira valstybe, turinčia su Anglija tą patį karalių. Anglikonų bažnyčia vėl tapo valstybine. Puritonams buvo pripažinta tikėjimo laisvė.

Tuoj po pusryčių Maiklas išėjo iš namų.

Vestminsterio tiltu judėjo mašinų ir žmonių srautas: nevažinėjo nei autobusai, nei tramvajai, tik ūžė pilni ir tušti sunkvežimiai. Šen bei ten jau buvo matyti įžūlokai linksmai nusiteikę keli savanoriai policininkai, tartum išsiruošę į kviestinę arbatėlę. Maiklas patraukė Haid Parko link. Per vieną naktį spėjo išdygti šita stulbinamai surikiuota sunkvežimių, bidonų, palapinių grūstis! Koks nuostabus dalykiško ir žinybinio veiklumo proveržis vidur visiško proto ir vaizduotės apsnūdimo, kaip tik ir atvedusio prie valstybės krizės! „Ir dar sako, kad mes nesugebam organizuoti, – pamanė Maiklas. – Štai jums – *tik, žinoma, po laiko*!“

Jis nuėjo toliau, prie vienos didžiųjų geležinkelio stočių. Visoje aikštėje budėjo streikininkai, bet traukiniai, aptarnaujami savanorių, jau važinėjo. Pasimalęs stotyje, Maiklas šnektelėjo su jais. „Po šimts! – tarė jis sau. – Reikėtų tuos vyrukus pamaitinti! Gal čia įrengti valgyklą?“ Ir Maiklas spėriai leidosi namo, į Sauto aikštę.

Flerė dar nebuvo išėjusi.

– Ar padėtum man įrengti geležinkelio stotyje valgyklą savanoriams?

Perskaitęs jos veide klausimą: „Ar tai bus efektingas pasirodymas?“ Maiklas skubiai pridūrė:

– Dirbti teks išsijuosus ir ieškoti visokeriopos pagalbos. Manau, pradžiai gal įjungtume Norą Kerfju ir jos Betnel Gryno komandą. Bet labiausiai mums reikia tavo nuovokumo ir mokėjimo elgtis su vyrais.

Flerė šyptelėjo.

– Gerai, – tarė ji.

Juodu sėdo į automobilį – Somso dovanotą, grįžus iš kelionės aplink pasaulį, – ir išvažiavo, o pakeliui vis paimdavo pavėžėti tai vienus, tai kitus žmones. Betnel Gryne jie užverbavo Norą Kerfju ir jos „komandą“; o kai Flerė pirmą kartą sutiko tą, kurią kadaise įtarinėjo kaip varžovę, Maiklas pastebėjo, jog jai pakako penkių minučių nuspręsti, kad Nora Kerfju pernelyg gera, todėl nepavojinga. Jis paliko jas Sauto aikštėje, aptarinėjančias virtuvės smulkmenas, ir leidosi į žygį prieš visiškai suprantamą biurokratų priešinimąsi. Jautėsi kaip kirpdamas spygliuotą užtvarą tamsią naktį, artėjant puolimui. Ne vieną perkirpęs, Maiklas nuvažiavo į Parlamento rūmus. Jie gauste gaudė nuo niekaip nesuplanuojamų „veiksmų planų“ ir buvo pati nelinksmiausia tą dieną aplankyta vieta. Visi kalbėjo apie „pavojų konstitucijai“. Ištįsęs Vyriausybės veidas dar labiau ištįso, ir visi tvirtino, kad negalima imtis jokių priemonių, kol nebus išgelbėtas geras jos vardas. Be perstojo kartojamų žodžių „spaudos laisvė“ ir „prieš revolverio vamzdį“ kaip nors pagrįsti nebereikėjo. Kuluaruose Maiklas susidūrė su ponu Blaitu, panirusiu į liūdnus apmąstymus apie laikiną švelniai mylimo savaitraščio mirtį, ir devintą valandą nusitempė jį į Sauto aikštę „alkį numarinti“. Flerė irgi buvo parlėkusi tuo pačiu tikslu. Pono Blaito nuomone, vienintelis sprendimas – suburti „teisingai mąstančių“ žmonių grupę.

– Puiku, Blaitai! Bet kas gi šią akimirką „teisingai mąsto“?

– Visa ko pagrindas – fogartizmas, – pareiškė ponas Blaitas.

– Oi! – ištrūko Flerei. – Nepradėkit vėl. Lygiai sėkmingai galėtumėt mūsų dienų žmones įkalbinėti gyventi taip kaip Pranciškus Asyžietis[7]!

– Brangioji ponia Mont, jeigu Pranciškus Asyžietis būtų panašiai galvojęs, dabar niekas nė nežinotų, kad jis egzistavo.

– Gerai, bet ar jis ką nors davė? Buvo kažkoks keistuolis. Visi tie pamokslautojai apie dvasinį tobulėjimą išliko tik kaip muziejinės retenybės. Štai kad ir Tolstojus arba Kristus!

– Ko gero, Blaitai, Flerė sako tiesą.

---

[7] Šventasis Pranciškus Asyžietis (Francesco di Bernardone) (gimė 1181/1182 m. Asyžiuje, Italijoje, mirė 1226 m.) – vienuolis, katalikų šventasis, įkūręs Mažesniųjų brolių (arba pranciškonų) ordiną bei prisidėjęs prie Šventosios Klaros Neturtėlių seserų ordino įkūrimo. Ypač populiarus pasaulyje šventasis, gamtos mylėtojas, pasižymėjęs krikščionišku pamaldumu, savanorišku neturtu.

– Piktžodžiavimas! – atšovė ponas Blaitas.

– Kažin. Pastaruoju metu, Blaitai, aš vis atidžiau įsižiūrėdavau į gatvių gyvenimą ir man ėmė atrodyti, kad kaip tik tai pribaigė fogartizmą. Stebėkite vaikus ir suprasite, kokia begalinė gatvės trauka! Jei vaikas turi gatvę, jis niekada jos nepaliks. Nepamirškite, kad gatvė – tai milžiniškas kultūrinis poveikis. Gatvių mes turim daugiau negu bet kuri kita šalis, ir vaikų jos išauklėja daugiau. Be to, mes pati kultūringiausia pasaulio tauta. Tai įrodys streikas. Trykš ne kraujas, o gera nuotaika – kaip niekur pasaulyje nebuvo ir būti negali. O priežastis viena – gatvės.

– Persimetėlis! – pareiškė ponas Blaitas.

– Žinot, – tarė Maiklas, – juk fogartizmas, kaip bet kuri didžioji religija, yra pernelyg aiškiai išsakyta karti tiesa. Mes, Blaitai, iškart norėjom visų ir visko. Ar bent vieną atvertėm į savo tikėjimą?

– Nė vieno, – pritarė ponas Blaitas. – Bet jeigu neįmanoma atplėšti vaikų nuo gatvės, vadinasi, fogartizmui galas.

Maiklas krūptelėjo, o Flerė skubiai pasakė:

– Kaip gali gauti galą tai, kas neprasidėjo? Maiklai, ar važiuosi su manim apžiūrėti virtuvės, ją gavom neapsakomai prišnerkštą. Kas daroma su tarakonais, kai jų prisiveisia begalės?

– Iškviečiamas marintojas – toks fleitininkas,[8] kuris groja, o jie dvesia.

Tarpduryje patalpos, skirtos būsimai valgyklai, jie susidūrė su Ruta Lafonten iš Noros Kerfju „komandos“ ir kartu nulipo į tamsią pridvisusią virtuvę. Maiklas brykštelėjo degtuką ir surado elektros jungiklį. Velniava! Ryški šviesa sukirbino juodai rudą knibždėlyną, nuklojusį grindis, sienas, stalus. Maiklui pakako savitvardos nužvelgti tris veidus – Flerės, šleikštulio perkreiptą, pono Blaito, praverta burna, gražutės juodbruvės Rutos Lafonten, dirgliai besišypsantį.

---

[8] Aliuzija į Hamelino fleitininką, kurio legendą įamžino broliai Grimmai (grodamas magiška fleita jis išvedė iš miesto žiurkes). Šios vokiečių legendos motyvais parašytas ir Roberto Browningo eilėraštis „Margarūbis Hamelino fleitininkas“ („The Pied Piper of Hamelyn“).

Flerė įsitvėrė Maiklui į rankovę.

– Kokia *šlykštynė!*

Sutrikdyti tarakonai sulindo į plyšius ir aptyko; tik kur ne kur didžiulis užsilikėlis, atrodė, stebi juos.

– Ar galit įsivaizduoti, kad metų metus čia buvo gaminamas valgis! – sušuko Flerė. – Br-r-r!

– Apskritai, – virpėdama ir mikčiodama ištarė Ruta Lafonten, – b-blakės d-dar blogiau.

Ponas Blaitas įnirtingai pešė dūmą. Flerė sušnabždėjo:

– Maiklai, ką daryti?

Buvo išbalusi, tankiai neritmingai kvėpavo, ir Maiklas pamanė: „Per daug šlykštu. Reikia ją iš čia išsivežti“, – bet staiga Flerė čiupo šluotą ir puolė prie didžiulio ant sienos įsitaisiusio tarakono.

Po akimirkos į darbą kibo visi – su šepečiu arba skuduru, plačiai atlapoję langus ir duris.

II skyrius

PRIE TELEFONO

Rytą Vinifredai Darti nebuvo atneštas „Morning Post“. Ji ėjo šešiasdešimt aštuntus metus ir ne itin atidžiai sekė įvykius, atvedusius prie visuotinio streiko: laikraščiai tiek visko prirašo, kad nebežinai kuo tikėti, o dabar dar tie profsąjungų veikėjai visur ėmė kaišioti nosį, – tiesiog apsikęst nebeįmanoma. Be to, vyriausybė visada galiausiai ko nors imasi. Vis dėlto, paklausiusi savo brolio Somso patarimo, ji užvertė namo rūsius anglimi, o spintas – sausais produktais ir apie dešimtą ryto, antrąją streiko dieną, ramut ramutėlė sėdėjo prie telefono.

– Imodžena, čia tu? Ar judu su Džeku užvažiuosit šį vakarą pasiimti manęs?

– Ne, mama. Juk Džekas užsirašė į savanorius ir nuo penkių budi. Be to, teatrai, sako, bus uždaryti. Nueisim kitą kartą. „Pupytė“ dar negreitai dings nuo scenos.

– Gerai, brangute. Bet koks sambrūzdis – tas streikas! Kaip berniukai?

– Sveiki kaip ridikai! Nori būti policininkais. Prisiuvau abiem antpetukus. Kažin, ar „Heridžo“ parduotuvės vaikų skyriuje yra žaislinių policininko lazdų?

– Tikrai atsiras, jei ir toliau šitaip tęsis. Kaip tik šiandien tenai rengiuosi, bus gera proga jiems patarti. Berniukai puikiai atrodys, ar ne? Tu nepristigsi anglies?

– Ne! Džekas sako, kad atsargų kaupti nereikia. Koks jis patriotas!

– Tai sudie, brangioji. Pabučiuok nuo manęs berniukus.

Vinifredai ėmus svarstyti, su kuo čia dar pasikalbėjus, suskambo telefonas.

– Klausau.

– Ar čia gyvena ponas Velas Dartis?

– Ne, o kas kalba?

– Mano pavardė Steinfordas. Esu jo senas universiteto draugas. Gal malonėtumėte pasakyti jo adresą?

Steinfordas? Negirdėta pavardė.

– Su jumis kalba jo motina. Mano sūnaus nėra mieste, bet tikriausiai greit atvažiuos. Gal norite jam ką nors perduoti?

– Ne, ačiū! Turiu su juo pasimatyti. Paskambinsiu vėliau arba užeisiu. Ačiū!

Vinifreda padėjo ragelį.

Steinfordas! Balsas aristokratiškas. Ji vylėsi, kad reikalas neturi nieko bendra su pinigais. Keista, kaip dažnai aristokratiškumas siejasi su pinigais! Teisingiau, jų stygiumi. Senais laikais, dar Park Leino gatvėje, jie pažinojo tiek ir tiek aukštuomenės žmonių, kurie galiausiai bankrutavo arba išsiskyrė. Emilė – jos motina – niekaip negalėdavo atsispirti aristokratiškumui. Taip į jų namus pateko Montis – vilkėjo tokias nuostabias liemenes, visada su gardenija kilpelėje, o kiek galėjo papasakoti skandalingų istorijų – atsilaikyti neįmanoma. Kur jau ten! Ir dabar ji visiškai nesigaili. Jei ne Montis, nebūtų turėjusi Velo, dviejų Imodženos sūnų, Benedikto (jau bemaž pulkininko), nors nemato jo nuo tada, kai šis įsikūrė Gernsio saloje[9] ir augina agurkus, tolėliau nuo pajamų mokesčio. Tegul šneka, ką širdis geidžia, bet netiesa, kad mūsų laikai pažangesni už paskutinį devyniolikto amžiaus dešimtmetį arba dvidešimto pradžią, kai pajamų mokestis neviršijo šilingo, bet ir tai atrodė nemenka suma! Dabar žmonės tik laksto kaip įkirpti ir tauškia, kad niekas nepastebėtų, jog jie ne tokie *chic*[10] ir modernūs kaip kad anksčiau.

---

[9] Normandijos salos – Gernsis ir Džersis Lamanšo sąsiauryje – dalis buvusių Normandijos hercogystės valdų, kurios dabar yra Didžiosios Britanijos karalienės valdos (bet nėra D.Britanijos dalis ir kartu nėra Europos Sąjungos dalis). Dabartinė Didžiosios Britanijos karalienė yra laikoma Normandijos hercoge. Normandijos salų gyventojai naudojasi daugeliu mokesčių lengvatų.

Vėl suskambėjo telefonas. „Prašom palaukti. Kalbėkitės su Vonsdonu.“

– Alio! Tai jūs, mama?

– Velai, kaip malonu! Kokia kvailystė tas streikas!

– Pusgalviai, ir tiek! Klausykit, mes atvažiuojam.

– Tikrai, brangusis? O kam? Juk jums būtų kur kas ramiau kaime.

– Holė sako, kad privalom ką nors daryti. Žinot, kas pas mus atvažiavo vakar vakare? Jos broliukas, Džonas Forsaitas. Žmoną ir motiną paliko Paryžiuje. Sako, pražiopsojo karą, bet jau šito nepražiopsos. Visą žiemą keliavo – Egiptas, Italija, ir taip toliau, – matyt, Amerikos jam jau gana. Sako, nori kokio nors juodo darbo – būti garvežio kūriku. Šiandien po pietų atvažiuosime į „Bristolio“ viešbutį.

– Kodėl, vaikeli, ne pas mane? Juk čia visko pakanka.

– Matot, Džonas – nemanau, kad...

– Bet juk jis, rodos, mielas jaunuolis?

– Ar dėdės Somso pas jus nėra?

– Ne, brangusis, jis Meipldareme. Beje, Velai, neseniai tau skambino kažkoks ponas Steinfordas.

– Steinfordas? Nejaugi! Obris Steinfordas – nemačiau jo nuo Oksfordo laikų.

– Sakė, kad dar paskambins arba užeis.

– Mielai pasimatysiu su Steinfordu. Tai ką gi, mama, jei galit priglausti mus... Tik jau tada ir Džoną. Juodu su Hole dideli draugai. Žinot, šešerius metus nesimatė, bet aš manau, jis beveik nesėdės namie.

---

[10] Elegantiškas, prašmatnus, madingas (*pranc.*).

– Gerai, brangusis, prašom. Kaip laikosi Holė?

– Šauniai.

– O žirgai?

– Neblogai. Turiu pasakišką dveigį, tik dar neprajodytą. Nenoriu išleisti jo iki Gudvudo[11] lenktynių, bet tada būtinai turi laimėti.

– Kaip bus nuostabu. Gerai, vaikeli, laukiu jūsų. Tik nepulk kaip akis išdegęs, nepamiršk savo kojos.

– Ne, gal pavairuosiu autobusą. Juk tai neilgai truks. Vyriausybė pasirengusi kovai. Reikalas, tiesa, rimtas. Na, bet šį kartą jie *įkliuvo*.

– Man taip smagu! Gerai bus, kai tas streikas baigsis, antraip visas sezonas[12] susijauks. Ir dėdei Somsui kiek rūpesčių!

Neaiškus garsas, ir dar kartą Velo balsas:

– Čia Holė. Sako, jog *irgi* nori ką nors veikti. Gal jūs paklaustumėt jaunojo Monto? Jis tiek žmonių pažįsta. Sudie, greit pasimatysime.

Vinifreda padėjo ragelį, bet vos spėjo pasikelti nuo raudonmedžio kėdės, telefonas ir vėl suskambo.

– Ponia Darti? Tu, Vinifreda? Čia Somsas. Na, ką aš sakiau?

– Taip, brangusis, labai apmaudu. Bet Velas mano, kad greitai baigsis.

– Ką jis apie tai išmano!

– Jis labai įžvalgus.

– Tikrai? Hm! Aš važiuoju pas Flerę.

– Bet kodėl? Somsai, man regis...

– Turiu būti ten, jei kartais... kas nors nutiktų. Be to, ir automobilio neapsimoka laikyti dyko per dienas – galėtų kam nors būti naudingas. Ir Rigzui ne pro šalį padirbėti savanoriu. Dar nežinia, kuo visa tai pavirs.

---

[11] Gudvudo parkas įsikūręs Anglijos Vakarų Sasekso grafystėje. Jo hipodrome kiekvieną vasarą vyksta žirgų lenktynės.

[12] Gegužės, birželio mėnesiais aukštuomenės gyvenimas Londone ypač pagyvėja: rengiami priėmimai rūmuose, visokios iškilmės, atidaromos parodos ir t. t.

– Nejaugi tu manai...

– Manau? Čia visiškai ne juokai. Štai kas atsitinka, kai imama švaistytis subsidijomis.

– Bet pernai vasarą tu man sakei...

– Jie visiškai nežiūri į priekį. *Nuovokos* turi ne daugiau kaip kačiukas. Anetė susimanė važiuoti pas motiną į Prancūziją. Neatkalbinėju. Ką jai čia veikti tokiu metu. Šiandien pat nuvešiu automobiliu į Duvrą, o rytoj atvažiuosiu į miestą.

– Kaip manai, Somsai, ar verta ką nors parduoti?

– Jokiu būdu.

– Visi pasidarė baisiai veiklūs. Velas ketina vairuoti autobusą. A, tiesa, Somsai, grįžo Džonas Forsaitas. Motiną ir žmoną paliko Paryžiuje, o čia dirbs kūriku.

Duslus niurzgesys, paskui:

– Kam jam to reikia? Gyventų sau kur toliau nuo Anglijos.

– Ta-aip. Tikiuosi, Flerė...

– Tik neprikalbėk *jai* ko nereikia.

– Na jau ne. Somsai, tai mudu pasimatysime? Lik sveikas.

Brangusis Somsas, amžinai dreba dėl Flerės! Džonas Forsaitas ir ji – taip, tiesa, – bet tai buvo taip seniai! Vaikiška meilė! Ir Vinifreda sėdėjo šypsodamasi ir nejudėjo. Tikrai, tas streikas be galo „įdomus“, jei tik nepradės malti langų, – na, pienas tikriausiai bus pristatomas be trukdžių – vyriausybė visada tuo pasirūpina, o laikraščiai – na, bet juk tai jau prabanga! Gerai, kad atvažiuos Velas su Hole. Streikas – iš tiesų pašnekesio vertas dalykas. Nuo karo pabaigos dar niekas taip nejaudino. Ir, paklusdama miglotam poreikiui taip pat ką nors veikti, Vinifreda vėl paėmė ragelį.

– Sujunkite su Vestminsteriu[13] 000... Ar čia ponia Mont? Flerė? Kalba teta Vinifreda. Brangioji, kaip laikaisi?

---

[13] Šis Londono širdimi vadinamas rajonas driekiasi nuo Pimliko, esančio miesto pietuose, iki Kvyns Parko šiaurės vakaruose. Čia – monarchijos ir vyriausybės pastatai.

Jai atsiliepęs balsas berte bėrė žodžius, ir Vinifredai buvo labai juokinga, nes jaunystėje ji buvo tobulai išmokusi tęsti žodžius – šis įprotis padėjo jai susidoroti su didėjančia gyvenimo sparta ir jausmais. Visos jaunos aukštuomenės moterys dabar kalbėjo taip kaip Flerė, gyvindamos kalbą mažais gnybtelėjimais, tarsi kalbėti kaip anksčiau joms būtų buvę pernelyg lėta ir nuobodu.

– Dėkui, puikiai. Ar jūs, teta Vinifreda, norėjot ko nors manęs paprašyti?

– Taip, brangioji. Tavo pusbrolis Velas su Hole atvažiuoja pas mane dėl to streiko. Ir Holė – manau, visai be reikalo – nori ką nors *veikti*. Tikėjosi, jog Maiklas žinos...

– Aišku, darbo yra begalės. Mes sutvarkėm valgyklą geležinkelininkams. Gal ji norės ten padėti?

– Brangioji, būtų puiku!

– Kažin, teta Vinifreda. Tai įtemptas darbas.

– Juk ilgai netruks. Parlamentas tikrai ko nors imsis. Kaip tau patogu – visas naujienas sužinai iš pirmų lūpų. Tai galiu siųsti pas tave Holę?

– Žinoma. Bus labai reikalinga. Jai, pagal amžių, manau, labiau tiks supirkinėti maistą negu bėgioti ir padavinėti valgius. Mes su ja puikiai tariam. Svarbiausia – parinkti žmones, prisitaikančius vienas prie kito darbe ir nepuldinėjančius šen bei ten. Gal turit žinių iš mano tėvo?

– Taip, jis ryt atvažiuos pas tave.

– O kam?

– Sako turįs būti šalia, jei kartais...

– Neprotinga. Bet tiek to. Bus ne vienas, o du automobiliai.

– Trys – dar ir Holės. Velas sako, jog nori vairuoti autobusą, ir, žinai, atvažiavo... na štai, brangioji, ir viskas. Pabučiuok Kitą. Smider sako, kad Haid Parke galima nusipirkti kiek nori pieno. Šįryt buvo nuėjusi į Park Leino gatvę pažiūrėti, kas darosi. Kaip visa tai jaudina, ar ne?

– Parlamente kalbama, kad pajamų mokestis dėl to bus padidintas dar vienu šilingu.

– Ajajai!

Tą akimirką kažkieno balsas paklausė: „Jus sujungė?“, ir, padėjusi ragelį, Vinifreda sėdėjo kaip sėdėjusi, viskuo patenkinta, nurimusi. Park Leino gatvė! Ten, pro senojo namo – jos jaunystės namo – langus viskas buvo puikiai matyti – tikra štabo būstinė! Bet kaip visa tai būtų liūdinę vargšą tėvelį! Džeimsas! Vinifreda regėjo tėvą kaip gyvą, su languota vilnone skara ant pečių, prilipusį nosimi prie lango, besivilianti, kad senos pilkos jo akys padės pamatyti tai, ko visi niekada jam nesakė. Ji dar tebeturi jo vyno. O Vormsonas, senasis jų liokajus, tebelaiko prie Temzės, ties Moulsbridžu, „Didžiagurklio balandžio“ viešbutį. Kasmet Kalėdoms atsiunčia jai stiltono sūrio galvutę, nepamiršdamas priminti tikslų seno parkleiniško Porto kiekį, kuriuo reikia pagerinti jo skonį. Paskutinis laiškas baigėsi taip:

Aš dažnai prisimenu šeimininką ir kaip jis mėgo iki pat paskutinės dienos pats lipti į rūsį. O vynai, gerbiama ponia, gaila, nebe tokie kaip anais laikais. Su didžia pagarba ponui Somsui ir visiems. Vaje, kiek daug laiko prabėgo nuo tada, kai pradėjau pas Jus tarnauti Park Leino gatvėje.

Jūsų nuolankus tarnas
DŽORDŽAS VORMSONAS

P. S. Laimėjau keletą svarų, pastatęs už pono Velo išaugintą kumelį. Malonėkite perduoti jam, – jie man labai pravertė.

Štai kokie tie senieji tarnai! Dabar ji turi iš Timočio atitekusią Smider, – kaip superkargą, – taip, rodos, sakoma garlaiviuose? O virėja mirė – kažkaip keistai, arba, anot Smider: „iš nuoliūdos, gerbiamoji ponia, ne kitaip, baisiai jau mes gailavom pono Timočio“.

Toji Smider iš tiesų dar labai paslanki, turint galvoje, kad jai nei daugiau, nei mažiau, o jau šešiasdešimt metelių ir dar tie korsetai taip girgžda. Šiaip ar taip, vargšei senutei didelis džiaugsmas vėl būti šeimoje, mąstė Vinifreda, – nors ir aštuoneriais metais vyresnė už ją, bet, kaip tikra Forsaitų giminės atstovė, į kitų žmonių amžių žiūrinti nuo amžinos jaunystės pjedestalo. Be to, malonu turėti namie žmogų, menantį Montį pačiame žydėjime – Montegiu Dartį, mirusį taip seniai, kad jį jau supa aureolė, gelsva kaip nuolat pagiringas veidas. Vargšiukas mielasis Montis! Nejaugi jau keturiasdešimt septyneri metai, kai ji ištekėjo už jo ir persikėlė į Žaliąją gatvę? Kaip dar gerai išsilaikė šios raudonmedžio kėdės žaliais gėlėtais apmušalais – tai bent gamino baldus, kol nebuvo prasimanę septynių valandų darbo dienos ir panašių nesąmonių. Anuomet žmonėms rūpėjo darbas, o ne kinas! Ir Vinifreda, kuriai niekada nerūpėjo darbas, nes niekada nebuvo dirbusi, atsiduso. Gyvenimas visada buvo smagus, ir jei tik pavyks greičiau sutvarkyti tą betikslį sambrūzdį, ateinantis sezonas gali pateikti daug įdomybių. Ji jau turi bilietus į beveik visus vaidinimus. Ranka nuslydo ant kėdės sėdynės. Taip, per keturiasdešimt septynerius metus, praleistus Žaliojoje gatvėje, apmušalai tebuvo keisti du kartus, ir kėdės dar visiškai neblogai atrodo. Tiesa, dabar jomis niekas nebesinaudoja, nes jos be ranktūrių ir stačiomis atkaltėmis, o mūsų laikais visi sėdi atsidrėbę ir taip neramiai, kad jokia kėdė neatlaikys. Vinifreda atsistojo, norėdama nustatyti, kiek vertas pagarbos daiktas, ant kurio sėdėjo, ir palenkė kėdę priekin. Paskutinį kartą jos buvo apmuštos Mončio mirties metais, tūkstantis devyni šimtai tryliktaisiais, prieš pat karą. Šis žalsvai pilkas šilkas pasirodė esąs kaip reta patvarus!

III skyrius

GRĮŽIMAS Į TĖVYNĘ

Po pusšeštų svetur praleistų metų Džoną Forsaitą, paskutiniu garlaiviu atplaukusį į Niuheiveną[14], užplūdo išties ypatingi pojūčiai. Važiuodamas automobiliu per Sasekso grafystės Daunso kalvas, visą kelią iki Vonsdono jis skendėjo lyg palaimingam sapne. Anglija! Kokios žavios kreidinės kalvos, kokia nuostabi žaluma! Atrodė, jog niekada nebuvo iš čia išvykęs! Kaimai, netikėtai išnyrantys už posūkio, seni tiltai, avys, bukų guotai! Ir gegutė – šešerius metus nekukavusi![15] Jo sieloje nubudo ilgokai snūduriavęs poetas. Koks neapsakomas grožis – tėvynė! Anė įsimylės šį kraštovaizdį – tiesiog tobulai išbaigtą. Liausis visuotinis streikas, ir ji galės atvažiuoti. Tada aprodys jai viską. Dabar tegul geriau pagyvena su jo motina Paryžiuje, netrukdys jam rinktis darbo. Jis pamena šį kampelį ir ten, aukštai, Čenktonberi Ringą[16], ir kelionę pėsčiomis iš Vordingo[17]. Puikiausiai pamena. Flerė! Svainis, Fransis Vilmotas, grįžęs iš Anglijos, daug pasakojo apie Flerę; ji tapusi labai šiuolaikiška, patraukli ir turinti sūnų. Kokia karšta būna meilė, ir kaip viskas išnyksta lyg dūmas! Prisiminus, ką čia išgyveno, – net keista, nors tuo pat metu malonu, jog tetrokšta išvysti Holę ir Velą.

Apie savo atvykimą Džonas pranešė tik telegrama iš Djepo, bet jie turėtų čia būti dėl žirgų. Smagu bus, prieš imantis darbo, apžiūrėti

---

[14] Niuheivenas – Pietų Anglijos pakrantės uostas, į kurį atplaukdavo keleiviniai garlaiviai iš Prancūzijos Djepo uosto.

[15] Jungtinėse Amerikos Valstijose, iš kur atvyko Džonas, gyvena gegučių rūšis, kuri nekukuoja.

[16] Viena iš Pietinio Daunso viršukalnių su bukų ratu, pasodintu 1760 m. Charleso Goringo.

[17] Kurortas pietiniame Anglijos pajūryje.

Velo žirgyną ir gal pajodinėti po kalvas. Jei ir Anė čia būtų, pajodinėtų drauge. Džonas prisiminė pirmąjį jodinėjimąsi su Ane Pietų Karolinos miškuose, nei jam, nei jai nepraėjusį veltui. Pagaliau atvažiavo! Mieli, seni namai! O štai tarpduryje ir pati Holė. Pamačius suvestinę seserį, laibutę ir juodbruvą, alyvų spalvos suknele, Džoną verte nuvėrė prisiminimas apie tėvą ir baisiąją dieną, kai jis negyvas gulėjo sename krėsle Robin Hile. Tėtis – visada toks mielas, toks geras jam!

– Džonai! Kaip aš džiaugiuosi, kad atvažiavai!

Džonas nepamiršo, kad bučiuodama Holė visada pataikydavo jam į antakį – taip, ji nė kiek nepasikeitė. Vis dėlto suvestinė sesuo geriau už tikrą. Su tikromis seserimis visada kažkiek kariauji.

– Kaip gaila, kad negalėjai atsivežti Anės ir mamos! Bet gal taip ir geriau, kol čia viskas nesibaigė. Tu visiškai nepasikeitei, Džonai, angliškumas neišnyko, ir burna tokia pat plati ir gera. Kodėl amerikiečiai ir jūrininkai tokie siauraburniai?

– Turbūt dėl pareigos jausmo. Kaip Velas?

– O, Velas laikosi puikiai. Tavo net šypsena ta pati. Pameni savo senąjį kambarį?

– Aišku. Kaip *tu,* Hole, gyvuoji?

– Pusėtinai. Aš, Džonai, pradėjau rašyti.

– Šaunu!

– Anaiptol. Darbas sunkus, pasitenkinimo jokio.

– Nejaugi!

– Pirmoji knyga gimė negyva. Gal kiek panėšėjo į „Ūkį Afrikoje“[18], – pameni? – tik be dvasingų paistalų.

– Pamenu! Bet aš niekada į juos nekreipdavau dėmesio.

– Taip, Džonai, nusiteikimą prieš dvasingus paistalus mes paveldėjome iš tėvo. Kartą jis man pasakė: „Mes greit imsim materiją vadinti dvasia, o dvasią – materija, tik nežinau, kurią kuria.

---

[18] „Pasakojimas apie ūkį Afrikoje“ (The Story of an African Farm, 1883) – pirmasis Pietų Afrikos rašytojos Olive Schreiner (1855–1920), pasirašiusios Ralpho Irono pseudonimu, romanas, sulaukęs didžiulio pasisekimo ir pripažintas pirmuoju feministiniu romanu.

– Kažin, – paprieštaravo Džonas, – juk žmonės mėgsta viską skirstyti pagal kokį nors požymį. Klausyk, aš prisimenu kiekvieną šio kambario smulkmeną! Kaip žirgai? Ar galėsiu šiandien į juos užmest akį, o rytoj pajodinėti?

– Rytoj atsikelsime ankstėliau ir pažiūrėsim, kaip juos prajodo. Šiuo metu turim tik tris dveigius, bet vienas jų teikia didelių vilčių.

– Gerai! Paskui lėksiu į miestą ir susirasiu patį juodžiausią darbą. Gal garvežio kūriko? Man visada buvo įdomu, kaip mąsto ir jaučiasi kūrikai.

– Važiuosim visi kartu. Galėsim apsigyventi pas Velo motiną. Džonai, kaip vis dėlto aš džiaugiuosi vėl tave matydama. Pietūs po pusvalandžio.

Dar kokias penkias minutes Džonas pastovėjo prie lango. Žiedais apsipylęs sodas, susodintas ne taip matematiškai tiksliai kaip jo ką tik parduoti persikų vaismedžiai Šiaurės Karolinoje, buvo toks pat gražus kaip kadaise, tą seniai pradingusį vakarą, kai jame vaikėsi Flerę. Štai kur slypi Anglijos grožis – čia viskas natūralu! Kaip jis ilgėjosi tėvynės! Taip, ir jis, ir jo motina! Jis daugiau niekada iš čia neišvažiuos! Kokia žavi obels žiedų spalvos jūra! Vėl gegutė!.. Vien dėl jos buvo verta grįžti! Jis susiras sklypą ir įveis sodą, Vakaruose – Vusteršyre arba Somersete, o gal ir netoli nuo čia, – Vordinge, kiek pamena, buvo gausiai auginami figmedžiai ar dar kažkas. Ištuštinęs lagaminą, Džonas ėmė rengtis. Štai čia, kur dabar sėdi ir maunasi amerikietiškas kojines, sėdėjo ir tą vakarą, kai Flerė jam rodė Gojos suknelę[19]. Kas būtų tada patikėjęs, kad po šešerių metų jam reikės Anės, o ne Flerės, greta, ant šitos lovos! Gongas kviečia pietų! Skubiai susiglostęs plaukus, šviesius ir neklusnius, Džonas pasitaisė kaklaraištį ir nubėgo žemyn.

---

[19] Suknelė, kokia vilkėjo mergina Francisco Goya‘os (1746–1828) paveiksle „La Vendimia“ („Vynuogių rinkimas“), nutapytame 1786 – 87 m.

Velo pažiūros į streiką, Velo pažiūros į viską pasaulyje – nepatiklios ir siauros kaip ir jo, žirgų žinovo, veidas! Dabar tai jau klius tiems leiboristpalaikiams, teks nešti kailį, kol sveikas. Ar Džonui patikę jankiai? Ar matęs Kovotoją[20]? Ne? Po galais! Juk tai geriausia, ką galima pamatyti Amerikoje! Ar tiesa, kad Kentukio valstijoje žolė mėlyna? Tik iš tolo? A! Ką jie ten dar ketiną uždrausti? Ar tiesa, kad Pietinėse valstijose esąs miestas, kur gyventi susidėjus leidžiama tik prižiūrint miesto valdžiai? Anglijoje parlamentas norįs apmokestinti lažybas iš pinigų žirgų lenktynėse – kodėl verčiau neįvedus totalizatoriaus ir pagaliau neišsprendus šio klausimo? Jam pačiam vis tiek, jis daugiau nebesilažinąs. Ir Velas pašnairavo į Holę. Džonas irgi dirstelėjo į jos pakeltus antakius ir kiek praviras lūpas – nuostabus veidas, kantrus ir pašaipus. Ji Velą už šilkinių vadelių laiko.

Velas įsišnekėjo. Gerai Džonas padarė, metęs tą Ameriką. Jeigu jis norįs ūkininkauti ne Anglijoje, kodėl neįsikūrus Pietų Afrikoje, po vargše senąja britų vėliava; nors su būrais reikalai dar nebaigti! Kieti žmogėnai! Žinoma, seniai ten apsigyvenę, jie tapo tikrais naujakuriais, – tai ne kokie nuotykiautojai, savo krašto nevykėliai, emigravę už pinigus. Jis tų nedorėlių nemėgstąs, bet tai kieti riešutėliai, nieko nepasakysi. Visai likti Anglijoje? Dar geriau! Gal drauge auginsim grynakraujus žirgus?

Stojo nejauki tyla, o tada Holė žaismingai tarė:

– Velai, Džono manymu, tai ne itin garbingas darbas.

– Bet kodėl?

– Pataikavimas prabangai.

– Grynakraujai – o kaipgi be jų visa arklininkystė?

– Labai viliojantis pasiūlymas, – tarė Džonas, – aš mielai būčiau dalininku. Bet visų labiausiai noriu užsiimti vaismedžiais.

---

[20] Kovotojas (*Man of War*) – labiausiai rekordais pagarsėjęs trečio dešimtmečio lenktynių žirgas Amerikoje.

– Gerai, sūnau. Tu augink obuolius, o mes gardžiuosimės jais sekmadieniais.

– Matai, Džonai, – tarė Holė, – niekas Anglijoje nebetiki, kad galima ką nors išauginti. Mes vis daugiau apie tai šnekame ir vis mažiau veikiame. Kaip tau atrodo, Velai, ar Džonas pasikeitęs?

Pusbroliai perleido vienas kitą akimis.

– Šiek tiek suvyriškėjo, bet ničnieko amerikietiška.

Holė susimąsčiusi tyliai tarė:

– Kodėl taip lengva iš karto atpažinti amerikietį?

– Kodėl taip lengva iš karto atpažinti anglą? – paklausė Džonas.

– Jis visada budrus ir įsitempęs. O pagaliau, mano mielas, nėra nieko sunkiau kaip nustatyti tautinį tipą. Bet vis dėlto amerikietį visada atskirsi.

– Kažin, ar tu palaikytum Anę amerikiete.

– Džonai, apibūdink ją.

– Geriau palauk, pati pamatysi.

Po pietų, kai Velas išėjo paskutinį kartą apžiūrėti lenktynių žirgų, Džonas paklausė:

– Hole, tu mataisi su Flere?

– Nemačiau jos, regis, pusantrų metų. Man labai patinka jos vyras – auksas, ne žmogus. Tu laimingai atsipirkai, Džonai. Ji ne tau, nors žavinga. Visada trokšta būti dėmesio centre. Bet tu tikriausiai tai žinojai.

Džonas pažvelgė į ją ir neatsakė.

– Tiesą sakant, – tyliai pridūrė Holė, – kai įsimyli, nelabai ką supranti.

Vakare Džonas užlipo į miegamąjį, ir namai prisipildė praeities šešėlių. Tarytum susirinko visi prisiminimai: Flerė, Robin Hilas, vaikystėje pamėgti medžiai, tėvo cigarai, motinos gėlės ir muzika, vaikų kambarys su žaislais, kur pirma augo Holė, o pro langą vėrėsi vaizdas į arklides ir bokštą su laikrodžiu, kambarys, kur vėliau prakaitavo prie rimų.

Nuo blausioje mėnesienoje boluojančių kreidinių kalvų pro atdarą miegamojo langą į vidų plūdo saldus – gimtinės – kvapas. Pirma naktis tėvynėje daugiau kaip po dviejų tūkstančių naktų svetur. Pardavus Robin Hilą, Džonas Anglijoje nebeturėjo kitų namų. Bet juodu su Ane dar susisuks gūžtą. Namučiai namai! Anglų laive jis buvo beišbučiuojąs visus patarnautojus ir patarnautojas vien už jų anglišką tartį. Klausėsi jos kaip muzikos. Anei bus nesunku ją perimti – ji tokia pagauli! Džonas mėgo amerikiečius, bet jam buvo džiugu, kad Velas neįžvelgė jame nieko amerikietiška. Suūkė pelėda. Štai kad ir tas nuo tvarto nudrikęs šešėlis, kaip gerai jam pažįstamos švelnios jo apybraižos! Džonas atsigulė. Reikia miegoti, jeigu nori atsikelti laiku ir pamatyti, kaip prajodo žirgus. Kartą jam jau yra čia tekę keltis anksti – tik kitu tikslu! Užmigo jis greitai, ir kažkieno pavidalas – lyg Anės, lyg Flerės – klaidžiojo sapnų labirintais.

IV skyrius

SOMSAS VAŽIUOJA Į LONDONĄ

Trečiadienį, įsodinęs žmoną į garlaivį Duvre, Somsas Forsaitas išvažiavo automobiliu į Londoną. Prieš tai nusprendė padaryti nemenką lankstą ir patekti į miestą per Hemersmito tiltą, iš visų tinkamų labiausiai nutolusį į vakarus. Darbininkų keliamų neramumų metu rytinė Londono dalis – Yst Endas – jam visada siejosi su nemalonumais. Ir, iš anksto žinodamas, kad, susidūręs su grėsminga proletarų minia, nesitrauks, pakluso kitai forsaitiškos prigimties pusei – nusprendė tiesiog to išvengti. Štai kodėl nutiko, kad jo automobilis įstrigo prie Hemersmito stoties, – vieninteléje vietoje, kur tą dieną įvyko bent kiek rimtesnės riaušės. Susirinko daugybė žmonių ir sustabdė eismą, kuriam kažkodėl nepritarė. Somsas pasilenkė į priekį, kad pasakytų vairuotojui: „Rigzai, verčiau apvažiuokit“, paskui atsilošė ir ėmė laukti. Diena buvo graži, automobilis – landoletas – atidengtu viršumi, todėl Somsas puikiausiai matė, kad „apvažiuoti“ neįmanoma. Amžinai tas Rigzas ima kur nors ir įstringa! Šimtai sausakimšai prisigrūdusių automobilių stengėsi išsprukti iš miesto; keli pustuščiai – kaip jo – stengėsi prasibrauti į miestą; autobusas, lyg ir neapverstas, bet išdaužytais langais, buvo užtvėręs pusę kelio, minia žmonių sustingusiais veidais malėsi priešais saujelę policininkų. Su tokiais reiškiniais, Somso manymu, valdžia galėjo ir geriau tvarkytis.

Jo ausis pasiekė žodžiai: „Va prakeiktas pinigų maišas!“ Ir, atsigręžęs pasižiūrėti į tą pinigų maišą, suvokė, kad tai jis pats. Neteisinga taip apie jį sakyti! Jo rudas paltas kuklus kaip ir minkšta fetrinė skrybėlė. Rigzas niekuo nesiskiria nuo eilinio darbininko, o automobilis – paprasčiausios mėlynos spalvos. Tiesa, sėdi jame vienas, o visi kiti pilni, bet kaip iš tos padėties išsisukti – nežinia, nebent pavėžėti į Londoną žmones, besiveržiančius į priešingą pusę. Užtraukti automobilio viršų būtų buvę per daug įžūlu, taigi teko ramiai sėdėti ir nekreipti į nieką dėmesio! Kažin, ar būtų įmanoma rasti tinkamesnį tam egzempliorių už Somsą, nuo pat gimimo į pasaulį žvelgusį su niekinama grimasa. Jis sėdėjo, spoksodamas į savo nosį, saulė švietė jam į viršugalvį, o minia verpetavo aplink saujelę policininkų. Smurtiniai veiksmai, tokie kaip autobuso langų daužymas, buvo liovęsi, ir dabar žmonės elgėsi taikiai, lyg išėję paspoksoti į Velso princą. Stengdamasis pernelyg atviru dėmesiu neerzinti tų žmonių, Somsas stebėjo juos. Ir padarė išvadą, kad jie nemąstantys ir abejingi: nei akyse, nei mostuose nebuvo matyti kupino įtampos veiklumo, dėl kurio revoliuciniai veiksmai ir darosi grėsmingi. Daugiausia jaunimas, beveik kiekvienam prie apatinės lūpos prilipusi cigaretė, – taip vėpsoma į nugaišusį arklį.

Žmonės dabar tiesiog gimsta vėpsotojais. Ką gi, neblogai! Cigaretės, kinas ir futbolo rungtynės, – kol jų bus, tikra revoliucija neįvyks; o šito gero, regis, kasmet vis daugėja. Ir kai Somsas jau buvo benusprendžiąs, kad ateitis ne tokia niūri, pro automobilio langą kyštelėjo galvą kažkokia jauna moteris.

– Gal galėtumėt pavėžėti mane į miestą?

Somsas nesąmoningai dirstelėjo į laikrodį. Beveik septynias rodančios rodyklės menkai jam tepagelbėjo. Dabšni jauna moteris, pudruota nosimi, kalbanti vos juntama londoniečių prastakalbe. Ar ilgai dar tas Rigzas šieps dantis? Tačiau jis skaitė „The British Gazette“[21], kad visi taip daro. Somso atsakymas nuskambėjo šiurkštokai:

---

[21] „The British Gazette" buvo trumpai, per 1926 metų streiką, Anglijos vyriausybės leistas laikraštis.

– Galiu. O kur jums reikia?

– Nors iki Lesterio aikštės.

Po perkūnais!

Moteris, regis, pajuto jo nuogąstavimą.

– Matot, – tarė ji, – man dar reikia užkąst prieš pasirodymą.

Ir štai ji jau ropščiasi į automobilį! Somsas vos neišlipo lauk. Bet susilaikė ir šnairomis ją nužvelgė; tikriausiai kokia nors aktorė – jauna – apskrito veido, aišku, prisidažiusi – nosis riestoka – akys pilkos, kiek išverstos – burna – hm, graži burna, nors prasčiokiška. Aišku, – trumpai pasikirpusi.

– Labai jums ačiū!

– Nėr už ką, – pratarė Somsas, ir automobilis pajudėjo.

– Kaip manote, ar ilgai truks – tas streikas?

Somsas palinko priekin.

– Rigzai, – tarė jis, – šitai poniai reikia į... e...e... Koventrio gatvę, tenai sustokit.

– Kokia nesąmonė viskas, kas dedasi, – tarė moteris. – Aš niekaip nebūčiau spėjusi laiku. Ar jūs matėt mūsų reviu „Pupytė“?

– Ne.

– Žinot, visai neblogas.

– Tikrai?

– Bet teks užsidaryti, jei tai nesibaigs.

– A!

Moteris suprato, kad kelionės bendras šnekumu nepasižymi, ir jo nebekalbino.

Somsas perkeitė kojas. Taip seniai buvo šnekėjęsis su nepažįstama jauna moterimi, kad beveik pamiršo, kaip tatai daroma. Be to, palaikyti pašnekesio nenorėjo, nors ir suprato, kad ji jo viešnia.

– Jums patogu? – netikėtai paklausė jis.

Moteris šyptelėjo.

– O kaipgi? – atsakė ji. – Automobilis nuostabus.

– Man jis nepatinka, – tarė Somsas.

Moteris išsižiojo.

– Kodėl?

Somsas gūžtelėjo pečiais. Jis kalbėjo vien tam, kad ką nors pasakytų.

– Žinot, tai netgi įdomu, ar ne? – tarė ji. – Laikytis iki galo, – štai taip, kaip mes visi darome.

Automobilis dabar važiavo visu greičiu, ir Somsas ėmė skaičiuoti, kiek dar minučių reikės šalia jos būti.

Jau Alberto paminklas[22]! Jis pajuto jam savotišką švelnumą – koks palaimingas neišmanymas apie viską, kas dedasi šiais laikais!

– *Būtinai* ateikit pažiūrėti mūsų reviu, – pakvietė jį moteris.

Įsidrąsinęs Somsas pažvelgė jai į veidą.

– Ką jūs ten veikiate? – paklausė jis.

– Šoku ir dainuoju.

– Mat kaip.

– Turiu gerą scenelę trečiame veiksme, kur mes visos su naktinukais.

Somsas vos pastebimai šyptelėjo.

– Tokių kaip Keitė Von[23] dabar nebepamatysi, – tarė jis.

– Keitė Von? O kas ji tokia?

– Kas tokia Keitė Von? – pakartojo Somsas. – Puikiausia lengvojo žanro šokėja. Tais laikais šokiai buvo kupini grakštumo, o dabar liko tik mataravimas kojomis. Kuo greičiau mataruoji, tuo geriau šoki.

Ir, sumišęs dėl savo protrūkio, turėjusio sukelti kokią nors reakciją, Somsas nukreipė žvilgsnį.

– Jūs nemėgstat džiazo? – pasiteiravo moteris.

– Nemėgstu, – tarė Somsas.

– O žinot, aš irgi – be to, jis jau nebemadingas.

---

[22] Paminklas princui Albertui (1819–1861), karalienės Viktorijos vyrui.

[23] Kate Vaughan (mirė 1903 m.) – talentinga anglų šokėja.

Haid Park Korneris[24], pagaliau! O greitis – tik kokių dvidešimt mylių!

– Ojojoi! Pažiūrėkit į sunkvežimius. Nuostabu, ar ne?

Somsas pritariamai suniurzgė. Moteris, stulbinamai nesivaržydama, ėmė pudruotis nosį ir dažytis lūpas. „Jeigu mane kas nors pamatys!“ – nušiurpo Somsas. Gal netgi mato, tik jis niekada nesužinos. Statydamasis aukštą palto apykaklę, Somsas tarė:

– Čia traukia! Ar jus pavėžėti iki „Skoto“ restorano?

– Oi ne, jei galima, iki „Lajonso“. Spėsiu tik užkąsti. Aštuntą turiu būti scenoje. Baisiai jums dėkinga. Kad dar kas į namus parvežtų! – Staiga ji pavartė akis ir pridūrė: – Tik nesupraskit klaidingai!

– Ką jūs, – gan supratingai ištarė Somsas. – Štai jūs ir atvažiavote. Rigzai, sustokit!

Automobilis sustojo, ir moteris padavė Somsui ranką.

– Ačiū ir sudie!

– Sudie, – tarė Somsas.

Šypsodamasi ir linkčiodama, moteris išlipo.

– Važiuokit, Rigzai, ir paskubėkit. Į Sauto aikštę.

Automobilis pajudėjo. Somsas nesižvalgė atgal, jo sąmonėje it burbulas vandens paviršiuje išniro mintis: „Anais laikais kiekviena šitaip atrodanti ir kalbanti moteris būtų davusi man adresą.“ O ši nedavė! Jis negalėjo nuspręsti, ar tai reikia suprasti kaip pažangą, ar ne.

Neradęs Sauto aikštės namuose nei Maiklo, nei Flerės, Somsas nepersirengė pietums ir užlipo į vaikų kambarį. Trečius metus einantis jo vaikaitis dar nemiegojo ir tarė:

– Liaba!

– Liaba!

Somsas padavė jam barškutį.

Stojo penkios minutės, kupinos begalinio susidomėjimo ir tylos, tik retkarčiais sudrumsčiamos šaižoko barkštelėjimo. Paskui vaikaitis patogiai atsigulė, įsmeigė į Somsą žydras akis ir tarė:

---

[24] Aikštė prie pagrindinio įėjimo į Haid Parką, kur susikerta didžiosios Londono gatvės.

– Liaba!

– Liaba, – atsakė Somsas.

– Liūlia, liūlia! – pasakė vaikaitis.

– Liūlia, liūlia! – tarė Somsas, traukdamasis atbulas durų link, ir vos nepargriuvo, užkliuvęs už sidabrinio šuniuko.

Tuo pašnekesys baigėsi, ir Somsas nulipo žemyn. Flerė telefonu buvo pranešusi, kad jų nelauktų pietų.

Jis atsisėdo priešais Gojos paveikslą. Sunku būtų buvę tvirtinti, kad Somsas prisiminė tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntų metų čartistų[25] riaušes, nes buvo gimęs penkiasdešimt penktais, bet jis žinojo, kad tuo metu jo dėdė Svidinas įstojo į savanorių policiją. Nuo to laiko nėra buvę rimtesnių vidaus neramumų už šitą visuotinį streiką; ir, valgydamas sriubą, Somsas vis nuodugniau svarstė galimus padarinius. Bolševizmas ant slenksčio – štai kur bėda! Bolševizmas ir įsikaltos idėjos. Jeigu kadaise anglis buvo pelningas produktas, tebemanoma, kad taip bus visada. Politiniai lyderiai, profsąjungų vadovybė, spauda toliau savo nosies nieko nemato! Jau rugpjūtį reikėjo ko nors imtis, o ką jie padarė? Parengė pranešimą, kuris niekam nė motais.

– Baltojo vyno, pone, ar raudonojo?

– Bet kurio, jau pradėto.

Devintame, netgi dešimtame dešimtmetyje jo tėvą nuo tokių žodžių būtų ištikusi apopleksija. Gerti bordo iš pradėto butelio, jo akimis žiūrint, beveik prilygo Dievo neigimui. Dar vienas požymis, kad žlunga idealai.

– Ką *jūs*, Koukeri, manote apie streiką?

Praplikęs tarnas palenkė butelį soterno.

– Neapgalvotas sumanymas, pone, jeigu jau mane klausiate.

---

[25] Masinis Didžiosios Britanijos darbininkų judėjimas po 1832 m. parlamento reformos, nepatenkinusios darbininkų; 1836 m. buvo įkurta Londono darbininkų asociacija, kurios vadovai 1837 m. parengė parlamentui peticiją („Liaudies chartija“) ir joje išdėstė savo reikalavimus.

– Kodėl padarėte tokią išvadą?

– Jei būtų kas nors rimta, pone, Haid Parke stovėtų užtvaros.

Šakute pasmeigtas jūrų liežuvio gabalėlis pakibo ore.

– Galimas daiktas, kad neklystate, – pritariamai ištarė Somsas.

– Lakstymo daug, tačiau bergždžiai. Bedarbio pašalpa – čia tai vykusi gudrybė. *Pannus et circesses*[26], kaip sako ponas Montas.

– Hm! Ar matėte jų įrengtą valgyklą?

– Ne, pone. Rodos, šį vakarą jie ten pasikvietė tarakonų marintoją. Sako, jų ten gyva bala.

– Brrr!

– Taip, pone, bjaurūs padarai.

Papietavęs Somsas užsirūkė antrą iš dienai skirtų dviejų cigarų ir užsidėjo radijo ausines. Kol galėjo, tol priešinosi šiam išradimui – na, bet kai tokie laikai!.. „Kalba Londonas!“ Taip, o klausosi visa Didžioji Britanija. Neramumai Glazge? Kurgi ne – ten šitiek airių! Dar stinga savanorių policininkų? Na, greitai jų pakaks. Reikės pasakyti šitam Rigzui, kad užsirašytų. Štai ir čia – puikiausiai būtų galima išsiversti be liokajaus. Traukiniai! Traukinių, rodos, paleista nemažai. Ganėtinai atidžiai išklausęs vidaus reikalų ministro kalbą, Somsas ausines pakeitė į „The British Gazette“. Pirmą kartą gyvenime skyrė daugiau laiko menkaverčiams popieriaus lapeliams ir vylėsi, kad tai bus paskutinis kartas. Popierius ir spauda apgailėtini. Bet, šiaip ar taip, tai laimėjimas, kad juos išvis pavyko išleisti. Jau pabandė kišti nagus prie spaudos laisvės! Bet ne taip lengva, kaip žmogeliai manė. Pamėgino – ir štai rezultatas: žymiai ryžtingiau prieš juos nusiteikusi spauda negu užgniaužtoji. Nusvilo nagus! Ir be reikalo, juk spaudos įtaka – jau atgyvenęs dalykas. Ją pribaigė karas. Kas kam gali daryti įtaką, jei netikima tiesa. Politikai, spauda – jei negali jais tikėti, tai jų ir nepaisai! Gal kada nors ši tiesa bus atskleista iš naujo? O kol kas laikraščiai – nelyginant kokteiliai – tik kelia apetitą ir nervus. Kaip norisi miego! Kad nors Flerė ne per daug vėlai grįžtų namo! Visiška nesąmonė – šitas streikas! Per jį visi ėmėsi neįprastų darbų, ir dar tokiu metu, kai pramonė pradėjo – ar atrodė bepradedanti – atsigauti. Nieko neveiksi! Mūsų laikais kasmet darosi sunkiau ir sunkiau laikytis plano. Vis kas nors kliudo. O pasaulis tartum gyvena šia diena ir dar tokiu tempu! Somsas atsirėmė į ispaniško krėslo atkaltę, ranka užsidengė akis nuo šviesos, ir miego banga užliejo jo sąmonę. Streikas streiku, o bangos ritosi per jį, švelniai, nenumaldomai.

---

[26] Iškraipytas lotyniškas posakis *panem et circenses* – duonos ir reginių.

Sukuteno, ir virš jo rankos, tamsios ir išdžiūvusios, susiūbavo šalio kutai. Kas tai? Vargais negalais Somsas išniro iš sapnų bedugnės. Šalimais stovėjo Flerė. Graži, ryški, akys tik žiba, žodžius sujaudintu balsu berte beria.

– Vadinasi, tėti, atvažiavot!

Jos lūpos karštai ir švelniai palietė jo kaktą, o akys – kas nutiko? Ji tarytum pajaunėjusi, tarytum – kaip čia pasakius?..

– Tai grįžai? – tarė jis. – Kitas darosi vis šnekesnis. Ko nors užvalgei?

– Net per daug!

– Toji valgykla...

Flerė nusimetė šalį.

– Ji man baisiai patinka.

Somsas nustebęs pamatė, kaip smarkiai, lyg būtų bėgusi, kilnojasi jos krūtinė. Ir skruostai labai rausvi.

– Tikiuosi, neužsikrėtei ten – toje valgykloje.

Flerė nusijuokė. Žavus garsas – tik ne vietoje ir ne laiku.

– Koks jūs, tėti, juokingas! Aš meldžiuosi, kad tik streikas truktų ilgiau.

– Nepaistyk niekų! – tarė Somsas. – Kur Maiklas?

– Nuėjo gulti. Iš Parlamento užvažiavo pasiimti manęs. Sako, ten nieko gero.

– Kiek valandų?

– Po dvyliktos. Jūs, tėti, tikriausiai neblogai numigot?

– Tik snūstelėjau.

– Mes matėm tanką krantinėje – važiavo į rytus. Baisiai keistai atrodė. Negirdėjot?

– Ne, – atsakė Somsas.

– Jei išgirsit, nenusigąskit. Maiklas sako, jie važiuoja į uosto dokus.

– Puiku, vadinasi, vyriausybė pagaliau susigriebė. Bet tau metas gulti. Pervargai.

Užsimetusi ant rankos ispanišką šalį, švilpiniuodama kažkokią melodiją, Flerė susimąsčiusi žvelgė į tėvą.

– Labanakt, – tarė Somsas, – aš irgi netrukus gulsiu.

Flerė pasiuntė jam bučinį, apsisuko ant kulniukų ir išnyko.

– Nepatinka man tai, – suniurnėjo Somsas. – Nežinau kodėl, bet nepatinka.

Flerė atrodo pernelyg jaunai. Negi streikas mušė jai į galvą? Somsas atsistojo prisileisti gazuoto vandens į stiklinę – snūstelėjus burnoje liko nemalonus skonis.

Grr-drr-brr, grr-drr-brr, grr-drr-brr! Kas per žlegėjimas! Dar vienas tankas? Norėtųsi dirstelėt į tą gremėzdą! Vien tik pamanius, kad tankai važiuoja į dokus, Somso širdis pradžiugo. Jeigu jie čia, šaliai pavojus nebegresia. Apsivilkęs kelionės paltą ir užsidėjęs skrybėlę, jis išėjo iš namų, perkirto tuščią aikštę ir sustojo gatvėje, iš kurios buvo matyti krantinė. Štai – važiuoja! Kriokia ir mauroja kaip milžiniška prieštvaninė pabaisa žibintų šviečiamoje tamsumoje, kaip didžiulis neregėtas vėžlys – negailestingos jėgos įsikūnijimas. „Puikus netikėtumas kinkadrebiams!“ – pamanė Somsas, kai tankas žlegėdamas prašliaužė ir dingo iš akių. Jis jau išgirdo atvažiuojant kitą, bet nusprendęs, kad gero – po truputį, pasuko atgal. Gal tai ir nereikalingas valdžios išlaidavimas, prisiminus abejingą minią, rytą apsupusią jo automobilį – nei ginklų, nei revoliucinio užsidegimo akyse!

Kažkoks *bedvasis* streikas! O jau tos šliaužiančios pabaisos! Gal vyriausybė nori apsimesti, jog esama pavojaus! Demonstruoja galią!

Kažkoks maudulys sukilo Somso sieloje. Po galais! Juk tai Anglija, o ne Rusija arba Italija! Gal ir jų teisybė, bet kažin. Pernelyg – pernelyg jau viskas panašu į karo veiksmus! Somsas atsirakino duris. Grr-drr-brr, grr-drr-brr, grr-drr-brr! Ką gi, mažai kas pamatys ar išgirs juos tokiu metu! Tikriausiai atžlegėjo iš provincijos – nenorėtų jų susitikti senose įprastose gatvelėse arba aikštėse. Tankai – didelis, mažesnis ir mažiausias, kaip... kaip mastodontų šeima, ar ne? Tokie daiktai neturi nė menkiausio saiko jausmo. Ir humoro jausmo neturi! Somsas dar pastovėjo ant laiptų, pasiklausė. Kad nors neišbudintų mažylio!

V skyrius

GRĖSMĖ

Kai, apžvelgdama vakarieniaujančių veidus, Flerė pamatė valgykloje Džoną Forsaitą, jos širdyje įvyko kažkas panašaus, kaip žiemą netyčia aptikus žydintį sausmedį. Atsigavusi nuo lengvo svaigulio, ji paėjo tolėliau ir ėmė stebėti Džoną. Jis sėdėjo, regis, visiškai nekreipdamas dėmesio į valgį, ir jo suprakaitavęs, suodinas veidas šypsojosi, – taip šypsosi žmogus, užkopęs į kalną arba nubėgęs ilgą kelią, – alsiai, meiliai, lyg būtų daug ir prasmingai padirbėjęs. Neišdilusios Flerei iš atminties blakstienos – ilgos ir tamsios – dengė akis ir priešgyniavo šviesiems, nepaisant trumpo kirpimo pasišiaušusiems plaukams.

Nesiliaudama davinėti nurodymų Rutai Lafonten, Flerė karštligiškai mąstė. Džonas! Kaip iš dangaus nukrito į jos valgyklą, sutvirtėjęs, labiau pasitempęs; smakras ryžtingesnis, akys giliau įdubusios, – bet Džonas, tikras Džonas! Ką daryti? Kad būtų galima išjungti šviesą, prisėlinti iš užpakalio, pasilenkti ir pabučiuoti į tą dėmę virš kairiosios akies! Taip! O paskui? Kvaila! Jeigu jis grįš iš šypsulingų tolybių ir išvys ją? Veikiausiai niekada daugiau nebeateis į šią valgyklą. Ji nepamiršo, kokia jo sąžinė. Ir Flerė akimirksniu apsisprendė. Tik ne šįvakar! Holė žino, kur jis apsistojo. Tinkamai parinktoje vietoje, tinkamu metu, jeigu... nuodugniai apmąsčiusi, ji panorės žaisti su ugnimi. Ir, davusi Rutai Lafonten nurodymus dėl bandelių, Flerė pažvelgė per petį į nežinia kam besišypsantį Džono veidą ir nuėjo į mažytę kontorėlę.

Prasidėjo nuodugnūs apmąstymai. Maiklas, Kitas, tėvas; nusistovėjusi dorovingo ir pasiturinčio gyvenimo tvarka; pastaruoju metu atgauta dvasios ramybė! Viskam iškilo grėsmė vien dėl šypsenos ir sausmedžio kvapo! Ne! Ši sąskaita uždaryta. Atidaryti ją – vadinasi, gundyti likimą. Jeigu likimo gundymas – šiuolaikiškumo požymis, kažin, ar ji šiuolaikiška moteris? Be to, dar nežinia, ar *jos galioje* vėl atidaryti šią sąskaitą? Ją pagavo pašėlęs smalsumas pamatyti Džono žmoną – tą, kuri užėmė jos, Flerės, vietą. Ar ji Anglijoje? Ar ji tamsiaplaukė kaip jos brolis Fransis? Flerė paėmė rytdienai numatytų pirkinių sąrašą. Kai tiek darbų, tiesiog kvaila galvoti apie tokius dalykus! Telefonas! Jis skambėjo visą dieną; nuo devynių ryto ji šoko pagal jo dūdelę.

– Taip?.. Kalba ponia Mont. Ką? Bet aš juk užsakiau... O! Bet aš *turiu* patiekti iš ryto kiaušinienę su kumpiu. Jie negali pradėti darbo, išgėrę vien kakavos... Ką? Kompanijai stinga lėšų?.. Na, žinot! Ar norite, kad geležinkelis dirbtų tvarkingai, ar ne?.. Užeiti pasišnekėti? Tiesą sakant, neturiu kada... Taip... Taip... malonėkite pasakyti direktoriui, kad juos būtina sočiau maitinti. Jie atrodo tokie išvargę. Jis supras... Taip... Esu jums be galo dėkinga!.. – Ji padėjo ragelį. – Prakeikimas!

Kažkas nusijuokė.

– Oi, čia jūs, Hole! Kaip visada, tempia gyslą ir šykštauja! Šiandien jau ketvirtas kartas. Na, man vis tiek – aš tęsiu, ką pradėjau. Štai pažiūrėkite, rytdienos pirkinių sąrašas „Heridžo“ parduotuvėje. Siaubingas, bet ką padarysi. Nupirkite viską, aš prisiimu atsakomybę, nors man reikėtų važiuoti tenai ir verkšlenti.

Flerei atrodė, kad už pašaipios užuojautos Holės veide mato Džono šypseną. Reikia jį sočiau maitinti – ir ne vien jį! Nežiūrėdama į pusseserę, ji tarė:

– Čia buvo Džonas. Iš kur jis atsirado?

– Iš Paryžiaus. Kol kas gyvena su mumis Žaliojoje gatvėje.

Juokdamasi Flerė atkišo smakrą.

– Keista jį vėl matyti, ir dar tokį suodiną! Jo žmona irgi čia?

– Dar ne, – atsakė Holė. – Liko Paryžiuje su jo motina.

– Įdomu būtų kada nors su juo pasimatyti!

– Jis dirba kūriku priemiestiniuose traukiniuose – išeina šešiomis, o grįžta tik apie vidurnaktį.

– Na, aišku! Aš ir turėjau galvoje – vėliau, jei tas streikas apskritai kada nors baigsis.

Holė linktelėjo.

– Jo žmona irgi nori atvažiuoti ir padėti. Ar nepriimtumėt jos į valgyklą?

– Jeigu tiks.

– Džonas sako, kad net labai.

– Vis dėlto nesuprantu, kam amerikietei tas vargas. Ar jie ketina visam laikui apsigyventi Anglijoje?

– Taip.

– Na, tymais mes abu jau persirgom.

– Bet atkritus – tymai suaugusiam labai pavojingi.

Flerė nusijuokė.

– Jokio pavojaus nėra!.. – Ir jos akys, rusvos, giedros, linksmos, susitiko su pusseserės akimis, giliomis, rimtomis, pilkomis.

– Maiklas jūsų laukia automobilyje, – tarė Holė.

– Puiku! Ar galit pabūti, kol jie baigs valgyti? Ryt nuo penkių budi Nora Kerfju. Prisistatysiu čia devintą, prieš jums išvažiuojant į „Heridžo" parduotuvę. Jei dar ką nors prisiminsite, įtraukit į sąrašą, – aš iš jų išspausiu. Labanakt, Hole!

– Labanakt, brangioji.

Ar tik ne gailestis sužibo pilkose akyse? Gailestis, tik pamanykit!

– Labų dienų Džonui. Įdomu, kaip jam patinka būti kūriku. Reikės parūpinti dar kelis praustuvus.

Sėdėdama šalia Maiklo, vairuojančio jų automobilį, Flerė vėl tarytum matė Džono šypseną atsispindint stikle, ir tamsoje jos papūstos lūpos tartum norėjo ją pasiekti. Tymai – apsirgus jais, atsiranda išbėrimas ir pakyla temperatūra... Kokios tuščios gatvės! Juk taksi vairuotojai irgi streikuoja! Maiklas atsigręžė į ją.

– Na, kaip sekasi?

– Koks baisus tas tarakonų marintojas! Rauplėtas veidas it pleištas, plaukai juodi garbanoti, akys puolusio angelo, bet savo darbą išmano.

– Žiūrėk, tankas. Girdėjau apie juos. Važiuoja į dokus. Tartum mestų jiems iššūkį. Dar gerai, kad neišeina laikraščiai, nėra kur apie juos rašyti.

Flerė nusijuokė.

– Tėvas tikriausiai jau namie. Atvažiavo į miestą manęs saugoti. O jei iš tiesų prasidėtų šaudymas, įdomu, ką tada darytų – imtų mosuoti skėčiu?

– Tėvystės instinktas. Ar ne tą patį darytum dėl Kito? Tai nesikeičia.

Flerė neatsakė. Vėliau, pasimačiusi su tėvu, ji užlipo į viršų ir sustojo prie vaikų kambario durų. Melodija, taip nustebinusi Somsą, lengvabūdiškai skambėjo tuščiame koridoriuje. „*L‘amour est enfant de Bohême; il n'a jamais jamais connu de loi; si tu ne m'aimes pas, je t‘aime, et si je t‘aime, prends garde à toi!*“[27] Ispanija ir jos medaus mėnesio sielvartas! „*Aidi naktį šauksmas po ispanų miestą.*“ Užverti langines, užsikimšti ausis – neįsileisti jo! Flerė įėjo į miegamąjį ir įžiebė visas lempas. Niekada dar kambarys neatrodė jai toks gražus – daugybė veidrodžių, alyviniai ir žali atspalviai, spindintis sidabras. Ji stovėjo ir žiūrėjo į savo veidą išraudusiais skruostais. Kodėl ji ne Nora Kerfju – paprasta, pareiginga, pasiaukojanti, rytoj pusę šešių paduosianti Džonui kiaušinienės su kumpiu! Švariai nusipraususiam Džonui! Ji greitai nusirengė. Ar dabar galėtų su ja lygintis jo žmona? Katrai atiduotų aukso obuolį, jeigu Anė stovėtų greta? Ir raudoni Flerės skruostai dar tirščiau paraudo. Persidirbimas – jai tai pažįstama! Užmigti nepavyks! Bet paklodės vėsios. Taip, senoviška lygi airiška drobė kur kas malonesnė už balintą šiurkštų prancūzišką audinį. Štai įeina Maiklas, artinasi prie jos! Ką gi! Negi jį skriausi – vargšas Maiklas! Ir glamonėjama Flerė regėjo – Džono šypseną.

---

[27] Habanera iš Georges Bizet operos „Karmen“: „Lyg paukštytė laisva sparnuota, taip meilė čia, tai vėl tenai; laisvas kraštas jos išsvajotas ir jos nevaržomi sparnai. Nemyli tu, bet aš mylėsiu, tad saugokis, bus tau blogai!“ *(Pranc.)*

* * *

Ta pirmoji darbo diena garvežyje bet kam būtų kėlusi šypseną.

Mašinistas, beveik toks pat jaunas kaip ir jis, o šiaip gyvenime garvežių gamyklos bendraturtis, „apšvietė“ Džoną vienu esminiu klausimu: kaip palaikyti tolygų degimą. „Darbas, reikalaujantis išmonės, ir gerokai varginantis!“ Jų keleiviai elgėsi nepriekaištingai. Vienas net priėjo padėkoti. Mašinistas mirktelėjo Džonui. Buvo ir labai neramių akimirkų. Vakare valgydamas žirnių sriubą, Džonas patenkintas prisiminė jas. Buvo šaunu, bet rankos ir pečiai lyg išnarinti. „Įtrinkit juos nakčiai tepalu“, – patarė mašinistas.

Mergina pasiūlė jam su lupenomis virtų bulvių. Rudos jos akys buvo nepaprastai vaiskios, šiek tiek panašios į Anės, – tik Anės akys kaip undinės. Jis paėmė bulvę, padėkojo ir vėl paniro į kūriko svajas. Neapsakomai smagu grumtis su sunkumais – vėl būti Anglijoje, šį tą daryti Anglijos labui! Tik pagyvenus toli nuo tėvynės, galima tai suprasti. Anė atsiuntė telegramą – nori atvažiuoti ir būti su juo. Jeigu jis atsakys „ne“, ji vis tiek atvažiuos. Tai jau spėjo patirti per beveik dvejus bendro gyvenimo metus. Ką gi, pamatys Angliją pačiame gražume. Amerikoje niekas iš tiesų nežino, kas yra Anglija. Jos brolis pabuvo tik Londone; jo pasakojimai persunkti kartėlio, o to priežastis, Džono manymu, – moteris, nors nė žodžiu apie ją nebuvo užsiminta. Visa kita puikiai paaiškina Fransio Vilmoto Anglijos istorijos žinių spragos. Bet visi koneveikia Angliją, nes ji viešai nerodo jausmų ir netrimituoja apie save kur pakliuvo.

– Sviesto?

– Labai dėkui. Nuostabiai skanios bulvės.

– Malonu girdėti.

– Kas įrengė šią valgyklą?

– Daugiausia ponai Montai. Maiklas Montas – parlamento narys.

Bulvė iškrito Džonui iš rankų.

– Ponia Mont? Negali būti! Ji – mano pusseserė. Ar ji čia?

– Buvo. Rodos, ką tik išėjo.

Džonas apžvelgė toliaregėmis akimis niūrų didelį kambarį. Flerė! Neįtikėtina!

– Pudingo su sirupu?

– Ne, ačiū. Aš sotus.

– Rytoj be penkiolikos šeštą bus kavos, arbatos arba kakavos ir kiaušinienės su kumpiu.

– Puiku! Mano manymu, tiesiog nuostabu.

– Tokiu metu, ko gero, taip.

– Ačiū jums iš visos širdies. Labanakt.

Džonas susirado paltą. Automobilyje jo laukė Velas su Hole.

– Sveikas, jaunuoli! Na ir gražiai atrodai!

– O koks jums, Velai, darbas teko?

– Sunkvežimis – ryt pradedu.

– Puiku!

– Lenktynėms kol kas galas.

– Bet ne Anglijai.

– Anglijai? Na, jau ne! Kaip tau šovė į galvą?

– Taip šneka užsienyje.

– Užsienyje! – sumurmėjo Velas. – Daugiau jų klausyk!

Automobiliui lekiant trisdešimties mylių greičiu, kalbos nutrūko.

Stovėdamas miegamojo tarpduryje, Džonas pasakė seseriai:

– Girdėjau, kad valgyklą įrengė Flerė. Nejaugi ji taip paseno?

– Flerė, mielasis, turi galvą. Ji tave matė. Saugokis, Džonai, neapsirk tymais antrąkart.

Džonas nusijuokė.

– Teta Vinifreda prašė tau pasakyti, kad laukia Anės penktadienį, – tarė Holė.

– Puiku! Teta labai miela.

– Na, labanakt, ilsėkis. Vonioje dar yra karšto vandens.

Džonas palaimingai išsitiesė vonioje. Šešiasdešimt valandų išbuvęs toli nuo jaunos žmonos, jau nekantriai laukė jos atvažiuojant penktadienį. Vadinasi, valgyklai vadovauja Flerė! Jauna aukštuomenės moteris, protinga ir tikriausiai trumpai kirpta galvele – labai smalsu ją pamatyti, bet nieko daugiau. Tymai antrąkart? Galgi ne! Pernelyg prisikentėjo pirmąkart. Be to, atsidžiaugt negalėjo sugrįžęs – taip ilgai buvo užgniaužęs tėvynės ilgesį. Jo motina ilgėjosi Europos; bet *jo* nenuramino nei Italija, nei Prancūzija. Jam reikėjo Anglijos. Kažko, juntamo jau vien žmonių kalbėsenoje ir eigastyje, kvapuose ir visoje išorėje, kažko geraširdiško, lėto, pašaipaus, sklandančio ore po Amerikos įtampumo, Italijos rėksmingumo, Paryžiaus blizgumo. Pirmą kartą po penkerių metų Džonas nejautė, kad jo nervai nuogi. Netgi tai, kas tėvynėje jį žeisdavo kaip estetą, veikė raminamai. Londono priemiesčiai, gausybė pasibaisėtinų namiūkščių iš plytų šiferio stogais, statytų, kaip pasakojo tėvas, ir jo prosenelio, „Pranašiojo Doseto“ Forsaito; daugybė naujų namiūkščių, tiesa, geresnių už anuos, bet anaiptol ne tobulų; viskas be jokios simetrijos arba plano; baisios geležinkelio stotys; šiurkšti prastakalbė; spalvų, skonio ir net orumo stoka žmonių aprangoje – visa tai ramino, laidavo, kad Anglija visada liks Anglija.

Tai šiai valgyklai vadovauja Flerė! Jis pamatys ją! Norėtų pamatyti! Labai!

VI skyrius

TABAKINĖ

Gretimame kambaryje Velas kalbėjo Holei:

– Pas mane šiandien buvo užėjęs žmogus, su kuriuo mokėmės universitete. Prašė paskolinti pinigų. Kartą jau buvau jam skolinęs, kai dar pats buvau bepinigis, bet skolos taip ir neatgavau. Tada jis man darė didžiulį įspūdį – toks išvaizdus, svajingas tipas. Laikiau jį „mėlynojo kraujo“ idealu. O pamatytum jį dabar!

– Mačiau. Susitikau išeinantį. Dar pamaniau, kas jis galėtų būti. Gyvenime nebuvau mačiusi tokios niekinamai liūdnos veido išraiškos. Davei pinigų?

– Tik penkis svarus.

– Bet daugiau neduok.

– Būk rami. Žinai, ką jis padarė? Išsinešė mamos *Louis Quinze*[28] tabakinę, vertą maždaug dviejų šimtų svarų. Be jo kambaryje daugiau nieko nebuvo.

– Dievulėliau!

– Neblogai pasidarbavo. Universitete buvo laikomas didžiausiu palaidūnu, bendravo su kortininkais. Nebuvau apie jį girdėjęs nuo tada, kai išvykau į būrų karą.

– Mama tikriausiai labai susikrimto?

– Nori paduoti jį į teismą – tabakinė buvo jos tėvo nuosavybė. Bet negi galima – universiteto draugas! O tabakinės vis tiek nebesusigrąžinsi.

---

[28] Liudviko XV laikų stilius, pasižymėjęs ypač rafinuotomis formomis, vyravęs karaliaus Liudviko XV (1715–1774) valdymo metu.

Holė liovėsi šukavusis plaukus.

– Man tai savotiška paguoda, – tarė ji.

– Kas?

– Juk dabar visi kalba, kad sąžiningumas smunka. Malonu sužinoti, kad mūsų kartoje jis kartais dar žemiau smukęs.

– Menka paguoda!

– Velai, žmogaus prigimtis nesikeičia. Aš tikiu jaunąja karta. Mes jos nesuprantame, nes augome tokiais ramiais laikais.

– Galbūt. Mano tėvas irgi nebuvo tobulybė. Bet ką dabar daryti?

– Ar žinai jo adresą?

– Sakė, kad jį galima rasti per „Bramelio“ klubą. Ne itin padori vietelė, kiek pamenu. Smukti iki atviros vagystės! Aš velnioniškai susijaudinęs.

Velas gulėjo lovoje aukštielninkas, Holė žiūrėjo į jį. Pagavęs jos žvilgsnį, tarė:

– Jei ne tu, mergyt, aš irgi tikriausiai būčiau išklydęs iš kelio.

– O ne, Velai! Tu per daug mėgsti gryną orą. Sugenda tik tie, kurie sėdi užsidarę.

Velas šyptelėjo.

– Tavo žodžiuose yra tiesos... Jei ir mačiau tą žmogų judant, tai tik kortas kilnojant. Per lenktynes lažindavosi, nors žirgo nuo ežio neskyrė. Ką gi, teks mamai su tuo susitaikyti. Nieko negaliu padaryti.

Holė priėjo prie jo lango.

– Verskis ant šono, aš tave apkamšysiu.

Paskui ir ji atsigulė; nemiegojo, mąstė apie išklydusį iš kelio žmogų, prisiminė panieką taisyklingų bruožų veide, pajuodusiame, išvargusiame; be laiko pražilusius plaukus, be laiko išblukusias akis ir lyg per stebuklą išsilaikiusius drabužius, ir sutrintą, rūpestingai užrištą universiteto laikų kaklaraištį. Jautė, jog permato jį: jokių dorovės principų ir beribė panieka tiems, kurie juos turi. Vargšas Velas! *Jo* doroviniai principai ne tokie tvirti, todėl jo nederėtų niekinti! Ir vis dėlto!.. Nepaisant daugybės pavojingų vyriškų potraukių, Velas liko ištikimas draugas visus tuos metus. Nors ir nepasižymi filosofine proto sankloda arba estetiniu skoniu, apie žirgus išmano daugiau negu apie poeziją – negi jis dėl to blogesnis? Kartais Holei atrodydavo, kad net geresnis. Žirgas nekeičia kas penkeri metai išvaizdos arba plauko ir neniekina savo pirmtakų. Žirgas – tai, kas nekinta, kas sulaiko žmogų nuo per didelio greičio, kas mėgsta, kad jam glostytų nosį – apie kokį poetą būtų galima tą patį pasakyti? Juos sieja tik vienas dalykas – silpnybė cukrui. Išleidusi romaną, Holė tapo „1930 metų klubo“ nare. Ją ten įvesdino Flerė, ir dabar, kai tik atvažiuodavo į Londoną, Holė tame klube gilinosi į šiuolaikiškumą. Šiuolaikiškumas reiškė vien tik greitį. Tie, kurie jį peikė, verčiau būtų peikę telefoną, radiją, lėktuvus ir užkandines ties kiekvienu kampu. Po išoriniu greitumo apvalkalu buvo išlikęs senas šiuolaikiškumas. Moterys vilkėjo mažiau drabužių tada, kai Džeinė Ostin[29] pradėjo rašyti. Moteriškos kelnaitės – taip bent tvirtina istorikai – devyniolikto amžiaus pramanas. O šiuolaikinis kalbos būdas! Po Pietų Afrikos tiesiog kvapą gniaužia, – neapsakomai greitas; tačiau mintys maždaug tokios kaip jos jaunystėje, tik automobilių ir telefonų skambučių sukapotos į tariamus be atokvėpio gabalyčius. O šiuolaikinis meilinimasis! Baigiasi tuo pačiu kaip ir Jurgio Antrojo[30] laikais, tik trunka ilgiau dėl motociklų ir priešpiečių stačiomis. O šiuolaikinė filosofija! Žmonės filosofuoja ne prasčiau už Martiną Taperį[31] ar Aizaką Voltoną[32], tik skiriasi nuo garsiųjų senolių tuo, kad jiems stinga laiko aiškiai ir tiksliai išreikšti mintį. O dėl būsimo gyvenimo, tai dabartiniai žmonės gyvena viltimi, be to, ne itin tvaria, taip kaip ir visi nuo neatmenamų laikų. Todėl, kaip dera rašytojai, Holė kaipmat padarė išvadą. „Tik nukrapštyk, – pamanė ji, – geriausio šių dienų jaunuolio arba merginos paviršių – ir aptiksi Čarlzą Džeimsą Foksą[33] arba Perditą[34] su sportiniu megztiniu aukšta apykakle." Tolygus garsas grąžino jos mintis į kasdienybę. Velas miegojo. Kokios jo vis dar ilgos ir tamsios blakstienos, tačiau burna pravira!

---

[29] Jane Austen (1775–1817) – anglų rašytoja romanistė.

[30] Anglijos karalius Jurgis II (1727–1760).

[31] Martinas Tupperis (1810–1889) – anglų rašytojas, savo metu populiarios „Patarlių filosofijos“ („Proverbial Philosophy“, 1838–1867) autorius.

[32] Izaakas Waltonas (1593–1693) – anglų filosofas, prozaikas ir poetas.

– Velai, – vos girdimai ištarė Holė, – Velai, brangusis, neknark!..

* * *

Tabakinė gali būti brangi ne tiek dėl emalio, deimančiukų arba laikotarpio, kiek dėl to, kad buvo jūsų tėvo nuosavybė. Vinifreda, nors ir įrodė turinti savininkės jausmą, tiek metų „dėl visa ko" saugodama Montegiu Dartį, nepasižymėjo kaip jos brolis Somsas nei kolekcininkės nuojauta, nei tuo daiktų pomėgiu, kuriame Džordžas Forsaitas pirmas įžiūrėjo „šventeiviškumo ir dorybės mišinį". Bet kuo didesnis laiko tarpas skyrė ją nuo tėvo, – o nuo Džeimso mirties praslinko jau ketvirtis amžiaus, – tuo labiau ji gerbė jo atminimą.

Kaip senovės karvedys arba filosofas, laiko skiriamas nuo varžovų, kasmet užgyvena vis didesnę šlovę, taip ją kaupė ir Džeimsas. Permainų nemėgimas, išskirtinis šeimyniškumas, gebėjimas taupyti pinigus vaikams ir nuolatinė baimė, kad jam kas nors ko nors nepasakys, sulig kiekvienais po žeme praleistais metais sušvisdavo Vinifredai vis ryškesne aureole. Riebalų sluoksniui kaupiantis, noras laikytis aukštuomenės madų blėso, praeitis darėsi talpesnė, virsdama vis skaisčiau šviečiančiu prisiminimų žvaigždynu. Taip apčiuopiamai Džeimsą ir Emilę primenančios tabakinės dingimas sudrumstė pavydėtiną Vinifredas dvasios ramybę labiau negu kas nors kita, kas buvo įvykę per daugelį metų. Vien pagalvojus, kad neatsilaikė prieš balsą, aristokratiškai skambantį per telefoną, jai darėsi nepatogu. Juk turėdama tokią bendravimo su aristokratija patirtį, galėjo geriau susigaudyti! Tačiau ji buvo iš tų moterų, kurios suklydusios tai pripažįsta ir daro viską, kad klaida būtų kuo greičiau atitaisyta; nieko nepešusi iš Velo, tik pasakiusio: „Baisiai gaila, mama, bet nieko neveiksi – nepasisekė!“ – ji pasikvietė į pagalbą brolį.

---

[33] Charlesas Jamesas Foxas (1749–1806) – Anglijos politinis veikėjas, vigų partijos pirmininkas.

[34] Čia minima anglų aktorė Mary Robinson (1758–1800), vaidinusi Perditą Williamo Shakespeare‘o „Žiemos pasakoje" („The Winter‘s Tale").

Somsą ši žinia pribloškė. Jis puikiai prisiminė, kaip Džeimsas jam matant pirko tabakinę „Džobsono“ antikvariate ir sumokėjo dešimtadalį sumos, kurią būtų galima už ją gauti dabar. Viskas tampa bergždžia, jeigu šitaip imama ir netenkama daikto, kurio vertė savaime ir be perstojo augo visus keturiasdešimt metų. Ir tas, kuris paima ją, – iš labai geros šeimos, taip bent tvirtina sūnėnas! Ar senųjų Forsaitų sąžiningumas, visada jam skiepytas ir išlydėjęs į gyvenimą, buvo įgimtas, ar įgytas – įsisunkęs per motinos pieną ar nusižiūrėtas, kaip turi elgtis bankininkas, – apie tai Somsas niekada nemąstė. Jis buvo nuo jų neatsiejamas, panašiai kaip patarlė „Sąžiningumas – geriausias būdas siekti tikslo“ buvo neatsiejama nuo tada suklestėjusios privačios bankininkystės. Šiek tiek pasvajoti apie bankus buvo visai priimtina žmogui, pamenančiam „Anderstarto ir Darneto“ bankrutavimo atgarsius ir laipsnišką senų mažų bankų su legendiniais vardais išnykimą. Didžiuliai šių laikų susivienijimai palankūs kreditams, bet nepalankūs romanistams: bankus apgulę klientai, atsiimantys indėlius – įdomesnio skaitymo jo laikais nebuvo įmanoma įsivaizduoti! Milžiniški koncernai negali bankrutuoti, kad ir kaip elgtųsi jų klientai; bet ar tai skatina pavienių asmenų sąžiningumą, – tuo Somsas nebuvo įsitikinęs. Šiaip ar taip, tabakinė dingo, ir jeigu Vinifreda ko nors nesigriebs, tiek ją ir tematys. Ko tiksliai ji gali griebtis, jam nebuvo aišku; bet jis patars jai nedelsiant kam nors pavesti šį reikalą.

– Bet, Somsai, kam?

– Yra Skotland Jardas, – rūškanai atsakė Somsas. – Tik vargu, ar iš jų ką peši, – tik daug betikslio bėgiojimo. Yra dar tas tipas, kurį kviečiausi, kai bylinėjomės su Ferar. Bet jis brangiai ima.

– Nebūtų taip gaila, – pasakė Vinifreda, – jeigu tabakinė nebūtų priklausiusi brangiajam tėveliui.

– Tokių banditų negalima palikti laisvėje, – sumurmėjo Somsas.

– Tik pamanyk, – tarė Vinifreda, – Velas net apsistojo pas mane dėl to, kad pasimatytų su juo.

– Mat kaip? – niūriai ištarė Somsas. – Ar tu visiškai įsitikinusi, kad tabakinę paėmė tas tipas?

– Visiškai. Kaip tik buvau išsiėmusi ją prieš ketvirtį valandos, ketinau nuvalyti. Kai jis išėjo, tučtuojau grįžau į kambarį padėt ją į vietą, bet neberadau. O Velas visą laiką buvo kambaryje.

Somsas valandėlę pasvarstė, paskui atmetė įtarimą dėl sūnėno, nes, kad ir kraujo ryšiais susietas su tuo nelemtu savo tėvu, Montegiu Darčiu, be to, žirgų lenktynių aistruolis, Velas vis dėlto buvo pusiau Forsaitas.

– Tai kaip, – paklausė jis, – atsiųsti tau tą žmogų? Jo pavardė Bekroftas. Atrodo taip, lyg per dažnai skustųsi, bet *nuovokos* nestokoja. Mano manymu, jis turėtų susisiekti su klubu, kuriam priklauso tas tipas.

– O jeigu jis jau bus pardavęs tabakinę? – tarė Vinifreda.

– Per vakar vakarą? Abejoju, bet gaišti negalima. Tuoj pat einu pas Bekroftą. Flerė per daug rūpinasi ta valgykla.

– Sako, puikiai ją sutvarkė. Kokios šaunios tos jaunosios moterys.

– Greitai sukasi, nieko nepridursi, – burbtelėjo Somsas, – bet, palengva jodamas, toliau nujosi.

Išgirdusi šią elgesio taisyklę, – jos jaunystėje ją nuolatos kartojo senieji Forsaitai, – Vinifreda ėmė mirksėti labai pašviesėjusiomis blakstienomis.

– Žinai, Somsai, jau tada tai skambėjo nuobodžiai. O dabar, jeigu neveiksi greitai, viskas išslys iš rankų.

Somsas pasiėmė skrybėlę.

– Tabakinė tikrai išslys, jei žiopsosim.

– Tai ačiū tau, mielas broliuk. Aš vis dėlto tikiu, kad tabakinę atgausim. Tėvelis taip ja didžiavosi, o jam mirus ji nekainavo nė pusės tiek kiek dabar.

– Nė ketvirčio, – pridūrė Somsas, ir ta mintis tebegraužė jį net išėjus į gatvę.

Kas iš to įžvalgumo, jei pirmas pasitaikęs gali ateiti ir nugvelbti jo vaisius? Dabar tyčiojamasi iš nuosavybės; bet juk nuosavybė – įžvalgumo įrodymas, penkiasdešimčia atvejų iš šimto – *amour propre*[35] klausimas. Ir Somsas pagalvojo apie *amour propre*, Bosinio pasiglemžtą anais senais skausmingais laikais. Taip, net išsirinkdamas žmoną parodai įžvalgumą – išbandai jėgas, lygindamas save su kitais. Aptinki „lobį“, kaip anuomet buvo sakoma, bet gali ir apsirikti – Irena nebuvo „lobis“ – deja! Tiesa, jis pamiršo paklausti Vinifredos apie tą jaunąjį Džoną Forsaitą, staiga vėl pasirodžiusį akiratyje. Bet dabar svarbiau tabakinė! Jis buvo girdėjęs, kad „Bramelio“ klubas – savotiška landynė; ten tikriausiai pilna aferistų ir perpardavinėtojų. Va kur didžiausia šių dienų blogybė – tokie klubai ir bedarbio pašalpa. Eiti dirbti? Ne! Geriau užsiimti visko, kas tik pasitaiko, perpardavinėjimu – labiausiai automobilių. „Bramelio“ klubas! Taip, štai jis! Tą langą jis buvo įsiminęs. Ką gi, blogiau nebus, jeigu paklaus, ar tikrai tas tipas jam priklauso. Somsas įėjo ir pasiteiravo:

– Ar ponas Steinfordas šio klubo narys?

– Taip. Nežinau, ar jis čia. Ei, Bobai, ar ponas Steinfordas atėjo?

– Ką tik.

– Hm, – kiek pabūgęs ištarė Somsas.

– Bobai, su juo nori susitikti šis džentelmenas.

Somsui net silpna pasidarė.

– Pone, eikit paskui mane.

Somsas giliai įkvėpė ir netvirtai nužingsniavo. Ankštoje ir aptriušusioje nišoje prie pat durų jis pamatė vyrą, atsilošusį sename krėsle ir rūkantį cigaretę su kandikliu. Vienoje rankoje vyras laikė raudoną užrašų knygelę, kitoje – pieštuko galelį, ir laikė taip ramiai, lyg būtų norėjęs užsirašyti dar nesusiklosčiusią mintį. Vilkėjo tamsų kostiumą siaurais dryželiais, sėdėjo užsikėlęs koją ant kojos, ir Somsas pastebėjo, kad viena koja su nudrengtu, bet iki graudinančio blizgesio nužvilgintu rudu pusbačiu lėtai brėžia ratą.

---

[35] Savigarba (*pranc.*).

– Pone, pas jus šis džentelmenas.

Dabar Somsas pamatė veidą. Antakiai tarytum apversta V raidė, vokai užkritę ant akių. Kaip ir visas kūnas, veidas atrodė suglebęs iš nuovargio. Be galo liesas, išblyškęs, atrodė sudėtas vien iš šešėlių ir kiek ereliško profilio. Koja sustingo ore, ir visas kūnas sustingo. Somsą apėmė keistas jausmas, tarsi priešais sėdintis žmogus visus niekintų savo negyvybingumu. Nespėjęs apgalvoti to, ką sakys, jis pradėjo:

– Ponas Steinfordas, jei neklystu? Nesivarginkite. Mano pavardė Forsaitas. Jūs vakar po pietų buvote užėjęs pas mano seserį Žaliojoje gatvėje.

Raukšlės apie mažą burną virptelėjo, po to pasigirdo žodžiai:

– Prašom sėstis.

Dabar akys atsimerkė; kadaise, matyt, jų būta gražių. Jos vėl susiaurėjo, ir Somsas nenoromis pamanė, kad jų savininkas jau gyvena ilgiau už viską, išskyrus patį save. Įveikęs trumpą dvejonę, Somsas tęsė mintį:

– Norėjau paklausti jus vieno dalyko. Ar lankydamasis kartais nepastebėjote ant stalo *Louis Quinze* tabakinės? Ji... hm... dingo, ir mes norėtume nustatyti, kokiu metu tai atsitiko.

Krėsle sėdintis žmogus nusišypsojo lyg bekūnė dvasia, jo akys dar giliau pasislėpė.

– Kažkaip nepamenu.

Pamanęs: „Jis ją turi!“, Somsas kalbėjo toliau:

– Labai gaila, nes šis daiktas buvo vertinamas kaip atminimas. Jį, be abejo, bus pavogę. Aš noriu tai išsiaiškinti. Jeigu būtumėte tabakinę pastebėjęs, mes galėtume nustatyti vagystės laiką... ant stalelio, kaip tik ten, kur jūs sėdėjote... mėlyno emalio.

Liesi pečiai susigūžė, tarsi vyriškiui būtų nepatikę, kad jam mėginama užkrauti atsakomybę.

– Deja, negaliu jums padėti. Nieko nepastebėjau, išskyrus puikų inkrustuotą stalelį.

„Kaip gyvas nesu matęs tokio šaltakraujiškumo, – pamanė Somsas. – Įdomu, ar tabakinė jo kišenėje?“

– Tai vienintelis tos rūšies daiktas, – lėtai ištarė jis. – Policijai jį rasti nebus sunku. Ką gi, labai jums dėkingas. Atleiskit, kad sutrukdžiau. Jūs, rodos, mokėtės su mano sūnėnu. Viso labo.

– Viso labo.

Eidamas pro duris, Somsas nepastebimai grįžtelėjo. Sėdintysis buvo sustingęs, kojos vis taip pat sukeistos, išbalusi kakta po lygiais žilstančiais plaukais palinko virš raudonos užrašų knygelės. Iš pažiūros neįmanoma nieko nuspręsti! Bet tabakinė pas jį, be jokios abejonės.

Išėjęs į gatvę, Somsas pasuko Gryn Parko link, perimtas labai savito jausmo. Džiauti kas po ranka pasitaikė! Aristokratui šitaip nusiristi! Istorija su Eldersonu nebuvo iš maloniųjų, bet vis dėlto ne tokia apgailėtina. Pašviesėjusios puikaus kostiumo siūlės, skersiniai kadaise prašmatnių pusbačių įtrūkimai, išblukęs, idealiai parištas kaklaraištis – visa tai liudijo, kad išorinis vaizdas palaikomas diena dienon, pusbadžiaujant. Tai slėgė Somsą. Koks jis suglebęs! O ką gi *daryti* žmogui, jeigu jis pinigų neturi, o dirbti negali, net jei kiltų grėsmė gyvybei? Gėdos dėl savo poelgio jis nejaučia, tai aišku. Reikia dar kartą pasišnekėti su Vinifreda. Ir apsigręžęs Somsas nužingsniavo Žaliosios gatvės link. Išeidamas iš parko, kitoje Pikadilio gatvės pusėje jis pamatė tą pačią suglebusią žmogystą. Ji taip pat pėdino Žaliosios gatvės link. Čia tai bent! Somsas perėjo per gatvę ir nusekė ją. O jau to žmogaus išvaizda! Eina, tarsi būtų patekęs į šį pasaulį iš kito laikmečio, tokio, kai labiausiai buvo vertinama išorė. Somsas jautė, kad „tas tipas“ verčiau sutiks mirti, negu parodys, jog kuo nors domisi. Išorė! Ar įmanoma taip ištobulinti panieką jausmui, kad išvis pamirštum, kas tai yra? Ar gali būti, kad pakeltas antakis įgauna didesnę reikšmę negu širdies arba proto gyvybė? Stypina nušiurusios povo plunksnos, o jokio povo viduje nėra! Parodyti savo jausmus – štai vienintelis dalykas, dėl kurio šis žmogus susigėstų. Ir nustebęs, kad geba nustatyti diagnozę, Somsas stengėsi nuo jo neatsilikti, kol atsidūrė Žaliojoje gatvėje. Po galais! Tas tipas *tikrai* eina į Vinifredos namus! „Padarysiu jam staigmeną!“ – nusprendė Somsas. Ir, paspartinęs žingsnį, ištarė, kiek dusdamas, prie pat durų:

– O, ponas Steinfordas! Atėjote grąžinti tabakinės?

Atsiduse̜s, įrėmęs lazdelę į šaligatvį, tipas atsigręžė. Somsas staiga susigėdo, lyg būtų tamsoje išgąsdinęs vaiką. Veidas, vis taip pat sustingęs, su pakeltais antakiais ir uždribusiais vokais, buvo išblyškęs iki žalsvumo, kaip žmogaus, kurio širdis nesveika; lūpas buvo nežymiai iškreipusi šypsena. Tyla truko ilgokai, paskui blyškios lūpos pratarė:

– Tai priklauso nuo to, kiek duosit.

Somsas kone uždusо. Akiplėšiškumo viršūnė!

O lūpos vėl sukrutėjo:

– Galit atgauti ją už dešimt svarų.

– Galiu atgauti veltui, – tarė Somsas, – pakanka šūktelt policininką.

Vėl šyptelėjimas.

– Jūs to nepadarysite.

– Kodėl nepadarysiu?

– Taip nedera.

– Nedera! – pakartojo Somsas. – Po galais, kodėl? Kaip gyvas nesu matęs tokios begėdystės!

– Dešimt svarų, – ištarė lūpos. – Jų man labai reikia.

Somsas stovėjo išplėtęs akis. Neįtikėtina! Jaudinasi ne labiau negu prašydamas degtuko cigaretei prisidegti; joks raumuo nevirptelėjo veide, kurį, rodės, tuoj tuoj apleis gyvybė. Neprilygstamas menas! Buvo aišku, kad tiradų apie dorovę sakyti neverta. Kas liko – duoti dešimt svarų arba šaukti policininką. Somsas pažvelgė į abu gatvės galus.

– Nėra – nė vieno nematyti. Tabakinė pas mane. Dešimt svarų.

Somsas mėgino kažką pasakyti. Gal tas žmogus jį užbūrė? Bet staiga jam pasidarė linksma. Tokios padėties ir tyčia nesugalvosi!

– Na žinot... – ištarė jis, duodamas du penkių svarų banknotus. – Tokio įžūlumo...

Liesa ranka ištraukė paketėlį, pūpsojusį šoninėje kišenėje.

– Didžiai jums dėkoju. Štai ji. Viso labo!

Ir nuėjo. Neprilygstamai suglebęs, neatsigręždamas. Somsas stovėjo, laikydamas rankoje tabakinę, ir žiūrėjo jam įkandin.

– Taip, – tarė jis balsiai, – dabar tokių daiktų negamina.

Ir paspaudė skambučio mygtuką.

VII skyrius

MAIKLAS DVEJOJA

Per tas aštuonias dienas, kol truko visuotinis streikas, karštligės pagautas Maiklas atgaivą rasdavo tik kelias valandas praleidęs Bendruomenių rūmuose, taip įsitraukusiuose į veiksmų plano apmąstymus, kad nebuvo imamasi nieko. Jo galvoje susiklostė nuomonė, kaip išspręsti konfliktą, bet kitų galvose nieko panašaus neįvyko, todėl rezultatas buvo niekinis. Vis dėlto Maiklas su didžiausiu pasitenkinimu stebėjo, kaip diena dienon britų charakterio akcijos kyla tiek Anglijoje, tiek užsienyje; ir nerimavo, kad tų pačių britų protinių gebėjimų akcijos smuko kone iki nulio. Nekintamas pono Blaito posakis: „Ir ką jie sau mano?“ – kiekvienąkart rasdavo atbalsį jo sieloje. Ir ką *iš tiesų* jie mano? Su uošviu ta tema jis buvo šnekėjęsis tik kartą.

Paėmęs kiaušinį, Somsas tarė:

– Valstybės biudžetas jau sužlugo.

Įsidėjęs uogienės, Maiklas atsakė:

– Ar tokie dalykai vyko, kai jūs, pone, buvote jaunas?

– Ne, – tarė Somsas, – tada profsąjungų judėjimo nė būti nebuvo.

– Daugelis šneka, kad dabar jo dienos jau suskaitytos. Ką jūs, pone, manot dėl streiko kaip kovos priemonės?

– Savižudybei – ideali priemonė. Keista, kaip anksčiau jie to nesuprato.

– Linkęs jums pritarti, – bet ką daryti?

– Kaip tai ką, – tarė Somsas, – juk yra rinkimų teisė.

– Taip visada sakoma. Bet, mano manymu, parlamento vaidmuo vis menkėja. Dabar šalyje egzistuoja kažkoks kryptį nurodantis jausmas, išsprendžiantis visus klausimus anksčiau, negu spėjam jų imtis parlamente. Štai kad ir šis streikas – mes nieko nebegalime padaryti.

– Valdymas reikalingas, – tarė Somsas.

– Tvarkos įvedimas – aišku. Bet parlamente mes, rodos, tiek ir tedarom, kad svarstom tvarkos įvedimo klausimus pavėluotai ir tuščiai. Dabar viskas per daug greitai keičiasi.

– Ką gi, jūs geriau tai išmanot, – tarė Somsas. – Parlamentas visada buvo tik šnekų turgus.

Ir, nė neįtardamas, kad pacitavo Karlailį[36], – pernelyg ekstravagantišką rašytoją, kažkodėl visada jam besisiejantį su revoliucija, – Somsas pažvelgė į Gojos paveikslą ir pridūrė:

– Vis dėlto nenorėčiau matyti Anglijos be parlamento. Ar girdėjote ką nors apie tą rudaplaukę moterį?

– Mardžorę Ferar? Keista, kaip tik vakar sutikau ją Vaitholo[37] gatvėje. Sakėsi vairuojanti vyriausybinį automobilį.

– Ar kalbėjosi su jumis?

– Taip, taip. Mūsų santykiai geri.

– Hm, – sumurmėjo Somsas, – nesuprantu dabartinės kartos. Ji ištekėjusi?

– Ne.

– Lengvai tas Makgaunas jos atsikratė, – nors gaila, jis visiškai to nevertas. Ar Flerė nenuobodžiauja be svečių priėmimų?

Maiklas neatsakė. Jis nežinojo. Jųdviejų santykiai dabar buvo geri, todėl vienas kito minčių beveik nežinojo. Tačiau, pilkų uošvio akių skvarbomas, Maiklas skubiai išpoškino:

– Flerė laikosi puikiai, pone.

---

[36] Thomas Carlyle'is (1795–1881) – anglų rašytojas, filosofas, istorikas, tritomio veikalo „Prancūzų revoliucija" („The French Revolution", 1837) autorius.

[37] Gatvė Londone, kurioje yra vyriausybinės įstaigos.

Somsas linktelėjo.

– Neleiskit jai pervargti toje valgykloje.

– Darbas jai labai patinka – turi progą parodyti, ką sugeba.

– Taip, – tarė Somsas, – Flerė turi gerą galvą, kol jos nepameta.

Ir, tarsi vėl pasitaręs su Gojos paveikslu, pridūrė:

– Beje, jaunasis Džonas Forsaitas vėl čia. Girdėjau, kad kol kas gyvena Žaliojoje gatvėje, dirba kūriku ar panašiai. Vaikiškas susižavėjimas – bet, manau, geriau, jei žinosit.

– Šit kaip, – tarė Maiklas, – ačiū. Nežinojau, kad jis grįžo.

– Nemanau, kad ir Flerė žino, – atsargiai pridūrė Somsas, – aš prašiau jai nesakyti. Pamenate Amerikoje, Maunt Vernone[38], kai blogai pasijutau?

– Taip, pone, puikiausiai pamenu.

– Tiesą sakant, jokios ligos nebuvo. Tik aš pamačiau, kad tas jaunuolis ir jo žmona kalbasi su jumis ant laiptų. Pamaniau, kad Flerei geriau su jais nesusitikti. Visa tai labai kvaila, bet ką gali žinoti.

– Taip, – sausai ištarė Maiklas, – ką gali žinoti. Pamenu, jis man labai patiko.

– Hm, – sumurmėjo Somsas, – veikiausiai, koks tėvas, toks ir sūnus.

Ir iš Somso veido išraiškos Maiklas nusprendė, kad vargu ar tai laikytina teigiamybe.

Daugiau nieko nebuvo pasakyta, nes Somsas visą gyvenimą buvo įsitikinęs, jog kalbėti reikia tiek, kiek būtina, o Maiklas nebuvo linkęs rimtai nagrinėti Flerės elgesio netgi su jos tėvu. Pastaruoju metu ji atrodė laiminga. Po penkerių ir pusės vedybinio gyvenimo metų Maiklas neabejojo, kad kaip žmogus patinka Flerei, kaip vyras nėra jai nemalonus, ir kad neprotingas tas, kuris tikisi daugiau. Tiesa, ji atkakliai atsisakinėjo antrojo Kito, bet tik todėl, kad nenorėjo dar kartą keliems mėnesiams būti išvesta iš rikiuotės. Veikla jai suteikdavo laimės – pavyzdžiui, valgykla leido parodyt, ką ji gali. Tiesa, jeigu Maiklas būtų žinojęs, kad ten maitinamas Džonas Forsaitas, būtų sunerimęs, o šiaip žinia apie jaunuolio atvykimą į Angliją jam nepadarė didelio įspūdžio. Visą dėmesį tuo įtemptu laiku buvo pasiglemžusi Anglija. Jį be galo džiugino kiekviena aukojimosi tėvynei apraiška – studentai, dirbantys dokuose, merginos, vairuojančios automobilius, pardavėjai ir pardavėjos, žvaliai žingsniuojantys į darbą, daugybė savanorių policininkų, bendras visų noras „išsilaikyti“. Net streikininkai buvo geraširdiški. Brangus jo širdžiai tikėjimas Anglija, visų pesimistų apmaudui, diena po dienos tvirtėjo. Ir jis jautė, kad šiuo metu nėra labiau neangliškos vietos kaip Bendruomenių rūmai, kur žmonėms nieko kita neliko kaip ištįsusiais veidais svarstyti „susidariusią padėtį“.

---

[38] Pirmojo Amerikos prezidento George'o Washingtono (1789–1797) užmiesčio namas, stovintis ant kalvos dešiniajame Potomako krante, 15 mylių nuo Vašingtono.

Žinia apie visuotinio streiko žlugimą užklupo Maiklą grįžtant namo iš valgyklos, kur ką tik buvo nuvežęs Flerę. Triukšmas, spūstis gatvėse ir žodžiai „streikas baigtas“, greitosiomis pakeverzoti ties visais kampais, atsirado pirma, negu laikraščių pardavėjai suskato šūkaloti: „Oficialus pranešimas –streikas baigtas!“ Maiklas sustabdė automobilį prie šaligatvio ir nusipirko laikraštį. Pagaliau! Valandėlę sėdėjo nejudėdamas, su gniužulu gerklėje, kaip tą dieną, kai sužinojo apie paliaubas[39]. Pranyko virš Anglijos iškeltas kardas! Išseko priešų džiaugsmo šaltinis! Žmonės ėjo ir ėjo pro šalį, su laikraščiais rankose arba neįprastais žvilgsniais akyse. Ši naujiena buvo sutikta beveik taip pat nuosaikiai kaip ir streikas. „Geroji, senoji Anglija! Mes didi tauta, kai yra su kuo kautis“, – mąstė Maiklas, lėtai važiuodamas į Trafalgaro aikštę. Atsišliejęs į aptvarą, stovėjo būrelis vyrų – veikiausiai streikininkų. Maiklas pamėgino ką nors įskaityti jų veiduose. Gal džiaugsmą, gailestį, gėdą, nuoskaudą, palengvėjimą? Nors pjauk, niekaip nebuvo įmanoma suprasti. Jie krėtė juokus, lyg teisindamiesi ar gindamiesi.

---

[39] Paliaubų sutartis, kurią 1918 m. lapkričio 11 d. pasirašė Vokietijos ir Antantės kariuomenių atstovai.

„Nenuostabu, kad mes – mįslė svetimšaliams, – pamanė Maiklas. – Sunkiausiai perprantama tauta pasaulyje.“

Lėtai važiuodamas aikštės pakraščiu, jis pasuko į Vaitholo gatvę. Čia buvo juntami šiokie tokie nerimo požymiai. Aplink paminklą žuvusiems kare ir posūkyje į Dauningo gatvę būriavosi žmonės; nuolat pasigirsdavo šūksnis „valio“. Savanoris policininkas vedė per gatvę šlubą žmogų. Jam pasukus atgal, Maiklas pamatė jo veidą. Žiūrėk tu man! Juk tai dėdė Hileris! Jauniausias jo motinos brolis Hileris Čarvelas, Šventojo Augustino pievų parapijos pastorius.

– Sveikas, Maiklai!

– Dėde Hileri, jūs policininkas? O kaip bažnyčia?

– Brangusis, nejaugi ir tu manai, kad bažnyčios tarnams užginti žemiški džiaugsmai? Gal daraisi konservatyvus?

Maiklas plačiai nusišypsojo. Jo neapsimestinę meilę dėdei Hileriui kėlė žavėjimasis liesu pailgu veidu, vienų raukšlelių ir pašaipiu; vaikiški prisiminimai apie linksmuolį dėdę; nuojautos apie palaidotą poliarinių kraštų tyrinėtojo arba aukščiausios klasės kitokių nuotykių ieškotojo talentą.

– Beje, Maiklai, kada ketini užsukt pas mus? Esu sumanęs labai gerą planą, kaip apvalyti „Pievas“.

– Taip, – tarė Maiklas, – viskas remiasi į gyventojų perteklių, netgi streikas.

– Teisingai, mano sūnau. Užsuk, kai galėsi. Jums, parlamento ponams, pažinimą reikia semti iš pirmų šaltinių. Tuose rūmuose jūs kenčiate nuo organizme susidarančių nuodingų medžiagų. O dabar važiuok, jaunuoli, nestabdyk judėjimo.

Maiklas nuvažiavo, bet šypsena ilgai nedingo jam nuo lūpų. Mielas dėdė Hileris! Stengęsis sužmoginti religiją ir gyventi kupiną pavojų gyvenimą, – kopęs į sunkiausiai įveikiamas Europos kalnų viršūnes, vengęs puikybės ir išsaugojęs tikrą humoro jausmą. Geriausias anglo tipas! Jam buvo siūlomi aukšti bažnytiniai postai, bet jis tik ranka numojo į juos ir į visus pašvaitus. Buvo, kaip sakoma, „nenuosėda“ ir beviltiškai stokojo takto; bet visi jį mylėjo, net žmona. Valandėlę Maiklas pamąstė apie tetą Mei. Tikriausiai keturiasdešimtmetė, trys vaikai, tūkstančiai kasdienių reikalų, trumpai nusikirpusi ir linksma kaip jaunas mėnuo. Maloni moteris!

Palikęs automobilį garaže, Maiklas prisiminė dar nepusryčiavęs. Buvo trečia valanda. Jis išgėrė stiklą chereso, užsikąsdamas sausainiais, ir nuėjo į Bendruomenių rūmus. Jie ūžė, visiems laukiant oficialaus pareiškimo. Maiklas atsirėmė į atkaltę, ištiesė kojas ir pasinėrė į nerimastingas dvejones. Kokie čia kadaise vyko dalykai! Vergų prekybos ir vaikų darbo panaikinimas[40], ištekėjusių moterų nuosavybės įstatymo priėmimas[41], grūdų prekybos įstatymų atšaukimas[42]; bet ar tai įmanoma ir dabar? O jeigu ne – ko vertas gyvenimas? Jis yra sakęs Flerei, kad negalima dukart pakeisti pašaukimo ir likti gyvam. Bet ar jis trokšta likti gyvas? Jeigu netenka prasmės fogartizmas – o fogartizmas netenka prasmės tik dėl to, kad niekada nebuvo prasidėjęs, – tai kas iš tiesų jam rūpi?

Palikti pasaulį geresnį, negu buvo radęs? Sėdėdamas čia, Maiklas nesunkiai įžvelgė, kad toks troškimas vis dėlto šiek tiek miglotas, netgi apsiribojant Anglija. Tai buvo Bendruomenių rūmų svajonė, bet greita partijų kaita vis neleido jai priartėti. Geriau nusižiūrėti tam tikrą administracinio darbo sritį, nenukrypti į šalį ir šio to pasiekti. Flerė nori, kad jis imtų domėtis Kenija ir indais. Vėl kažkas labai tolima, menkai tesusiję su Anglija. Kokia veikla šiuo metu reikalingiausia Anglijai? Švietimo srityje? Neaišku! Kaip žinoti, kuria linkme geriausia nukreipti švietimą? Pavyzdžiui, įvedus visuotinį valstybės finansuojamą mokymą[43], atrodė, kad klausimas jau išspręstas. Dabar kalbama, kad tai esą pragaištinga pačiai valstybei. Emigracija? Viliojantis dalykas, bet Anglijai nenaudingas. Žemės ūkio gaivinimas? Tačiau juos abu sujungę gausime fogartizmą, o jis jau patyrė, kad tik beribis skurdas įtikins žmones fogartizmo prasmingumu; gali kalbėti, kol užkimsi, ir neįtikinti nieko, išskyrus patį save.

---

[40] Turimi galvoje Anglijos parlamento priimti įstatymai, draudžiantys anglų laivais vežti juodaodžius parduoti į Ameriką (1807 m.), vergovės visose Anglijos kolonijose panaikinimas (1834 m.), taip pat įstatymas, ribojantis vaikų darbą (1833 m.).

[41] 1882 metų įstatymas, nustatęs lygias moterų ir vyrų teises į nuosavybę.

[42] Augant visuotiniam nepasitenkinimui, 1846 m. buvo pakeisti stambiems žemvaldžiams palankūs įstatymai, priimti 1815 m.

Tai kas gi?

„Esu sumanęs labai gerą planą, kaip apvalyti „Pievas". „Pievos" buvo viena skurdžiausių lūšnynų parapijų Londone. „Sutvarkyti lūšnynus, – pamanė Maiklas, – tai bent šis tas apčiuopiama. Lūšnas iš tolo užuosi ir pajusi. Jos dvokia, ten keikiamasi, ištvirkaujama. Tačiau jų įnamiai mėgsta jas; ar bent nori verčiau likti jose negu keltis į kitas, jiems nežinomas. Betgi šaunūs žmogeliai tie lūšnų gyventojai! Jie ne badmintono kamuoliukai, kad švysčiotum juos kur papuola! Reikia pasišnekėti su dėde Hileriu. Anglijoje dar tiek gyvybinės energijos – tokios aibės rudaplaukių vaikiūkščių! Tačiau augant visas šis gyvybingumas apsineša suodžiais – kaip augalai užpakaliniame kieme. Lūšnų perstatymas, dūmų pašalinimas, taika pramonėje, emigracija, žemės ūkis ir saugumas ore. „Štai kas man artima, – pamanė Maiklas. – Ir, suk mane devynios, jei tokia programa nepalies kiekvieno žmogaus!"

Jis pasigręžė ton pusėn, kur buvo skaitomas oficialus pareiškimas ir prisiminė dėdės Hilerio žodžius apie parlamentą. Nejaugi jie visi kenčia nuo organizme susidarančių nuodingų medžiagų – nuolatinio lėto nuodų sunkimosi į audinius? Visi tie vyrukai dėjosi dirbantys. Maiklas nužvelgė juos. Daugelį pažinojo ir daugelį gerbė, tačiau visi drauge atrodė kiek apsvaigę. Jo kaimynas iš dešinės buvo prasiviepęs, lyg jam būtų stigę deguonies. „Kaip kažin ką, – pamanė Maiklas, – mes tikri didvyriai, jei kėksom čia dienų dienas ir neužmiegam".

---

[43] 1918–1921 metais Anglijos parlamentas priėmė įstatymus (*The Education Acts*), pertvarkiusius valstybinę visuotinio mokymo sistemą.

VIII skyrius

PASLAPTIS

Būtų buvę keista, jei Flerė būtų ėmusi džiūgauti, kad visuotinis streikas žlugo. Sprendžiant tokius klausimus, atsižvelgti į tai, kas naudinga tautai, nesiderino su jos būdu. Valgykla grąžino jai žmonių pasitikėjimą, prarastą po istorijos su Mardžore Ferar, o būti panirusiai į kasdienius reikalus jai patiko. Nora Kerfju, ji pati, Maiklas ir jo teta, ledi Elisona Čarvel, surinko nuostabią įvairiausio amžiaus padėjėjų komandą, daugiausia iš aukštuomenės. Jie dirbo, paprastai tariant, kaip negrai. Niekas jų negąsdino, net tarakonai. Keldavo ir guldavo bet kuriuo metu. Niekada neširsdavo ir būdavo visą laiką linksmi. Žodžiu, dirbo įkvėpimo pagauti. Geležinkelių kompanija negalėjo atsistebėti, kaip jie pakeitė valgyklos ir virtuvės patalpas. Pati Flerė nesitraukdavo nuo „kapitono tiltelio“. Ji ėmėsi tvarkyti reikalus su valdžia, nuolat susiremdavo telefonu su biurokratais, nebijodama stverti, jei reikia, už barzdos valdžios atstovams. Įlindo net į tėvo kišenę vis kylantiems trūkumams padengti. Savanoriai buvo maitinami itin sočiai, ir, – pasinaudojusi genialiu Maiklo patarimu, – ji stengėsi pakirsti piketininkų ištvermę, slapčia vaišindama juos kava su romu laisvu nuo varginančio budėjimo metu. Jos tiekimo automobilis, gautas iš Holės, braudavosi iš vieno miesto galo į kitą per blokadą, lyg pamiršęs „Heridžo“ parduotuvę, kur buvo superkami produktai.

– Reikia, – sakė Maiklas, – visaip mėginti užliūliuoti streikininkus.

Valgyklos sėkmė jokių abejonių nekėlė. Flerė nebematė Džono, bet gyveno keistai susiplakus baimei ir vilčiai, o tai reiškė tikrą domėjimąsi gyvenimu. Penktadienį Holė pranešė jai, kad atvažiavo Džono žmona – ar nebūtų galima atsivesti ją ryt rytą?

– Žinoma, – atsakė Flerė. – O kaip ji atrodo?

– Žavi, akys kaip undinės, bent jau Džono manymu. Bet jei ji undinė, tai iš pačių puikiausių.

– Hm, – tepasakė Flerė.

Kitą dieną, tikrinant telefonu kažkokį sąrašą, Holė atvedė Anę. Beveik tokio pat ūgio kaip Flerė, tiesi ir laiba, tamsesnių plaukų, rudesnės veido spalvos ir rudesnių akių (Flerė suprato, kodėl Holė pavadino jas „undinės“); jos nosis buvo tiesi ir drąsi, smakras smailus ir labai balti dantys, – štai kaip atrodė ta, kuri užėmė jos vietą. Ar ji žino, kad juodu su Džonu?..

Ir, padavusi neužimtą ranką, Flerė tarė:

– Kaip amerikietė jūs elgiatės išties šauniai. Kaip gyvuoja jūsų brolis Fransis?

Ranka, kurią paspaudė, buvo tamsi, sausa, šilta; balse išgirsta amerikietiška tartis buvo vos pastebima, lyg Džonas būtų prie to paplušėjęs.

– Jūs buvote tokia gera Fransiui. Jis nuolat jus mini. Jeigu ne jūs...

– Menkniekis. Atleiskit... Ta-aip?.. Ne! Jeigu princesė atvažiuos, paklauskit, ar ji nemalonėtų užsukti, kai jie pietauja. Taip, taip, ačiū. Rytoj? Aišku... Ar keliaujant neužsupo?

– Siaubingai! Gerai, kad Džono nebuvo su manim. Labai bjauru, kai pykina, ar ne?

– Manęs niekada nepykina, – pasakė Flerė.

Toji mergiotė turi Džoną, ir jis rūpinasi, kai ją pykina! Daili? Taip. Įdegęs veidas labai gyvas, – panašiai kaip Fransio Vilmoto, – bet akys vylingesnės ir išraiškingesnės. Kas glūdi šiose akyse, kodėl jos tokios neįprastos, traukte traukiančios? Aišku, vos pastebimai žvairos! Ir laikysena nepriekaištinga, – moka saviškai pasukti kaklą, puikiai laiko galvą. Apsirengusi, aišku, žavingai. Flerės žvilgsnis nusliuogė žemyn prie blauzdų ir kulkšnių. Nestoros, nekreivos! Tai nesiseka!

– Tiesiog puiku, kad leidote man prisidėti prie šio darbo.

– Ką jūs! Holė jums viską paaiškins.

– Pasijutau kaip namų namie.

– Reiks ir mums visiems išmokt taip sakyti. Hole, jūs pasiimsite Anę į parduotuves?

Kai Anė, Holės globojama, išėjo, Flerė prikando lūpą. Iš atviro Džono žmonos žvilgsnio atspėjo, kad Džonas jai nieko nesakė. Kokia jaunutė! Flerė staiga pasijuto taip, lyg jaunystė ją būtų aplenkusi. O, jeigu iš jos nebūtų atėmę Džono! Prikąsta lūpa suvirpėjo, ir Flerė skubiai palinko prie telefono.

Kiekvieną kart susitikdama su Ane – tris ar keturis kartus iki valgyklos uždarymo – Flerė prisiversdavo būti draugiška. Ji juste juto, kad dabar nereikia atsisakyti to, ką gali pasiūlyti gyvenimas. Ką jai reiškė Džono grįžimas, ji dar nežinojo; bet šį kartą, kad ir ką sumanys, niekas neturės teisės įsikišti. Dabar savo veido išraišką ir judesius ji valdo nepalyginamai geriau negu tada, kai jie su Džonu buvo tokie nepatyrę. Flerė piktdžiugiškai išklausė Holės žodžius: „Flere, Anė susižavėjusi jumis!“ Ne, Džonas nieko nepasakojo žmonai apie ją. Toks jau jis yra, – be to, paslaptis ne vien jo! Bet ar ilgai toji mergina nieko nesuvoks? Valgyklos uždarymo dieną Flerė pasakė Holei:

– Tikriausiai niekas nesakė Džono žmonai, kad mudu kadaise buvom įsimylėję?

Holė papurtė galvą.

– Tai geriau ir nereikia.

– Aišku, mieloji, nereikia. Aš tuo pasirūpinsiu. Ji šauni mergaitė.

– Šauni, – pasakė Flerė, – bet neįdomi.

– Nepamirškit, kad jai čia viskas dar svetima. Ilgainiui amerikiečiai pasirodo esą įdomūs.

– Nebent patys sau, – tarė Flerė ir pamatė, kad Holė šyptelėjo. Suvokusi, kad šiek tiek išsidavė, Flerė irgi šyptelėjo.

– Ką gi, svarbiausia, kad jie tartų. Tikiuosi, taip ir yra?

– Mieloji, aš beveik nemačiau Džono, bet, iš visko sprendžiant, jie nuostabiai taria. Dabar, kai baigėsi streikas, ketina paviešėti pas mus, Vonsdone.

– Puiku! Na, su valgykla baigta. Pasipudruojam nosytes ir – namo. Tėvas laukia manęs automobilyje. Gal pavėžėti jus?

– Ne, ačiū. Eisiu pėsčia.

– Kaip? Vis dar dėl tų senų *gêne*[44]? Įdomu, kaip giliai tas kirminas tūno!

– Giliai, jei tas žmogus Forsaitas, – sušnabždėjo Holė. – Mums būdinga slėpti jausmus. Visiems demonstruojami jausmai žūva.

– Šit kaip, – tarė Flerė. – Tada, kaip sakoma, telaimina jus Dievas, ir labų dienų Džonui. Pakviesčiau priešpiečių, bet juk jūs išvažiuojate į Vonsdoną?

– Poryt.

Apvaliame veidrodėlyje Flerė pasitikrino, ar jos veido kaukė tikrai neįžvelgiama, ir pasuko durų link.

– Jei turėsiu laiko, *gal* ir užbėgsiu pas tetą Vinifredą. Iki!

Lipdama laiptais žemyn, Flerė mąstė: „Vadinasi, atvirai rodomi jausmai žūva!“

Automobilyje Somsas tyrinėjo Rigzo nugarą. Vairuotojas buvo liesas kaip skiedra.

– Su valgykla baigta? – paklausė Somsas.

– Taip, tėti.

– Seniai jau laikas. Visai nusigalavai.

– Nejaugi, tėti? Ar aš atrodau sublogusi?

---

[44] Nemalonumas, kliūtis (*pranc.*).

– Ne, – atsakė Somsas, – ne. Atsigimei į motiną. Bet negerai taip pervargti. Nori pakvėpuoti grynesniu oru? Rigzai, į parką.

Važiuojant į šį ramybės prieglobstį, Somsas mąsliai tarė:

– Pamenu tuos laikus, kai tavo senelė važinėdavo čia kasdien, tiksliai it laikrodis. Žmonės laikėsi įpročių. Ar nori, kad sustotume pažiūrėti paminklo, dėl kurio keliama tiek daug triukšmo?

– Tėti, aš jį mačiau.

– Aš irgi, – tarė Somsas. – Siekiama tik įspūdžio. Štai Sent Godenso[45] darbo paminklas Vašingtone – *visai* kas kita.

Ir pašnairavo į dukterį. Gerai, kad bent nenutuokia, kaip jis tada apsaugojo ją nuo jaunojo Džono Forsaito! Dabar tikriausiai jau žino, kad jis Londone ir apsistojo pas jos tetą! Bet streikas baigėsi, įprastas geležinkelių judėjimas atkuriamas, ir jis liks be darbo. Gal išvažiuos į Paryžių? Jo motina, matyt, vis dar ten. Somsui vos neišsprūdo klausimas. Sulaikė nuojauta, visagalė, kai tai būdavo susiję su Flere. Jeigu ji ir matė tą jaunuolį, jam nepasisakys. Ir atrodo šiek tiek paslaptingai, – ar čia tik jo vaizduotė?

Ne! Jam nepermanyti dukters minčių. Bet gal taip ir geriau! Kas norėtų, kad jo mintys būtų kaip ant delno? Visos jų įlankos, atšakos, kyšuliai! Tik atsijotos ir perkratytos mintys gali būti keliamos į viešumą. Ir Somsas vėl pašnairavo į dukterį.

O ji, tiesą sakant, mąstė apie tokius dalykus, kurie būtų jį labai prislėgę. Kaip pasimačius vien su Džonu prieš jam išvažiuojant į Vonsdoną? Galima užeiti rytoj į Žaliąją gatvę ir – tikriausiai *nepamatyti* jo. Galima pasikviesti priešpiečių, bet neįmanoma apsieiti be jo žmonos ir Maiklo. Pasimatyti su juo vienu padėtų tik atsitiktinumas. Ir Flerė ėmė kurti planus. Kai jau buvo besusitaikanti su tuo, kad atsitiktinumas yra tai, ko negalima suplanuoti, nušvito planas. Devintą valandą ji nueis į Žaliąją gatvę pasikalbėti su Hole dėl valgyklos sąskaitų. Po tokios varginančios savaitės Holė ir Anė tikriausiai pusryčiaus lovoje. Velas šiuo metu išvažiavęs į Vonsdoną, teta Vinifreda visada vėlai keliasi! Yra *tikimybė* rasti Džoną vieną! Ir ji pasigręžė į Somsą.

---

[45] Augustus Saint Gaudensas (1848–1907) – žymus amerikiečių skulptorius.

– Tėti, kaip miela, kad išsivežėte mane prasivėdinti. Tikrai *labai* smagu.

– Nori, išlipkim pasižiūrėti į antis? Meipldareme gulbės šįmet vėl išperėjo gulbiukų.

Gulbės! Kaip gerai ji pamena šešis mažus „mininінkus“, plaukiančius paskui senas gulbes žalsganame vandenyje josios meilės vasarą, prieš šešerius metus! Leisdamasi žole prie Serpentaino tvenkinio, Flerė pajuto malonų jaudulį. Bet niekas niekas nesužinos, kas dedasi jos širdyje. Kad ir kas nutiktų, – o veikiausiai nieko nenutiks, – dabar ji išsaugos gerą savo vardą, nes tai, anot Maiklo, pasaulyje svarbiausia.

– Tavo senelis atsivesdavo mane čionai, kai dar buvau berniūkštis, – pasigirdo greta tėvo balsas. Jis nepridūrė: „O aš atsivesdavau čia pirmąją žmoną, kai mudu ką tik susituokėme.“

Irena! Ji mėgo vandenį ir medžius. Mėgo viską, kas gražu, tik nemėgo jo!

– Itono švarkai[46]! Šešiasdešimt metų prabėgo. Ne, daugiau. Kas tada būtų pamanęs?

– Ką kas būtų pamanęs, tėti? Kad Itono švarkus tebedėvės?

– Tasai, kaip jis... regis, Tenisonas: „Keičias senoji tvarka, vietą naujai užleidžia.“[47] Man sunku įsivaizduoti tave su stačia apykakle ir sijonu iki žemės, o ką jau kalbėti apie pagalvėlę sijonui išpūsti. Moterys tada rengėsi prašmatniai, bet žinojom apie jas tiek pat, kaip ir dabar, – tai yra beveik nieko.

– Kažin. Kaip jūs, tėti, manot, ar žmonių aistros išliko tokios pačios?

---

[46] Trumpi, iki juosmens, juodi Itono koledžo auklėtinių švarkai.

[47] Eilutė iš anglų poeto Alfredo Tennysono (1809–1892) eilėraščio „Arturo mirtis“ („Morte d'Artur, The Passing of Arthur“).

Somsas mąsliai pasitrynė smakrą. Kodėl Flerė to paklausė? Kartą jau sakė jai, kad tikroji aistra – praeities dalykas, o ji pareiškė pati dėl jos kenčianti. Staiga atmintyje iškilo vaizdas, kaip jis stovi pilnoje garų kaitroje, kvepiančioje išpurenta žeme, pelargonijomis vazonuose, kaip stukteli bato galu į šildymo vamzdį Meipldaremo šiltnamyje. Gal tada Flerė sakė tiesą: nuo prigimties nepabėgsi.

– Aistros! – tarė jis. – Ir dabar kartais skaitom, kad žmonės nuodijasi dujomis. Seniau dažniausiai skandindavosi. Eime išgerti arbatos, antai kažkoks paviljonas.

Kai juodu susėdo ir karveliai ėmė smagiai knėbčioti Somso pyragaitį, jis atidžiai nužvelgė dukterį. Ji sėdėjo, užsikėlusi koją ant kojos – dailios kojos! Ir figūra – nuo juosmens į viršų – skyrėsi nuo kitų jaunų moterų. Sėdėjo ne sulinkusi, o netgi šiek tiek išrietusi nugarą, ir tai teikė ryžtingumo kaklo ir galvos laikysenai. Buvo vėl trumpai nusikirpusi – ši mada visai netikėtai pasirodė gaji, – bet reikia pripažinti, jos kaklas buvo, kaip reta, apvalus ir baltas. Veidas nedidukas, tvirtu, apskritu smakru, beveik nepudruotas, skruostai neparausvinti, balti vokai su tamsiomis blakstienomis, vaiskios šviesiai rudos akys, trumpa tiesi nosis ir plati žema kakta, ir kaštoninės garbanėlės virš ausų, ir burna, kuri prašyte prašosi bučiuojama – iš tiesų, jam yra kuo didžiuotis!

– Tikiuosi, – tarė Somsas, – tu džiaugiesi, kad galėsi daugiau pabūti su Kitu? Jis tikras išdykėlis! Tik pamanyk, ko vakar manęs paprašė, – plaktuko!

– Taip, jis amžinai viską laužo. Stengiuosi pliaukštelėt jam kuo rečiau, bet kartais reikia – žinoma, niekam kitam to daryti neleidžiu. Mama jį prie to pripratino, kol mūsų nebuvo, todėl jam atrodo, kad taip ir turi būti.

– Juokingi padarai – tie vaikai, – tarė Somsas. – Kai buvau mažas, apie mus taip nešokinėjo.

– Atleiskit, tėti, bet, mano manymu, niekas taip nešokinėja apie Kitą kaip *jūs*.

– Nejaugi? – nustebo Somsas. – Aš?

– Jūs tenkinat visas jo užgaidas. Davėt Kitui plaktuką?

– Neturėjau – negi visur nešiosiuosi plaktuką?

Flerė nusijuokė.

– Ne, bet jūs žiūrit į jį taip rimtai. Maiklas žiūri su pašaipa.

– Mažylis tikras šelmis.

– Laimė. O *manęs*, tėti, jūs nelepinot?

Somsas įbedė akis į karvelį.

– Sunku pasakyti, – tarė jis. – Ar jautiesi išlepinta?

– Jei ko užsigeidžiu, tai baigta.

Somsas tai žinojo – bet jeigu ji užsigeidė neįmanomo?..

– Ir jei negaunu, juokai menki.

– Kas taip sako?

– Niekas nesako, bet aš pati žinau.

Hm! Ko ji dabar įsigeidė? Paklausti? Dėdamasis braukiąs nuo atlapo trupinius, Somsas iš padilbų dirstelėjo į dukterį. Jos veidą, valandėlę saugotis pamiršusias akis apgaubė kažkas neįžvelgiama... kaip čia pasakius? Paslaptis! Štai kas!

IX skyrius

ATSITIKTINIS PASIMATYMAS

Sugniaužusi rankoje valgyklos sąskaitas, Flerė stabtelėjo prieangyje, tarp dviejų lauramedžių puskubiliuose. Didysis Benas rodė be penkiolikos devynias. Eidama per Gryn Parką, ji užtruks apie dvidešimt minučių! Kad išvengtų nereikalingų klausimų, kavą išgėrė lovoje, – o tėtis, aišku, stovi prispaudęs nosį prie valgomojo lango. Flerė pamojavo sąskaitomis, ir jis atšlijo, lyg gavęs sprigtą. Tėtis neapsakomai geras, tik be reikalo vis šluosto nuo jos dulkes – ji ne porcelianinis niekutis.

Žingsniavo Flerė greitai. Jokie su sausmedžiu susiję pojūčiai šiandien jos neaplankė, protas dirbo gyvai ir tiksliai. Jeigu Džonas visam laikui grįžo į Angliją, ji privalo atsikovoti jį. Kuo greičiau, tuo geriau, be tuščio blaškymosi! Priešais Bakingemo rūmus buvo ką tik pražydusios pelargonijos, skaisčiai raudonos; Flerę užliejo karščio banga. Nereikia taip skubėti, nes ateis visa suprakaitavusi! Medžiai jau buvo įsilapoję; Gryn Parke pūtė vėjelis, o saulės atokaitoje kvepėjo žole ir lapais. Daug metų pavasaris nekvepėjo taip gardžiai. Flerė pajuto nesulaikomą užmiesčio trauką. Žolė, medžiai, vanduo – tarp jų prabėgo susitikimai su Džonu, – buvo viena valanda ir šiame parke, prieš tai, kai nusivežė ją į Robin Hilą! Robin Hilas parduotas kažkokiam perui. Na ir tegul džiaugiasi; ji jau žino to nelemto namo istoriją – jis tarsi prakeiksmo persekiojamas laivas! „Pribaigė“ jos tėvą ir Džono tėvą, ir dar, rodos, jo senelį, o ką jau kalbėti apie ją pačią. Antrą kartą taip lengvai jos „nepribaigs“! Ir, išėjusi į Pikadilio gatvę, Flerė mintyse pasijuokė iš savo anuometinio vaikiško naivumo. Pro klubo – Džordžo Forsaito praminto „Aiziumu“ – langą nebuvo matyti nė vieno iš jo draugų, paprastai stebinčių kintančias gatvės nuotaikas, gurkšnojančių iš stiklo arba puodelio, reiškiančių nuomones, apgaubtas dūmų kamuoliais. Flerė menkai teprisiminė senąjį savo giminaitį Džordžą Forsaitą, tuklų ir kandų, dažnai sėdėjusį čia, už gaubtų lango stiklų. Džordžą, kuriam priklausė „Baltoji beždžionė“, dabar kabanti viršuje, Maiklo kabinete. Ir dėdę Montegiu Dartį, vienintelį kartą, kai jį matė, įgnybusį jai į minkštą vietą ir paklaususį: „Tai iš ko padirbtos mažos mergytės?“[48] Neilgai trukus sužinojusi, kad jis nusisuko sprandą, ji suplojo delnais – bjaurus žmogus riebiais žandais ir juodais ūsais, prakvipęs cigarais ir vyriškais kvepalais. Paskutinį kartą sukdama už kampo, Flerė pasijuto uždususi. Vazonuose ant tetos namo langų žydėjo pelargonijos, fuksijos dar nebuvo prasiskleidusios. Ar tik ne jos buvusiame kambaryje dabar *jie* įkurdinti? Ir, atitraukusi ranką nuo širdies, Flerė paspaudė skambutį.

– A, Smider. Ar jau kas nors atsikėlė?

– Kol kas, panele Flere, tik ponas Džonas.

Ir ko taip daužosi širdis? Kvaila – kai esi šalta šaltutėlė!

– Gerai bus ir jis, Smider. Kur jis dabar?

– Pusryčiauja, panele Flere.

– Gerai, praneškite. Ir aš neatsisakysiu išgerti dar puodelį.

Pašnabždomis ji ėmė kartoti girgždantį tikrinį daiktavardį, žengiantį priešais ją į valgomąjį: „Smider, su Smider, paskui Smider, o, Smider“. Kvaila!

– Ponia Mont, pone Džonai. Išvirti jums kavos, panele Flere?

– Ne, Smider, ačiū.

Korsetas sugirgždėjo, durys užsidarė.

Džonas atsistojo.

– Flere!

---

[48] Vaikiško eilėraštuko eilutė.

– Na, Džonai?

Flerei pavyko paspausti jam ranką neparaudus, nors *jo* skruostus, dabar jau nesuodinus, užliejo kraujas.

– Ar aš gerai jus maitinau?

– Puikiai. Flere, kaip jūs laikotės? Ar ne per daug pavargote?

– Nė kiek. Ar jums patiko būti kūriku?

– Labai! Mano mašinistas buvo šaunuolis. Anė gailėsis – ji dar norėjo išsigulėti.

– Jos pagalba mums labai pravertė. Beveik šešeri metai praėjo, o jūs, Džonai, mažai pasikeitėt.

– Jūs irgi.

– Ar *aš*? Siaubingai pasikeičiau.

– Na, aš nepastebiu. Jūs jau pusryčiavote?

– Taip. Sėskit ir valgykit. Aš užsukau pas Holę pasikalbėti dėl sąskaitų. Ji irgi neatsikėlusi?

– Rodos, ne.

– Tuojau eisiu pas ją. Džonai, kaip jūs jaučiatės Anglijoje?

– Stebuklingai. Daugiau nevažiuosiu iš čia. Anė nesipriešina.

– Kur ketinate apsigyventi?

– Kur nors arčiau Velo ir Holės. Jeigu rasime sklypą, ūkininkausiu.

– Tebesižavite ūkininkavimu?

– Labiau nei anksčiau.

– O eilės?

– Kažkaip užgeso.

Flerė padeklamavo:

– „Aidi naktį šauksmas po ispanų miestą, miegantį ir tamsų po baltom žvaigždėm!“

– Dieve! Jūs pamenat jas?

– Taip.

Džono žvilgsnis buvo toks pat tiesus, blakstienos tokios pat tamsios.

– Džonai, ar norit susipažinti su Maiklu ir pamatyti mano mažylį?

– Labai!

– Kada jūs išvažiuojate į Vonsdoną?

– Ryt arba poryt.

– Tai gal rytoj ateitumėt priešpiečių?

– Mielai.

– Pusę antros. Su Hole ir teta Vinifreda. Ar jūsų mama vis dar Paryžiuje?

– Taip. Ketina ten likti.

– Matot, Džonai, viskas praeina, tiesa?

– Tiesa.

– Įpilti jums dar kavos? Šių namų kava – tetos Vinifredos pasididžiavimas.

– Flere, jūs puikiai atrodot.

– Dėkui. Ar buvot pasižiūrėti Robin Hilo?

– Dar ne. Dabar jis kažkokio tituluoto asmens nuosavybė.

– Kaip jūsų... kaip Anei, ar įdomu čia?

– Ji kupina įspūdžių. Sako, mes – prakilni tauta. Ar jums kada nors taip atrodė?

– Su niekuo nelyginant – ne, o jei palygini – galbūt.

– Čia viskas taip maloniai kvepia.

– Poeto uoslė. Ar prisimenat mudviejų pasivaikščiojimą Vonsdone?

– Flere, aš viską prisimenu.

– Taip, tai sąžininga. Aš irgi prisimenu. Ne taip greit man pavyko įsiminti, kad viską pamiršau. Kiek tai užtruko jums?

– Turbūt dar ilgiau.

– Na, Maiklas – geriausias iš visų vyrų.

– Anė – geriausia iš visų moterų.

– Pasisekė mums – ar ne? Kiek jai metų?

– Dvidešimt vieneri.

– Kaip tik jums. Jeigu mūsų ir nebūtų perskyrę, aš būčiau jums per sena. Dieve! Kokie paiki jaunikliai mes buvom!

– Nemanau. Tai buvo taip tikra – ir taip gražu.

– Jūs vis dar idealistas? Norit uogienės? Iš Oksfordo.

– Taip. Tik Oksforde ir moka virti uogienę.

– Džonai, jūsų šukuosena visai tokia pat kaip anksčiau. O į mano ar atkreipėt dėmesį?

– Stengiausi.

– Jums nepatinka?

– Anksčiau buvo geriau, nors...

– Norit pasakyti, kad šių dienų mada man netinka. Subtili pastaba. O kad *ji* trumpai nusikirpusi, jūs, regis, nieko prieš.

– Anei dera.

– Ar jos brolis daug pasakojo apie mane?

– Sakė, kad turit puikius namus, kad rūpinotės juo kaip angelas.

– Ne kaip angelas, o kaip jauna šiuolaikiška moteris. Kol kas tai ne tas pat.

– Anė buvo labai dėkinga. Ji jums sakė?

– Taip. Bet, tarp mudviejų šnekant, nuogąstauju, kad išleidom Fransį į namus, padarę ciniku? Cinizmas dabar madingas. Ar pastebėjot jį manyje?

– Manau, jūs tik apsimetat.

– Drauguži! Kalbėdama su jumis, aš jį tik užgniaužiu. Jūs visada buvot nekaltas kūdikis. Nesišypsokit – buvot! Todėl jums ir pavyko nusikratyti manim. Na, nesitikėjau, kad dar teks pasimatyti.

– Ir aš nesitikėjau. Gaila, kad Anė neatsikėlusi.

– Apie mane jūs jai nepapasakojote.

– Iš ko sprendžiat?

– Iš to, kaip ji žiūri į mane.

– Kam jai sakyti?

– Aišku, nėra reikalo. Kas praėjo... O vis dėlto smagu vėl susitikti. Na, duokit ranką. Eisiu pas Holę.

Jųdviejų rankos susitiko virš lėkštės su uogiene.

– Dabar mudu, Džonai, nebe vaikai. Tad iki rytojaus! Jums patiks mano namai. *A rivederci!*[49]

Lipdama aukštyn, Flerė atkakliai apie nieką negalvojo.

– Hole, galiu užeiti?

– Flere! Mieloji!

Pagalvės fone tas liesas, gelstelėjęs veidas toks mielas, protingas. Flerė pajuto, kad nėra žmogaus, nuo kurio būtų sunkiau nuslėpti savo mintis.

– Štai sąskaitos, – tarė ji. – Dešimtą turiu susitikti su tuo asilu valdininku. Ar tai jūs užsakėte tiek rūkyto kumpio?

Liesa, gelstelėjusi ranka paėmė sąskaitas, ir kaktoje tarp didelių pilkų akių atsirado raukšlelė.

– Devyni? Ne... taip. Teisingai. Ar matėte Džoną?

– Taip. Vienintelis ankstyvas paukštis. Ateikite visi rytoj pas mus priešpiečių.

– Flere, ar manote, jog tai išmintinga?

– Manau, jog bus malonu.

Ji atrėmė tiriamą pilkų akių žvilgsnį tvirtai – ir su slepiamu pykčiu. Niekas neišdrįs įskaityti jos minčių, niekas neišdrįs įsikišti!

– Puiku, vadinasi, laukiam jūsų visų keturių pusę antros. Dabar turiu bėgti.

Ir Flerė išbėgo, o kadangi su jokiu „asilu valdininku“ susitikti nereikėjo, grįžo į Gryn Parką ir atsisėdo ant suolelio.

Tai štai koks Džonas dabar! Baisiai panašus į anuometinį Džoną! Akys gilesnės, smakras atkaklesnis – štai gal ir visas skirtumas. Vis dar džiugus, vis dar kažkuo tiki. Vis dar – žavisi ja. T-taip!

Lapijoje virš galvos sukuždėjo vėjelis. Diena pasitaikė neapsakomai puiki – pirma išties puiki diena nuo Velykų! Ką jiems patiekti priešpiečių? Kaip pasielgti su tėčiu? Jis neturi čia likti! Puikiai valdytis pačiai gal ir nėra sunku, bet puikiai valdyti tėvą tikrai nelengva. Lapų raštas dengė Flerės trumpą sijonėlį, saulė šildė kelius; ji užsikėlė koją ant kojos ir atsilošė. Pirmasis Ievos apdaras – lapų raštas... „Ar išmintinga?“ – paklausė Holė. Ką gali žinoti? Krevečių užkanda?.. Ne, reikia ko nors angliška. Blynelių – būtinai!.. Norint atsikratyti tėvu, reikės pasisiūlyti poryt nuvažiuoti pas jį su Kitu į Meipldaremą; tuomet jis išvažiuos ruoštis jų priimti. Mama dar negrįžusi iš Prancūzijos. Kiti išvažiuos į Vonsdoną. Mieste nėra kas veikti. Kaip maloniai saulė šildo kaklą. Kvepia žole – sausmedžiu! Ojojoi!

---

[49] Iki pasimatymo (*it.*).

X skyrius

PO PRIEŠPIEČIŲ

Kad pati esmingiausia žmogaus gyvenimo paskirtis – valgymas, pripažins kiekvienas, nuolat dalyvaujantis šioje kankynėje. Kai negali pakilti nuo stalo, valgymas virsta viena siaubingiausių žmogaus veiklos formų visuomenėje, kurios nariai tokie kultūringi, kad sugeba nuryti ne tik maistą, bet ir jausmus.

Maždaug tokia išvada kilo Flerei per priešpiečius. Ispaniškas kambario stilius jai priminė, kad medaus mėnesį Ispanijoje praleido ne su Džonu. Prieš tai buvo dar vienas netikėtumas: vos pamatęs Maiklą, Džonas sušuko:

– Sveiki! Kaip įdomu! Ar Flerė irgi buvo su jumis tą dieną Maunt Vernone?

Čia dabar kas? Nuo jos kažką nuslėpė?

Tada Maiklas pasakė:

– Pameni, Flere? Jaunas anglas, kurį buvau susitikęs Maunt Vernone?

– „Laivai, prasilenkiantys naktį!“[50] – ištarė Flerė.

Maunt Vernonas! Vadinasi, *jie* ten susitiko! Bet ne ji!

– Maunt Vernonas – puiki vieta. Bet jums, Ane, reikėtų pamatyti Ričmondo parką. Galėtume nuvažiuoti po priešpiečių. Teta Vinifreda, tikriausiai jau nepamenate, kada buvote Ričmonde. Grįždami, Džonai, galėtume užsukti ir į Robin Hilą.

---

[50] Eilutė iš amerikiečių poeto Henry'o Wadswortho Longfellow (1807–1882) eilėraščio „Elizabetė“ („Elizabeth“ iš poezijos rinkinio „Tales of a Wayside Inn“ ,1863).

– Senieji tavo namai? Oi, Džonai, važiuojam!

Tą akimirksnį Flerė pajuto neapykantą džiugiai nekantriam Anės veidui, į kurį žvelgė Džonas.

– O tituluotas asmuo? – paklausė jis.

– Nieko, – skubiai įsiterpė Flerė. – Jis Monte Karle. Vakar skaičiau laikraštyje. Ar *tu*, Maiklai, važiuosi?

– Ko gero, ne. Man komiteto posėdis. Be to, automobilyje telpa tik penki.

– Kaip būtų puiku!

Jau tas amerikiečių užsidegimas!

Raminamai nuskambėjo tetos Vinifredos balsas, pareiškęs, kad tai bus malonus pasivažinėjimas – parke tikriausiai pražydo kaštonai.

Ar tikrai Maiklui komiteto posėdis? Flerė dažnai žinodavo, kur jis būna, paprastai daugmaž numanydavo, kas jo galvoje, bet ne šį kartą. Vakar vakare, pranešdama apie kviestinius priešpiečius, ji pasistengė užglaistyti įspūdį karštesniu nei paprastai bučiniu – kad nekvaršintų sau galvos visokiomis nesąmonėmis dėl Džono. Be to, pasakė tėvui:

– Ar negalėtume mudu su Kitu atvažiuoti pas jus poryt? Bet tikriausiai norėsit nuvykti ten dieną anksčiau, nes mamos nėra. – Ir atidžiai klausėsi, kokiu tonu jis atsakys.

– Hm! G-gerai! Aš išvažiuosiu rytoj rytą.

Ar nujautė jis ką nors? Ar Maiklas nujautė ką nors?

Flerė pasigręžė į Džoną.

– Džonai, ar patinka mano namai?

– Labai panašūs į jus.

– Ar tai pagyrimas?

– Namams? Aišku.

– Vadinasi, Fransis neperdėjo?

– Nė kiek.

– Jūs dar nematėte Kito. Tuoj jį pašauksim. Koukeri, malonėkit paprašyti auklę atvesti Kitą, jei nemiega... Liepos mėnesį jam sukaks treji. Jau visai neblogai vaikšto. Kaip baisiai mes pasenom!

Pasirodžius Kitui ir sidabriniam jo šuniukui, pasigirdo į burkavimą panašus garsas, tačiau kaipmat nutilo, mat trys moterys buvo iš Forsaitų giminės, o Forsaitai neburkuoja. Kitas stovėjo mėlynu kostiumėliu, kažkuo panašus į olandą, ir, suraukęs antakius po šviesiais plaukučiais, žvalgėsi į draugiją.

– Prieik, sūneli. Tai – Džonas, tavo trečios eilės dėdė.

Kitas žengė priekin.

– O alkliuką atsivesti?

– Arkliuką, Kitai. Ne, nereikia. Paduok rankutę.

Rankutė pakilo aukštyn, Džono ranka nusileido žemyn.

– Tavo nagai nesvalūs!

Flerė pamatė, kaip užkaito Džonas, išgirdo Anės žodžius: „Na, ar ne žavumėlis!“ – ir pasakė:

– Kitai, taip sakyti negražu. Ir tavo nagai būtų juodi, jei būtum kūrenęs garvežį.

– Tikrai, drauguži, aš juos šveičiu šveičiu ir niekaip nenušveičiu.

– Kodėl?

– Įsiėdė į odą.

– Palodyk.

– Kitai, pasisveikink su senele Vinifreda.

– Ne.

– Mielas berniukas! – pasakė Vinifreda. – Baisiai nuobodu sveikintis, ar ne, Kitai?

– Na, dabar eik sau, kai būsi mandagus, galėsi grįžti.

– Gelai.

Kai sidabrinio šuniuko lydimas Kitas išėjo, visi ėmė juoktis, o Flerė tyliai ištarė:

– Tai nenaudėlis – vargšas Džonas! – Ir pro blakstienas sugavo dėkingą Džono žvilgsnį.

Tą giedrą gegužės vidurio dieną nuo Ričmond Hilo aukštumos visu gražumu vėrėsi sunkiai akimi aprėpiamas žalumos vaizdas, nuo neatmenamų arba, tiksliau, Jurgio Ketvirtojo[51] laikų, traukiantis begalę Forsaitų su samdomais fajetonais ir lando, karietomis ir automobiliais. Toli apačioje švelniai spindėjo upės vingiai, o regimo kraštovaizdžio medžių lapai – nors ąžuolai tebežvilgėjo pavasario auksu – jau tamsėjo, bet dar nebuvo, kaip liepos mėnesį, melsvi ir sunkūs. Keista, kad vos keli statiniai buvo matyti tarp medžių ir laukų; tik dvylika mylių nuo Londono – ir tokie menki žmogaus buvimo pėdsakai! Senosios Anglijos dvasia, regis, vijo nekantrius statytojus iš šios vietos, pašventintos keturių kartų susižavėjimo šūksnių.

Iš penkių terasoje stovinčių žmonių Vinifreda geriausiai nusakė žodžiais šią vietą serginčią dvasią:

– Išties, koks gražus vaizdas!

Vaizdas, vaizdas! Ir vis dėlto vaizdas dabar suprantamas kitaip nei tada, kai senasis Džolionas kopinėjo Alpėmis su kvadratine rudos odos kuprine, kurią tebeturi jo vaikaitis Džonas; arba kai Svidinas, vadeliodamas širmių porą, oriai pakreipęs galvą į šalimais sėdinčią damą, rodydavo vytiniu į upę ir rūgščia mina tardavo: „Neblogas vaizdelis!“ Arba kai Džeimsas, sulinkęs, kone įrėmęs smakrą į kelius kokioje nors gondoloje, nepatikliai žiūrėdavo į Didįjį Venecijos kanalą, niurnėdamas: „Man niekas niekada nebuvo sakęs, kad vanduo gali būti tokios spalvos!“ Arba kai Nikolas, vaikštinėdamas po Metloko[52] apylinkes, kad pagerintų kvėpavimą, virškinimą ir kraujotaką, pareikšdavo, jog tai puikiausias tarpeklis Anglijoje. Taip, vaizdas jau nebe tai, kas buvo seniau! Puvinys įsimetė, kai Džordžas Forsaitas ir Montegiu Dartis, atsukę vaizdui nugarą, ėmė pašaipiai susidomėję nužiūrinėti į pikniką atvežtas jaunas choristes; o dabar jaunimas net apsieina be šio žodžio, tiesiog sušunka: „Galai griebtų!“ arba panašiai.

---

[51] Anglijos karaliaus Jurgio IV valdymo laikais (1820–1830) karališkasis Ričmondo parkas tapo atviras.

[52] Metloko miestas įsikūręs vaizdingame kalnų tarpeklyje, Derbišyro grafystėje.

Tačiau Anė, kaip tikra amerikietė, aišku, suplojo delnais ir ėmė aikčioti:

– Na ir puikumėlis! Džonai, kaip romantiška!

Ir paskui parke Vinifreda kaip užsukta liejo pagyras kaštonams, o kiekvienas takelis, paparčių guotas, išvirtęs medis primindavo Džonui ir Holei kokį nors pasijodinėjimą.

– Žiūrėk, Ane, štai čia aš, dar vaikigalis, nušokau nuo lekiančio ponio, kai, nesugraibęs balnakilpės, perpykau, kad mane mėto.

Arba:

– Žiūrėk, Džonai! Šituo keliu mudu su Velu šuoliavom lenktynių. Va! Štai ir išvirtęs medis, per kurį šokinėjome. Viskas kaip buvę!

Ir Anė pareigingai žavėjosi elniais ir žole, gerokai besiskiriančia nuo amerikietiškų atmainų.

Flerės širdžiai parkas nieko nesakė.

– Džonai, – staiga tarė ji, – kaip tu manai patekti į Robin Hilą?

– Pasakysiu liokajui, kad noriu parodyti žmonai, kur praleidau vaikystę, ir pateiksiu keletą svarių argumentų. Į namus eiti nesinori, baldai pakeisti – viskas nebe tas.

– Ar nebūtų galima ateiti iš apačios, per giraitę?

Ir jos akys pridūrė: „Kaip anuomet."

– Rizikuojam ką nors sutikti, – gali išprašyti.

„Keletas svarių argumentų" atvėrė kelią į dvarą nuo plento pusės; „savininkai" buvo išvykę iš „rezidencijos".

Bosinio šedevras švytėjo pačiais švelniausiais atspalviais. Ant langų buvo ištemptos saulėdengtės, nes saulė švietė kaip tik į fasadą pro senąjį ąžuolą, prie kurio sūpynių jau nesimatė. Irenos rožyne, užėmusiame senojo Džoliono papartyną, mezgėsi pumpurai, bet tik viena rožė buvo prasiskleidusi.

– „Rožė, Ispanijos viešnia!"[53]

---

[53] Perfrazuota Roberto Browningo (1812–1889) eilėraščio „Gėlės vardas" („The Flower's Name") pirmoji eilutė: „Gėlė, Ispanijos viešnia".

Flerei durstelėjo širdį. Ką pamanė Džonas, – ką prisiminė, tardamas šiuos žodžius, suraukęs antakius? Kaip tik čia ji sėdėjo tarp jo tėvo ir motinos, manydama, jog kada nors su Džonu gyvens šiame name, kartu stebės, kaip žydi rožės, kaip byra senojo ąžuolo lapai; kartu sakys svečiams: „Žiūrėkit! Štai Epsomo hipodromas – matote? Už anų tuopų!“

O dabar jai negalima net eiti šalia, jis tarsi gidas viską rodo tai merginai, savo žmonai! Flerei teko gretintis prie tetos. Vinifredą viskas neapsakomai domino. Ji niekada nebuvo mačiusi to namo, kurį Somsas pasistatydino, architektu nusamdęs Bosinį, kurį Irena pražudė „savo nelemtuoju romanu“, namo, kuriame numirė senasis dėdė Džolionas ir pusbrolis Džolionas, kuriame lyg pajuokai gyveno Irena ir pagimdė tą jaunuolį Džoną – beje, visiškai mielą; namo, užimančio tiek daug vietos Forsaitų paskalose ir legendose. Jis labai prašmatnus ir dabar priklauso Anglijos perui, ir jeigu jau šeima jį prarado, – gal taip ir geriau. Mūrinės sienos apsuptame sode Vinifreda pasakė Flerei:

– Tavo senelis kartą buvo atvažiavęs pasižiūrėti, kaip vyksta statyba. Pamenu, tada pasakė: „Nepigiai atsieis išlaikyti tokius namus.“ Manau, neapsiriko. Bet vis dėlto gaila, kad jie buvo parduoti. Ir aišku, vis per tą Ireną! Ji niekada nevertino šeimos. O jeigu... – tačiau susigriebė ir nebaigė: „judu su Džonu būtumėt susituokę!“

– Bet kam Džonui toks dvaras, teta, ir dar taip arti Londono? Jis poetas.

– Taip, – lėtai ištarė Vinifreda – jos jaunystėje skubėti nebuvo madinga. – Stiklo gal ir per daug.

Tada abi nuėjo pieva žemyn.

Giraitė! Štai ji, kitame lauko gale. Ir Flerė padelsė, pastovėjo prie išgriuvusio medžio, luktelėjo, kol pajėgė ištarti:

– Girdit, Džonai? Gegutė!

Gegutės kukavimas ir mėlyni katilėliai po maumedžiais! Greta stingte sustingo Džonas. Taip, ir pavasaris stingte sustingo. Ir vėl gegutė – kukū, kukū!

– Kaip tik *čia*, Džonai, mudu susidūrėm su jūsų mama, ir baigėsi mudviejų laimė. Ak, Džonai!

Nejaugi toks trumpas garsas galėjo taip daug reikšti, taip daug pasakyti, taip sukrėsti? Jo veidas! Flerė užšoko ant išvirtusio medžio.

– Mielasis, vaiduoklių nėra!

Krūptelėjęs Džonas pažvelgė į ją.

Flerė uždėjo rankas Džonui ant pečių ir nušoko. Paskui nuėjo tolyn per katilėlius. O gegutė kukavo jiems iš paskos.

– Kartojasi šitas paukštis, – tarė Flerė.

XI skyrius

VAIKŠČIOJIMAS

Nuojauta dėl dukters kaip apsauginė danga nuo klastingų likimo pinklių dar vakar įspėjo Somsą, kad Flerė yra kažką sumaniusi, kai išėjo iš namų, jam dar pusryčiaujant. Jos išvaizda, – kai pamatė pro langą mostelint popieriais, – buvo labai nenatūrali arba bent jau tokia, lyg būtų ką nors nuo jo slėpusi. Kaip ne visai nuoširdus šeimininko balsas įspėja šunį, kad jį norima palikti, taip Somsas pajuto kažką negera tame dirbtiniame dukters moste. Todėl baigė pusryčiauti greičiau, negu pritiktų žmogui, nuo vaikystės mėgstančiam uogienę, ir patraukė į Žaliąją gatvę. Tenai apsistojęs tas jaunasis Džonas, todėl šiame prašmatniame kvartale ir reikia ieškoti visai pagrįstų nerimo priežasčių. Be to, jei ir buvo pasaulyje vieta, kur Somsas galėjo atverti širdį, tai tik savo sesers Vinifredos svetainėje, kurioje pats tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimt devintais metais taip tvirtai įkurdino Liudviko Penkioliktojo asmenybę, kad, nepaisant džiazo ir Vinifredos troškimo žengti į koją su griežtesne mada, nepataisomas šio monarcho lengvapėdiškumas vis dar buvo juntamas.

Somsas apsuko gerą vingį, užėjo į „Žinovų“ klubą ir atsirado Žaliojoje gatvėje, kai Flerė jau buvo išėjusi. Pirmoji Smider pastaba sustiprino nerimą, išginusį jį iš namų.

– Ponas Somsas! Kaip gaila! Panelė Flerė ką tik išėjo. Ir niekas dar neatsikėlęs, tik ponas Džonas.

– Hm, – tarė Somsas. – Ar Flerė su juo matėsi?

– Taip, pone. Jis valgomajame. Malonėsit užeiti?

Somsas papurtė galvą.

– Kiek jie čia dar bus, Smider?

– Kaip tik girdėjau ponią Darti sakant, kad visi išvažiuoja į Vonsdoną poryt. Mes vėl liksime visai vieni. Gal jūs, pone Somsai, sumanysite pas mus paviešėti?

Somsas vėl papurtė galvą.

– Aš labai užsiėmęs, – tarė jis.

– O kaip išgražėjo panelė Flerė. Tokia įraudusi buvo šiandien!

Somsas išspaudė kažkokį neaiškų garsą. Naujiena buvo ne iš maloniųjų, bet jis negalėjo to pasakyti, nes prieš jį stovėjo nuo neatmenamų laikų čia gyvenantis žmogus. Sunku buvo numanyti, ką Smider žino. Kadaise ji girgždėdama nešiojo beveik visas šeimos paslaptis jau nuo tada, kai jo paties šeimyniniai santykiai aprūpindavo Timočio namus daugiau negu pakankamu kiekiu medžiagos liežuvavimui. Taip, o dabar ar tik ne jo šeimyninių santykių atliekos tiekia žaliavą? Lyg koks pikta lemiantis ženklas buvo jau tai, kad jo vietą užėmusio Džoliono sūnus apsistojo čia, šiuose namuose, tarsi mėgdžiojančiuose senąjį Forsaitų būrimosi centrą, Timočio namus Beizvoterio gatvėje. Kaip atkakliai viskas klostosi priešingai negu turėtų būti! Ir, antrąkart išspaudęs kažkokį neaiškų garsą, Somsas tarė:

– Beje, tikriausiai tas ponas Steinfordas nebebuvo užėjęs?

– Kaipgi, pone Somsai, vakar buvo užėjęs pas poną Velą, bet ponas Velas jau buvo išvažiavęs.

– Tai jis – ar jis... – ištarė Somsas išplėtęs akis. – Ką jis šį kartą nudžiovė?

– Na, dabar aš jau nebuvau tokia kvaila ir jo neįsileidau.

– Juk nedavėt jam pono Velo užmiestinio adreso?

– Ne, pone, adresą jis žinojo.

– Velniai griebtų!

– Ar pranešti apie jus, pone Somsai? Ponia jau tikriausiai bus apsirengusi.

– Ne, netrukdykite jos.

– Kaip gaila, pone. Ji visada taip džiaugiasi, kai užeinate.

Senoji Smider atleido vadeles! Gera moteriškaitė! Tokių tarnų nebeliko. Ir, kilstelėjęs ranką prie skrybėlės, Somsas ištarė:

– Na, sudie, Smider. Pasveikinkit ją nuo manęs! – ir išėjo.

„Šit kaip, – pamanė jis, – Flerė su juo matėsi!“ Viskas prasidės iš naujo. Jis taip ir žinojo! Ir labai palengva, šiek tiek truktelėjęs ant akių skrybėlę, Somsas pasuko Haid Park Kornerio link. Buvo išties lemiama akimirka, kai reikėjo sukietinta širdimi rinktis kurį nors iš dviejų vienodai pavojingų sprendimų. Somsas, iš savo tėvo Džeimso paveldėjęs polinkį užbėgti už akių viskam, kas kelia grėsmę jo gyvenimo pamatams, mintyse jau regėjo sugriautą dukters ateitį, su kuria glaudžiai siejosi jo paties ateitis.

„Tokia įraudusi buvo šiandien.“ Kai mostelėjo jam tais popieriais, buvo išblyškusi – pernelyg išblyškusi! Velnias pakišo progą! Ir dar per pusryčius – pačiu blogiausiu dienos metu, kai ryšys tarp žmonių pats stipriausias! Blaiviai tikrovę suvokiantis Somsas nuogąstavo, kad Flerė ir Džonas neatsispirs pusryčių įtaigai. Kartu pusryčiaujantys paprastai ir miega kartu. Kažin ką dar prasimanys! Betgi abu jau ne vaikai! Ką gi, viskas priklausys nuo jausmų, jeigu juos dar išsaugojo. Kas gali žinoti? Dieve mano, kas? Somsas nevalingai ėmė žingsniuoti aplink Artilerijos paminklą[54]. Šio didelio balto kūrinio jis niekada nebuvo kaip reikiant apžiūrėjęs, nes niekada nejuto noro. Bet dabar paminklas jam pasirodė labai tikroviškas ir atitiko nuotaiką – pripažino faktus; nieko iškilminga nėra šiame ginkle – ne per didžiausias, trankiai šaudantis daiktas; o tamsios vyrų figūros su plieno šalmais – prakaulios ir ištvermingos. Jokių pigumynų šiame paminkle – jokių sparnuotų angelų. Nei Šventųjų Jurgių, nei slibinų, nei piestu pasistojusių žirgų, nei šarvų, nei papuošalų iš plunksnų!

---

[54] Charleso Sargeanto Jaggerio (1885–1934) suprojektuotas paminklas prie įėjimo į Haid Parką karališkosios artilerijos kareiviams ir karininkams, žuvusiems per Pirmąjį pasaulinį karą.

Štai jis „riogso“ – kaip buvo mėgstama sakyti, – lyg didžiulė balta rupūžė virš žmonių gyvenimo. Betonu virtęs griausmas. Nekelia iliuzijų! Verta dirstelėti į jį bent kartą per dieną, kad nepamirštum, ko nereikia daryti. „Kad taip pabadžius juo akis visiems tiems kronprincams ir šauniems kareivoms, – pamanė Somsas, – su jų – kaip ten? – „šauniais, linksmais karais“. Ir, perėjęs į saulėtą gatvės pusę, įžengė į parką ir pasuko Naitsbridžo gatvės link.

Bet kaipgi Flerė? Ar čiupti jautį už ragų, ar tylėti ir laukti? Viena iš dviejų. Dabar jis žingsniavo greitai, veidas ir judesiai buvo sutelkti, lyg įsiklausant į minčių eigą prieš galutinį sprendimą. Išėjęs iš parko ties Naitsbridžo gatve ir pažvelgęs nieko nematančiomis akimis į dvi ar tris krautuvėles, kuriose kadaise lankydavosi, turėdamas iš to naudos arba leisdamas pelnytis prekiautojui, Somsas nužingsniavo pro „Tetersolsą“[55]. Dar tvirtai laikosi – čia, rodos, tebeprekiaujama lenktynių žirgais! Jis niekada nesižavėjo žirgais, bet negalima gyventi Monpeljė aikštėje ir iš matymo nepažinoti nuolatinių „Tetersolso“ lankytojų. Pastatą tikriausiai nugriaus, kaip nugriauna viską, kas nešiuolaikiška, ir vietoj jo išdygs koks nors garažas arba kino teatras!

Gal pasišnekėti su Maiklu? Ne! Visiškai neverta. Apie Flerę ir tą jaunuolį jis su niekuo negali šnekėtis dar ir dėl to, kad su tuo susijusi pernelyg ilga istorija, svarbiausia – jo paties istorija. Monpeljė aikštė! Kažkaip kojos atnešė, sąmoningai, ar ne, – nė pats nežinojo. Viskas kaip seniau, tik nuglotninta nuo tada, kai buvo čia paskutinį kartą, tuoj po karo. Statybos ir namų apdaila atnešė pastaruoju metu neblogo pelno – apie nieką kita to negalėtum pasakyti. Somsas nuėjo dešiniąja siauros aikštės puse, kur kadaise buvo patyręs tiek tragiškų sukrėtimų. Štai ir namas, beveik nepasikeitęs, gal ne toks tvarkingas, tik per daug nudailintas. Kam jis vedė tą moterį? Kodėl jos taip siekė? Ką ir sakyt – ji visaip stengėsi jį atstumti. Bet – Dieve! – kaip jis jos geidė! Iki šiol nepamiršo. Ir iš pradžių – iš pradžių tikėjosi, o gal ir ji tikėjosi – bet kas žino? – *jis* tikrai niekada nežinojo. O paskui pamažu – o gal greitai? – galas! Baisi istorija! Somsas stovėjo prie aikštės aptvaro ir žiūrėjo į duris, pro kurias kadaise įeidavo ir išeidavo, tarytum tikėdamasis, kad žalia jų spalva ir varinė lentelė su numeriu suteiks įkvėpimo, padės sužinoti, kaip užsmaugti dukters meilę buvusios žmonos sūnui, – taip – užsmaugti, kol meilė neiškerojo ir neužsmaugė jos pačios.

---

[55] Pagrindinė Anglijos lenktynių žirgų aukcionų vieta, 1766 m. įkurta Richardo Tattersallo (1724–1795).

Ir kaip anuomet, vedybinio gyvenimo pradžioje, kai dieną arba naktį, grįždamas namo, jis veltui ieškojo įkvėpimo, kaip sužadinti meilę, taip ir dabar nesulaukė įkvepiančios minties, kaip užgniaužti meilę. Ir, piktai apsigręžęs, išėjo iš nedidukės aikštės.

Teisybę pasakius, net juokinga dėl to jaudintis; Maiklas, šiaip ar taip, geras žmogus, ir Flerės santuoka, jo supratimu, anaiptol ne iš nelaimingųjų. Jaunasis Džonas, reikia manyti, vedė iš meilės, kitų priežasčių nebuvo – jo turimomis žiniomis, toji mergina ir jos brolis – muziejinės retenybės: du beveik beturčiai amerikiečiai. Ir vis dėlto niekur nedingo troškimas kažko nepasiekiama, ir jis negalėjo pamiršti, kad Flerė visada to troško. Noras turėti tai, ko ligi šiol neturėjo, buvo pats būdingiausias jos bruožas. Juk neįmanoma ištrinti iš atminties to, kas įvyko prieš šešerius metus, – neįmanoma pamiršti jos, sugniužusios, įsispraudusios į sofos kamputį tamsiame kambaryje tą vakarą, kai jis grįžo iš Robin Hilo ir parvežė atsakymą. Peržvelgdamas mintimis visą tolesnį dukters gyvenimą, Somsas skaudžiai ir nerimastingai pajuto, kad ji tarsi trypčiojo vietoje, kad visa blaški jos veikla, netgi Kitas, buvo tik pakaitalas. Kaip ir visas šis amžius, ji tik kilnojo kojas, niekur nenueidama, nes nežinojo, kur norėtų nueiti. Ir vis dėlto pastaruoju metu, po kelionės aplink pasaulį, jis tarėsi įžvelgęs jos elgesyje kažką ramesnio ir pastovesnio, lyg ji būtų aptikusi kažkokią kryptį, susitaikiusi bent su savo pačios kasdieniu gyvenimu. Štai kad ir valgykla – kaip puikiai ji ten tvarkėsi! Ir, atsigręžęs namų link, Somsas prisiminė pievelę netoli Meipldaremo, kur kažkoks paikšis užkūrė laužą ir sudegino dygliakrūmius ir kur dabar pro apanglėjusius likučius beveik įžūliai skverbėsi žalia, jauna žolė. Kai pamąstai – vaizdas visur panašus! Karas išdegino visus ir viską, bet štai augalai ir žmonės pamažu ima leisti daigus, tarytum vėl pajutę, kad gal verta dar pagyventi. Juk net jam grįžo pirmykštis žinovo troškimas įsigyti gražių daiktų! Viskas priklauso nuo to, ką matai priekyje, ir nuo to, ar gali valgyti ir gerti, negalvodamas, kad rytoj reikės mirti. Tasai Dozo[56] planas ir Lokarno[57] susitarimai, ir visuotinio streiko žlugimas, – gal dabar vėl prasidės ilgi taikos tarpai, nelyginant karalienės Viktorijos laikai, ir atsivers kokios nors galimybės. Jam septyniasdešimt vieneri, bet visada galima prisiminti Timotį, sulaukusį šimto metų – nejudančią žvaigždę besimainančiame dangaus skliaute. O Flerė – jai tik dvidešimt ketveri – gali net pergyventi šį amžių, jeigu ji arba, teisingiau, amžius pasirūpins laiku sutramdyti neteisėtas aistras, pakrikusius siekius, tą kvailą betikslį blaškymąsi. Jeigu viskas susitvarkys, dar galima tikėtis, kad tai bus aukso ar bent jau platinos amžius. Gal net jis sulauks pajamų mokesčio sumažinimo iki pusės kronos. „Ne, – mąstė Somsas, painiodamas dukterį su amžiumi, – ji negali imt ir išeit vėjų gaudyti. Tai trumparegiška!“ Visas įšilęs nuo vaikščiojimo, Somsas nusprendė nepradėti pašnekesio su dukra, o laukti ir kliautis sveiku protu, kurio jai – o, taip! – netrūksta. „Nenuleisti nuo jos akių ir nė su kuo nekalbėti, – tarė sau, – žodis, iš burnos išėjęs, nebesugrįžta.“

Jis vėl atėjo prie Artilerijos paminklo ir dar kartą apsuko aplink jį. Ne! Vis dėlto gadina vaizdą, – taip dabar jam atrodė, – pernelyg tiesmukiškas ir griozdiškas. Ar toks didžiulis baltas luitas gali prisidėti prie konsolų kurso kilimo? Jau geriau būtų sumanę ką nors su sparnais. Ką nors tokio, kas paskatintų žmones pirkti akcijas arba parsisamdyti tarnais; kas padėtų susitaikyti su gyvenimu, o ne nuolat primintų, kad, vieną kartą išlėkus į orą, galima ir vėl išlėkti. Somsas kažkur buvo skaitęs, kad tie žaliūkai artileristai myli savo pabūklus ir mėgsta, kad apie juos būtų primenama. Bet kas, išskyrus juos, myli pabūklus ir trokšta priminimo? Ne artilerijos žaliūkai žiūrės kasdien į šį paminklą priešais Šventojo Jurgio ligoninę[58], o paprasčiausi Tomas, Dikas, Haris, Piteris, Gledisė, Džoana ir Mardžorė. „Padaryta klaida, – mąstė Somsas, – ir gan stambi. Ko nors raminamo, kokios nors Vulkano[59] arba raitelio statulos – štai ko reikėtų!“ Ir, prisiminęs Jurgį Trečiąjį[60] ant žirgo, niūriai šyptelėjo. Mąstyk nemąstęs, paminklas stovi ir stovės. Bet skulptoriams seniai jau metas grįžti prie nimfų, delfinų ir kitų nusistovėjusio gyvenimo ženklų.

---

[56] 1924 m. priimtas Daweso planas, siekiantis atkurti karinę pramoninę Vokietijos galią.

[57] 1925 m. Lokarno susitarimai dėl Versalio taikos sutartimi nustatytų vakarinių Vokietijos sienų.

Kai per priešpiečius Flerė užsiminė, kad jam reikėtų dienos atokvėpio prieš jai su Kitu atvykstant į Meipldaremą, Somsas vėl pajuto, kad už to kažkas slypi; bet, džiaugdamasis, kad ji atvažiuos, nusprendė bėdos neieškoti ir nutylėjo apie savo apsilankymą Žaliojoje gatvėje.

– Orai lyg ir nusistovėjo, – tarė jis. – Tau stinga saulės po tos valgyklos. Visi dabar šneka apie ultravioletinius spindulius. Seniau pakakdavo paprastos saulės. Greitai gydytojai atras ką nors ekstraordinį. Geriau nesikištų kur nereikia!

– Tėti, juk čia jiems pramoga.

– Iš naujo atranda tai, ką puikiausiai žinojo mūsų senelės, ir pavadina naujais vardais! Štai, pavyzdžiui, dabar jau nesuvalgysi nieko maistinga, nes prasimanė žodį „vitaminas“. O tavo senelis visą gyvenimą valgė kasdien po apelsiną, nes praėjusio amžiaus pradžioje jam taip patarė senasis jo gydytojas. Vitaminai! Žiūrėk, kad Kitas nepradėtų aikštytis dėl valgio. Laimė, jis dar negreit eis į mokyklą. Jau tas mokyklinis maitinimas!

---

[58] Didžiulė Šventojo Jurgio ligoninė netoli įėjimo į Haid Parką buvo pastatyta XIX a.

[59] Romėnų mitologijoje Vulkanas – ugnies, ugnikalnių, geležies ir kalvystės dievas.

[60] Karaliaus Jurgio III (1760–1820) valdymo metai buvo vieni iš pačių neramiausių Anglijos istorijoje.

– Tėti, ar jus taip blogai maitino?

– Blogai! Aš išvis nežinau, kaip mes užaugom. Pietūs trukdavo dvidešimt minučių, o po dešimties minučių mes jau žaisdavome futbolą. Bet anuomet niekas negalvojo apie virškinimą.

– Tai gal verta pagalvoti dabar?

– Geras virškinimas, – tarė Somsas, – štai kur visa gyvenimo paslaptis.

Jis pažvelgė į dukterį. Ačiū Dievui, *ji* tikrai ne perkarusi. Kiek jam žinoma, jos virškinimas puikus. Tegul vaizduojasi esanti įsimylėjusi arba neįsimylėjusi, bet kol jos virškinimas nesutrikęs, baimintis nėra ko.

– Svarbiausia dabar, automobilių amžiuje, kuo daugiau vaikščioti, – pridūrė jis.

– Taip, – pritarė Flerė, – šįryt aš puikiai pasivaikščiojau.

Ar tai ne iššūkis, mestas virš obuolių pudingo? Jei ir taip, jis nesileis įveliamas.

– Aš irgi, – tarė jis. – Daug apėjau! Ką gi, o tenai nuvažiavę galėsim pažaisti golfą.

Flerė valandėlę žvelgė į tėvą, paskui ištarė jį nustebinusius žodžius:

– Taip, tikriausiai aš jau tinkamo amžiaus žaisti golfą.

Ir ką ji norėjo pasakyti?

XII skyrius

ASMENINIAI IŠGYVENIMAI

Kviestinių priešpiečių ir apsilankymo Robin Hile dieną Maiklas tikrai turėjo dalyvauti komiteto posėdyje, tačiau buvo ir asmeninių išgyvenimų ir jis norėjo juose susigaudyti. Kai kurie žmonės, aptikę, kad jų laimei gresia pavojus, jau nebegali nešališkai vertinti ramybės drumstėjo. Maiklas buvo kitoks. Jaunasis anglas, sutiktas prie to senojo amerikiečio, Džordžo Vašingtono, namų, tikrai jam patiko iš dalies todėl, kad buvo *anglas*; bet ir dabar, kai sėdėjo šalia Flerės, – jos pusbrolis ir pirmoji meilė, – Maiklas nepakeitė nuomonės. Jaunuolis buvo mielo veido, už jį išvaizdesnis; jo puikūs plaukai, ryžtingas smakras, tiesus žvilgsnis ir kukli laikysena; nebuvo prasmės apsimesti šių dalykų nematančiam. Padorių žmonių pripažįstamas prekybos laisvės principas meilės sferoje neleido Maiklui net mintyse taikyti griežtesnių protekcionizmo normų. Laimė, jaunuolis vedęs lieknutę patrauklią merginą, kurios žvilgsnis – anot jaunesniosios ponios Darti – visai kaip nekaltos undinės! Todėl asmeniški Maiklo išgyvenimai buvo susiję daugiau su Flere negu su Džonu. Bet ne taip lengva perprasti jos veido išraišką, įsismelkti į smegenų vingius, prasibrauti iki širdies; ir... negi to priežastis Džonas Forsaitas? Maiklas prisiminė, kaip Korko gatvėje šio jaunuolio suvestinė sesuo Džunė Forsait, senstelėjusi, besiplaikstančiais drabužiais vilkinti moteriškutė, išpyškino jam tiesiai į akis, kad Flerė turėjusi ištekėti už jos jaunylio brolio – tada pirmą kartą ir išgirdo apie tai. Skaudžiai pribloškė jį atradimas, kad groja tik antruoju smuiku savo mylimosios gyvenime! Prisiminė taip pat kai kurias atsargias ir įspėjančias „Senojo Forsaito“ užuominas. Ištartos žmogaus, visada buvusio slapumo ir užgniaužtų jausmų pavyzdžiu, jos padarė Maiklui stiprų ir nedylantį įspūdį, dar labiau stiprinamą jo paties nesėkmingų bandymų prisikasti iki Flerės širdies gelmių. Maiklas žingsniavo į komitetą, bet ne visa jo galva buvo užimta visuomeniniais reikalais. Kas sukliudė šiai vos pražydusiai meilei ir kam jis turi būti dėkingas už savo laimę? Tai tikrai nebuvo staigus pasibjaurėjimas, liga arba piniginiai sunkumai, – ir ne giminiški ryšiai, nes juk jaunesnioji ponia Darti ištekėjo už savo antros eilės pusbrolio Velo, ir, atrodo, visi tam pritarė. Tiesa, Maiklas ničnieko nežinojo apie Somso vedybines paslaptis. Tie Forsaitai, su kuriais susitikdavo, apie šeimyninius reikalus kalbėti nemėgo ir niekada apie tai neužsiminė, o Flerė niekada nė žodeliu nebuvo prasitarusi apie savo pirmąją meilę, juo labiau apie tai, kodėl jie su Džonu išsiskyrė. Ir vis dėlto kažkokia priežastis turėjo būti; jos nežinant, neverta nė mėginti suprasti dabartinių Flerės jausmų.

Maiklo komitetas svarstė Sveikatos apsaugos ministerijos gimimų skaičiaus reguliavimo veiklą; ir, klausantis įrodinėjimų, kodėl turėtų smerkti tai, ką pats praktikuoja, jam dingtelėjo mintis: o kodėl nenuėjus pas Džunę Forsait ir jos nepaklausus? Adresą galima susirasti telefonų knygoje – vardas retas, nesupainiosi.

– O ką *jūs*, Montai, pasakysite?

– Ką gi, pone, jeigu negalima vaikų išvežti į kolonijas arba kaip nors paskatinti emigracijos, nieko kita nelieka, kaip reguliuoti gimimų skaičių. Mes, aukštuomenės ir vidurinės klasės atstovai, darome tai nuolat, nepaisydami dorovinės klausimo pusės, – jeigu tokia egzistuoja, – ir aš tikrai nesuprantu, kaip galime reikalauti dorovės iš tų, kurie kaip mes neieško daugybės dingsčių neapsikrauti vaikais.

– Mano mielas Montai, – pašaipiai ištarė pirmininkas, – ar jums neatrodo, kad bandote išklibinti visų privilegijų pamatą?

– Galimas daiktas, – atsakė Montas irgi su pašaipa. – Aišku, aš manau, kad vaikų emigracija kur kas geriau, bet, atrodo, niekas daugiau man nepritaria.

Visi puikiai žinojo, kad „Jaunasis Montas" „kiek apsėstas" vaikų emigracijos, todėl nerodė jokio noro, kad jis imtų postringauti įsikąstąja tema. Ir kadangi niekas geriau už Maiklą nesuvokė, koks jis keistuolis, nes mano, kad politikoje ir vilkas gali būti sotus, ir avis sveika, jis nieko daugiau nepridūrė. Nujausdamas, kad jie dar ilgai pilstys iš tuščio į kiaurą ir vis tiek nieko nenuspręs, jis netrukus atsiprašė ir išėjo.

Susiradęs reikiamą adresą: „Panelė Džunė Forsait, „Tuopų namai", Čizikas", Maiklas sėdo į Hemersmito[61] autobusą.

Kaip viskas greitai grįžta į senąsias vėžes! Sunku išklibinti tokį milžinišką, sudėtingą ir lankstų darinį kaip tautos gyvenimas. Autobusas linguodamas riedėjo tarp nesuskaitomos daugybės kitų transporto priemonių ir neaprėpiamos begalės žmonių, ir Maiklui paaiškėjo, kokie tvirti du pagrindiniai šiuolaikinės valstybės stabilumo dėmenys – visuotinis poreikis valgyti, gerti, keliauti; ir faktas, kad tokia gausybė žmonių moka vairuoti automobilį. „Revoliucija? – pamanė jis. – Dar niekada jos galimybė laimėti nėra buvusi tokia menka. Mechanizacijos ji neįveiks."

Procesų mechanizavimas – jau nusistovėjusi gyvenimo tvarka, ir kasdien ji vis tvirtėja. Nekvalifikuoti darbininkai ir jų vadai – fantazuotojai komunistai – gali ko nors tikėtis tik ten, kur materialinės ir ryšių priemonės dar silpnai išsivysčiusios, kaip Rusijoje. Intelektas, gebėjimai, techniniai įgūdžiai pačia savo prigimtimi yra kapitalo ir privačios iniciatyvos pusėje, ir jų galia vis auga.

„Tuopų namus" buvo ne taip lengva rasti, o radęs Maiklas pamatė nedidelį pastatą su didele studija langais į šiaurę. Jis stovėjo už dviejų tuopų, aukštas, siauras, baltas kaip vaiduoklis. Duris atvėrė kažkokia svetimšalė. Taip, panelė Forsait studijoje, su ponu Bleidu. Maiklas nusiuntė vizitinę kortelę ir liko laukti skersvėjyje be galo nesmagiai jausdamasis, nes dabar, atsidūręs pas Džunę, niekaip negalėjo suprasti, ko čia atėjo. Kaip sužinoti tai, ko jam reikia, neišsiduodant, kad tik dėl to atėjo – numanyt nenumanė; juk tokios informacijos kitaip neišgausi, tik kamantinėdamas.

---

[61] Čizikas, Hemersmitas – vakariniai Londono pakraščiai, kur gyveno daug garsių menininkų.

Pakviestas užeiti ir lipdamas į viršų, Maiklas ėmė repetuoti pirmąjį melą. Įžengęs į studiją – didelį kambarį žalia drobe išmuštomis sienomis, pakabintais arba sustatytais ant grindų paveikslais, įprastu paaukštinimu pozuotojams, pridengtu viršutiniu apšvietimu ir pulkeliu kačių – išgirdo tykų šlamesį. Lengvutė maža moteris palaidu žaliu drabužiu, trumpais žilais plaukais pakilo nuo žemo suoliuko ir ėjo jo pasitikti.

– Laba diena. Jūs, be abejo, pažįstate Haroldą Bleidą?

Jaunuolis, prie kurio kojų ji sėdėjo, atsistojo prieš Maiklą, – kampuotas, paniuręs, sunkaus žvilgsnio tamsiaveidis.

– Tikriausiai žinote jo nuostabius rafaelitinius[62] darbus.

– Taip, taip! – pasakė Maiklas, galvodamas: „Ne, ne!“

Jaunuolis niūriai ištarė:

– Jis kaip gyvas nėra girdėjęs apie mane.

– Ne, iš tikrųjų, – sumemeno Maiklas. – Bet sakykit, kodėl rafaelitiniai? Mane visada tai domino.

– Kodėl? – sušuko Džunė. – Todėl, kad jis vienintelis žmogus, grąžinęs mums praeities vertybes. Jis jas atrado iš naujo.

– Atleiskit, aš menkai tenutuokiu meno klausimais – man atrodo, kad tam mes turime akademikus!

– *Akademikus!* – sušuko Džunė taip ūmiai, kad Maiklas krūptelėjo. – Jeigu jūs vis dar jais tikite...

– Jokiu būdu, – paprieštaravo Maiklas.

---

[62] Rafaelitas – prasimanytos tapybos krypties atstovas, tarsi atsvara XIX amžiaus antroje pusėje madingais tapusiems prerafaelitams.

– Haroldas – vienintelis rafaelitas. Aišku, jį bando mėgdžioti, bet jis bus ir paskutinis rafaelitas. Taip jau visada esti. Didieji menininkai sukuria mokyklas, bet jų mokyklos mažai ko vertos.

Maiklas dar labiau susidomėjęs pažvelgė į pirmą ir paskutinį rafaelitą. Veidas jam nepatiko, jis buvo panašus į epileptiko.

– Gal galėčiau pasižvalgyti aplink? Įdomu, ar mano uošviui žinomi jūsų darbai? Jis rimtas kolekcininkas ir nuolat ieško paveikslų.

– Somsas! – ištarė Džunė, ir Maiklas vėl krūptelėjo. – Jis pradės pirkti Haroldo paveikslus, kai mūsų visų nebebus gyvų. Pažvelkit į šitą!

Maiklas nusigręžė nuo rafaelito, trūkčiojančio mėsingais pečiais. Prieš jį aiškiai buvo Džunės portretas. Panašumas nenuneigiamas, lygus potėpis, žali ir sidabriniai tonai, o aplink galvą – vos matoma aureolė.

– Tobulas linijų ir spalvų grynumas! Ir jūs manot, kad *tai* pakabintų Akademijoje?

„Man atrodo, kad tik tai ir pakabintų“, – pamanė Maiklas, stengdamasis veido išraiška neišduoti savo nuomonės.

– Man patinka ši vos matoma aureolė, – pratarė jis.

Rafaelitas trumpai, šaižiai nusijuokė.

– Einu pasivaikščioti, – tarė jis. – Pietų grįšiu. Sudie!

– Sudie! – ištarė Maiklas su palengvėjimu.

– Be jokios abejonės, – ištarė Džunė, kai jie liko dviese, – jis *vienintelis* galėtų nutapyti Flerės portretą. Puikiai pagautų šiuolaikišką jos stilių. Gal ji sutiks pozuoti? Žinot, visi prieš jį nusistatę, jam *taip* sunku kovoti.

– Paklausiu jos. Bet sakykit, kodėl visi prieš jį nusistatę?

– Todėl, kad jis atsikratė to tuščio modernaus pamišimo ir grįžo prie grynų formų ir spalvų. Jį laiko atsimetėliu ir pravardžiuoja akademiku. Taip atsitinka visiems, kuriems pakanka tvirtumo priešintis madai ir kurti taip, kaip liepia vidinis genijus. Aš jau tiksliai žinau, kaip jis nutapys Flerę. Jam tai būtų nemenka sėkmė, nes jis labai išdidus, o juk užsakymas būtų Somso vardu. Ir Flerei būtų puiku. Ji turėtų pašokti iš laimės dėl tokio pasiūlymo – po dešimties metų Haroldas bus *garsenybė*...

Labai abejodamas, ar Flerė „pašoks iš laimės“ ir ar Somsas duos užsakymą, Maiklas atsargiai pratarė:

– Pabandysiu išsiaiškinti, ką ji mano... Beje, pas mus šiandien priešpiečiavo jūsų sesuo Holė ir jūsų jaunesnysis brolis su žmona.

– A! – ištarė Džunė. – Aš dar nemačiau Džono. – Ir pridūrė, žiūrėdama į Maiklą sąžiningomis mėlynomis akimis: – Kodėl jūs pas mane atėjote?

Visos Maiklo gudrybės išgaravo prieš šį reiklų žvilgsnį.

– Atvirai šnekant, – prisipažino jis, – aš norėjau, kad pasakytumėt, kodėl Flerė išsiskyrė su jūsų broliu.

– Sėskit, – tarė Džunė ir, parėmusi ranka smailų smakrą, žvelgė į Maiklą šiek tiek į šalis lakstančiomis akimis – it katė. – Džiaugiuosi, kad paklausėte tiesiai, negaliu pakęsti užuolankų. Negi jūs negirdėjote apie jo motiną? Juk ji buvo Somso pirmoji žmona.

– O! – ištrūko Maiklui.

– Irena, – Džunei ištarus šį vardą, Maiklas pajuto joje sukirbant kažką gilaus ir pirmapradžio, – labai graži. Jie nesugyveno – ji pametė Somsą ir po daugelio metų ištekėjo už mano tėvo, o Somsas išsiskyrė su ja. Tai yra, Somsas išsiskyrė su ja, ir ji ištekėjo už mano tėvo. Jie susilaukė Džono. O vėliau, kai Džonas ir Flerė įsimylėjo vienas kitą, Irena ir mano tėvas baisiai nusiminė, taip pat ir Somsas, – bent aš taip manau.

– O paskui? – paklausė Maiklas, nes Džunė nutilo.

– Vaikams papasakojo, ir pačiame viso to įkarštyje mirė mano tėvas. Džonas pasiaukojo ir išsivežė motiną, o Flerė ištekėjo už jūsų.

Tai štai kaip! Nors Džunės pasakojimas buvo glaustas ir sausas, Maiklas jautė, kiek jame glūdi tragiškų išgyvenimų. Vargšiukai!

– Man visada buvo gaila, kad taip nutiko, – staiga ištarė Džunė. – Irenai reikėjo nusileisti. Bet... bet jie nebūtų laimingi. Flerė baisi savanaudė. Manau, Irena tai suprato.

Maiklas pabandė piktintis.

– Taip, – tarė Džunė, – jūs – geras žmogus, aš žinau – per geras jai.

– Netiesa, – kirste nukirto Maiklas.

– Tiesa. Flerė nėra bloga, tik labai savanaudiška.

– Malonėkit nepamiršti...

– Sėskit! Neužsigaukite dėl mano žodžių. Žinot, aš visada sakau taip, kaip yra. Aišku, tai buvo siaubinga. Somsas ir mano tėvas – pusbroliai. O vaikai beprotiškai įsimylėjo.

Ir vėl Maiklas pajuto, kaip nuo mažos figūrėlės padvelkė kažkuo labai asmenišku; ir savyje jis pajuto nubudus kažką giliai asmeniška.

– Skaudu! – tarė jis.

– Aš nežinau, – netikėtai vėl prabilo Džunė, – nežinau, gal viskas išėjo į gera. Juk jūs laimingas?

Kaip prieš revolverio vamzdį Maiklas išsitempė ir išpyškino:

– Aš – taip, bet ji?

Žalsvai sidabrinė Džunės figūrėlė atsitiesė. Jį stvėrė jį už rankos ir spustelėjo ją. Judesys buvo neapsakomai nuoširdus, ir Maiklas susijaudino. Juk buvo matęs Džunę tik du kartus!

– Juk pagaliau Džonas vedęs. Kokia ta jo žmona?

– Atrodo žavingai – tikriausiai labai miela.

– Amerikietė! – susikaupusi pareiškė Džunė. – O Flerė – pusiau prancūzė. Džiaugiuosi, kad turite sūnų.

Maiklas niekada nebuvo sutikęs žmogaus, kurio žodžiai, pasakyti be jokio pikto noro, būtų sukėlę jam tokį nerimą. Kodėl ji džiaugiasi, kad jis turi sūnų? Todėl, kad tai apsidraudimas – nuo ko?

– Na, – tyliai ištarė jis, – labai džiaugiuosi pagaliau sužinojęs, kaip viskas yra.

– Be reikalo jums anksčiau nepasakė, bet jūs ir dabar nieko nežinote. Negali suprasti, kas yra šeimyninė nesantarvė ir jausmai, jeigu pats nesi jų išgyvenęs. Pripažįstu tai, nors ir pykausi dėl tų vaikų. Matote, kitados aš palaikiau Ireną prieš Somsą. Norėjau, kad ji dar pačioje pradžioje paliktų jį. Jos gyvenimas buvo nepakenčiamas. Somsas buvo toks... toks šliužas, kai kas nors paliesdavo jo brangiąsias teises, ir išdidumo nė lašo neturėjo. Tik pamanykit, kartis ant kaklo moteriai, kuri visai tavęs nenori!

– Taip, – sumurmėjo Maiklas, – sunku įsivaizduoti!

– Devintame ir paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje žmonės dar nesuprato, kaip tai pasibjaurėtina. Laimė, bent dabar supranta.

– Supranta? – nutęsė Maiklas. – Kažin!

– Aišku, supranta.

Maiklas nebeprieštaravo.

– Dabar šiuo atžvilgiu kur kas geriau nei pirma – nebėra to griežto puritoniškumo ir šiurkštumo. Keista, kad Flerė jums viso to nepapasakojo.

– Niekada nė žodeliu neužsiminė.

– O!

Šis garsas sukėlė tokį pat nerimą kaip ir kitos, išsamesnės Džunės pastabos. Matyt, ji galvojo tą pat, ką ir jis: Flerė nekalbėjo, nes negalėjo liesti neužgijusios žaizdos. Maiklas netgi nebuvo tikras, ar Flerė žino, kad istorija su Džonu pasiekė jo ausis. Ir, staiga pajutęs, kad jau gana nerimą keliančių užuominų, atsistojo.

– Labai jums dėkui, kad papasakojote. O dabar atleiskit – turiu dumti.

– Aš užsuksiu pasišnekėti su Flere dėl portreto. Haroldui negalima praleisti tokios progos. Juk jam būtina gauti užsakymų.

– Žinoma! – pritarė Maiklas.

Jis vylėsi, kad Flerė sugebės geriau už jį atmesti pasiūlymą.

– Na, viso labo!

Priėjęs prie durų, Maiklas atsigręžė ir jam suspaudė širdį: vienui viena didžiuliame kambaryje, ji atrodė tokia mažutė, lengvutė, tokia netvari – sidabriniai plaukai, įsitempęs veidukas, kuriam pakili, nors ir klaidingai pasirinktam asmeniui skirta išraiška, vis dar teikė jaunatviškumo. Jis kažką gavo iš jos, o jai nepaliko nieko; ištraukė iš praeities kažkokį asmeninį išgyvenimą, kažkokį jausmą, ne mažiau stiprų, o gal net stipresnį negu jo paties.

Ir ji velniškai vieniša! Jis pamojo Džunei ranka.

Parėjęs rado Flerę namie, ir jam staiga pasidarė aišku, kad vienintelė apsilankymo pas Džunę Forsait priežastis – tai Flerė ir Džonas!

„Reikia parašyti laiškelį ir paprašyti mažosios moteriškaitės nieko nepasakoti," – pamanė Maiklas. Negerai, jei Flerė sužinos, kad jis kniausėsi jos praeityje.

– Gerai pasivažinėjote? – paklausė jis.

– Labai gerai. Anė man primena Fransį, tik akys skiriasi.

– Taip, juodu man patiko tada, Maunt Vernone. Keistas susitikimas, ar ne?

– Tada, kai tėtis apsirgo?

Maiklas pajuto, kad Flerė žino, jog susitikimas buvo nuo jos nuslėptas. O, kad būtų galima su ja atvirai pasikalbėti, kad ji išsakytų, kas guli ant širdies!

Bet ji tepratarė:

– Maiklai, man taip nyku be valgyklos.

XIII skyrius

SOMSAS LAUKIA FLERĖS

Sakydami, kad Somsas labiau mėgo namus prie upės, kai žmonos ten nebūdavo, mes pernelyg supaprastintume anaiptol ne tokią jau paprastą lygtį. Jis buvo patenkintas, kad vedė gražią moterį ir puikią šeimininkę, tiesą sakant, nekaltą dėl to, kad yra prancūzė ir dvidešimt penkeriais metais už jį jaunesnė. Bet tiesa ir tai, kad jis kur kas geriau matydavo gerąsias žmonos puses tuomet, kai ji būdavo išvykusi, negu tuomet, kai būdavo greta. Nors ji mėgo pašiepti jį savaip, prancūziškai, vis dėlto išmoko gerbti jo įpročius ir padėtį, kurią užėmė kaip jo žmona. Prieraišumas? Ne, prieraišumo tikriausiai nejautė, tačiau mėgo savo būstą, bridžo partiją, padėtį apylinkėje, namų ir sodo rūpesčius. Panėšėjo į katę. O su pinigais mokėjo tvarkytis nuostabiai – gerai apsvarstydavo ir už tą pačią sumą gaudavo daugiau negu kas kitas. Be to, toli gražu nejaunėjo, tad Somsas liovėsi rimtai būgštavęs, kad Anetės draugiški santykiai su kuo nors nueis per toli ir taps jam žinomi. Prieš šešerius metus toji tiek triukšmo sukėlusi istorija su Prosperu Profonu pamokė ją apdairumo.

Teisybę pasakius, Somsui nebuvo jokio reikalo važiuoti į Meipldaremą dieną anksčiau už Flerę; visi namų ūkio sraigteliai, gerai sutepti ir paleisti, veikė be gedimų. Anapus upės jis laikė karvių ir pieninę, todėl dabar iš savųjų penkiolikos akrų gaudavo viską, išskyrus miltus, žuvį ir mėsą, kuriuos vartojo labai saikingai. Jei tie penkiolika akrų ir nebuvo „žemės valda“, tai bent gausiai teikė visokių gėrybių. Panašiai būtų galima apibūdinti ir daugybės kitų bežemių turtuolių sodybas.

Somsas turėjo gerą skonį, o Anetė gal dar geresnį, ypač maistui, todėl sunku būtų buvę rasti namus, kuriuose gardžiau maitinama.

Tą šiltą giedrą dieną, kai žydėjo purienos, lapeliai skleidėsi, o upė vėl mokėsi vasariškai šypsotis, tiesiog negalėjai nematyti, kaip aplinkui gražu. Ir Somsas vaikštinėjo po žalią veją, svarstydamas, kodėl sodininkai niekaip neišbūna vienoje vietoje. Visi anglai sodininkai, kuriuos tik prisiminė, nieko kita neveikdavo, kaip tik rengdavosi dirbti. Tikriausiai todėl žmonės dažniausiai sodininkais samdo škotus. Prisigretino Flerės šuo. Buvo jau nusenęs ir kiauras dienas gaudydavo įsivaizduojamas blusas. Į tikras blusas Somsas žiūrėjo itin griežtai, todėl šuo buvo maudomas taip dažnai, kad net oda suplonėjo. Šis rudo ir auksinio atspalvio – labai reto plauko – retriveris dažniausiai būdavo palaikomas negrynaveisliu.

Priėjo vyresnysis sodininkas su kauptuku rankoje.

– Laba diena, pone.

– Laba diena, – atsakė Somsas. – Na, streikas baigėsi!

– Taip, pone. Seniai metas. Verčiau dirbtų savo darbą.

– Teisingai. Kaip šparagai?

– Tai va, noriu sukasti trečią lysvę, bet darbo rankų nerandu.

Somsas įbedė akis į siaurą, kiek persikreipusį, matyt, nuo gėlių auginimo sodininko veidą.

– Ką? – ištarė jis. – Kai pas mus vos ne pusantro milijono bedarbių?

– Ir kur jie dedasi – nesuprantu, – pareiškė sodininkas.

– Dauguma vaikšto gatvėmis ir groja visokiais instrumentais, – tarė Somsas.

– Visiškai teisingai, pone, mano sesuo, gyvenanti Londone, tą patį sakė. Paimčiau kokį bernioką, bet negi jam patikėsi tokį darbą.

– O kodėl jums pačiam nepadirbėjus?

– Taigi, pone, matyt, teks. Tik, matot, nesinori apleisti sodo.

Ir sumišęs pasukiojo rankose kauptuką.

– Kam jums tas kauptukas? Juk piktžolės čia su žiburiu nerasi.

Sodininkas nusišypsojo.

– Tiesiog baisu, – tarė jis, – nespėji apsisukti, o jų jau visur pilna.

– Rytoj atvažiuoja ponia Mont, – tyliai pasakė Somsas. – Reikia kambariuose pamerkti gražesnių gėlių.

– Šiuo metu, pone, labai mažai kas žydi.

– Kada tik paprašai gėlių, jums jų visada mažai. Nepatingėkit ir rasite ką nors.

– Klausau, pone, – tarė sodininkas ir nuėjo.

„Kur jis dabar eina? – pamanė Somsas. – Kaip gyvas nesu matęs tokio žmogaus. Bet visi jie vienodi. Kada nors, matyt, vis dėlto dirba; galbūt ankstų rytą – švintant! Šiaip ar taip, mokėti už tokį darbą reikia apskritą sumelę!“ Ir, pastebėjęs, kad šuo pakreipė galvą, Somsas tarė:

– Nori pasivaikščioti?

Jie išėjo drauge pro vartelius, tolyn nuo upės. Paukščiai giedojo visais balsais, viena už kitą garsiau kukavo gegutės.

Jie priėjo laukymę, kur ypač gražią Velykų dieną kažkas buvo sukėlęs didžiulį gaisrą. Iš čia buvo matyti tarp tuopų ir gluosnių vinguojanti upė. Vaizdas priminė Dobinji[63] upės peizažą, Somso matytą asmeninėje vieno amerikiečio galerijoje – puikų, vieną iš puikiausių šio žanro pavyzdžių. Jis pastebėjo iš savo virtuvės kamino rūkstančius dūmus ir apsidžiaugė jais labiau negu būtų apsidžiaugęs kurio nors kito kamino dūmais. Taip jų ilgėjosi praėjusiais metais – per tuos beveik nesiliaujančios kaitros mėnesius, kai važinėjo su Flere po pasaulį, iš vieno svetimo miesto į kitą. Visai galvą prarado Maiklas dėl tos emigracijos! Kaip imperijos šalininkas Somsas teoriškai įžvelgė emigracijos privalumus; tačiau tikrovėje bet kokia vieta už Anglijos ribų jam atrodė arba pernelyg nyki, arba pernelyg triukšminga. Anglas turi teisę į savo virtuvės dūmus. Štai kad ir

---

[63] Charles-François Daubigny (1817–1878) – prancūzų tapytojas, grafikas, Barbizono mokyklos atstovas, turėjęs įtakos impresionistų tapybai.

Gangas – koks jis beprasmiškai neaprėpiamas, palyginti su šia vingria sidabro juosta! Jam patiko ir Šventojo Lauryno upė, ir Hudzonas, ir Pòtomakas, – kaip tebetarė mintyse, – bet kai palygini, tai tik pasklidos vandens platumos. Ir žmonių ten daug pasklidę. Kitaip ir būti negali tokiose didelėse valstybėse. Iš laukymės Somsas pasuko žemyn, per siaurą miško rėželį, kur triukšmavo kovai. Jis menkai teišmanė paukščių gyvenimo būdą, nemokėjo atsiriboti nuo savęs ir rimtai domėtis padarais, neturinčiais su juo nieko bendra, tačiau nusprendė, kad veikiausiai triukšmingo sambūrio tema – maistas: ar smunka sliekų kursas, ar pastebėta infliacija – šit ir straksi kaip prancūzai apie savo nelemtą franką[64]. Išėjęs iš miško, Somsas atsidūrė netoli šliuzo, priešais sargo trobelę. Ir čia, tarp kvapnių medžio dūmų, siūleliu vinguriuojančių iš žemo, kuklaus kamino, vandens gurgenimo, strazdų ir gegučių šūkčiojimosi, savininkiškas Somso instinktas tarsi nuduso. Jis atlenkė lazdą-kėdutę, atsisėdo ir užsižiūrėjo į žaliais maurais apėjusias tuščio šliuzo sienas. Gudri išmonė – šliuzai! Kodėl negalima uždaryti šliuzais žmonių protų, sielų, minčių, palaikyti jų aistras užtvenktas iki reikiamos akimirkos, o paskui, griežtai prižiūrint, paleisti pagrindine gyvenimo vaga, neleidžiant paplūsti sraujymėmis, nugarmėti vandens slenksčiais? Šiuos gan filosofinius svarstymus nutraukė Flerės šuo, lyžtelėjęs pakibusią ore ranką. Ir kaip dabar gyvūnai supanašėjo su žmonėmis, nuolatos nori, kad į juos būtų kreipiamas dėmesys; dar šiandien jis pastebėjo, kaip juoda Anetės katė pažvelgė į gipsinį neapolietiškos Psichės[65] veidą ir tyliai miauktelėjo – tikriausiai prašėsi ant kelių.

Sargo duktė išėjo iš namelio nukabinti nuo virvės skalbinių. Moterys kaime, rodos, nieko kita neveikia, tik džiausto ant virvių skalbinius ir nuiminėja! Somsas stebėjo ją – dailios rankos, dailios kulkšnys, dailiai prigulusi mėlyno kartūno suknelė, veidas kaip Botičelio[66] paveiksluose – kiek Anglijoje tokių veidų! Ji, aišku, turi gerbėją, o gal net du, ir jie vaikštinėja po štai šitą mišką ir sėdi ant drėgnos žolės, ir taip toliau, ir, ko gero, mano esą laimingi; arba jis apsižergia dviratį, ir, atsisėdusi užpakaly, ji duodasi po apylinkę su užsismaukusiu virš kelių sijonu. O jos vardas tikriausiai Gledisė arba Dorisė, arba kaip nors panašiai. Mergina pamatė jį ir nusišypsojo. Jos lūpos buvo putnios, šypsena ją puošė. Somsas kilstelėjo skrybėlę.

---

[64] Po Pirmojo pasaulinio karo Prancūzijos vyriausybė ne kartą žadėjo stabilizuoti krintantį franko kursą.

[65] Somso iš Neapolio atsivežta skulptūra, vaizduojanti senovės graikų deivę Psichę, sielos įsikūnijimą.

– Gražus vakaras, – prabilo jis.

– Taip, pone.

Labai pagarbi!

– Vanduo dar nenuslūgo.

– Taip, pone.

Visai neprasta mergina! Tarkim, jis būtų šliuzo sargas, o Flerė – sargo duktė – džiaustytų ant virvės skalbinius ir sakytų: „Taip, pone“? Ką gi, būti šliuzo sargu gal net geriau negu dirbti kitokius vargšams prieinamus darbus – stebi, kaip kyla ir slūgsta vanduo, gyveni šiame gražiame namelyje, nežinai jokių rūpesčių, išskyrus vieną – dėl dukters! Ir Somsas vos susilaikė nepaklausęs merginos: „Ar jūs gera duktė?“ Kažin, ar mūsų laikais gali taip būti – duktė, pirma galvojanti apie tėvą, o paskui apie save?

– Jau tos gegutės! – giliamintiškai ištarė Somsas.

– Taip, pone.

Dabar ji ėmė nuo virvės gan nekuklią apatinių drabužių dalį, ir Somsas nudelbė akis, nenorėdamas trikdyti merginos, bet ši visai neatrodė sutrikusi. Tikriausiai šiais laikais merginos išvis neįmanoma sutrikdyti. Ir atsistojęs Somsas sulankstė lazdą.

– Manau, kad orai dar pabus kurį laiką gražūs.

– Taip, pone.

---

[66] Sandro Botticellis, tikras vardas Alessandro di Mariano Filipepis (1447–1510) ankstyvojo Renesanso Toskanos mokyklos italų tapytojas.

– Viso labo.

– Viso labo, pone.

Lydimas šuns, Somsas pasuko namų link. Kuklybių kuklybė – vandens semdama nesudrums, bet ar taip ji kalbasi su gerbėju? Kaip skaudu būti senam! Tokį vakarą reikėtų vėl būti jaunam ir vaikštinėti po mišką su štai tokia mergina. Ir visa, kas jame buvo fauniška, valandėlę pastatė ausis, apsilaižė, bet greit susigėdo, gūžtelėjo pečiais, susisuko į kamuoliuką ir nutyko.

Kadangi gamta nepašykštėjo Somsui fauno savybių, jis visada labai stengėsi jų neatskleisti. Kaip ir visa šeima, išskyrus gal pusbrolį Džordžą ir dėdę Svidiną, lyties klausimais jis buvo slapus; Forsaitai paprastai nekalbėdavo tomis temomis ir nemėgo klausytis kitų, o pajutę lyties šauksmą, išoriškai to neparodydavo. Ne puritoniškumas, o tam tikras jiems būdingas delikatumas draudė liesti šią temą, nors patys nežinojo, iš kur tą ypatybę įgijo!

Vienas papietavęs, Somsas užsirūkė cigarą ir vėl išėjo iš namų. Kaip gegužei buvo visai šilta ir dar gana šviesu, kad galėtų įžiūrėti karves pievoje, kitoje upės pusėje. Greitai jos susirinks naktigulto prie tos gudobelių gyvatvorės. O štai ir gulbės su išsirikiavusiais iš paskos gulbiukais; taurūs paukščiai, plaukia nakvoti į salą!

Upė bolavo; sutemos tartum įkliuvo medžiuose, prieš pasklisdamos žeme ir išskrisdamos į dangų, kur ką tik išblėso saulėlydis. Labai tyku ir šiek tiek kraupoka – nei diena, nei naktis! Tik varnėnai dar čerška – kivirčnūs; bet nėra ko tikėtis orumo iš tokių trumpauodegių padarų! Šalimais nardė kregždės, it „naktinę taurelę“ prarydamos uodą arba per anksti pasirodžiusį naktinį drugį; o tuopos buvo tokios sustingusios – lyg suklususios, – kad Somsas net pakėlė ranką įsitikinti, ar yra vėjas. Nė menkiausio dvelksmo! O paskui, vienu kartu, – nei nardančių kregždžių, nei varnėnų; tik balkšvas šydas, uždengęs upę, užklojęs dangų! Namuose įsižiebė šviesos. Netoli prazvimbė kažkoks naktinis vabalas. Somsas pajuto, kaip krinta rasa – metas namo. Ir vos tik jis greitai apsigręžė ir pasuko namų link, prietema sušvelnino ir medžius, ir dangų, ir upę. O Somsas pamanė: „Kad taip apsiėjus be to paslaptingumo, kai ji atvažiuos. Nenoriu, kad mane jaudintų!“ Tik ji ir mažylis. Kaip būtų gera, jei nekabotų kaip niūrus šešėlis ta sena meilės tragedija, suleidusi šaknis į praeitį, o ateityje nežadanti nieko, išskyrus karčius vaisius...

Jis gerai išsimiegojo, bet rytą neįstengė nusigriebti jokio darbo, tik tvarkė tai, kas sutvarkyta. Kelis kartus sustojo kaip įbestas, klausydamasis, ar nevažiuoja automobilis, primindamas sau, kad dėl nieko nereikia jaudintis, apie nieką nereikia klausinėti. Flerė, be abejo, vėl matėsi vakar su tuo Džonu, bet klausti jis neklaus.

Somsas užlipo į paveikslų galeriją ir nukabino nediduką Vato[67] paveikslą, kuriuo buvo girdėjęs ją žavintis. Nunešė į apačią ir pastatė ant molberto dukters miegamajame – jaunuolis plačia violetine liemene su nėrinių rauktinukais muša tambūriną jaunai moteriai mėlyna suknele su apnuoginta krūtine, o šalia ėriukas. Puikus daiktelis! Tegul vežasi į miestą ir kabina svetainėje šalia Fragonaro[68] ir Šardeno[69]. Jis priėjo prie plačios lovos ir pauostė patalynę. Turėtų gardžiau kvepėti. Toji moteris, ponia Edžer, ekonomė, užmiršo įdėti kvapiojo mišinio pagalvėlę; jis taip ir žinojo, kad kas nors bus pamiršta! Priėjęs prie spintelės, paėmė nuo lentynos keturias nedidukes pagalvėles, perrištas siaurais rausvai violetiniais kaspinėliais, ir įdėjo tarp patalų. Paskui pasuko į vonią. Kažin, ar patiks jai tos druskos – naujas Anetės atradimas; *jo manymu*, jos per daug aitriai kvepia. Visa kita, rodos, kaip reikiant; muilas – *Roger and Gallet*, vandens bakelis – veikia. Jau tie nauji įtaisai – visąlaik kas nors genda;

---

[67] Jeanas-Antoine'as Watteau (1684–1721) – prancūzų tapytojas, tapęs portretų, barokinių (turinčių rokoko bruožų), buitinių, vaizduojančių galantiškas aristokratų pasilinksminimo scenas kompozicijų, parkų peizažų.

[68] Jeanas-Honoré Fragonardas (1732–1806) – rokoko stiliaus prancūzų dailininkas, labai mėgstamas Liudviko XV ir Liudviko XVI dvaruose.

[69] Jeanas-Baptiste-Simeonas Chardinas (1699–1779) – prancūzų tapytojas, pirmasis pradėjęs tapyti smulkiais grynų spalvų potėpiais, turėjęs įtakos impresionistams.

ar gali būti kas geriau už senovinę grandinėlę! Kokios prausimosi permainos įvyko per jo gyvenimą! Jis, tiesa, negalėjo atsiminti laikų, kai dar nebuvo vonių; bet puikiai pamena, kaip jo tėvas nuolat kartodavo: „Manęs vaikystėje niekada nemaudė vonioje. Pirmąją vonią įsitaisiau pats, įsigijęs nuosavus namus – tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimtaisiais – žmonės pažiūrėti ateidavo. Sako, dabar gydytojai peikia vonias – nežinau." Dvidešimt penkeri metai praėjo nuo Džeimso mirties, ir gydytojai nuo to laiko ne kartą keitė nuomonę. Tiesa yra tai, kad vonia teikia žmonėms malonumą, taigi ar ne vis tiek, ką sako gydytojai? Jo vaikaitis maudytis mėgsta, o kiti vaikai – ne. Somsas išėjo iš vonios, pastovėjo, pažiūrėjo į sodininko atneštas gėles, – tarp jų buvo trys ankstyvosios rožės. Rožės buvo sodininko *forte*[70] arba, tikriau sakant, silpnybė – jam niekas daugiau nerūpėjo; o tai ir yra šių laikų blogybė – žmonės gilinasi į kurią nors siaurą veiklos sritį tol, kol praranda bet kokį reliatyvumo jausmą, nors tas reliatyvumas, kaip girdėjo, ir yra pati naujoviškiausia filosofija. Somsas paėmė rožę ir giliai įtraukė jos kvapą. Kiek dabar visokiausių atmainų – skaičių pamesi! Jaunystės dienomis jas buvo galima pirštais suskaičiuoti – *La France, Maréchal Niel, Gloire de Dijon* – štai tikriausiai ir viskas; dabar nebeužgirsi *jų* minint. Ir Somsas net pavargo, mąstydamas apie gėlių kaitumą ir žmogaus pramanumą. Neįsivaizduojamai daug visko šiame pasaulyje!

O Flerės vis nėra! Tam Rigzui – Somsas paliko automobilį, o pats parvažiavo traukiniu – tikriausiai sprogo padanga; jam visada ne laiku sprogsta padangos. Dar kokį pusvalandį Somsas negalėjo sau rasti vietos ir taip užsižiūrėjo į kažką paveikslų galerijoje, viršutiniame namo aukšte, kad neišgirdo privažiuojant automobilio. Flerės balsas pažadino jį iš minčių apie ją pačią.

– O! – tarė jis, žiūrėdamas nuo laiptų žemyn. – Iš kur tu atsiradai? Aš jau visą valandą laukiu.

---

[70] Stiprioji pusė, specialybė (*it.*).

– Matot, tėti, aš dar užvažiavau šio to nusipirkti. Kaip čia gražu! Kitas sode.

– Hm, – tarė Somsas, lipdamas žemyn. – Ar gerai vakar pailsė... – jis nužengė nuo paskutinio laiptelio ir užsikirto, pažvelgęs į dukterį.

Ji atkišo bučiniui veidą, o akys žvelgė kažkur pro šalį. Somsas priglaudė lūpas prie dukters skruosto. Tarsi jos visai čia nebūtų, tarsi kažkur skrajotų. Ir, pakštelėjęs į minkštą skruostą, Somsas pamanė: „Aš jai visiškai ne galvoj – ir kodėl turėčiau būti? Ji jauna!“

Antra dalis

I skyrius

MIEGANČIOS BALANDĖS SŪNUS

Ar kreida apskritai formuoja anglų būdą, sunku pasakyti, bet kad jos nestinga mūsų žokėjų ir trenerių organizme, abejonių nekyla. Gyvena jie dažniausiai Pietų Anglijos kreidinėse kalvose, išgeria daug vandens, nuolat rūpinasi žirgų sąnariais, ir kalkingumas tapo kone jų profesijos požymiu – jie neretai išsiskiria kaulėtomis nosimis ir kampuotais smakrais.

Velo Darčio žirgyną tvarkančio buvusio žokėjaus Grynvoterio smakras buvo taip atsikišęs, tarytum per visus dalyvavimo lenktynėse metus į jį būtų buvusios sutelktos pastangos padėti žirgui ir patraukti teisėjo dėmesį. Tamsioje kaulėtoje veido kaukėje išsiskyrė liesa, valdinga nosis, siauros rudos akys švelniai spindėjo, tamsūs lygūs plaukai buvo sušukuoti į viršų; ūgis siekė penkias pėdas ir septynis colius, o ilgi lenktynių sezonai, kurių metu saugojosi valgyti, įspaudė veide asketiškumo išraišką, nustelbiančią įgimtą gyvumą, tokį kaip – tarkim – vandeninės kielės. Jis buvo vedęs, turėjo du vaikus ir, kaip žmogus, trisdešimt penkerius metus artimai bendravęs su žirgais, šeimoje buvo nekalbus. Laisvalaikiu grojo mažąja fleita. Visoje Anglijoje nebuvo patikimesnio už jį žmogaus.

Velas, tūkstantis devyni šimtai dvidešimt pirmais metais pasigavęs ką tik baigusį žokėjaus karjerą Grynvoterį, manė, kad buvęs profesionalus jojikas žmones pažįsta netgi geriau negu žirgus, nes tiki tik tuo, ką mato, o žmonėse matyti nelabai daug. Svarbiausia dabar buvo niekuo nepasitikėti, nes žirgyne augo dveigys Rondavelis, Kafiro ir

Miegančios Balandės sūnus, iš kurio buvo tiek tikimasi, kad išvis nederėjo apie tai kalbėti. Todėl Velas gerokai nustebo išgirdęs, kaip jo treneris pirmadienį Askoto[71] lenktynių savaitės metu tarstelėjo:

– Pone Darti, čia šįryt vienas šunsnukis stebėjo šuoliuojančius žirgus.

– Kad jį kur velniai!

– Kažkas liežuvį kyštelėjo. Jeigu seka tokį mažą žirgyną, vadinasi, reikalai prasti. Paklausykit mano patarimo – siųskit Rondavelį į Askotą ir išleiskit jį ketvirtadienį, tegul išbando jėgas, apsiprasti hipodrome jam bus naudinga. Paskui leisime pailsėti, o iki Gudvudo vėl pramitrinsim.

Žinodamas tvirtą savo trenerio nuomonę, kad šiais laikais Anglijoje lenktynių žirgas kaip ir žmogus nemėgsta ilgų pasirengimų, Velas atsakė:

– Bijot jį pervarginti?

– Dabar jis visiškai pasirengęs, tai aišku kaip dieną. Šįryt liepiau Sinetui pramankštinti, tai paliko visus užpakaly už šimto mylių. Šuoliavo kaip vėjas. Gaila, kad jūsų nebuvo.

– Oho! – tarė Velas, atidaręs gardo duris. – Na, gražuoli?

Miegančios Balandės sūnus pakreipė galvą ir nužvelgė šeimininką švytinčiomis filosofo akimis. Tamsiai širmas, viena balta slėsna ir žvaigžde kaktoje, jis žvilgėte žvilgėjo po rytinio tualeto. Stebuklas, o ne žirgas! Lieknas, ilgakojis – ne vieno kryžminimo su Sent Simono[72] genealogine šaka kūrinys. Išnaši krūtinė ir retai pasitaikantis gogas joti nuokalnėn. Gal ir nepasakytum, kad „paveiksliukas“ – linijos ne be trūkumų, tačiau būdas nepriekaištingas! Protingas kaip šuo, narsus kaip ūdra. Atsigręžęs Velas pažvelgė į susikaupusį trenerio veidą.

---

[71] Askote, netoli Vindzoro, kasmet vieną birželio mėnesio savaitę vyksta svarbiausios žirgų lenktynių sezono varžybos. Ketvirtadienį paprastai kovojama dėl „Aukso taurės“. Dalyvauja karališkoji šeima ir prašmatniai apsirengusi publika.

[72] Sent Simonas (1881–1908) – vienas sėkmingiausiai grynaveislių žirgų lenktynių istorijoje pasirodžiusių žirgų.

– Gerai, Grynvoteri. Pasakysiu poniai – važiuosim visu būriu. Su kuriuo žokėjumi įmanoma susitarti per tokį trumpą laiką?

– Su jaunuoju Lemu.

– Aha! – pašaipiai ištarė Velas. – Jūsų jau viskas iš anksto suplanuota.

Tik grįžtant namo jam atėjo į galvą, kas galėjo „suuosti“ paslaptį... Praėjus trims dienoms po visuotinio streiko žlugimo, dar prieš atvažiuojant Holei ir Džonui su žmona, kai jis sėdėjo prie kažkokių sąskaitų ir rūkė antrą pypkę, kambarinė pranešė:

– Pas jus, pone, kažkoks džentelmenas.

– Kaip pavardė?

– Steinfordas, pone.

Vos nešūktelėjęs: „Ir jūs palikote jį vieną hole!“ – Velas nuskubėjo tenai pats.

Senasis universiteto draugas žiūrinėjo viršum akmeninio židinio kabantį medalį.

– Sveikas! – tarė Velas.

Bejausmis lankytojas atsisuko.

Ne toks susmukęs kaip Žaliojoje gatvėje, tarytum būtų radęs iš ko pasiskolinti; bet veide tos pačios raukšlelės, ta pati kupina paniekos ramybė.

– A, Dartis! – pratarė jis.– Džo Laitsonas, lažybų tarpininkas, užsiminė man, kad turi čia žirgyną. Šit ir nusprendžiau aplankyti tave pakeliui į Braitoną. Kaip laikosi Miegančios Balandės dveigys?

– Pusėtinai, – atsakė Velas.

– Kada manai jį išleisti? Jei nori, galiu patarpininkauti. Susitvarkyčiau kur kas geriau už profesionalus.

Ne, jo įžūlumas iš tiesų neprilygstamas!

– Be galo dėkingas. Lažybomis aš beveik nesidomiu.

– Nejaugi? Žinai, Darti, nenorėjau tau vėl įkyrėti, bet jeigu sušelptum mane dvidešimt penkiais svarais, jie man labai praverstų.

– Atleisk, tokių sumų kišenėj nelaikau.

– Tai gal čekį...

Čekį – tai jau ne!

– Ne, – tvirtai pasakė Velas. – Nori išgerti?

– Ačiū, mielai.

Pildamas į taureles gėrimą prie indaujos valgomajame ir viena akimi dirsčiodamas į tykią svečio figūrą, Velas tvirtai apsisprendė.

– Klausyk, Steinfordai, – pradėjo jis, bet staiga jo drąsa išgaravo. – Kaip tu čia atkeliavai?

– Automobiliu iš Horšemo. Beje, būčiau pamiršęs. Neturiu nė penso, o reikia sumokėti vairuotojui.

Velas krūptelėjo. Padėtis apverktina.

– Štai, – tarė jis, – imk, jei nori, penkinę, bet daugiau nesitikėk. – Ir staiga užsidegęs pratrūko: – Žinai, aš nepamiršau, kaip kartą Oksforde, kai man buvo velniškai riesta, paskolinau tau visus savo pinigus, o tu man jų taip ir negrąžinai, nors paties kišenė tą semestrą buvo sunki.

Dailūs pirštai suspaudė penkinę; karti šypsena praviepė siauras lūpas.

– Oksfordas! Visai kitas gyvenimas! Na, lik sveikas, Darti, kaip nors kapstysiuos – dėkui. Linkiu sėkmingo sezono.

Rankos nepadavė. Velas žiūrėjo į suglebusią, liesą Steinfordo nugarą, kol ši dingo iš akių...

Taip! Prisiminus tai, viskas tapo aišku. Steinfordas, matyt, nugirdo ką nors pliauškiant kaime – kur tau jie patylės, nežadins „Miegančios“... Pagaliau ne taip jau svarbu – Holė vis tiek neleis jam lažintis. Bet Grynvoteriui reikėtų geriau prižiūrėti kumelį. Lenktynių pasaulyje nestinga sąžiningų žmonių, bet ir niekšų nemažai prisiplaka. Keista, kodėl žirgai taip traukia niekšus – gražiausi Dievo kūriniai! Bet su grožiu visada taip – o jau kokie niekšai sukasi apie dailias moteris! Na, reikės papasakoti Holei. Apsistoti galima, kaip visada, senojo Vormsono viešbutyje palei upę; iš ten tik penkiolika mylių iki hipodromo...

„Gūžėtojo balandžio“ viešbutis stovėjo kiek atokiau nuo Temzės, Berkšyro pusėje, senamadžiame gėlyne, pilname rožių, aguonų, karklelių, šiurpių ir įvairų rūšių leukonijų. Šiltą birželio dieną kvapai iš gėlyno ir žydinčių aplink langus rūdėtųjų erškėčių sroveno į seną plytų namą, nudažytą gelsva spalva. Tarnystė Park Leino gatvėje pas Džeimsą Forsaitą paskutiniu karalienės Viktorijos viešpatavimo laikotarpiu, vėliau sutvirtinta vedybomis su Emilės kambarine Fifina, suteikė Vormsonui progą taip nuodugniai perprasti, kas ir kaip, jog nė vienas kitas viešbutis palei upę neatrodė toks patrauklus tiems, kurių skonis atsispyrė šiuolaikiškumui. Baltytėlaičiai skalbiniai, dvigulės lovos, į kurias net vasarą būdavo dedami variniai šildytuvai, nuosavo sodo obuolių sidras, išlaikytas romo statinėse – tikra jausmų atgaiva. Sienas puošė graviūros: „Madingos vedybos“, „Palaidūno karjera“, „Kliūtinis bėgimas su naktiniais marškiniais“, „Lapės medžioklė“[73] ir dideli grupiniai portretai garsių Viktorijos laikų valstybės veikėjų, kurių vardai buvo surašyti paaiškinamojoje lentelėje. Viešbutis galėjo didžiuotis tiek sanitarine būkle, tiek portveinu. Kiekviename miegamajame gulėjo kvapiųjų mišinių pagalvėlės, kava buvo geriama iš senovinių alavinių puodelių, servetėlės keičiamos po kiekvieno valgio. Ir nepageidautinos čia buvo auslindos, vorai ir netinkami svečiai... Savarankiškos prigimties, vienas tų, kurie, tapę viešbučių savininkais, sugeba spėti visur ir aprėpti viską, Vormsonas, raudonu veidu, rėminamu trumpų žilų žandenų, šildė tuos namus kaip maloni, ne per daug kaitri saulė.

Anei Forsait viskas atrodė „oi, kaip žavu“. Per trumpą gyvenimą, praleistą didelėje šalyje, ji dar niekada nebuvo mačiusi tokios savimi patenkintos jaukumos – netrikdoma upės ramybė, paukščių ulbėjimas, gėlių kvapai, kaimiška pavėsinė, tai mėlynas, tai baltas dangus tingiai plaukiant debesims, tuklus draugiškas spanielis ir jausmas, kad rytoj – ir vėl rytoj – ir vėl rytoj[74] bus taip pat kaip ir vakar.

---

[73] Anglų dailininko satyriko Williamo Hogartho (1697–1764) graviūros.

[74] Aliuzija į Williamo Shakespeare‘o tragedijos „Makbetas“ („Mackbeth“, 1603) Makbeto monologą (V veiksmo 5 scena).

– Džonai, tai kaip eilėraštis!

– Šiek tiek juokingas eilėraštis. Bet kai juokinga, ne taip nuobodu.

– Čia man niekada nepabostų.

– Tragiškumo Anglijoje mes nepuoselėjam.

– Kodėl?

– Todėl, kad tragedija – kraštutinybė, o kraštutinybių mes nemėgstam. Tragedija perdžiūvusi, o Anglijoje drėgna.

Anė stovėjo, atsirėmusi alkūnėmis į tvorą žemutiniame sodo gale, ir, pakreipusi ranka paremtą smakrą, grįžtelėjo į Džoną.

– Rodos, Flerės Mont tėvas gyvena prie upės? Ar toli nuo čia?

– Meipldaremas? Manau, apie dešimt mylių.

– Įdomu, ar pamatysime ją Askoto žirgų lenktynėse? Mano manymu, ji žavi.

– Taip, – tarė Džonas.

– Džonai, kaip tu jos neįsimylėjai?

– Buvome kone vaikai, kai susipažinom.

– Man atrodo, ji tave įsimylėjusi.

– Iš ko sprendi?

– Iš to, kaip į tave žiūri. Ji nemyli pono Monto. Jis jai tik patinka.

– O! – ištarė Džonas.

Nuo tada, kai Robin Hilo giraitėje Flerė tokiu neįprastu balsu ištarė „Džonai!“, jam pasitaikydavo keisčiausių akimirkų. Buvo kilęs noras čiupti ją – tokią, kokia stovėjo, stengdamasi išlaikyti pusiausvyrą ant išgriuvusio medžio, uždėjusi rankas jam ant pečių, – ir nusinešti tiesiai į praeitį. Buvo kilęs ir bjaurėjimasis tokiu troškimu. Buvo kilęs jausmas, jog galima pasitraukti kur nors į nuošalę ir sudėti dainą apie juos abu, ir dar kažkas, sakantis: „Mesk visas šitas nesąmones iš galvos ir stverkis darbo!“ Tiesą sakant, Džonas susipainiojo. Vadinasi, praeitis nemiršta, kaip buvo manęs, bet gyvena šalia dabarties, o kartais gal net virsta ateitimi. Ar galima gyventi dėl to, ko nėra? Jo dvasia buvo sutrikusi, jį varstė karštligiški skersvėjai. Visa tai slėgė sąžinę, – nes jeigu Džonas ką ir turėjo, tai sąžinę – tikrai.

– Kai mes įsikursime savo namuose, – tarė jis, – prisodinsim visų šitų nebemadingų gėlių. Nieko nėra gražesnio už jas.

– O taip, Džonai, įsigykim namus. Bet ar tu tvirtai to nori? Tavęs netraukia keliauti ir rašyti eiles?

– Juk tai ne darbas. Be to, mano eilės nelabai vykusios. Tam reikia Džeraldo Hopkinso[75] „Heteraso kyšulio“ nuotaikos:

Paniekintas, atskirtas nuo žmonių,
Vienatvėj gyvenu ir vienišas ritmus kuriu.

– Džonai, kam taip kuklintis?

– Tai visai ne kuklumas, Ane, tai humoro jausmas.

– Ar negalėtume paplaukioti prieš pietus? Kaip būtų smagu!

– Nežinau, kokia čia tvarka.

– O mes pirma paplaukiokim, o paskui pasiteiraukim apie tvarką.

– Gerai. Bėk, persirenk. Aš pamėginsiu atidaryti šituos vartelius.

Pliaukštelėjo žuvis, ilgas baltas debesis užkabino tuopų viršūnes anapus upės. Lygiai tokį pat vakarą, prieš šešerius metus, jis ėjo pakrantės taku su Flere, atsisveikino, palaukė, kol ji atsigręžė ir pamojavo jam. Ir dabar tebematė ją, – tą ypatingą grakštumą, dėl kurio visi jos judesiai taip ilgai išliko atmintyje. Ir štai dabar – Anė! Ir Anė vandenyje – it sapnas!..

Dangus ties „Gūžėtuoju balandžiu“ ėjo tamsyn; garažuose nutilo automobiliai; jokia valtis neplaukė pro šalį; tik vanduo tekėjo, tik nuo upės pučiantis vėjas tyliai šnekučiavo tarp nendrių ir lapų. Viduje buvo labai jauku. Miegodami aukštielninki Vormsonas su Fifina tyliai knarkčiojo. Ant spintelės prie Holės lovos degė lempa, ji skaitė „Blogiausią pasaulyje kelionę“[76], o greta miegantis Velas sapnavo, kad nori paglostyti žirgui snukį, o šis, jam palietus, tampa trumpas kaip leopardo. Ir Anė miegojo, įsikniaubusi Džonui į petį, o Džonas, plačiai atsimerkęs, žiūrėjo į plyšius langinėse, pro kuriuos skverbėsi mėnesiena.

---

[75] Gerardas Manley‘us Hopkinsas (1844–1889) – anglų poetas, priėmęs Romos katalikybę ir tapęs jėzuitų kunigu. Po mirties, XX a. pradžioje pripažintas drąsiu naujų poezijos metodų, idėjų, taisyklių kūrėju.

[76] Galbūt turima galvoje 1922 m. išleista Cherry‘io Garrado knyga „Blogiausia kelionė į Antarktidą, 1910–1913“ („The Worst Journey in Antarctic, 1910–1913“).

O Askoto žirgyne Miegančios Balandės sūnus, pirmą kartą palikęs gimtinę, mąstė apie žirgų gyvenimo permainingumą, tai užsimerkdamas, tai prasimerkdamas, ir negirdimai alsavo į šiaudais kvepiančią tamsą virš juodos katės[77], pasiimtos tam, kad pabūtų šalia ir atneštų laimę.

---

[77] Pagal anglų prietarą juoda katė neša laimę.

II skyrius

SOMSAS ŽIRGŲ LENKTYNĖSE

Vinifredos Darti nuomone, jos sūnaus žirgyne išauginto Miegančios Balandės kumelio debiutas Askote buvo pakankama dingstis susirinkti tiems šeimos nariams, kurie, dėl įgimto gebėjimo išlaikyti šaltą galvą, nesibaimindami galėjo lankyti žirgų lenktynes; bet ji buvo tiesiog sukrėsta, kai išgirdo Flerę telefonu sakant: „Ir tėtis važiuoja. Jis niekada nebuvo žirgų lenktynėse ir pats nežino, ar tikrai to nori."

– Vaje! – sudejavo Vinifreda. – Gerų vietų nebegausim. Bet juo pasirūpins Džekas. O Maiklas?

– Maiklas negali važiuoti, jis visai pražuvęs su tomis lūšnomis. Naujausias šūkis – „Už platesnius nutekamuosius griovius!"

– Jis šaunuolis, – tarė Vinifreda. – Išsiruoškim anksčiau, brangioji, kad suspėtume priešpiečių prieš lenktynes. Manau, geriau būtų važiuoti automobiliu.

– Tėčio automobilis mieste, mes užvažiuosim pas jus.

– Nuostabu! – tarė Vinifreda. – Ar tavo tėvas turi pilką cilindrą? Ne? Kaip! Juk tai būtina, jie šįmet labai madingi. Tu nieko jam nesakyk, bet nupirk. Jo numeris septyni su ketvirčiu. Ir žinai, brangioji, kai pirksi, liepk cilindrą pašildyti ir iš šonų suspausti, nes jie visada pernelyg apvalūs jo galvai. Daug pinigų tegul neima: Džekas statys už visus.

Flerė abejojo, ar jos tėvas išvis norės lažintis; jis tik pareiškė norįs pamatyti, kas gi ten vyksta.

– Taip juokinga, kai jis kalba apie lažinimąsi, – tarė Vinifreda, – visai kaip tavo senelis.

Džeimsui, tiesa, visai nebuvo juokinga – jam triskart buvo tekę apmokėti Montegiu Darčio žirgų lenktynėse lažinantis prapiltas sumas.

Somsas ir Vinifreda susėdo užpakalyje, Flerė su Imodžena – priekyje, o Džekas Kardiganas įsitaisė greta Rigzo. Vengdami didelio eismo, pasuko aplinkiniu keliu per Herou ir įvažiavo į miestą kaip tik tuo metu, kai susidarė didžiausios spūstys. Somsas, laikęs pilkąjį cilindrą ant kelių, užsidėjo jį ir tarė:

– Tam Rigzui amžinai taip!

– Ne ne, dėde, – paprieštaravo Imodžena, – tai Džekas kaltas! Kai jam reikia važiuoti per Itoną, visada taikosi pirma važiuoti per Herou[78].

– O! A! – pasakė Somsas. – Jis ten mokėsi. Reikėtų užrašyti ir Kitą.

– Būtų puiku! – tarė Imodžena. – Mūsų berniukai kaip tik baigs, kai jis pradės. Kaip jums, dėde, tinka šis cilindras!

Somsas tuoj pat jį nusiėmė.

– Nėra kur jo dėti, – tarė jis. – Ir kodėl Flerei šovė į galvą jį pirkti.

– Brangusis, – tarė Vinifreda, – jo tau ilgam užteks. Džekas dėvi savąjį dar nuo karo. Svarbiausia, kad kandys nesugraužtų tarp sezonų. O jau automobilių automobilių! Net keista, kad šiais laikais žmonės išgali juos pirkti.

Matydamas tuos iš Londono plaukiančius pinigus, Somsas būtų kur kas labiau džiaugęsis, jei nebūtų svarstęs, iš kur, po šimts, jų tiek imasi. Anglies gavyba apmirusi, fabrikai visoje šalyje uždaromi – ir nors turto ir madų išstatymas parodai veikia raminamai, vis dėlto jis kažkoks nepadorus.

---

[78] Herou miestelyje 1572 metais įsteigta uždaroji berniukų mokykla, kurioje mokėsi vaikai tik iš labai turtingų, aristokratiškų šeimų.

Sėdintis šalia vairuotojo Džekas Kardiganas ėmėsi aiškinti apie kažkokį prietaisą, vadinamą „totalizatoriumi“. Pasirodo, tas daiktas pats stato už jus pinigus. Juokingas tasai Džekas Kardiganas – iš sporto pasidarė profesiją. Toks tiktai Anglijoje gali gimti. Ir, pasilenkęs priekin, Somsas paklausė Flerę:

– Ar tau ten nepučia?

Dukra bemaž visą kelią tylėjo, ir Somsas žinojo, kodėl: veikiausiai Džonas Forsaitas bus Askote. Meipldareme jam dukart pasipainiojo akyse laiškai, adresuoti: „Poniai Darti, Vonsdonas, Saseksas“.

Jis pastebėjo, kad per tas dvi savaites Flerė būdavo tai pernelyg nepasėdi, tai pernelyg vangi. Kartą, jam prašnekus apie Kito ateitį, ji pasakė: „Žinot, tėti, mano manymu, neverta nieko prisigalvoti, vis tiek jis pasielgs kaip įsigeidęs – dabar su tėvais nesiskaitoma. Pavyzdys jums prieš akis!“

Somsas pažiūrėjo į dukterį ir nepaprieštaravo.

Jis susimąstęs tebežiūrėjo į jos pakaušį, kai jie įvažiavo į kažkokį aptvarą, ir jam norom nenorom teko pateikti savo cilindrą viešumos teismui. Minių minios pritvinę! Čia, tolimojoje hipodromo pusėje, glaudžiomis gretomis stovėjo žmonės, kurie, kiek jis suprato, apskritai nieko nepamatys ir mirks lietuje arba prakaite visą popietę. Ir tai vadinama malonumu! Paskui saviškius jis nužingsniavo hipodromu priešais centrinę tribūną. Tai štai kokie jie, lažybų tarpininkai! Juokingi padarai, kiekvienas „vardu pažymėtas“, kad nebūtų supainiotas, – ir ne be reikalo: visi atrodė vienodi, storais kaklais ir raudonais veidais arba ištįsusiais kaklais ir liesais veidais, kiekvienai firmai abiejų rūšių po vieną – kaip klounų poros cirke. Retkarčiais, įsiviešpatavus tylai prieš eilinį startą, vienas jų staiga nežinia kodėl sukaukdavo ir įsmeigdavo į erdvę alkaną žvilgsnį. Juokingi žmogėnai! Somsas buvo patenkintas, kai jie įėjo į karališkųjų ložių sektorių, kur lažybų tarpininkų, matyt, neįleisdavo. Sumirguliavo pilki cilindrai. Kaip tik čia – jis buvo girdėjęs – susirenka daug gražių moterų. Jau buvo bepradedąs jų žvalgytis, bet Vinifreda spustelėjo jam alkūnę.

– Žiūrėk, Somsai, karališkoji šeima!

Nenorėdamas spoksoti į prašmatnias karietas, į kurias nukrypo visų akys, Somsas dirstelėjo į šalį ir pamatė, kad juodu su Vinifreda liko vieni.

– Kur dingo kiti? – paklausė jis.

– Matyt, nuėjo į aptvarą.

– Ko?

– Pažiūrėti žirgų.

Somsui ir mintis apie žirgus buvo išvėsusi.

– Kokia prasmė mūsų laikais važinėti karietomis? – sumurmėjo jis.

– Man regis, labai įdomu važiuoti karieta, – tarė Vinifreda. – Gal ir mes paėjėkim į aptvarą?

Nelinkęs išleisti iš akių dukters, Somsas nusekė paskui Vinifredą ten, kur galėjo būti tas aptvaras.

Diena buvo iš tokių, kai sunku spręsti, lis ar nelis, todėl Somsas nusivylė moterų apdarais ir išvaizda. Jis nepamatė nieko, kas prilygtų jo dukteriai, ir jau buvo bekošiąs niekinamą pastabą, bet išgirdo užpakalyje balsą:

– Žiūrėk, Džonai! Ten Flerė Mont!

Somsas užmynė Vinifredai ant kojos ir sustingo vietoje. Vos už kelių žingsnių, taip pat su pilku cilindru, ėjo tasai vaikinas tarp savo žmonos ir sesers. Somsą užplūdo prisiminimai – kaip prieš dvidešimt septynerius metus jis gėrė arbatą Robin Hile pas savo pusbrolį Džolioną, to jaunuolio tėvą, – kaip įėjo Holė su Velu, atsisėdo ir įsispoksojo į jį kaip į neregėtą paukštį. Bet štai trijulė įsijungė į ratą žmonių, dėbsančių ten, kur nieko nevyko. O visai netoli ir kita trijulė – Džekas Kardiganas, Flerė ir Imodžena.

– Brangusis, – tarė Vinifreda, – tu *primynęs* man koją.

– Atleisk, – sumurmėjo Somsas. – Eime į kitą pusę, ten laisviau.

Regis, ratu buvo vedami žirgai, bet Somsas, dirsčiojantis pro Vinifredos petį, domėjosi tik savo dukterimi. Ji dar nebuvo pastebėjusi jaunuolio, bet aiškiai jo dairėsi, – jos žvilgsnio beveik netraukė žirgai; ir nieko keista, visi jie kaip vienas – žvilgantys, gudrūs kaip žalčiai, romūs kaip avinėliai[79] ir kiekvieną ant trumpo pavadžio laiko vaikėzas. Oi! Tarsi peiliu kas smogė – Flerė staigiai atgijo ir taip pat staigiai nuslėpė tą pagyvėjimą net nuo savęs. Kaip ramiai ji stovi – ramut ramutėlė – ir nenuleidžia akių nuo jaunuolio, šnekučiuojančio su žmona.

– Štai šitas, Somsai, turi šansų laimėti. Bent taip sakė Džekas. Ką tu apie jį manai?

– Toks kaip visi – su keturiomis kojomis.

Vinifreda nusijuokė. Koks tas Somsas juokdarys!

– Džekas jau eina. Žinai, brangusis, jeigu ketinam lažintis, tikriausiai reikėtų grįžti. Aš jau vieną išsirinkau.

– Aš nieko neišsirinkau, – pasakė Somsas. – Visiški silpnapročiai – jie juk žirgų vieno nuo kito neskiria!

– Oi, tu dar pamatysi, – tarė Vinifreda. – Štai Džekas tau...

– Ne, ačiū.

Jis matė, kaip Flerė atsiskyrė nuo kitų ir priėjo prie anos trijulės. Tačiau laikydamasis sprendimo neišsiduoti, Somsas niūriai nužingsniavo atgal, į centrinę tribūną. Koks nežmoniškas triukšmas dabar kilo ten, prie jojimo tako! Ir kokia grūstis šioje didelėje tribūnoje! Pačiame jos viršuje jis pastebėjo pustuzinį pašėlusiai rankomis mostaguojančių nevispročių – matyt, kažkam signalizuoja. Staiga anapus užtvaros, pačiame aikštės gale, kaip žaibas šmėstelėjo kažkas ryškaus. Žirgai – vienas, du trys... dešimt, gal daugiau, kiekvienas su numeriu, o žirgams ant sprando it beždžionės ryškiarūbiai žmogeliukai. Nudūmė – tuoj tikriausiai pardums; ir aibė pinigų pereis iš vienų rankų į kitas. Paskui vėl viskas iš pradžių, ir pinigai grįš kur buvę. Kuo čia džiaugtis – neaišku! Regis, esti žmonių – tūkstančiai žmonių, kurie šitaip leidžia visą gyvenimą: matyt, daug šalyje laisvo laiko ir atliekamų pinigų! Kaip ten Timotis sakydavo: „Konsolų vertė kyla!“ Bet ne, nekyla; priešingai, netgi nusmuko vienu punktu ir dar smuks, jeigu angliakasiai nesiliaus streikavę. Prie pat jo ausies pasigirdo Džeko Kardigano balsas:

---

[79] Aliuzija į evangelijos posakį: „Štai aš siunčiu jus kaip avis tarp vilkų. Todėl būkite gudrūs kaip žalčiai ir neklastingi kaip balandžiai.“ (Naujasis Testamentas, Evangelija pagal Matą, 10, 16).

– Už kurį, dėde Somsai, statysit?

– Iš kur galiu žinoti?

– Reikia statyti, kitaip neįdomu.

– Pastatykite kiek nors Flerės vardu ir atstokite. Man per vėlu pradėti. – Ir, atlenkęs sulankstomą lazdą, atsisėdo ant jos. – Bus lietaus, – pridūrė niūriai.

Somsas liko vienas. Vinifreda su Imodžena nuėjo Flerei iš paskos palei užtvarą ir prisijungė prie Holės bei jos pulkelio – Flerė ir tasai jaunuolis stovi greta. Somsas ūmai prisiminė, kad, kai Bosinis nesitraukdavo nuo Irenos, jis lygiai taip pat dėdavosi nieko nematąs, beviltiškai tikėdamasis, kad pereis vandenų paviršiumi, jei nepažvelgs į gelmę. Tačiau vandenys išdavikiškai prasiskyrė ir prarijo jį – nejaugi ir vėl, nejaugi ir vėl? Jo lūpos virptelėjo, ir jis kilstelėjo ranką. Ant jos nukrito keli smulkūs lašai.

– Startas!

Ačiū Dievui, šurmulys liovėsi. Keistas perėjimas nuo baisios erzelynės į visišką tylą. Ir apskritai keistas vaizdas – nelyginant suaugę vaikai! Kažkas sušuko visu balsu, kažkas nusijuokė, paskui tribūnoje vėl ėmė stiprėti triukšmas, žmonės aplink Somsą sužiuro ištempę kaklus. „Favoritas laimi!“, „Ne jis!“ Dar didesnis triukšmas, kanopų dunksėjimas – ryškių spalvų šmėstelėjimas. Ir Somsas pamanė: „Na, pagaliau baigėsi!“ Gal ir gyvenime panašiai. Tyla – šurmulys – kažkas šmėsteli – tyla! Viskas kaip lenktynės, kaip reginys – tik nespėji pamatyti! Rizikingas žingsnis, po to skolos grąžinimas! Ir Somsas persibraukė ranka vieną plokščią skruostą, paskui kitą. Skolos grąžinimas! Nesvarbu, kam teks grąžinti skolą, kad tik ne Flerei! Bet taip jau yra – kai kurių skolų nepavesi apmokėti kitam! Ir ką galvojo Gamta, kurdama žmogaus širdį?

Laikas slinko, o Somsas taip ir nematė Flerės. Lyg jai būtų kilę įtarimų, kad yra sekama. Dėl „Aukso taurės“[80] varžėsi „puikiausias amžiaus žirgas“, ir visi tvirtino, kad šito lenktynių rato nieku gyvu negalima praleisti. Taigi Somsas vėl buvo nutemptas prie aikštelės, kur buvo pravedžiojami žirgai.

– Ar šitas? – paklausė Somsas, rodydamas į aukštą kumelę, kurią pagal dvi baltas slėsnas jam pavyko atskirti nuo kitų.

Nesulaukęs atsako, pastebėjo, kad trys žmonės, įsispraudę tarp jo ir Vinifredos su Kardiganais, gan smalsiai į jį dirsčioja.

– Va šitas! – tarė vienas jų.

Somsas pasuko galvą. A, tai štai *koks* jis, puikiausias amžiaus žirgas! – bėris – tokio pat plauko kaip toji pora, kurią kinkydavo į keturvietę karietą, kai dar gyveno Park Leino gatvėje. Jo tėvas visada laikydavo bėrius, nes senasis Džolionas laikė juodbėrius, Nikolas – juodžius, Svidinas – širmius, o Rodžeris... jis nebepaminė, kokius laikė Rodžeris – kažkokius ekscentriškus – tikriausiai keršius! Kartais jie pasišnekėdavo apie arklius, teisingiau, kiek už juos mokėjo. Svidinas yra teisėjavęs lenktynėse – bent pats taip tvirtino. Somsas niekada tuo netikėjo, jis išvis niekada netikėjo tuo, ką sako Svidinas. Tačiau puikiai prisiminė, kaip kartą Roten Rou raitųjų take ponis ėmė nešti Džordžą ir nutrenkė į gėlių lysvę. Kaip tai galėjo nutikti – liko paslaptis. Na, bet ko galėjai tikėtis iš Džordžo, linkusio į visokius kvailiausius išsišokimus! Pats Somsas niekada arkliais nesidomėjo. Irena, aišku, mėgo jodinėti – kurgi ne! Po to, kai už jo ištekėjo, ant arklio nebesėdo... Balsas tarė:

– Na, dėde Somsai, ką apie jį manot?

A, čia Velas su ta savo idiotiška šypsena; aišku, Džekas Kardiganas ir dar kažkoks tamsiaveidis ilganosis perkarėlis atsikišusiu smakru. Somsas atsargiai tarstelėjo:

– Nieko arklėkas.

---

[80] 2,5 mylių lenktynių turas.

Tenemano, kad taip lengvai leisis sugundomas!

– Kaip manai, Velai, jis išlaikys? Turas velniškai sunkus.

– Nesijaudink, išlaikys.

– Nėr su kuo varžytis, – pasakė perkarėlis.

– Bet Grynvoteri, o kaip Prancūzas?

– Ne aukščiausios klasės, kapitone Kardiganai. Ir šitas nėr jau toks geras, kaip apie jį skalambijama, bet šiandien jis negali prakišti.

– Tai tikėkimės, kad aplenks Prancūzą. Turi juk viena kita taurė likti Anglijoje.

Somso krūtinėje kažkas krustelėjo. Jeigu čia prieš prancūzus, tada reikia padėti.

– Pastatykit už jį mano vardu penkis svarus, – netikėtai tarė jis Džekui Kardiganui.

– Puiku, dėde Somsai! Jų šansai maždaug vienodi. Pažiūrėkit, kokia jo galva ir korpuso priekis, kokios plačios piršys. Sturplis gal kiek menkesnis, bet vis dėlto nuostabus žirgas.

– Kuris iš jų Prancūzas? – paklausė Somsas. – Šitas? A! Hm! *Jis* man nepatinka. Šį lenktynių ratą norėčiau pažiūrėti.

Džekas Kardiganas sugriebė jį virš alkūnės – jo pirštai buvo kaip geležiniai.

– Paskui mane! – paliepė.

Somsas buvo nuvestas, įtaisytas aukščiau, jam buvo įduoti Imodženos žiūronai – jo paties dovanoti – ir buvo paliktas vienas. Somsas nustebo, kaip aiškiai ir toli galima matyti. Kokia begalė automobilių ir kokia begalė žmonių! „Tautinė pramoga“ – taip, rodos, tai vadinama. Štai pro šalį žingsniuoja žirgai, kiekvieną už pavadžio veda žmogus. Ką ir sakyt, gražūs padarai! Anglų žirgas prieš prancūzų žirgą – čia yra šiokios tokios prasmės. Jis pasidžiaugė, kad Anetė dar negrįžusi iš Prancūzijos, antraip būtų buvusi kartu su juo. Dabar mankštinami žirgai prajojo ristčia. Somsas sąžiningai stengėsi juos atpažinti, bet visi buvo velniškai panašūs, ir, jeigu ne numeriai, nebūtum atskyręs vieno nuo kito. „Ne, – nusprendė Somsas, – seksiu tik tuos du ir dar va tą – aukštąjį.“ Pasirinko jį dėl vardo – *Pons Asinorum*[81]. Vargais negalais įsiminęs trijų reikiamų žokėjų liemenių spalvą, Somsas nukreipė žiūroną į nenustygstančių prie starto žirgų grupę. Tačiau vos tik jie pasileido šuoliais, viskas susimaišė; jis tematė, kad vienas žirgas yra priekyje. Kam dar reikėjo vargti įsimenant spalvas? Somsas žiūrėjo, kaip žirgai šuoliuoja – šuoliuoja be paliovos, – ir jaudinosi, nes nieko nesuprato, o visi aplinkiniai, regis, suprato puikiausiai. Štai jie išlekia į finišo tiesiąją. „Favoritas lenkia!“ „Žiūrėkit, Prancūzas!“ Dabar Somsas jau skyrė žokėjų spalvas. Priekyje tie du! Jo ranka suvirpo, ir žiūronai iškrito. Štai jie lekia – tai vienas, tai kitas priekyje! Velniava, – nejaugi ne jis – nejaugi ne Anglija? Taip, po galais! Ne! Taip! Visai jo nepaisydama, širdis ėmė dunksėte dunksėti. „Nesąmonė, – pamanė Somsas, – Prancūzas! Ne, favoritas laimi! Jis laimi!“ Beveik tiesiai prieš jį žirgas išsiveržė į priekį. Tai šaunuolis! Valio! Tegyvuoja Anglija! Somsas vos spėjo prisidengti ranka burną, – žodžiai veržte veržėsi. Kažkas jį šnekino. Jis nekreipė į tai dėmesio ir, rūpestingai įdėjęs Imodženos žiūronus į dėklą, nusiėmė pilką cilindrą ir dirstelėjo į jo vidų. Nieko ten nebuvo, tik patamsėjo geltonos odos juostelė įmirkusi prakaitu.

---

[81] Asilų tiltas (*lot.*) – t. y. kliuvinys neišmanėliams.

III skyrius

DVEIGIAI

Tuo metu aptvare, toje dalyje, kur buvo mažiau žmonių, lenktynėms buvo rengiami dveigiai.

– Džonai, eime pažiūrėti, kaip balnoja Rondavelį, – pakvietė Flerė.

Ir nusijuokė, kai Džonas atsigręžė.

– Anė su jumis ir dieną, ir naktį. Kartelį galit ir su manim paėjėti.

Tolimajame aptvaro gale, aukštai iškėlęs protingą galvą, stovėjo Miegančios Balandės sūnus; jis buvo atsargiai žabojamas žąslais, o Grynvoteris pats tinkino balną.

– Niekas pasaulyje taip nesidžiaugia gyvenimu kaip lenktynių žirgas, – išgirdo ji Džono balsą. – Pažiūrėkit, kokios jo akys – protingos, aiškios, gyvos. Sunkiųjų arklių toks beviltiškas, iškankintas žvilgsnis, o šitų – niekada. Jie mėgsta savo darbą, todėl visada nuotaikingi.

– Džonai, kam ta mokslinė informacija! Ar jūs tikėjotės pamatyti mane čia?

– Taip.

– Ir vis dėlto atvažiavot? Iš kur tiek drąsos!

– Jums būtinai norisi apie tai kalbėti?

– O apie ką? Ar pastebėjote, Džonai, kad lenktynių žirgai stovėdami niekada nelenkia kelių. Priežastis aiški, jie dar jauni. Beje, viena aplinkybė turėtų apmažinti jūsų žavėjimąsi jais. Jie visada paklūsta svetimai valiai.

– Argi kas nepaklūsta?

Koks suakmenėjęs, užsispyręs veidas!

– Pažiūrėkim, kaip jį ves.

Jie priėjo prie Velo, o šis rūškanai paklausė:

– Ar statysit už jį?

– Kaip *jūs,* Džonai? – pasiteiravo Flerė.

– Taip, dešimt svarų.

– Tada ir aš. Dvidešimt svarų, Velai, už mus abu.

Velas atsiduso.

– Jūs tik pažvelkit! Ar matėt kada labiau mokantį tvardytis dveigį? Žinokit, jis daug pasieks. O man neleidžia statyti daugiau kaip dvidešimt penkis svarus! Velniai rautų!

Jis nuėjo ir ėmė šnekėtis su Grynvoteriu.

– Mokantį tvardytis, – tarė Flerė. – Koks nešiuolaikiškas bruožas – tiesa, Džonai?

– Nežinau, gal pažvelgus giliau...

– Jūs per ilgai pratūnojote užkampyje. Fransis taip pat buvo nuostabiai paprastas ir nuoširdus. Tikriausiai ir Anė tokia. Gaila, kad neparagavot Niujorko gyvenimo, o vertėtų, sprendžiant iš amerikiečių literatūros.

– Pagal knygas nesprendžiu. Manau, kad tarp literatūros ir gyvenimo mažai kas bendra.

– Manykim, kad sakot tiesą. Iš kur reikėtų žiūrėti šį lenktynių ratą?

– Atsistokim štai ten, prie užtvaros. Man rūpi finišas. Kažkodėl nebematyti Anės.

Flerė kietai sučiaupė lūpas, kad neišsprūstų: „Tegu ją skradžiai – tą Anę!“

– Nėra kada jų laukti, – tarė ji. – Prie užtvaros tuoj nebeliks vietos.

Jie prasispraudė prie užtvaros, beveik prieš pat lenktynių finišo stulpą, ir stovėjo tylėdami nelyginant priešai – bent taip atrodė Flerei.

– Štai jie!

Pro juos prašuoliavo dveigiai, taip arti ir taip greitai, kad nieko aiškiai nebuvo įmanoma įžiūrėti.

– Rondaveliui gerai einasi, – tarė Džonas, – ir dar anas, bėris, man patinka.

Flerė visiškai abejingai nulydėjo juos akimis, nes per daug stipriai juto, kad yra viena su Džonu – iš tikrųjų viena, svetimų žmonių saugoma nuo bet kokių nuovokių žvilgsnių. Ji susikaupė, kad spėtų pasimėgauti šia trumpalaike vienatve. Įsikibo jam į parankę ir prisivertė ištarti:

– Džonai, aš siaubingai nervinuosi. Jis turi būti pirmas!

Ar Džonas pajuto, jog, kai reguliavo žiūronus, jos ranka pakibo ore?

– Iš čia nieko negalima įžiūrėti.

Paskui vėl prispaudė prie savęs alkūne jos ranką. Bet ar pajuto? Ką pajuto?

– Startas!

Flerė prisiglaudė arčiau.

Tyla – klegesys – šūkčioja vieną vardą, kitą! Bet Flerei neegzistavo niekas, ji glaudėsi prie Džono. Žirgai pralėkė kita kryptimi, švystelėjo ryški dėmė, bet ji nieko nematė, buvo užsimerkusi.

– Terauna jį kelmai, – išgirdo Flerė Džono balsą. – Laimėjo.

– O, Džonai!

– Įdomu, kiek mes laimėjom?

Flerė pažvelgė į jį, blyškiuose jos skruostuose buvo po raudoną dėmę, žvilgsnis labai giedras.

– Kiek laimėjom? Džonai, ar jums iš tikrųjų tai svarbu?

Ir nors Džonas ėjo Flerei iš paskos, iš įsmeigto į save žvilgsnio ji suprato, kad ne tai jam svarbu.

Buvo susirinkę visi, išskyrus Somsą. Džekas Kardiganas aiškino, kad laimėta suma absurdiškai maža, nes už Rondavelį beveik niekas nestatęs – kažkas kažką suuodė – ir tai, jo manymu, didžiai smerktina.

– Tikiuosi, dėdė Somsas nepametė galvos, – tarė jis.– Niekas jo nematė po „Aukso taurės“. Tai būtų gražu, jei paaiškėtų, kad jis žiebė penkis šimtus svarų!

Flerė nepatenkinta tarė:

– Tėtis tikriausiai pavargo ir laukia automobilyje. Mums, teta, irgi būtų metas eiti, kad nepatektume į pačią spūstį.

Ji pasigręžė į Anę.

– Kada vėl pasimatysim?

Anė dirstelėjo į Džoną, o šis sumurmėjo:

– Taip, taip, kada nors.

– Gerai, susitarsim. Sudie, brangioji! Sudie, Džonai! Pasveikinkit nuo manęs Velą.

Ir, linktelėjusi jiems, Flerė pirmoji pasuko išėjimo link. Ji puikiai nuslėpė širdyje verdantį įniršį: tėvas jokiu būdu neturi to pastebėti.

Somsas iš tiesų laukė automobilyje. Susijaudinęs dėl „Aukso taurės“ – jaudintis buvo priešinga jo principams, – norom nenorom prisėdo žiūrovų tribūnoje. Ten jis ir išbuvo kitus du lenktynių turus, tingiai stebėdamas, kaip nerimauja apačioje minia ir kaip žirgai nušuoliuoja į vieną pusę ir dar greičiau paršuoliuoja atgal. Ir čia, visiškai nuo kitų atsiskyręs – tai išties buvo miela širdžiai – jis galėjo, kad ir nedžiūgaudamas, tai bent susidomėjęs, ramiai stebėti neįprastą reginį. Tautinis pomėgis – jis žinojo, kad dabar kiekvienas tik ir taiko „už ką pastačius“. Vienam žmogui, bent kartkartėm apsilankančiam žirgų lenktynėse, matyt, tenka dvidešimt, niekada jų nemačiusių, bet vis dėlto kažkaip gebančių prakišti pinigus. Nei laikraščio nenusipirksi, nei kirpykloje neapsilankysi, kad neišgirstum apie žirgų lenktynes. Ir Londone, ir Pietų, ir Vidurio, ir Šiaurės grafystėse, ir turtingi, ir vargšai – visi tuo žavisi ir kleidžia žirgams savo šilingus, dolerius, soverenus. Dauguma jų gyvenime – Somsas buvo tuo įsitikinęs – ne tik lenktynių žirgo, bet gal net nė arklio nėra regėję. Žirgų lenktynės, matyt, yra tapusios savotiška religija, ir kai ryt poryt bus apdėtos mokesčiais – taps net valstybine religija.

Sukirbėjo įgimtas priešgynumas ir Somsas net nušiurpo. Žinoma, plyštagerkliai ten, apačioje, su juokingomis skrybėlėmis ir skėčiais jam visiškai nerūpėjo, bet tai, kad dabar jiems gresia dangaus karalystės arba bent jos pakaitalo – šiuolaikinės valstybės – sankcijos, kėlė nerimą. Tarytum Anglija pagaliau iš tikrųjų būtų susidūrusi akis į akį su tikrove... Labai pavojingas požymis! Toks įstatymas, ko gero, palies ir prostituciją! Apmokestinti vadinamąsias ydas – vadinasi, sutikti, kad jos neatskiriama žmogaus prigimties dalis. Ir nors Somsas, kaip tikras Forsaitas, seniai žinojo, kad taip iš tiesų ir yra, tačiau viešas pripažinimas būtų kažkas pernelyg prancūziška. Žmogaus prigimties netobulumo pripažinimas – jau pralaimėjimas; tik pradėk eiti šiuo keliu – nežinia, kur sustosi. Vis dėlto akivaizdu, kad mokestis duos nemenkų pajamų, o pajamos oi kaip reikalingos; ir Somsas išties nežinojo, ką rinktis. Pats šitaip nebūtų daręs, bet negi skelbsi dėl to karą vyriausybei. Be to, vyriausybė, lygiai kaip jis, regis, suprato, kad bet koks azartas – veiksmingiausias priešnuodis prieš revoliuciją; tol, kol žmogus gali lažintis, jam visada lieka tikimybė ką nors įsigyti pusdykiai, o šis troškimas ir yra tikroji paskata, slypinti už bet kokio bandymo apversti pasaulį aukštyn kojomis. Be to, reikia žengti kartu su gyvenimu, o į priekį, ar atgal, – tai beje, mažne vienas ir tas pat. Svarbiausia – nepulti į kraštutinumus.

Neskubius, nuosaikius apmąstymus staiga nutraukė visiškai nenuosaikūs jausmai. Ten, apačioje, užtvaros link ėjo Flerė su tuo jaunuoliu. Iš po pilko cilindro kraštų Somsas skausmingai žvelgė į juos, nenorom pripažindamas, kad tai gražiausia pora visame hipodrome. Prie užtvaros juodu sustojo – tylėdami; ir Somsas, tapdavęs itin nekalbus nerimui užklupus, palaikė tai blogu ženklu. Negi iš tiesų vyksta kažkas negera, negi – aistra įgludo nejudriame kokone, kad išskristų drugelio sparnais trumpaamžei akimirkai?

Kas slypi už jų tylėjimo? Štai pasileido žirgai; anas širmis, sako, priklauso jo sūnėnui? Ir kam jam tie žirgai? Kai Flerė pareiškė važiuojanti į Askotą, jis žinojo, kuo tai baigsis. Dabar jau gailėjosi, kad važiavo. Bet ne! Geriau viską, kas įmanoma, žinoti. Tirštoje minioje palei užtvarą jis tegalėjo įžvelgti pilką jaunuolio cilindrą ir baltą su juodu dukters skrybėlę. Valandėlę jo dėmesį patraukė žirgai: kodėl nepasižiūrėjus, kaip bus aplenktas Velo širmis? Girdėjo, kad iš jo daug tikimasi; kaip tik tai buvo Somsui puiki priežastis nesitikėti nieko. Štai jie lekia, – dundanti krūva, kiek jų ten, po galais, ir tasai širmis – tinkama spalva, nesupainiosi! E, betgi jis laimi! Kad jį kur – laimėjo!

– Hm, – balsu ištarė Somsas, – tai mano sūnėno žirgas!

Kadangi atsakymo nebuvo, jis viltingai pamanė, kad niekas neišgirdo. Ir vėl jo žvilgsnis nukrypo į tuos, prie užtvaros. Štai jie ateina tylėdami – Flerė kiek priešaky. Galbūt – galbūt jie nebetaria kaip anksčiau! Reikia turėti vilties. Bet, Viešpatie, kaip jis pavargo! Reikia palaukti jų automobilyje.

Ten Somsas ir sėdėjo prieblandoje, kai visi pasirodė, garsiai taukšdami apie visokius niekus – kvailai atrodo žmonės, kai išlošia pinigų. O jie, atrodo, visi išlošė!

– Ar jūs, dėde Somsai, nestatėte už jį?

– Mąsčiau apie ką kita, – tarė Somsas, žiūrėdamas į dukterį.

– Mes jau ėmėm įtarti, ar tik ne jūs kažką padarėt, kad išmoka tokia maža.

– Ką! – niūriai ištarė Somsas. – Gal manot, kad stačiau prieš jį?

Džekas Kardiganas atlošė galvą ir nusikvatojo.

– Kas čia juokinga? – burbtelėjo Somsas.

– Tikrai, Džekai, – pritarė Flerė. – Iš kur tėtis gali išmanyti apie lenktynes?

– Atleiskit, pone, aš tuoj jums viską paaiškinsiu.

– Apsaugok Viešpatie! – paprieštaravo Somsas.

– Ne, čia kažkas negerai. Ar pamenat tą tipelį, Steinfordą, nušvilpusį mamos namuose tabakinę?

– Pamenu.

– Tai jis, pasirodo, buvo pas Velą Vonsdone, ir Velas mano, ar tik ten jam nešovė į galvą mintis, kad Rondavelis nepaprastas žirgas. Praėjusį pirmadienį kažkoks tipas stebėjo, kaip jis šuoliuoja. Todėl Rondavelis ir buvo išleistas šiandien, nelaukiant Gudvudo lenktynių. Ir vis tiek buvo suvėluota, kažkas mus pergudravo. Atsiėmėm tik keturgubai.

Somsui tai buvo nelyginant kinų raštas, suprato tik tiek, kad per tą išgeibusį niekšą Steinfordą Flerė šiaip ar taip jau *antrą* kartą susitinka su Džonu; jis žinojo iš Vinifredos, kad per streiką Velas su savo *ménage*[82] apsistojo Žaliojoje gatvėje tam, kad pasimatytų su Steinfordu. Jis ėmė nuoširdžiai gailėtis neiškvietęs tąkart policininko ir nepatupdęs nedorėlio už grotų.

Dėl „to Rigzo“ užgaidumo jiems ilgokai nepavyko išsigauti iš automobilių grūsties, ir Sauto aikštę pasiekė tik septintą valandą. Juos pasitiko naujiena, jog karščiuoja Kitas, o šiuo metu su juo ponas Montas. Flerė puolė į vaikų kambarį. Pragaišinęs dieną, Somsas sėdėjo „bimetalinėje svetainėje“, nerimastingai laukdamas tėvų pranešimo. Vaikystėje Flerė ne kartą buvo turėjusi temperatūros ir dažnai neapsieidavo be padarinių. Jeigu Kito liga nesibaigs kuo nors rimtu, tai gal net išeis Flerei į naudą – neleis jos mintims atitrūkt nuo namų. Somsas atsilošė krėsle priešais Fragonaro paveikslą – rafinuotas daiktelis, tačiau besielis, kaip ir visi to laikotarpio kūriniai – svarstydamas, kodėl Flerė pakeitė šio kambario stilių iš kiniško į *Louis Quinze*. Tikriausiai vien dėl įnorio keisti. Šių dienų jaunimui stinga nuoseklaus tęstinumo; įsiveisė kažkoks mikrobas – tiek „dykinėjančių turčių“, tiek „dykinėjančių skurdžių“, tiek kitų kraujyje. Niekas nenori likti toje pačioje vietoje, netgi po mirties, sprendžiant iš tų *séances*[83]. Kodėl negalėtų žmonės ramiai užsiimti savo darbu, kad ir gulėti kape! Jie taip geidžia gyventi, kad nebelieka gyvenimo.

---

[82] Šeima (*pranc.*).

[83] Spiritistiniai seansai (*pranc.*).

Padūmavęs nuo dulkių saulės spindulys įkypai nuslydo per priešinę sieną – koks gražus daiktelis tas saulės spindulys, bet kokia gausybė dulkių net tokiame švarutėlaičiame kambaryje. Net keista, kad nuo kažko mažesnio už vieną šitų dulkelyčių vaikui gali pakilti temperatūra! Somsas visa širdimi vylėsi, jog Kitas neužsikrėtęs. Ir mintyse perkratė visas vaikų ligas – kiaulytė, tymai, vėjaraupiai, kokliušas. Flerė jomis persirgo, tik skarlatinos išvengė. Ir Somsas ėmė nerimauti. Kitas negalėjo apsikrėsti skarlatina, per mažas. Bet auklės tokios nerūpestingos – ką gali žinoti! Ir staiga jis ėmė ilgėtis Anetės. Ką ji taip ilgai veikia Prancūzijoje? Ji nepakeičiama, kai kas nors serga – turi puikių receptų. *Reikia* deramai įvertinti prancūzus – jie išmaningi gydytojai, jei pavyksta priverst juos įsigilinti. Vaistai, kuriuos jam išrašė Dovilyje[84] nuo strėnų gėlos, puikiai padėjo. Po apsilankymo tas nedidukas daktariūkštis pasakė: „Rytoj dukart ateisiu!“ ar bent taip jam pasigirdo. Veikiausiai turėjo galvoje: „Rytoj darkart ateisiu!“ Nekalba jokia kita kalba, išskyrus savo kvailąja prancūzų ir dar raukosi, kai nemoki su jais susišnekėti.

Somsas ilgai laukė žinių. Pagaliau pasirodė Maiklas.

– Na?

– Ką gi, pone, labai panašu į tymus.

– Hm! Ir kur jis galėjo užsikrėsti?

– Auklė nežino, bet Kitas labai draugiškas. Vos pamatęs vaiką, tuoj bėga prie jo.

– Negerai, – pasakė Somsas. – Juk visai netoli nuo jūsų lūšnų kvartalai.

– Taip, – tarė Maiklas. – Lūšnos dešinėje, lūšnos kairėje, lūšnos priešais – kurgi dėsies?

Somsas įsmeigė į jį akis.

– Viena laimė, kad dar nereikia registruoti, – tarė jis.

– Ko, lūšnų?

---

[84] Kurortinis miestas šiauriniame Prancūzijos pajūryje.

– Ne, tymų.

Jeigu ko Somsas ir bijojo, tai tik būtinų registruoti ligų: kaipmat prisistato valdžios atstovai, visur kaišioja nosį, žiūrėk, dar liepia atlikt dezinfekciją.

– Kaip jaučiasi mažylis?

– Baisiai savęs gailisi.

– Mano manymu, – tarė Somsas, – blusos kur kas kenksmingesnės, negu tvirtinama. Tas jo šuo galėjo parnešti tymais užkrėstą blusą. Ir kaip gydytojai iki šiol neatkreipė dėmesio į blusas?

– Ir kaip jie dar neatkreipė dėmesio į lūšnas, – pridūrė Maiklas, – juk iš ten ir blusos.

Somsas vėl įdėmiai pažvelgė į jį. Ar tik nesusirgo jo žentas tomis lūšnomis? Labai neramu, kai jį ištinka tie visuomeniškumo protrūkiai. Gal jis pats tenai lankosi ir parsinešė blusą arba kokį kitą užkratą.

– Ar pakvietėte gydytoją?

– Taip, jau greitai ateis.

– Išmaningas ar šundaktaris kaip dauguma?

– Tas pats, kurį kvietėm Flerei.

– O! A! Pamenu, per daug geros nuomonės apie save, bet nekvailas. Jau tie gydytojai!

Elegantiškame kambaryje įsivyravo tyla: jie laukė skambučio, o Somsas svarstė. Ar papasakoti Maiklui apie tai, kas nutiko šiandien? Jis net pravėrė burną, bet nepasigirdo nė garso. Jau kelintą kartą žentas stebina jį savo pažiūromis! Jis nenuleido akių nuo Maiklo, o šis žiūrėjo pro langą – įdomus veidas, nedailus, bet mielas, ir smailios ausys, ir antakiai, staigiai šaunantys į viršų – negalvoja nuolatos apie save kaip visi jauni gražūs vyrai. Gražūs vyrai visada savanaudžiai – jo nuomone – išlepinti. Būtų įdomu sužinoti, apie ką jis įsimąstė!

– Ateina! – tarė Maiklas ir pašoko.

Somsas vėl liko vienas. Kiek tai truko, nė pats nežinojo – buvo pavargęs ir užsnūdo, nors kamavo nerimas. Pažadino durų girgždesys, ir jis vos spėjo nutaisyti susirūpinusį veidą anksčiau, nei Flerė prabilo:

– Beveik aišku, kad tymai, tėti.

– A, – nutęsė Somsas. – O kas slaugys?

– Auklė ir, žinoma, aš.

– Vadinasi, niekur negalėsi išeiti?

„Negi nesidžiaugiate tuo?“ – tartum ištarė dukters veidas.

Kaip ji skaito mintis! Dievaži, jis nesidžiaugia niekuo, kas ją liūdina, – bet vis dėlto!..

– Vargšas berniukas, – nukreipė kalbą. – Reikia iškviesti tavo mamą. Pasistengsiu gauti ko nors, kas jį pralinksmintų.

– Neverta, tėti. Jis, vargšiukas, labai karščiuoja. Pietūs paruošti. Aš valgysiu viršuje.

Somsas atsistojo ir priėjo prie dukters.

– Tik nesijaudink, – tarė jis. – Visi vaikai...

Flerė atkišo ranką.

– Tėti, neikit per arti. Aš visai nesijaudinu.

– Pabučiuok jį nuo manęs, – tarė Somsas. – Na, bet jam vis tiek.

Flerė pažvelgė į tėvą. Lūpose šmėstelėjo šypsena. Vokai dukart mirktelėjo. Paskui ji apsisuko ir išėjo, o Somsas pamanė:

„Jinai... vargšė mažutė! Bet aš niekuo negaliu padėti!“ Apie dukterį, o ne apie vaikaitį sukosi visos jo mintys.

IV skyrius

„PIEVOSE“

Kadaise Šventojo Augustino pievų parapijoje, be abejo, augo gėlės, sekmadieniais ten ateidavo miestiečių ir prisisegdavo suskintas puokšteles prie drabužių. Dabar gėlę buvo galima išvysti nebent ant dvasiškojo tėvo Hilerio bažnyčios altoriaus arba ant ponios Hiler pietų stalo. Visa kita gausi kvartalo gyventojų dalis žinojo apie šiuos retai pasitaikančius gamtos kūrinius vien iš nuogirdų ir, kartais pamatę juos pintinėlėse, sušukdavo: „Tai puikumas žiedelių!“

Kai Maiklas, tesėdamas žodį, Askoto lenktynių dieną atėjo aplankyti dėdę, jis buvo skubiai nuvestas pasižiūrėti, kaip dvidešimt mažų „augustinukų“ dengtu sunkvežimiu išvyksta porai savaičių į gamtą, pabūti tarp tikrų gėlių. Vaikų pulke stovėjo teta Mei – aukšta moteris trumpai kirptais rusvais, jau žilstelėjusiais plaukais ir susižavėjusia veido išraiška, paprastai atsirandančia klausantis muzikos. Jos šypsena buvo labai maloni, ir už ją visi labai mylėjo šią moterį, kaip ir už įprotį lyg nustebus kilstelėti siaurus antakius, tarsi ramiai klausiant: „Įdomu, o kas toliau?“ Pačioje šio amžiaus pradžioje Hileris sutiko ją pastoriaus namuose Hantingdonšyre, ir, būdama dvidešimties, ji ištekėjo už jo. Nuo tada triūsė be atvangos. Jos du sūnūs ir duktė buvo išsiųsti į mokyklą, tad per mokslo metus šeimyną tesudarydavo vos keli šimtai „augustinukų“. Hileris dažnai sakydavo: „Negaliu atsigėrėti Mei. Dabar, kai nusikirpo plaukus, turi tiek daug laisvo laiko, kad svarstom, ar neužsiėmus mums jūros kiaulyčių auginimu. Jeigu ji dar man leistų nesiskusti, mes tikrai spėtume šį tą nuveikti.“

Pamačiusi Maiklą, teta Mei nusišypsojo ir kilstelėjo antakius.

– Jaunieji londoniečiai išvyksta į Lederhedą[85], – pusbalsiu ištarė ji. – Mieli vaikai, ar ne?

Maiklą iš tiesų nustebino sveika ir tvarkinga dvidešimties „augustinukų“ išvaizda. Sprendžiant iš gatvių, kuriose buvo surinkti, ir iš palydinčių motinų, šeimos, matyt, iš kailio nėrėsi, kad išruoštų juos į Lederhedą.

Jis stovėjo, geraširdiškai šypsodamasis, kol vaikus, lydimus motinų ir seserų susižavėjusių žvilgsnių, vedė ant įkaitusio šaligatvio. Jie buvo sukimšti į sunkvežimį atviru užpakaliniu bortu drauge su keturiomis jaunomis auklėtojomis.

– „Strazdai – dvidešimt keturi – į pyragą įkepti“, – sumurmėjo Maiklas, prisiminęs vaikišką eilėraštuką.

Teta Mei ėmė juoktis.

– Taip, vargšeliai, jiems bus karšta! Bet jie tikri šaunuoliai. – Ir pridūrė tylesniu balsu: – O žinai, ką jie pasakys, grįžę po dviejų savaičių? „Taip, taip, dėkui, mums labai patiko, tik buvo nuobodoka. Gatvėse daug smagiau.“ Kasmet ta pati istorija.

– Tai kam, teta Mei, tada juos vežioti?

– Sustiprėja fiziškai. Pažiūrėti jie tvirti, bet sveikata pasigirti negali. Be to, baisu, kad jie niekada nemato gamtos. Aišku, Maiklai, mes užaugome užmiestyje ir negalim suprasti, ką reiškia vaikams Londono gatvės – jiems tai kone rojus.

Sunkvežimis pajudėjo, mojuojant skepetaitėms, aidint atsisveikinimo šūksniams.

– Motinoms patinka išlydėti vaikus, – tarė teta Mei. – Tai glosto jų savimeilę. Taigi! Ką tau dar parodyti? Gatvę, kurią mes ką tik nusipirkom ir ketinam išardyti viską viduje ir vėl įrengti iš naujo? Hileris tikriausiai jau ten su architektu.

– Kam anksčiau priklausė ta gatvė? – paklausė Maiklas.

---

[85] Miestas už 20 mylių nuo Londono.

– Savininkas gyveno Kapryje. Vargu ar kada nors buvo ją matęs. Neseniai mirė, o mes nusipirkom palyginti nebrangiai, turint omenyje, kad ji visai netoli centro. Namų sklypai nepigūs.

– Jūs ir už juos sumokėjote?

– Oi, ne! – Ji kilstelėjo antakius. – Pratęsėm čekį neribotam laikui, kliaudamiesi Dievo apvaizda.

– O Viešpatie!

– Juk negalėjom praleisti tokios progos ir prarasti gatvę. Sumokėjom avansą, o likusią sumą reikia surinkti iki rugsėjo.

– Kiek? – paklausė Maiklas.

– Trisdešimt du tūkstančius.

Maiklas net aiktelėjo.

– Nieko, mielasis, gausim. Hileris šiuo atžvilgiu šaunuolis. Štai ir atėjom.

Tai buvo lenkta gatvė, ir, lėtai ja einant, Maiklui atrodė, jog kiekvienas namas vis labiau apgriuvęs. Suodini ir apdarkyti, nubyrėjusiu tinku, sulaužytais turėklais ir išdaužytais langais, palikti likimo valiai – nelyginant išdegę laivai, – jie skaudino jausmus ir širdį savo nykuma.

– Teta Mei, kas per žmonės šičia gyvena?

– Patys įvairiausi – po tris keturias šeimas kiekviename name. Kovent Gardeno turgaus prekeiviai, stovintys gatvėse su prekydėžėmis, fabrikų darbininkės, bedarbiai – kokie tik nori. Begalės vardais neįvardijamų mašalėlių. Dirbančios merginos nuostabios, laiko sukneles popieriniuose maišeliuose. Diduma visai neblogai rengiasi. Aišku, kitaip jas, vargšeles, tuoj atleistų iš darbo.

– Bet ar gali būti, – paklausė Maiklas, – kad žmonės *norėtų* čia gyventi?

Teta mįslingai suraukė antakius.

– Tai, mielasis, visai ne noro klausimas. Paprasčiausia ekonominė būtinybė. Kur dar jie galėtų taip pigiai gyventi? O svarbiausia: kur jiems dėtis, jeigu iš čia iškraustytų? Netoliese valdžia neseniai nugriovė ištisą gatvę ir pastatė didžiulį daugiabutį darbininkams. Bet anksčiau gyvenusiems šioje gatvėje buto mokestis pasirodė ne pagal kišenę, ir jie paprasčiausiai išsilakstė po kitas lūšnas. Be to, jiems, matot, nepatinka namai kaip kareivinės, ir aš juos suprantu. Jiems norisi turėti namuką, jei ir ne visą, tai bent vieną aukštą. Arba bent jau vieną kambarį. Tai anglų būdo savybė, ir ji nepasikeis tol, kol išmoksime geriau projektuoti darbininkų gyvenvietes. Anglai mėgsta žemus namus – tikriausiai todėl, kad nuo seno šitaip gyveno. Štai ir Hileris!

Hileris Čarvelas, vienplaukis, duksliu tamsiai pilku ilgu švarku su diržu, prasisegęs atlenkiamą apykaklę, stovėjo namo tarpduryje ir šnekučiavosi su taip pat aukštu ir liesu žmogumi, kurio išdžiūvęs veidas labai patiko Maiklui.

– Na, Maiklai, berneli, ką manai apie Slanto gatvę? Visų iki vieno namų vidų mes perdarysim ir išvalysim taip, kad spindėte spindės.

– Ir kiek, dėde Hileri, jie išliks tokie švarūs?

– O, dėl to neverta jaudintis, – tarė Hileris, – jau turime šiokį tokį patyrimą. Gavę galimybę, žmonės su džiaugsmu žiūrės švaros. Jie ir taip daro stebuklus. Užeik pasižiūrėti, tik nesiliesk prie sienų. Tu, Mei, pasilik, pasišnekėk su Džeimsu. Čia gyvena airė, pas mus jų nedaug. Ponia Korigan, galima užeiti?

– Ko nebus galima. Malonu jus, garbusai tėveli, matyti, nors ir ne kokia pas mane šįryt tvarka.

Kresna moteris juodais žilstančiais plaukais, stipriomis rankomis liovėsi kažką dirbusi kambaryje, neįmanomai prigrūstame ir apskretusiame. Didžiojoje lovoje miegojo, regis, trys, o dar vienas – vaikiškoje lovytėje; valgis, matyt, buvo verdamas nedideliame aprūkusiame židinyje, virš kurio ant lentynėlės buvo išrikiuoti viso gyvenimo atmintinų įvykių simboliai. Ant virvės džiūvo skalbiniai. Paskubomis užtaisytų, gličių sienų nepuošė nė vienas paveikslas.

– Ponia Korigan, čia mano sūnėnas, ponas Maiklas Montas. Jis parlamento narys.

Moteriškė įsisprendė į šonus.

– Mat kaip?

Beribis atlaidumas, persmelkęs ištartus žodžius, pataikė Maiklui tiesiai į širdį.

– Ar teisingai girdėjome, kad jūs, garbusai tėveli, nupirkote visą gatvę? O ką su ja veiksite? Juk nesumanėte mūsų išvyti?

– Nieku gyvu, ponia Korigan.

– Aš taip ir žinojau. Sakiau jiems: „Veikiausiai nori išvalyt namų vidų, o į gatvę nieku gyvu neišmes.“

– Kai ateis šio namo eilė, ponia Korigan, – o laukti ilgai neteks, – mes suieškosime jums gerą būstą, jūs ten pagyvensite, o grįžusi rasite naujas sienas, grindis ir lubas, turėsite gerą viryklę, ir skalbti bus patogu, ir blakių nebeliks.

– Norėčiau sulaukti tokios dienos ir visa tai pamatyti!

– Netrukus pamatysite. Štai pažiūrėk, Maiklai, jei aš čia pradurčiau pirštu apmušalus, nežinia kas išlįstų! Negalima mušti skylių sienose, ponia Korigan.

– Kas tiesa, tai tiesa, – atsakė ponia Korigan. – Kai pradėjo anądien Koriganas kalt vinį, siaubas, kas buvo – jų ten be skaičiaus!

– Na, ponia Korigan, džiaugiuosi, kad esat geros sveikatos. Viso labo, ir pasakykite vyrui, kad jeigu jo asilui reikalingas poilsis, mūsų diendaržyje visada atsiras vietos. Ar važiuosite šiemet apyniauti?

– O kaipgi, – atsakė ponia Korigan. – Viso labo, garbusai tėveli. Viso labo, pone!

Tuščioje apgriuvusioje laiptų aikštelėje Hileris Čarvelas tarė:

– Jie, Maiklai, žemės druska. Bet įsivaizduok, kaip jiems reikia gyventi šitokioje aplinkoje! Visa laimė, kad jie „neuoslūs“.

– Ką? – paklausė Maiklas, giliai kvėpdamas jau ne tokį pradvisusį orą.

– Tai kontaminacijos būdu sudarytas žodis, reiškiantis „neturintis uoslės pojūčio“. Ir labai reikalingas. Jei sakoma „nebylus“ – kodėl negali būti „neuoslus“?

– Puiku! Kiek laiko, dėde Hileri, jūsų apskaičiavimu, truks gatvės atnaujinimas?

– Apie trejetą metų.

– O iš kur manote gauti pinigų?

– Išlošiu, iškaulinsiu, nudžiausiu. Štai čia gyvena trys „Peterio ir Poplino“ fabriko darbininkės. Jų, aišku, nėra namie. Švaru, tiesa? Popierinius maišelius matei?

– Klausykit, dėde, ar jūs pasmerktumėt merginą, kuri ryžtųsi bet kam, kad tik ištrūktų iš tokių namų?

– Ne, – atsakė pastorius Hileris, – Dieve gink, nepasmerkčiau.

– Dėl to, dėde Hileri, aš ir myliu jus. Jūs grąžinat man tikėjimą Bažnyčia.

– Mielas mano berneli, – tarė Hileris, – Reformacija – menkniekis, palyginti su tuo, kas dabar dedasi Bažnyčios viduje. Dar ne tai išvysi! Nors, beje, aš laikausi nuomonės, kad saikingas Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės anaiptol nepakenktų. Eime pas mus priešpiečių ir pasišnekėsime apie lūšnų tvarkymo planus. Ir Džeimsą pasiimsime kartu.

– Matai, – tęsė jis savo mintį, visiems susėdus aplink valgomąjį stalą pastoriaus namuose, – aš neabejoju, kad atsiras nemažai žmonių, kurie mielai įdėtų nedidelę savo turto dalį už pustrečio procento, tikėdamiesi ilgainiui gauti keturis, jei tik neabejotų, kad lūšnų neliks. Mes atlikome šiokius tokius tyrimus ir nustatėme, kad šituos laužus galima paversti visai tinkamomis patalpomis, beveik nedidinant jų gyventojams buto nuomos mokesčio ir dar išmokant pustrečio procento mūsų kreditoriams. Jeigu įmanoma čia, tai įmanoma ir kituose rajonuose, kur privačios Lūšnynų perstatymo draugijos imtų laikytis principo, kad lūšnų gyventojų visai nereikia niekur iškelinėti. Bet, žinoma, reikalingi pinigai – pagrindinis Lūšnynų tvarkymo fondas – dviejų procentų obligacijos su papildomais dividendais, kurie turėtų būti išmokėti per dvidešimt metų. Iš šio fondo draugijos galėtų imti lėšų lūšnynų sklypams supirkinėti ir tvarkyti.

– O kaip jūs manote padengti obligacijas per dvidešimt metų?

– Visiškai taip kaip vyriausybė – leisdami naujas.

– Tačiau, – tarė Maiklas, – vietos valdžia naudojasi dideliais įgaliojimais, ji turi daugiau galimybių surinkti tuos pinigus.

Hileris palingavo galvą.

– Dideli įgaliojimai – taip, bet valdžia baisiai gaišli. Žinai, Maiklai, net sraigė, palyginti su ja, greitakojė. Be to, valdžia tik iškeldina gyventojus, nes plėšia per didelius nuompinigius. Ir dar, mielasis, tai labai neangliška. Kažkodėl mes labai nemėgstam būti „prižiūrimi“ valdininkų arba būti prieš juos atsakingi. O savivaldybėms darbo lūšnynuose pakanka, ir jos ten daug nuveikia, tačiau be pagalbos nesusidoros. Čia reikia žmogiškų santykių, reikia humoro ir tikėjimo, o tai jau asmeninių pastangų klausimas kiekviename mieste, kur yra lūšnų rajonai.

– O kas jums suteiks pagrindinį fondą? – paklausė Maiklas, žvilgtelėjęs į pradedančius kilsčioti tetos antakius.

– Dabar, – mirksėdamas ištarė Hileris, – galim pradėti kalbą apie tave. Tiesą sakant, kaip tik dėl to šiandien tave ir pasikviečiau.

– Po perkūnais! – sušuko Maiklas, vos nepašokdamas virš troškintos avienos su svogūnais ir bulvėmis lėkštės.

– Visiškai teisingai, – pritarė dėdė Hileris. – Bet nejaugi tau nepavyktų padaryti taip, kad abiejų parlamento rūmų komisija išleistų bendrą kreipimąsi? Remdamasis mūsų nuveiktu darbu, Džeimsas galės tau pateikti tikslius duomenis. Tegul patys pamato, kas čia vyksta. Juk negalimas daiktas, Maiklai, kad neatsirastų dešimties teisingų žmonių, kurie leistųsi įtraukiami į šį reikalą...

– Dešimties apaštalų, – netvirtai atrėmė Maiklas.

– Tebūnie, bet Kristaus tikrai nėra ko į tai velti – čia nėra nieko abstraktaus arba jausmingo. Tu gali rast kelią prie jų iš bet kurios pusės. Pavyzdžiui, senasis seras Timotis Fenfildas mielai „pakariautų“ su žemių savininkais, kuriems priklauso lūšnos. Toliau: juk mes įvedėme elektrą į visas virtuves ir ketiname ateityje tai daryti, vadinasi, yra kuo privilioti senąjį Šropšyrą. Pagaliau nebūtina kurti komisiją vien iš abiejų parlamento rūmų atstovų – joje sutiktų dalyvauti seras Tomas Morselas ir, manau, bet kuris iš garsių gydytojų. Dar būtų galima prigriebti porelę bankininkų su kvakerių kraujo priemaiša, ir visada galima rasti nieko neveikiančių atsistatydinusių generalgubernatorių. O jeigu tau dar pavyktų į pirmininko vietą sužvejoti karališkosios giminės narį – tikslas pasiektas.

– Vargšas Maiklas! – pasigirdo švelnus tetos balsas. – Leisk jam, Hileri, baigti avienos troškinį!

Bet Maiklui nebe troškinys buvo galvoje; ten jau kitas spirginys spirgėjo.

– Pagrindinis Lūšnynų tvarkymo fondas, – kalbėjo toliau Hileris, – prisijungs kaip filialus visas Lūšnynų tvarkymo draugijas, esamas ir planuojamas, jeigu jos tik laikysis principo neiškeldinti dabartinių gyventojų. Supranti, kaip mes iškylame gyventojų akyse? Mes nukreipiame juos teisingu keliu ir, aišku, prižiūrim, kad jie vėl neapleistų savo būstų.

– Ir tikitės, kad pajėgsite? – suabejojo Maiklas.

– Tu tikriausiai prisiklausei kalbų, kad voniose laikomos anglys, daržovės, ir taip toliau. Patikėk manim, Maiklai, visa tai perdėta. Šiaip ar taip, mes, privatūs darbuotojai, pranašesni už miesto valdžią. Ji valdo, o mes stengiamės vadovauti.

– Mielasis, ar pašildyti tau troškinį? – paklausė teta Mei.

Maiklas atsisakė. Jis suprato, kad čia ir be pašildymo bus karšta. Vėl kryžiaus žygis! Jis niekada nepamiršo, kad dėdė Hileris turi kryžeiviško kraujo – kryžiaus žygių laikais jo protėvių pavardė buvo Kerualas, dabar virto Čarvelu, o pagal sveiką anglišką įprotį erzinti svetimtaučius buvo tariama Červelas.

– Maiklai, aš raginu tave šito imtis ne todėl, kad išgarsėtum, nes tu, šiaip ar taip, esi aristokratas.

– Ačiū, – sumurmėjo Maiklas. – Džiugu išgirsti gerą žodį.

– Ne. Man regis, tu privalai ką nors nuveikti, kad pateisintum savo padėtį.

– Jūs sakot tiesą, – nuolankiai ištarė Maiklas. – Tik klausimas, ar čia tas kas nors, ką reikia nuveikti.

– Be jokios abejonės, – pasakė Hileris, mojuodamas druskinės šaukšteliu su išgraviruotu Čarvelų herbu. – O kas kita galėtų būti?

– Ar jūs, dėde Hileri, niekada negirdėjote apie fogartizmą?

– Ne, o kas tai?

– Čia tai bent! Nejaugi jūs, dėde Hileri, iš tiesų nieko negirdėjote?

– Fog-artizmas? Ar su formalizmu mene neturi nieko bendra?

– Ne, – atkirto Maiklas. – Jūs čia, aišku, nieko daugiau nematot – tik skurdą ir ydas, ir to jau per daug. O *jūs*, teta Mei, girdėjote apie tai?

Tetos antakiai vėl susiraukė.

– Rodos, pamenu, – tarė ji, – kažkas sakė, jog tai paistalai!

Maiklas suvaitojo:

– O jūs, pone Džeimsai?

– Kiek pamenu, tai susiję su valiuta?

– Gražiausia, – tarė Maiklas, – trys inteligentiški, visuomeniškai nusiteikę žmonės nėra net girdėję apie fogartizmą, o aš jau daugiau kaip metai nieko kita negirdžiu.

– Ką gi, – tarė Hileris, – o apie mano lūšnų sutvarkymo planą buvai girdėjęs?

– Žinoma, ne.

– Manau, – įsiterpė teta Mei, – jūs dabar verčiau parūkykit, o aš išvirsiu kavos. Prisiminiau, Maiklai: tavo mama sakė, kad negali sulaukti, kada tu liausies tam gaišęs laiką. Tik buvau pamiršusi pavadinimą. Tai kažkaip susiję su miesto vaikų atskyrimu nuo tėvų.

– Iš dalies ir su tuo, – niūriai ištarė Maiklas.

– Nereikia pamiršti, mielasis, jog kuo neturtingesni žmonės, tuo labiau laikosi įsikibę savo vaikų.

– Tai jų gyvenimo prasmė ir džiaugsmas, – įterpė Hileris.

– O kuo neturtingesni vaikai, tuo labiau laikosi įsikibę gatvių, – kaip jau jums sakiau.

Maiklas susibruko rankas į kišenes.

– Aš visiškai niekam tikęs, – beviltiškai ištarė jis. – Prastesnio talkininko, dėde Hileri, ir rast negalėjote.

Hileris ir jo žmona kaipmat atsistojo ir uždėjo rankas jam ant peties.

– Mielas berneli! – tarė teta Mei.

– Kas tau yra? – tarė Hileris. – Užsitrauk cigaretę.

– Nieko, – pašaipiai atsiduso Maiklas, – man tai į sveikatą.

Ar tai reiškė, kad cigaretė buvo Maiklui „į sveikatą“, ar kas kita, bet jis prisidegė ją nuo dėdės Hilerio.

– Teta Mei, koks labiausiai apgailėtinas vaizdas pasaulyje, išskyrus, aišku, porelę, šokančią čarlstoną?

– Labiausiai apgailėtinas vaizdas? – mąsliai pakartojo teta Mei. – Ko gera turčius, klausantis sugedusio gramofono.

– Netiesa, – tarė Maiklas. – Labiausiai apgailėtinas pasaulyje vaizdas – savo teisumu įsitikinęs politinis veikėjas. Štai jis prieš jus!

– Mei, nežiopsok! Užvirė kavinukas! Mei verda puikią kavą, o tai, Maiklai, geriausias vaistas nuo blogos nuotaikos. Išgerk puoduką, paskui mudu su Džeimsu parodysim tau atnaujintus namus. Džeimsai, eime su manim valandėlei.

– Jo atkaklumas kelia pasigėrėjimą, – pusbalsiu tarė Maiklas, kai vyrai išėjo.

– Ne tik pasigėrėjimą, Maiklai, bet ir pasibaisėjimą.

– Ir vis dėlto iš visų žmonių, kuriuos pažįstu, labiausiai norėčiau būti dėde Hileriu.

– Jis *iš tikrųjų* mielas, – tyliai tarė teta Mei. – Įpilti kavos?

– Kuo jis, teta Mei, iš tiesų tiki?

– Kad tam jis beveik neturi laiko.

– Taip, laikydamasi šios krypties Bažnyčia dar gali išsaugoti viltį. Visa kita – tik mėginimai pranokti matematiką, kaip Einšteino teorija. Tvirtas tikėjimas, teta Mei, buvo sumanytas vienuolynams, o vienuolynų jau nebėra.

– Religija, Maiklai, – susimąsčiusi tarė teta Mei, – kadaise sudegino nemažai gerų žmonių, ir ne tik vienuolynuose.

– Visiškai teisingai. Kai religija pasklido už vienuolynų sienų, ji virto pačia nuožmiausia politika, paskui tapo kastos požymiu, o dabar tai galvosūkis – *ją* sprendžiant, visiškai nereikalingi jausmai.

Teta Mei nusišypsojo.

– Mielasis, tavo formuluotės šiurpina.

– Parlamente, teta Mei, mes nieko kita nedarom, tik kuriam formuluotes – jos pražudo bet kokį troškimą veikti. Bet grįžkim prie lūšnų: jūs iš tikrųjų patariat man pamėginti?

– Jei nori ramiai gyventi – ne.

– Ko gera, nenoriu. Po karo norėjau, dabar ne. Bet, matot, aš bandžiau skleisti fogartizmą, tačiau joks sveiko proto žmogus nė girdėti apie jį nenori. Juk negaliu vėl imtis beviltiško darbo. Kaip manot, ar yra tikimybė, kad visuomenė palaikys?

– Vien tikimybės šešėlis.

– O jūs, manim dėta, ar imtumėtės?

– Aš, mielasis, šališka – Hileris taip užsidegęs. Vis dėlto man atrodo, kad ir pralaimėti, stengiantis dėl tokio reikalo, būtų džiaugsmas. Gal ne visiškai tiksliai pasakiau – tiesiog negali būti nieko svarbesnio kaip sukurti tinkamas gyvenimo sąlygas mūsų miesto gyventojams.

– Lyg būčiau perėjęs į priešo pusę, – sumurmėjo Maiklas. – Mes neturėtume sieti savo ateities su miestais.

– *Vis tiek* ji bus susieta, kad ir ką darytume. Maiklai, verčiau „žvirblis rankoje“, ir dar koks žvirblis! O, jau Hileris pasirodė!

Hileris ir architektas vėl nusitempė Maiklą į „Pievas“. Dulkė lietus, ir šis neturintis gėlių kvartalas atrodė dar labiau bedžiaugsmis negu paprastai. Pakeliui Hileris liaupsino parapijiečių dorybes. Jie geria, bet kur kas mažiau negu derėtų tokiomis aplinkybėmis; jie nešvarūs, bet, gyvendamas jų sąlygomis, jis būtų dar nešvaresnis. Jie nelanko bažnyčios – bet, sakykit, ko kita galima iš jų tikėtis? Jie taip menkai skriaudžia savo žmonas, kad to ir minėti neverta; jie neapsakomai geri ir neįsivaizduojamai neišmintingai elgiasi su savo vaikais. Jie stebuklingai sugeba verstis, nors neturi iš ko gyventi. Jie padeda vieni kitiems daug daugiau negu galintys tai sau leisti; niekada nesinaudoja taupomąja kasa, nes neturi ko taupyti, ir nesirūpina rytdiena, nes ji gali pasirodyti dar blogesnė už šiandieną. Įstaigomis jie bjaurisi. Jie gana dori, jei nepamiršim, kaip sausakimšai gyvena. Filosofinio mąstymo jiems nestinga, religingumo gal ir su žiburiu nerastum. Jų pramogos – tai gatvė, kinas, barai, pigios cigaretės ir sekmadieniniai laikraščiai. Jie mėgsta dainuoti, progai pasitaikius, mielai pašoka. Savitas jų dorumo supratimas reikalauja specialių tyrimų. Nelaimingi? Gal ir ne, jeigu numojo ranka į ateitį ir šiame, ir kitame gyvenime, – blaiviai mąstantys iki pat nešvarių savo panagių. Anglai? Taip, beveik visi londoniečiai. Vienas kitas atkeliavo jaunystėje iš kaimo ir, aišku, senatvėje ten nebegrįš.

– Tu juos pamiltum, Maiklai, jų negalima nepamilti, geriau pažinus. O dabar sudie, mielas berneli, ir pamąstyk apie tai. Kuo, jei ne tokiais jaunais žmonėmis kaip tu dar gali tikėti Anglija. Telaimina tave Dievas!

Ir šie žodžiai tebeskambėjo Maiklo ausyse, kai grįžo namo ir sužinojo, kad sūnelis apsirgo tymais.

V skyrius

TYMAI

Kito ligos diagnozė veikiai pasitvirtino, ir Flerė pradėjo atsiskyrėlišką gyvenimą.

Žaislai, kurių Somsas ieškojo vaikaičio prablaškymui, atkeliaudavo beveik kasdien. Vienas buvo su triušio ausimis ir šuns snukiu, kitas su asilėno uodega, lengvai atskiriama nuo liūto kūno, trečias zvimbė panašiai kaip bičių spiečius, ketvirtą, telpantį liemenės kišenėlėje, įsigeidęs galėjai į visas puses ištempti. Rytmečius Somsas praleisdavo mieste, ieškodamas tų retenybių, taip pat puikiausių mandarinų, muskatinių vynuogių ir medaus, kurio kokybė būtų užtikrinta ne tik etiketėje. Jis gyveno Žaliojoje gatvėje, kur, gavusi apgalvotai surašytą telegramą apie vaiko ligą, atvyko ir Anetė. Somsas, dar ne visiškai iškeitęs fizinį gyvenimą į dvasinį, nuoširdžiai apsidžiaugė, jos sulaukęs. Bet po vienos nakties pajuto galįs perleisti ją Flerei. Dukrai palengvės, kai šalia bus motina. O kol baigsis atsiskyrėliškas jos gyvenimas, ko gero tas jaunuolis vėl išnyks jai iš akiračio. Gal tokie sunkūs namų rūpesčiai net padės jį pamiršti. Somsas buvo pernelyg menkas filosofas, kad suprastų, kaip kamuojasi dukra. Žmogui, gimusiam tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt penktais metais, meilė buvo grynai asmeninis jausmas, o jeigu nebuvo, tai turėjo būti. Jam net neatėjo į galvą, kad ilgėjimasis Džono Flerei gali reikšti ilgėjimąsi gyvenimo, vien tik gyvenimo ir nieko kita kaip gyvenimo[86]; kad Džonas įkūnijo jos pirmą rimtą pralaimėjimą kovoje dėl visiškos pilnatvės – pralaimėjimą, už kurį dar nevėlu atsiteisti. Šiuolaikiško jaunimo siela, paini ir visko patyrusi, buvo Somsui lyg knyga, ne tik nesuprantama, bet ir nesupjaustytais lapais. „Trokšti neįmanomo“ virto įsitikinimu, lemiančiu elgesio ir veiklos normas, kai jam visokie įsitikinimai jau buvo praradę prasmę. Suvokimas, kad žmogaus gyvenimas ir laimė riboti, buvo įsigėręs Somsui į kraują, ir jo asmeninis patyrimas, be abejo, dar jį sustiprino. Tiesa, jis nemanė, kad gyvenimas – tai geriausias beviltiškos padėties išnaudojimas, ir, nors buvo tvirtai įsitikinęs, kad kai turi beveik viską, reikia siekti visko iki galo, tačiau neverta graužtis, jei nepavyksta. Gavę laiko nudrengto religingumo užkratą, iki paskutinio atodūsio visiškai netikintys senieji Forsaitai kartojo maldas, blausiai vildamiesi, jog po mirties kažką už tai gausią, – tas pats užkratas vis dar drausminamai veikė jų nebesimeldžiančią atžalą – Somsą. Beveik būdamas įsitikinęs, kad nieko negaus po mirties, jis vis dėlto nemanė, kad gaus viską iki mirties. Tiesą sakant, jis smarkiai atsiliko nuo naujojo amžiaus pažiūrų, neturinčių nė lašo „dirbtinio“ nuolankumo, nuo amžiaus, kuris arba, remdamasis spiritizmu, tikėjo, kad yra nemažai galimybių šį bei tą gauti ir po mirties, arba manė, kad reikia pasistengti gauti viską, kol gyvas, nes miršti kartą ir visiems laikams. Nuolankumas! Somsas, aišku, būtų nuneigęs, jog tuo tiki; ir, žinoma, manė, kad gerų dalykų jo dukrai negali būti per daug. Bet vis dėlto sielos gilumoje jautė, jog kažkokia riba *yra*, o Flerei šis jausmas buvo nepažįstamas, – ir šis menkas dviejų laikmečių skirtingumas buvo priežastis, kodėl Somsas negalėjo suvokti, ko ji taip nerimastingai ieško.

---

[86] Aliuzija į teismo priesaikos formulę: „Prisiekiu sakyti tiesą, vien tik tiesą, ir nieko kita, kaip tiesą“.

Net vaikų kambaryje, liūdėdama ir jaudindamasi dėl karščiuojančio sūnelio, Flerė nesiliovė kažko ieškojusi. Kai sėdėjo prie Kito lovutės, – o jis blaškėsi, niurnėjo ir skundėsi, kad jam „taip kalsta“, – jos dvasia taip pat blaškėsi, niurnėjo, skundėsi. Gydytojo nurodymu kiekvieną dieną, nusimaudžiusi ir persirengusi, ji išeidavo valandą pasivaikščioti viena. Šiaip ji buvo visiškai atskirta nuo pasaulio, ir tik Kito slaugymas šiek tiek numaldydavo širdies skausmą. Maiklas buvo „įsikūnijęs švelnumas“, o Flerė neleido net įtarti, jog norėtų, kad jo vietoje būtų kitas. Ji tvirtai laikėsi nusistatymo neišsiduoti, bet jausdavo didelį palengvėjimą, nematydama į save atkreipto tiriamo, kupino meilės tėvo žvilgsnio. Ji niekam nerašė, bet gavo iš Džono trumputį užuojautos laiškelį.

VONSDONAS,
BIRŽELIO 22 d.

MIELOJI FLERE,

Mes labai nuliūdome, sužinoję apie Kito ligą. Tai tikriausiai teikia jums daug skausmo. Iš visos širdies viliamės, kad vargšui mažyčiui sunkiausias metas jau praėjo. Mano atmintyje tymai išliko kaip dvi pasibaisėtinos dienos, o paskui begalė kažko skanaus ir minkšto. Bet turbūt jis per mažas ir supranta vien tai, kad jam bloga.

Sako, Rondaveliui lenktynės išėjo į naudą. Malonu, kad stebėjome jas drauge.

Likit sveika, Flere, labai jus užjaučiu.

Jus mylintis draugas
DŽONAS

Flerė pasiliko tą laišką, – kaip kadaise pasilikdavo ankstesnius Džono laiškus, – bet nesinešiojo prie savęs kaip anų; ant žodžių „mylintis draugas“ atsirado balkšva dėmelė, įtartinai panaši į ašaros žymę; be to, Maiklas galėjo bet kada užtikti ją besirengiančią. Tad laišką paslėpė brangenybių dėžutėje, kurios raktą viena teturėjo.

Tomis dienomis ji daug balsiai skaitė Kitui ir ne mažiau tylomis pati sau, jausdama, kad pastaruoju metu atsiliko nuo naujausių literatūros srovių, bet daugiau pasitenkinimo jai teikė ne tiek romanų veikėjai, pernelyg gyvastingi, kad būtų kaip gyvi, o pastangos žengti koja į koją su laiku. Romanų veikėjai buvo taip gausiai apdovanoti dvasingumu, o šis buvo toks įmantrus, kad Flerė niekaip negalėjo sutelkti į juos dėmesio ir suprasti, kodėl jie tokie negyvi. Maiklas tempė jai vieną knygą po knygos, vis sakydamas: „Visi tvirtina, kad sukurpta gudriai“, arba: „Štai paskutinis Neizingo dalykėlis“, arba: „Vėl mūsų senasis bičiulis Kelvinas, – šį kartą ne taip persūdyta, bet vis dėlto neblogai.“ Ir ji sėdėdavo, laikydama jas ant kelių, ir pamažu ėmė jaustis žinanti užtektinai, kad galėtų pakomentuoti: „O taip, „Megeras“ skaičiau, labai panašu į Prustą.“ Arba: „Meilė – chameleonas“? Taip, geresnė už jos „Žaliąją olą“, bet vis dėlto neprilygsta „Nuogoms sieloms“. „*Būtinai*, brangioji, perskaitykit „Karuselę“, ten tokia nuostabiai nesuprantama pabaiga.“

Kartais ji šnekučiuodavosi su Anete, tačiau santūriai, kaip dera motinai ir dukteriai, sulaukusioms tam tikro amžiaus; tuose pašnekesiuose, teisybę pasakius, jos neliesdavo dalykų, vienaip arba kitaip nesusijusių su apdarais. Ateitis, Anetės nuomone, neįžvelgiama. Ilgesni ar trumpesni sijonai bus segimi rudenį? Jeigu trumpesni, ji tai madai nepasiduosianti; Flerei, aišku, tiks, bet ji pati jau pasiekė ribą – savo amžiuje sijono aukščiau kelių *nesegės*. Dėl skrybėlių dydžio – tai ir čia negalima pasakyti nieko tikra. Įžymiausia Paryžiaus kokotė, anot kalbų, gina plačiakraštes, bet prieš ją veikia tamsios jėgos – važiavimas automobiliu ir ponia de Mišel-Anž, „*qui est toute pour la vieille cloche*.“[87] Flerei buvo įdomu, ar girdėti kas nauja dėl šukuosenų. Anetė, dar nenusikirpusi, nors jos kaklas jau seniai virpėjo ant budelio trinkos, prisipažino „*désespérée*“[88]. Dabar viską lems beretės. Jeigu jos prigis, moterys ir toliau kirpsis plaukus, jeigu ne – ko gero ilgi plaukai vėl bus madingi. Bet kokiu atveju madingiausias atspalvis bus grynas auksas. „*Et cela sera impossible. Ton père aurait une apoplexie*“[89]. Šiaip ar taip, Anetė būgštavo, jog yra pasmerkta iki pat savo amžiaus pabaigos nešioti ilgus plaukus. Galbūt gerasis Dievas parašys jai už tai gerą pažymį.

---

[87] Kuri tvirtai laikosi siaurakraščių skrybėlių *(pranc.)*.

[88] Nebesusigaudanti *(pranc.)*.

[89] O tai bus neįmanoma. Tėvo tėvą ištiktų smūgis *(pranc.)*.

– Jumis dėta, mama, jei norėčiau kirptis, tai ir kirpčiausi. Tėtis labai konservatyvus – jis nė pats nežino, kas jam patinka. Tegul patiria ką nors nauja.

Anetė padarė grimasą.

– *Ma chère, je n'en sais rien.*[90] Iš tavo tėvo galima visko laukti.

Žmogus, „iš kurio galima visko laukti“, ateidavo kasdien pusvalandžiui, pasėdėdavo priešais Fragonaro paveikslą, iškamantinėdavo Maiklą arba Anetę, paskui staiga pareikšdavo: „Na, labų dienų Flerei. Džiaugiuosi, kad mažyliui geriau!“ Arba: „Skausmai jam tikriausiai nuo dujų. Gal geriau pakviestumėt tą, kaip jį... Labų dienų Flerei.“ Ir hole jis valandėlę stabtelėdavo prie skrynios–sarkofago klausydamasis. Paskui, pasitaisęs skrybėlę, sumurmėdavo kažką panašaus į: „Nieko neveiksi!“ arba „Per trumpai ji būna ore“, – ir išeidavo.

O pro vaikų kambario langą Flerė su palengvėjimu, kurio pati gėdydavosi, žiūrėdavo, kaip tėvas niūriai tolsta tolygiu žingsniu. Vargšas senas tėtukas! Ne jo kaltė, kad dabar įkūnija jai niūriai, tolygiai žingsniuojantį šeimyninį dorybingumą. Taip, Somso viltis, kad, priverstinis sėdėjimas namie ją pagydys, nesipildė. Po pirmų dviejų trijų dienų, kai Kito temperatūra tebebuvo aukšta, Flerė patyrė kažką visai priešinga. Jos jausmai Džonui, kuriems dabar nestigo anksčiau nepažintos aistros, stiprėjo, kaip visada sustiprėja jausmai, kai protas niekuo neužimtas, o kūnui stinga oro ir judėjimo. Jie tarpo kaip į šiltnamį persodintas augalas. Ramybės nedavė mintis, kad iš jos kažkas atimta neteisėtai. Nejaugi jiems su Džonu niekada neteks paragauti auksinio obuolio? Negi jis taip ir kabos, nepasiekiamas, tarp tamsių, žvilgančių lapų, visai nepanašių į obels? Ji išsiėmė savo seną akvarelinių dažų dėžutę, – senų seniausiai nemačiusią dienos šviesos, – ir nutapė fantastinį medį, aplipusį didžiuliais auksiniais vaisiais.

---

[90] Na, nežinau brangioji *(pranc.)*.

Maiklas užtiko ją tapančią.

– Kaip šaunu! – tarė jis. – Tu, širdužе, be reikalo užmetei tapymą.

Įsitempusi, tarytum stengdamasi išgirsti, kas slypi už jo žodžių, Flerė atsakė:

– Tiesiog iš dyko buvimo.

– O kas tai per vaisiai?

Flerė nusijuokė.

– Pataikei! Maiklai, juk tai vaismedžio siela – ne kūnas.

– Kaip aš nesusiprotėjau, – susigėdo Maiklas. – Bet ar galėsiu pasikabinti jį savo kabinete, kai bus baigtas? Čia tiek daug jausmo.

Flerė pajuto keistą dėkingumą.

– Ar užrašyti „Nevalgomas vaisius“?

– Aišku, ne – jis toks skanus ir sultingas. Tik valgyti reikėtų virš dubenio, kaip mango vaisių.

Flerė vėl nusijuokė.

– Koks tvarkingas! – tarė ji ir atkišo skruostą pasilenkusiam pabučiuoti Maiklui. Kad tik jis nepermanytų jos jausmų.

Ir iš tikrųjų jos prancūziškas kraujas niekada neatvėsdavo greta to, kuriam jautė švelnumą, bet ne meilę; o lašelis pikantiškumo, atmiešęs beveik visų Forsaitų kraują, leido net pasišaipyti iš savo padėties. Kaip ir anksčiau, ji nesijautė esanti nelaiminga, gyvendama su geru draugu ir puikiu žmogumi, kuris, kad ir ką ji darytų, niekada nepasielgs nekilniai arba niekingai. Išrankus dygėjimasis nemylimu vyru, – apie kurį buvo skaičiusi senoviškuose romanuose ir kuriuo, kaip žinojo, nusidėjo jos tėvo pirmoji žmona, – atrodė jai tikra nesąmonė. Paleistuvavimas buvo madingas, o dvasinė ištikimybė, logiškai pereinanti ir į kūno veiksmus, priminė kažką iš akmens ar bent jau karalienės Viktorijos amžiaus ir atrodė miesčioniška atgyvena. Eidamas tuo keliu, pilnakraujo gyvenimo negyvensi. Tačiau ir atvira pagonybė, apdainuojama kai kurių prancūzų ir anglų literatūros meistrų, buvo nepriimtina Flerei dėl tvirto loginio įpročio viską daryti iki galo. Flerė nebuvo apsėsta seksualumo – užkratas kraujyje buvo per menkas; iki šiol ji nė nebuvo susidūrusi su šiuo apsėdimu. Bet dabar – ir nauja, ir sena sumišo jos meilėje Džonui, ir ištisos dienos prabėgdavo, kuriant planus, kaip, vėl ištrūkus į laisvę, pamatyti jį, išgirsti jo balsą, priglusti prie jo kaip tada, prie hipodromo užtvaros, kai pro šalį viesulu skriejo žirgai.

VI skyrius

KOMITETO SUDARYMAS

Vis dėlto Maiklas nebuvo toks aklas, kaip manė Flerė, nes, kai du žmonės gyvena drauge, o vienas jų vis dar įsimylėjęs, jis juste pajunta bet kokią permainą, lyg gazelė sausrą. Nemaloniai gyvi buvo prisiminimai apie tuos priešpiečius ir apsilankymą pas Džunę. Maiklas stengėsi rasti paguodą visuomeniniame gyvenime – tai puikūs asmeninio gyvenimo nuskausminamieji – ir nusprendė negailėti jėgų, kad tik būtų įgyvendintas jo dėdės Hilerio lūšnų kvartalo sutvarkymo planas. Sukaupęs reikiamos literatūros ir puikiai žinodamas, kad visuomenės grupės veikia centrifugos principu, jis ėmė svarstyti, nuo ko čia pradėjus. Aplink kurią įžymaus visuomenės veikėjo figūrą reikėtų telkti komitetą? Seras Timotis Fenfildas ir markizas Šropšyras pravers atėjus tinkamam metui – nors gan žinomi dėl savo pomėgių, platesniems visuomenės sluoksniams „įspūdžio nepadarys“. Tam reikia kruopelytės magnetizmo. Jo neturėjo nė vienas bankininkų, kuriuos jis prisiminė, juo labiau nė vienas teisininkų arba dvasininkų, o kiekvienam į reformas įsivėlusiam kariškiui būtų užtikrinta visuomenės panieka iki pat tos dienos, kol jos būtų vykdomos, kitaip tariant, iki pat jo mirties. Gerai būtų admirolas, bet iki jo ne taip lengvai prisikasi. Atsistatydinusių ministrų pirmininkų paklausa net per didelė, be to, jie susitepę priklausymu kokiai nors partijai; o literatūriniai dievaičiai arba pernelyg nukriošę, arba mato tik save, arba pernelyg tingūs, arba nepastovių pažiūrų. Lieka gydytojai, verteivos, generalgubernatoriai, hercogai ir laikraščių savininkai. Ir tada Maiklas nusprendė pasitarti su savo tėvu.

Seras Lorensas, irgi beveik kasdien per Kito ligą lankęsis Sauto aikštėje, įsidėjo į akį monoklį ir ištisas dvi minutes tylėjo.

– Ką, Maiklai, turi omenyje, sakydamas „magnetizmas“? Ar sėdančios, ar tekančios saulės spindulius?

– Abiejų, jei tik įmanoma, tėti.

– Sunku, – ištarė seras Lorensas, – sunku. Viena aišku – protingas žmogus jums per didelė prabanga.

– Kaip tai?

– Anglija per daug prisikentėjo nuo protingų žmonių. Be to, Maiklai, mūsų šalyje protas nelabai ir vertinamas. Labiau būdas, mano mielas, būdas!

Maiklas sunkiai atsiduso.

– Žinau, žinau, – tarė seras Lorensas, – jums, jauniesiems, atrodo, kad tai atgyvenusi pažiūra. – Ir, taip staigiai kilstelėjęs laisvąjį antakį, kad monoklis vos netėkštelėjo ant surasto sprendimo, pridūrė: – Eureka! Vilfredas Bentvortas! Štai kas tinka – „paskutinysis skvairas[91] – stambiausias žemvaldys perstato lūšnas“. Čia tai bent, kaip dabar sakoma.

– Senasis Bentvortas? – neryžtingai pakartojo Maiklas.

– Jis ne vyresnis už mane – šešiasdešimt aštuonerių ir nesusijęs su politika.

– Betgi jis bukagalvis!

– Štai kaip prašneko jaunoji karta! Jo poplatė dugninė, kiek panašus į ūsuotą liokajų, bet tikrai ne bukagalvis. Triskart atsisakė pero titulo. Tik pamanyk, kokį tai padarys įspūdį plačiajai visuomenei!

– Vilfredas Bentvortas? Nebūčiau apie jį net pagalvojęs – visada laikiau jį doru žmogumi, ir tiek, – stebėjosi Maiklas.

– Bet jis ir *yra* doras!

– Taip, bet kalbėdamas visada pats tai pabrėžia.

---

[91] Skvairas – anglų titulo eskvairas sutrumpinta forma. Eskvairas – nuo XV a. vienas vidutinės dvarininkijos ir aukštesniosios valdininkijos garbės titulų.

– Tiesa, – pritarė seras Lorensas, – bet žmogus negali būti be trūkumų. Jis turi dvidešimt tūkstančių akrų ir išmano apie penimus galvijus. Yra geležinkelių valdybos narys, nominalus savo grafystės kriketo klubo vadovas, didelės ligoninės globėjas. Jį visi pažįsta. Karališkosios šeimos nariai atvažiuoja pas jį medžioti. Jo genealogija siekia net saksų laikus, o geresnį Džoną Bulą[92] mūsų laikais vargiai berasi. Kitoje šalyje jo dalyvavimas sužlugdytų bet kurį projektą, bet Anglijoje... Taip, jeigu tau, Maiklai, pavyks jį įkalbėti, pusė darbo bus nuveikta.

Maiklas pašaipiai dirstelėjo į savo gimdytoją. Ar baronetas kaip reikiant supranta šių dienų Angliją? Jis paskubomis perbėgo mintimis įvairias visuomeninio gyvenimo sritis. Bet, šimts pypkių – supranta!

– Kaip man užmegzt su juo ryšį, tėti? O jūs pats nenorėtumėt įsijungti į komitetą? Judu pažįstami – mes galėtume nuvykti drauge.

– Jeigu tu iš tikrųjų to nori, – liūdnai susimąstęs ištarė seras Lorensas, – aš sutinku. Laikas man vėl imtis darbo.

– Puiku! Ima aiškėti jūsų požiūris į Bentvortą. Jis nekelia įtarimų, nes yra toks turtingas, kad nematys prasmės pelnytis, ir nepakankamai protingas, kad galėtų ką nors apgauti, jei ir sumanytų.

Seras Lorensas linktelėjo.

– Dar pridėk jo išvaizdą. Tautai, kuriai žemės ūkio darbai per prasti, išvaizda be galo daug reiškia. Visi ilgisi mėsos kalno. Tuo dažniausiai ir galėtume paaiškinti pastarojo meto vadovų pasirinkimą. Išplėštomis šaknimis ir pasroviui nežinia kur plaukiantys žmonės nori, kad vadai būtų kūningi, spinduliuotų šypseną ir pasiūlytų jiems alaus – arba bent jau portveino. Graudokas vaizdelis, ar ne? Kas šiandien, Maiklai, – ketvirtadienis? Kiek pamenu, ketvirtadieniais Bentvortui valdybos posėdis. Ar kalsim geležį, kol karšta? Beveik neabejoju, kad sugausime jį „Bertono“ klube.

---

[92] Džonas Bulas – tipiškas anglas.

– Puiku! – tarė Maiklas, ir jie leidosi į žygį.

– Šis klubas, – pusbalsiu aiškino seras Lorensas, lipdamas „Bertono“ laiptais į viršų, – vienija keliautojus, o Bentvortas, man regis, nėra kojos iškėlęs iš Anglijos. Tai rodo, kaip jis gerbiamas. O ne, suklydau. Prisiminiau – per būrų karą[93] jis vadovavo kavalerijos daliniui. Smailmenai, ar „Skvairas“ klube?

– Taip, sere Lorensai, ką tik atėjo.

„Paskutinis žemvaldys“ kaip tik stovėjo prie telegrafo juostos. Raudonas jo veidas su pakirptais baltais ūsais ir šiurkščiomis baltomis žandenikėmis sakyte sakė, kad ne jis ieško naujienų, o jos ieško jo. Rodės, tegul nuvertėja valiuta ir nuvirsta vyriausybės, tegul įsiplieskia karai ir sužlunga streikai, bet šitas drūtas stotas nesulinks, ramios mėlynos akys, žvelgiančios iš po antakių užriestais galais, nesumirksės. Kad ir su didžiule plike, pakirptais plaukų likučiais, bet dailiau nusiskutusio žmogaus niekas nebuvo regėjęs, o lūpų kerteles siekiantys ūsai teikė nepaprasto tvirtumo geraširdiškai nugairinto veido išraiškai.

Dirsčiodamas čia į jį, čia į savo tėvą – laibą, greitą, mitrų, tamsiagymį, pilną keistų įnorių kaip bala tilvikų – Maiklas suglumo. Taip, koks nors įgeidis Vilfredui Bentvortui – nepažįstamas daiktas! „Ir kaip jam pavyko neįsivelti į politiką? Niekaip nesuprantu!“ – mąstė Maiklas.

– Skvaire Bentvortai, štai mano sūnus – neapsiplunksnavęs valstybės vyras. Mudu atėjome paprašyti jus imtis vadovauti beviltiškam sumanymui. Nesišypsokite! Vis tiek neišsisuksite, kaip sakoma mūsų apšvietos amžiuje. Mes ketiname užkišti jumis spragą.

– A? Kas? Sėskit. Apie ką jūs šnekate?

– Apie lūšnas, bet tik „nesupraskit manęs klaidingai“, kaip pasakė viena ponia. Klok reikalą, Maiklai.

---

[93] Anglų–būrų karas (1899–1902).

Maiklas ėmė dėstyti. Jis išplėtojo Hilerio tezes, pateikė skaičių, pagražindamas juos vaizdingomis smulkmenomis, kokias tik prisiminė, ir visą laiką jautėsi kaip musė, puolanti jautį ir nenuleidžianti akių nuo jo uodegos.

– Ir kai jie kala į sieną vinį, – užbaigė jis, – iš ten pasipila visokie gyviai.

– Viešpatie gailestingas, – staiga ištarė skvairas. – Viešpatie gailestingas!

– Dėl „gailestingumo“ čia kyla abejonių, – įsiterpė seras Lorensas.

Skvairas įbedė į jį akis.

– Nepagarbus akiplėša, – ištarė jis. – Aš nepažįstu Čarvelo, bet girdėjau, kad jis visai iš proto išsikraustęs.

– Aš taip nemanau, – švelniai ištarė seras Lorensas, – jis tiesiog originalus kaip beveik visi·senovinių šeimų nariai.

Senosios Anglijos egzempliorius, sėdintis priešais jį, sumirksėjo.

– Juk jūs žinote, – kalbėjo toliau seras Lorensas, – kad Čarvelų giminė buvo sena jau tada, kai tas nenaudėlis advokatas, pirmasis Montas, davė mums pradžią Jokūbo Pirmojo[94] laikais.

– O! – tarė skvairas. – Tai jūs viena *jo* atžalų? Nežinojau.

– Ar jūs niekada nesidomėjote lūšnomis, pone? – paklausė Maiklas, jausdamas, kad negalima leisti jiems nuklysti genealogijų labirintais.

– Ką? Ne. Manau, reikėtų. Vargo pelės!

– Svarbi ne tiek humaniškoji pusė, – klastingai pridūrė Maiklas, – tai daug rimčiau – prastėja veislė.

– H-m-m! – tarė skvairas. – Ar jūs bent kiek nusimanote apie paveldimumą?

Maiklas papurtė galvą.

– Tai patikėkit manim, čia svarbiausia – paveldimumas. Lūšnų gyventojus galima nupenėti, tačiau būdo neperdirbsi.

---

[94] Jokūbas I Stiuartas valdė 1603–1625 m.

– Nemanau, kad jie tokio jau blogo būdo, – tarė Maiklas. – Vaikai daugiausia šviesiaplaukiai, o tai tikriausiai reiškia, kad jie tebeturi anglosaksiškų savybių.

Maiklas pamatė, kaip tėvas pamerkė akį. „Na ir diplomatas!“ – tarytum sakė jis.

– Ką jūs numatote į komitetą? – netikėtai paklausė skvairas.

– Savo tėvą, – atsakė Maiklas. – Galvojom apie markizą Šropšyrą...

– Iš jo jau pelenai byra.

– Bet jis šauniai laikosi, – tarė seras Lorensas. – Pasirengęs visą pasaulį elektrifikuoti.

– Ką dar?

– Serą Timotį Fenfildą...

– Tą vaidingą nukaršėlį? Taip?

– Serą Tomą Morselą...

– Hm!

Maiklas skubiai pridūrė:

– Arba kurį kitą mediką, apie kurį jūs geresnės nuomonės, pone.

– Tokių nėra. Ar jūs esat tikras dėl blakių?

– Visiškai tikras!

– Ką gi, reikėtų man pasimatyti su Čarvelu. Šnekama, kad jis gali bet kam dantis užkalbėti.

– Hileris – geras žmogus, – įsiterpė seras Lorensas, – iš tikrųjų, skvaire, geras.

– Gerai, Montai, jeigu jis man patiks, aš sutiksiu. Nemėgstu parazitų.

– Tai rimtas tautinis žygis, pone, – pradėjo Maiklas, – ir niekas...

Skvairas pakraipė galvą.

– Neapsirikit, – tarė jis. – Gal surinksite kelis svarus, gal atsikratysite kelių blakių. Bet tautiniai žygiai – tokių šioje šalyje nebūna...

– Atkaklus senis, – tarė seras Lorensas, lipdamas žemyn klubo laiptais. – Niekuo gyvenime nesidomėjo. Bus puikus pirmininkas.

Manau, Maiklai, tu jį įtikinai. Sumaniai kyštelėjai blakes. Dabar galima pašnekinti markizą. Bentvortui ir hercogas sutiktų tarnauti. Jie žino, kad jo giminė senesnė ir kad jis labai ypatingas.

– Taip, bet kuo?

– Na, jis negalvoja apie save, niekada nesupyksta ir jam nusispjaut į visus ir viską.

– Turėtų būti dar kažkas, – tarė Maiklas.

– Gerai, pasakysiu dar. Svarbiausia, jis mąsto taip, kaip mąsto Anglija, o ne taip, kaip ji tariasi mąstanti.

– Šimts pypkių! – tarė Maiklas. – Tai bent apibūdinimas! Papietausime, pone?

– Taip, užeikime į „Parteneumą“. Kai buvau priimtas jo nariu, nė manyti nemaniau, kad užeidinėsiu, o žinai, praleidžiu čia visai nemažai laiko. Visame Londone nerastum labiau Rytus primenančios vietos. Net jogas negalėtų prikibti. Ateinu ir sėdžiu transe, kol išmuša valanda grįžti namo. Aplinkui – nė garso, niekas nė neprisiartina. Jokios prasto skonio daiktiškos ištaigos. Vyraujanti spalva – rausva kaip Gango. Ir nepasiekiamos išminties čia daugiau negu bet kur Vakaruose. Užsisakysime įprastinius klubo pietus. Jais tikimasi atvėsinti bet kokį įkarštį. Jeigu klubo narys atsiveda svečią, priešpiečių, aišku, nebegauna. Svetingumui taip pat yra ribos.

– Dabar, – vėl pradėjo seras Lorensas, kai jie atvėsino įkarštį, – eime aplankyti markizą. Nebuvau su juo susitikęs nuo istorijos su Mardžore Ferar laikų. Tikėkimės, kad jis neįsitaisė podagros...

Kerzono gatvėje tarnas jiems pasakė, kad markizas papietavo ir nuėjo į kabinetą.

– Jeigu užmigo, nežadinkit, – tarė seras Lorensas.

– Jo šviesybė niekada nemiega, sere Lorensai.

Jiems įeinant markizas kažką rašė; jis atidėjo darbą ir pažvelgė į juos nuo rašomojo stalo.

– O, jaunasis Montas! – tarė jis. – Labai džiaugiuosi! – Paskui užsikirto. – Tikiuosi, ne dėl mano vaikaitės?

– Anaiptol, markize. Mums tik reikalinga jūsų pagalba visuomeniniame darbe vargšų labui. Tai lūšnų perstatymo verslo projektas, kaip sako jankiai.

Markizas papurtė galvą.

– Nemėgstu kištis į vargšų reikalus. Juo vargingesni žmonės, juo labiau reikia paisyti jų jausmų.

– Visiškai jums pritariame, pone, bet leiskite mano sūnui plačiau paaiškinti.

– Tada prisėskite.

Markizas atsistojo, užkėlė koją ant kėdės ir, pasirėmęs alkūne į kelį, pakreipė galvą.

Antrą kartą per vakarą Maiklas leidosi į aiškinimus.

– Bentvortas? – tarė markizas. – Jo trumparagiai galvijai neblogi. Tvirtas senis, tik atsilikęs nuo gyvenimo.

– Todėl mes, markize, ir kviečiame jus.

– Mano mielas jaunasis Montai, aš per senas.

– Atėjome pas jus kaip tik dėl jūsų jaunatviškumo.

– Atvirai kalbant, pone, – tarė Maiklas, – mes manėme, kad jūs norėsite įstoti į mūsų iniciatyvinį komitetą, nes pagal mano dėdės planą numatytas virtuvių elektrifikavimas, ir mums šiuo klausimu reikalingas autoritetingas žmogus.

– Aha, – tarė markizas. – Hileris Čarvelas – kartą esu girdėjęs jo pamokslą Šventojo Povilo katedroje – baisiai įdomus! O kaip žiūri į elektrifikavimą lūšnų gyventojai?

– Kol jo nėra, niekaip, bet kai viskas bus atlikta, jie sugebės tai įvertinti.

– Hm! – tarė markizas. – Hm! Jūsų dėdė atrodo patikimas.

– Tikrai, – pritarė Maiklas, – o iš elektrifikavimo mes dar daugiau tikimės.

Markizas linktelėjo.

– Nuo to ir reikia pradėti. Aš apsvarstysiu. Visa nelaimė, neturiu pinigų – o negalėdamas pats rimtai padėti į kitus kreiptis nemėgstu.

Tėvas ir sūnus susižvalgė. Dingstis buvo rimta, jie nebuvo jos numatę.

– Gal kartais girdėjote, – paklausė markizas, – ar kas norėtų pirkti mezginių – *point de Venise*[95] – tikrų? Arba, – pridūrė jis, – Morlando[96] paveikslą...

– Morlando? – sušuko Maiklas. – Mano uošvis kaip tik neseniai minėjo, kad jam stinga Morlando.

– Ar jo patalpos geros? – liūdnai paklausė markizas. – Tai „Baltasis ponis“.

– Taip, pone, jis rimtas kolekcininkas.

– Ar galima tikėtis, kad ilgainiui paveikslas pereis valstybei?

– Manau, tikrai galima.

– Ką gi, gal jis užeis pasižiūrėti. Paveikslas visada priklausė tik mūsų šeimai. Jeigu jis man duos rinkos kainą, kad ir kokia ji būtų, klausimas bus išspręstas.

– Jūs nepaprastai geras.

– Anaiptol, – tarė markizas. – Aš tikiu elektrifikavimu ir nekenčiu dūmų. Jūsų veikla teisinga. Regis, jo pavardė Forsaitas? Buvo tokia byla... mano vaikaitė... Bet tai jau praeities reikalas. Manau, jūs nebe priešai?

– Taip, pone. Buvau sutikęs ją prieš porą savaičių, ir viskas gerai.

– Šių dienų jaunuomenės trumpa atmintis, – tarė markizas. – Naujoji karta, regis, ir karą jau bus pamiršusi. Tik nežinau, ar tai gerai. Kaip *jūs*, Montai, manote?

– *Tout casse, tout passe*[97], markize.

– O, aš nesiskundžiu, – tarė markizas, – veikiau priešingai. Beje, tam jūsų komitetui reikėtų naujos sanklodos žmogaus, ir pinigingo.

– Ar galite nurodyti tokį?

---

[95] Venecijietiški mezginiai *(pranc.)*.

[96] George‘as Morlandas (1763–1804) – anglų dailininkas, tapęs kaimo scenas ir naminius gyvulius.

[97] Viskas praeina *(pranc.)*.

– Mano artimiausias kaimynas – toksai Montrosas, – manau, jo tikroji pavardė trumpesnė, – galėtų jums praversti. Susikrovė milijonus iš guminių keliaraiščių – žino paslaptį, kaip juos gaminti, kad atlaikytų lygiai tiek, kiek jam naudinga. Jis kartais taip liūdnai į mane pasižiūri – mat aš jų nenešioju. Galbūt, jeigu paminėsite mano pavardę... Jis turi žmoną ir kol kas neturi titulo. Manau, jam praverstų padirbėti visuomenės labui.

– Rodos, kaip tik tinkamas žmogus, – pritarė seras Lorensas. – Kaip jūs manote, ar galim pabandyti tuoj pat?

– Bandykit! – tarė markizas. – Bandykit. Girdėjau, kad jis namisėda. Neverta sustoti pusiaukelėje. Jeigu teks elektrifikuoti ne vieną ir ne dvi virtuves, prireiks milžiniškos pinigų sumos. Žmogus, suteikęs apčiuopiamą pagalbą, bus vertesnis titulo už daugelį kitų.

– Visiškai sutinku su jumis, – tarė seras Lorensas, – tai didžiulė paslauga visuomenei. Titulu, manau, gundyti neverta?

Markizas papurtė delnu paremtą galvą.

– Mūsų laikais – ne, – tarė jis. – Tik paminėkite kolegų vardus. Vargu, ar jis susidomės pačiu sumanymu.

– Tiesiog nežinau, kaip jums atsidėkoti. Mes pranešime, ar sutiks Vilfredas Bentvortas būti pirmininku ir apskritai, kaip mums klojasi.

Markizas nukėlė nuo kėdės koją ir palenkė galvą Maiklo pusėn.

– Malonu matyti, kad jauni politiniai veikėjai domisi Anglijos ateitimi, nes, tiesą sakant, jokia politika jos neišgelbės nuo ateities. Beje, o jūsų virtuvė elektrifikuota?

– Mudu su žmona svarstome tai, pone.

– Čia nėra ko svarstyti, – tarė markizas, – reikia veikti!

– Būtinai.

– Reikia veikti, kol nesibaigė streikas, – pasakė markizas. – Nežinau, ar yra kas trumpesnio už visuomenės atmintį.

– Oho! – tarė seras Lorensas už durų. – Jis tiesiog eina jaunyn. – Ir jau prie kito namo laiptelių: – Na, sakykim, kad čionykščio savininko pavardė buvo Mošas. O jeigu taip, kyla klausimas: „Ar neprireiks mums saliamoniškos išminties?“

Ir juodu kiek dvejodami žiūrėjo į namą, prieš kurį stovėjo.

– Geriausia išklot viską tiesiai, – pasiūlė Maiklas. – Pakalbėti apie lūšnas, paminėti pavardes žmonių, kuriuos tikimės įtraukti, o visa kita palikti jam.

– Manau, – tarė tėvas, – geriau sakyti „įtraukėme“, o ne „tikimės įtraukti“.

– Tėti, kai tik paminėsime pavardes, jis tuoj supras, kad mums reikalingi jo pinigai.

– Vaikeli, jis ir be to supras.

– O jis tikrai pinigingas?

– „Montroso“ firma! Ji gamina ne tik guminius keliaraiščius.

– Manau, geriausia tiesiog suvirpinti jo dosnumo stygą. Juk jūs, tėti, žinot, tai labai dosni tauta.

– Maiklai, neverta stovėti ir aptarinėti išrinktosios tautos sielos gelmių. Nagi, skambink.

Maiklas paskambino.

– Ar ponas Montrosas namie? Dėkui. Prašom perduoti jam šias vizitines korteles ir paklausti, ar galėtume trumpam užeiti.

Kambarys, į kurį tarnas juos įvedė, matyt, buvo ir skirtas užeiti trumpam, nes jame nebuvo nieko, ką galima būtų lengvai išsinešti; kėdės patogios, paveikslai ir biustai vertingi, bet dideli.

Serui Lorensui apžiūrinėjant biustą, o Maiklui – paveikslą, durys atsivėrė ir pasigirdo balsas:

– Jūsų paslaugoms, džentelmenai.

Ponas Montrosas buvo nedidelio ūgio ir šiek tiek panėšėjo į liesą jūros vėplį, kadaise tamsbruvį, bet dabar pražilusį, nosis buvo kumptelėjusi, rudos akys liūdnos, o dideli nukarę ūsai ir antakiai pražilę.

– Pone, mums pas jus užeiti patarė, – iš karto pradėjo Maiklas, – jūsų kaimynas markizas Šropšyras. Mes norim sudaryti komitetą ir kreiptis į tautą prašydami surinkti lėšų lūšnų kvartalų perstatymui.

Ir jis trečiąkart ėmė dėstyti smulkmenas.

– O kodėl jūs, džentelmenai, kreipiatės *į mane*? – paklausė ponas Montrosas, kai Maiklas baigė.

Maiklas neužsikirto.

– Nes jūs, pone, turtingas, – atsakė jis paprastai.

– Gerai! – tarė ponas Montrosas. – Matot, aš pats kilęs iš lūšnyno, pone Montai, – jei neklystu? – taip, pone Montai, – aš iš jo ir gerai pažįstu tuos žmones. Pamaniau, gal todėl kreipėtės į mane.

– Nuostabu, pone, – tarė Maiklas, – bet mes, aišku, nė manyt nenumanėme.

– Tai žmonės be ateities.

– Kaip tik tai, pone, mes ir norime pakeisti.

– Jeigu juos surinktumėte iš gatvių ir nugabentumėte į kitą šalį, tada – galbūt... Bet jeigu paliksite gatvėse... – Ponas Montrosas palingavo galvą. – Aš juk juos pažįstu, pone Montai. Jeigu jie mąstytų apie ateitį, nepajėgtų gyventi. O jeigu nemąstai apie ateitį, jos ir nėra.

– O kaip jūs pats? – paklausė seras Lorensas.

Ponas Montrosas nukreipė žvilgsnį nuo Maiklo į vizitines korteles, kurias laikė rankoje, paskui pakėlė liūdnas akis.

– Seras Lorensas Montas, ar ne? Aš esu žydas, o tai jau visai kas kita. Žydas visada prasimuš, jeigu jis tikras žydas. Kodėl Lenkijos ir Rusijos žydams nepavyksta prasimušti į žmones, aiškiai parašyta jų veiduose – per daug slaviško arba mongoliško kraujo. Grynakraujis žydas, kaip aš, visada prasimuš.

Seras Lorensas ir Maiklas susižvelgė, tarytum norėdami pasakyti: „Tinkamas žmogus!“

– Buvau vargšas berniukas ir augau baisioje landynėje, – kalbėjo toliau ponas Montrosas, sugavęs jų žvilgsnį, – o dabar aš – taip, milijonierius, bet juo tapau ne švaistydamas veltui pinigus. Aš mėgstu padėti žmonėms, kurie patys rūpinasi savimi.

– Vadinasi, pone, – atsidusdamas tarė Maiklas, – mūsų planas nė kiek jūsų nevilioja?

– Aš pasitarsiu su žmona, – taip pat atsidusdamas atsakė ponas Montrosas. – Viso labo, džentelmenai. Aš parašysiu jums.

Kai abudu Montai lėtai patraukė Maunto gatvės link, jau temo.

– Na? – tarė Maiklas.

Seras Lorensas mirktelėjo.

– Tiesus žmogus, – tarė jis. – Laimė, turi žmoną.

– Ką tai reiškia?

– Būsimoji ledi Montros jį įkalbės. Dėl ko dar jam reikėtų su ja tartis. Vadinasi, keturis turim, o dėl sero Timočio vargo nebus: lūšnynų žemės savininkai – jo *bêtes noires*[98] Trūksta dar trijų. Vyskupą visada galima rasti, tik aš pamiršau, kuris dabar madingas. Garsus gydytojas *būtinas*, ir gerai būtų turėti bankininką, bet gal pakaks tavo dėdės Lajonelio Čarvelo. Jis puikiai teismuose susipažinęs su tamsiosiomis finansinių operacijų pusėmis. Bus darbo ir Elisonai. O dabar, mielasis, labanakt! Seniai jaučiausi taip nusikamavęs.

Gatvės sankryžoje jie atsisveikino, ir Maiklas pasuko į Vestminsterį. Jis praėjo pro strėliškus parko pinučius už Bakingemo rūmų ir pro Karališkąsias arklides Viktorijos gatvės link. Čia nestigo daug mielų akiai lūšnų, nors, teko girdėti, pastaruoju metu vietos valdžia jau „ėmėsi“ jų. Jis ėjo tokiu kvartalu, kur lūšnų buvo „imtasi“ taip smarkiai, kad buvo nugriauta daugybė senų namų. Maiklas žiūrėjo į sienų likučius, puošiamus nenuplėštų apmušalų margumyno. Kas atsitiko padermei, išvytai iš šių griuvėsių? Kurlink jie nusinešė tragiškus gyvenimus, kuriuos geba paversti tokia linksma komedija? Jis priėjo platų Viktorijos gatvės srautą, perkirto jį ir, pasukęs keliu, kurio, žinojo, geriau vengti, netrukus atsidūrė ten, kur apsitraukusios laiko pluta senės buvo susėdusios ant laiptelių pakvėpuoti grynu oru, o siauri skersgatviai vedė į neištirtas gelmes. Maiklas ėmė tyrinėti jas savo vaizduotėje, o ne įžengdamas į jas. Jis stabtelėjo vieno skersgatvėlio gale, stengdamasis įsivaizduoti, koks čia gyvenimas.

---

[98] Čia: neapykantos objektai *(pranc.)*.

Jam nepavyko ir, skubiai nužingsniavęs tolyn, pasuko į Sauto aikštę, kur buvo jo namai po danišku stogu – beviltiškai tvarkingi, su lauramedžiais puskubiliuose. Jį kankino jausmas, pažįstamas tiems, kurie nėra abejingi savo pačių laimei.

„Flerė pasakytų, – mąstė Maiklas, atsisėdęs ant skrynios-sarkofago, nes irgi pavargo, – jeigu tiems žmonėms stinga estetinio jausmo ir įpročio praustis, tai jie bent jau tokie pat laimingi kaip ir mes. Ji pasakytų, kad pusalkanis gyvenimas jiems teikia tiek pat malonumų, kiek mums vonia, džiazas, poezija ir kokteiliai, ir apskritai nesuklystų. Tačiau juk tai pripažinti – pralaimėjimas! Jeigu tai tiesa, kurlink visi mes ritamės? Jeigu gyvenimas su blakėmis ir musėmis niekuo nesiskiria nuo gyvenimo be blakių ir musių, tada kuriems galams „Kitingo“ milteliai[99] ir visos kitos poetų svajos? Bleiko „Naujajai Jeruzalei“[100] pagrindą, aišku, davė „Kitingas“, o „Kitingo“ pamatas – švelni oda. Vadinasi, ne taip jau ciniška tvirtinti, kad civilizacija – ne storaodžiams. Gal žmonės turi ir sielas, bet odą tikrai turi, ir pažanga tikra tik tada, kai atsižvelgiama į odą.

Taip klostėsi Maiklo mintys, sėdint ant skrynios–sarkofago ir, mąstydamas apie Flerės odą, tokią švarią ir lygią, jis užlipo į viršų.

Prieš guldama Flerė buvo išsimaudžiusi vonioje ir stovėjo savo miegamajame prie lango. Mąstydama – apie ką? Apie mėnulį virš aikštės?

– Vargšė kalinė! – tarė Maiklas ir apkabino ją.

– Maiklai, kaip keistai vakarais ūžia miestas. Ir kai pagalvoji, kad tą triukšmą kelia septyni milijonai atskirų žmonių, – ir kad kiekvienas eina kas sau.

– Ir vis dėlto – mes einame ta pačia kryptimi.

– Niekur mes neiname, – tarė Flerė. – Mes tik judame.

---

[99] Milteliai nuo blakių.

[100] Williamas Blake'as (1757–1827) – anglų filosofas ir poetas. „Naujoji Jeruzalė“ („The New Jerusalem“, 1808) – tai labai garsus jo eilėraštis, įkvėptas apokrifinio pasakojimo, kad jaunas Jėzus, lydimas Juozapo iš Arimatėjos, keliavo po Angliją.

– Mažute, kažkokia kryptis vis dėlto yra.

– Aišku – permainų.

– Į gera arba į bloga. Vis dėlto – kryptis.

– Galbūt einam prarajos link ir stačiai į ją.

– Kaip Gadaros kiaulės[101]?

– O jei ir taip?

– Sutinku, – tarė nusiminęs Maiklas, – kad mes visi kabom ant plauko. Bet juk yra sveikas protas.

– Sveikas protas – kai pagauna aistra?

Maiklo glėbys atsileido.

– Maniau, tu visada labiau vertinai sveiką protą. Aistra? Aistra turėti? Ar aistra pažinti?

– Ir viena, ir kita, – tarė Flerė. – Toks jau dabar amžius, o aš savo amžiaus kūdikis. Tu, Maiklai, toks nesi.

– Dar klausimas! – tarė Maiklas, paleisdamas ją. – Bet jeigu tau, Flere, norisi turėti arba pažinti ką nors, geriau pasakyk man.

Valandėlę patylėjusi, Flerė prakišo ranką Maiklui pro alkūnę ir prisispaudė lūpomis prie jo ausies.

– Tik mėnulį nuo dangaus. Mielasis, einam miegoti.

---

[101] Aliuzija į evangelijų pasakojimą (Evangelija pagal Morkų, 5; Evangelija pagal Matą, 8), kaip Gadaros miesto apylinkėse iš žmonių varomos netyrosios dvasios sueina į kiaules ir visa kaimenė, apie du tūkstančius kiaulių, metasi nuo skardžio į ežerą ir prigeria.

VII skyrius

DU APSILANKYMAI

Tą pačią dieną, kai Flerei pagaliau nebereikėjo būti slauge, ją aplankė visiškai nelaukta viešnia. Flerė, tiesa, prisiminė ją lyg per miglą, ir tas prisiminimas buvo neišdildomai susijęs su vestuvių diena, bet niekada nesitikėjo vėl su ja pasimatyti. Išgirdusi liokajaus žodžius: „Panelė Džunė Forsait, ponia“ ir pamačiusi ją priešais Fragonaro paveikslą, ji tarytum patyrė silpną žemės drebėjimą.

Jai įėjus, sidabrinė figūrėlė atsigręžė ir padavė ranką, apmautą megzta pirštinaite.

– Nerimta tapyba, – tarė ji, rodydama smakru į Fragonarą, – bet jūsų kambarys man patinka. Haroldo Bleido paveikslai čia puikiai atrodytų. Esate jų mačiusi?

Flerė papurtė galvą.

– O! Aš maniau, kiekvienas... – mažoji moterytė užsikirto, tarytum išvydusi prarajos kraštą.

– Gal malonėsit prisėsti, – tarė Flerė. – Jūsų galerija tebėra prie Korko gatvės?

– Anoji? Oi, ne! Vieta buvo niekam tikusi. Pardaviau už pusę tėvo mokėtos kainos.

– O kas atsitiko tam lenkų kilmės amerikiečiui – Borisui Strumo... toliau nepamenu, – kuriuo buvote taip susidomėjusi?

– A, jis! Visai palūžo. Vedė ir dirba vien dėl pinigo. Gauna daug, o tapo prastai. Tai, vadinasi, Džonas su žmona...

Ji vėl užsikirto, ir Flerė pamėgino pažvelgti į prarają, kur Džunė buvo bestatanti koją.

– Taip, – tarė ji, tvirtai žiūrėdama į lakstančias Džunės akis. – Džonas, matyt, galutinai paliko Ameriką. Neįsivaizduoju, kaip jo žmona galės jaustis laiminga čia.

– Tiesa, – tarė Džunė, – Holė man sakė, kad ir jūs buvote Amerikoje. Ar matėtės ten su Džonu?

– Aš – ne.

– Kaip jums patiko Amerika?

– Labai skatinamai veikia.

Džunė niekinamai prunkštelėjo.

– Ar ten perkami paveikslai? Tai yra, ar manote, kad Haroldas Bleidas galėtų parduoti ten savo kūrinius?

– Nemačiusi jo kūrinių...

– Aišku, aš pamiršau. Bet nesinori tikėti, kad nesate jų mačiusi.

Džunė pasilenkė prie Flerės, ir jos akys sublizgo.

– Taip norėčiau, kad jis nutapytų jūsų portretą – būtų pasigėrėtinas meno kūrinys. Jūsų tėvas privalo jį užsakyti. Turint omenyje jūsų visuomeninę padėtį ir pernykštį teismo procesą, – Flerė vos pastebimai virptelėjo, – vargšas Haroldas galėtų iš karto pagarsėti. Jis genialus, – pridūrė Džunė suraukusi kaktą, – būtinai ateikite pasižiūrėti jo darbų.

– Mielai, – tarė Flerė. – Ar jau matėte Džoną?

– Ne. Laukiu jų penktadienį. Tikiuosi, jo žmona man patiks. Man apskritai patinka visi svetimšaliai, išskyrus amerikiečius ir prancūzus. Norėjau pasakyt – būna išimčių.

– Žinoma, – tarė Flerė. – Kokiu laiku jūs paprastai būnate namie?

– Haroldas išeina kasdien nuo penkių iki septynių – jis dirba mano studijoje. Geriau aš parodysiu paveikslus, kai jo nebus. Jis labai įžeidus, kaip visi tikri genijai. Dar noriu, kad jis nutapytų Džono žmonos portretą. Moterys jam ypač pavyksta.

– Tai gal tegu pirma Džonas susipažįsta su juo ir jo kūriniais?

Džunė įdėmiai pažvelgė į Flerę, paskui greitai nukreipė akis į Fragonaro paveikslą.

– Kada man laukti jūsų tėvo? – paklausė ji.

– Gal geriau iš pradžių užeisiu pati.

– Somsui paprastai patinka ne tai, kas yra gera, – ištarė Džunė susimąsčiusi. – Bet jeigu jūs pasakysite jam, kad norit pozuoti, jis tikrai... jis tenkina visus jūsų norus.

Flerė šyptelėjo.

– Tai aš užeisiu. Tikriausiai kitą savaitę. – Ir mintyse pridūrė: „Tikriausiai penktadienį.“

Džunė atsistojo.

– Man patinka jūsų namai ir jūsų vyras. Kur jis?

– Maiklas? Tikriausiai lūšnynų kvartaluose. Jis dabar susidomėjęs jų perstatymo projektais.

– Nuostabu! Ar galiu pamatyti jūsų sūnelį?

– Atleiskit, jis ką tik persirgo tymais.

Džunė atsiduso.

– Kaip seniai aš sirgau tymais. Puikiai pamenu, kai sirgo Džonas, parvežiau jam pirmąsias nuotykių knygas. – Ji staiga pažvelgė į Flerę. – Ar jums patinka jo žmona? Mano manymu, neprotinga vesti tokiam jaunam. Aš vis sakau Haroldui, kad nevestų – vedus baigiasi visas įdomumas.

Jos akys ėmė bėgioti į šalis, lyg būtų norėjusi pridurti: „Arba prasideda, aš to niekada nepatyriau.“ Ir staiga ištiesė Flerei abi rankas.

– Tai lauksiu jūsų. Nežinau, ar jam patiks jūsų plaukai!

Flerė šyptelėjo.

– Kažin ar spėsiu užsiauginti, kad jam įtikčiau. Štai ir tėtis pareina!

Ji pamatė pro langą, kaip Somsas praėjo pro šalį.

– Be ypatingo reikalo nenorėčiau susitikti, – tarė Džunė.

– Ko gero, ir jis panašiai mano. Jeigu tuoj išeisite, neatkreips dėmesio.

– O! – pratarė Džunė ir išėjo.

Flerė žiūrėjo pro langą, kaip ji tolsta, tarytum neturėdama laiko liesti žemę.

Po valandėlės įėjo Somsas.

– Ko čia prireikė tai moteriai? – paklausė jis. – Tikra audronaša ir visada prišaukia bėdą.

– Nieko ypatinga. Ji susirado naują menininką ir bando reklamuoti.

– Vėl koks nors nelaimėlis. Visą gyvenimą jais garsėjo, nuo pat to laiko... – Somsas nutilo, vos neištaręs Bosinio vardo. – Tik tada ir ateina, kai ko nors reikia, – pridūrė jis.– Ar ką gavo?

– Ne daugiau negu aš, tėti.

Somsas nutilo, pajutęs, kad ir jam tiktų patarlė: „Juokiasi puodas.“ Ir iš tikrųjų, kam eiti kur nors, jeigu nėra jokio reikalo? Tai buvo vienas pagrindinių jo gyvenimo principų.

– Buvau pasižiūrėti Morlando paveikslo, – tarė jis, – neabejotinai originalas. Tiesą pasakius, nusipirkau jį.

Ir Somsas paskendo mintyse...

Sužinojęs iš Maiklo, kad markizas Šropšyras nori parduoti Morlandą, jis iš karto pasakė:

– Nė nemanau jo pirkti.

– Iš jūsų žodžių, pone, kai anądien kalbėjot, supratau priešingai. „Baltasis ponis.“

– Aišku, – tarė Somsas. – Kiek už jį nori?

– Rodos, rinkos kainos.

– Tokios nėra. Originalas?

– Tvirtina, kad paveikslas iš pat pradžių priklausė jų šeimai.

Somsas ėmė balsiai svarstyti:

– Markizas Šropšyras, rodos, tos įžūlios rudaplaukės senelis?

– Taip, bet labai romus. Sakė norįs jums parodyti jį.

– Tikiu, – tarė Somsas ir nutilo...

– Kaip rasti tą Morlandą? – pasiteiravo po kelių dienų.

– Jis Šropšyrų namuose, pone, Kerzono gatvėje.

– Hm! Ką gi, reikės pasižiūrėti.

Papusryčiavęs Žaliojoje gatvėje, kur tebegyveno, Somsas nuėjo į Kerzono gatvę ir padavė savo vizitinę kortelę, ant kurios pieštuku užrašė: „Mano žentas Maiklas Montas sakė, kad norėtumėte parodyti savo Morlandą."

Liokajus grįžo ir, atvėręs vienas iš durų, tarė:

– Prašom užeiti, pone. Morlandas kabo virš indaujos.

Milžiniškame valgomajame, kur net didžiuliai baldai atrodė maži, Morlandas atrodė visiškai mažytis tarp dviejų olandiškos kilmės ir atitinkamų matmenų natiurmortų. Paveikslo kompozicija buvo labai paprasta – baltas ponis arklidėje, karvelis lesa grūdus, ant apverstos pintinės sėdi berniukas ir valgo obuolį. Iš pirmo žvilgsnio Somsas įsitikino, kad tai originalas ir netgi nerestauruotas – stipri šviesokaita. Jis stovėjo nugara į langą ir atidžiai apžiūrinėjo paveikslą. Morlandas dabar nebe toks paklausus kaip anksčiau; antra vertus, jo paveikslai – saviti ir patogaus dydžio. Jeigu galerijoje ne tiek daug vietos ir norima, kad tas laikotarpis būtų atstovaujamas, gal po Konsteblio[102] labiausiai verta įsigyti Morlandą – gerą Senąjį Kromą[103] nežmoniškai sunku gauti. O Morlandas – visada Morlandas, kaip Milė[104] – visada Milė, ir netaps niekuo kitu. Kaip visi eksperimentų amžiaus kolekcininkai, Somsas vis labiau įsitikindavo, kad pirkti reikia ne tik tai, kas vertinga dabar, bet kas liks vertinga. Šiuolaikiškai tapantys šiuolaikiniai dailininkai, jo nuomone, išnyks iš atminties kur kas greičiau, negu jis pats atguls amžino poilsio; be to, kad ir kaip stengdamasis, jis negalėjo juose rasti nieko gera. Senamadiškai tapantys šiuolaikiniai dailininkai, – jiems priklausė didžiuma akademikų, – aišku, apdairesni. Bet kas galėtų pasakyti, ar bus žinomi jų vardai? Ne! Saugiausia pirkti mirusius, ir tik tokius mirusius, kuriems lemtas ilgas gyvenimas. Kadangi šitaip samprotavo ne vien tik Somsas, daugeliui gyvųjų dailininkų buvo užtikrinta belaikė mirtis. Jie iš tikrųjų dažnai pašnekėdavo, kad paveikslų dabar nė pusvelčiui neįmanoma parduoti.

---

[102] Johnas Constable'is (1776–1837) – anglų dailininkas, klasikinio realistinio peizažo meistras.

[103] Turimas galvoje anglų peizažininkas Johnas Crome'as Vyresnysis (1768–1821).

[104] Jeanas François Millet (1814–1875) – prancūzų dailininkas, vienas iš Barbizono mokyklos įkūrėjų.

Somsui apžiūrinėjant paveikslą pro vamzdeliu sulenktą smilių ir nykštį, pasigirdo tykus šnaresys, ir atsigręžęs jis pamatė nediduką seną vyrą tvido eilute, lygiai taip pat apžiūrinėjantį jį patį.

Somsas nuleido ranką ir, pasiryžęs nesikreipti „jūsų šviesybe“ arba kaip ten derėjo, ištarė:

– Apžiūrinėjau uodegą – neblogai nutapyta.

Markizas taip pat nuleido ranką ir dirstelėjo į vizitinę kortelę, kurią laikė kitoje rankoje, tarp smiliaus ir nykščio.

– Ponas Forsaitas? Taip. Mano senelis nusipirko jį iš paties dailininko. Kitoje pusėje yra užrašas. Aš nenorėčiau su juo skirtis, bet dabar sunkūs laikai. Norit apžiūrėti iš kitos pusės?

– Taip, – tarė Somsas, – aš visada apžiūriu ir kitą pusę.

– Kartais, – tarė markizas, sunkiai nukabinęs Morlandą, – tai geriausia, kas yra paveiksle.

Somsas šyptelėjo lūpų kertele. Jis nenorėjo, kad susidarytų bent menkiausias „keliaklupsčiavimo“ arba dar ko nors įspūdis.

– Kai imi pardavinėti šeimos relikvijas, pone Forsaitai, – tęsė mintį markizas, pakreipęs galvą, – susimąstai apie paveldimumo principus.

– Net neapžiūrėjęs kitos pusės, matau, kad čia originalas, – tarė Somsas.

– Tad jeigu norite jį įsigyti, galime susitarti paprastai, kaip džentelmenas su džentelmenu. Jūs, girdėjau, gerai nusimanote apie kūrinių vertę.

Somsas pakreipė galvą ir pažvelgė į kitą paveikslo pusę. Senuko žodžiai buvo tokie nuginkluojantys, kad jis niekaip negalėjo apsispręsti, ar jam nusiginkluoti, ar ne.

„Džordžas Morlandas – lordui Džordžui Ferarui, – perskaitė jis. – 80 svarų – gauta 1797.“

– Titulas buvo įgytas vėliau, – tarė markizas. – Gerai, kad jis sumokėjo Morlandui – dideli palaidūnai buvo mūsų proseniai, pone Forsaitai. Tai buvo didžių palaidūnų laikai.

Pamalonintas minties, kad „Pranašusis Dosetas“ irgi buvo didis palaidūnas, Somsas kiek pralinksmėjo.

– Ir Morlandas buvo pasileidėlis, – tarė jis. – Bet tais laikais būta tikrų menininkų, galėjai drąsiai pirkti paveikslą – dabar viskas pasikeitė.

– Kažin, kažin, – paprieštaravo markizas. – Dar galima daug ko tikėtis iš elektrifikuoto meno. Mes visi, pone Forsaitai, įsukti judėjimo.

– Taip, – niūriai pritarė Somsas, – bet tokiu greičiu ilgai nepalėksi – tai prieštarauja žmogaus prigimčiai. Netrukus vėl sustosim kaip įkasti.

– Na, nežinau. Juk reikia žengti į koją su laiku? Argi ne?

– Greitis – dar nieko, – tarė Somsas, stebėdamasis pats savimi, – jeigu tik jis kur nors nuveda.

Markizas atrėmė paveikslą į indaują ir, užkėlęs koją ant kėdės, atsirėmė alkūne į kelį.

– Ar jūsų žentas sakė, kam man reikalingi pinigai? Jis sumanė elektrifikuoti virtuves lūšnų kvartaluose. Šiaip ar taip, pone Forsaitai, mes *vis dėlto* švaresni ir žmoniškesni už mūsų prosenius. Kiek, jūsų manymu, kainuoja šis paveikslas?

– Kodėl nepaklausus Dumetrijaus nuomonės?

– To, Heimarketo gatvėje[105]? Negi jis geriau nusimano už jus?

– Gal ir ne, – garbingai prisipažino Somsas. – Bet jeigu jūs užsimintumėte, kad aš domiuosi paveikslu, jis už penkias ginėjas įkainotų paveikslą ir tikriausiai pats pasisiūlytų nupirkti.

---

[105] Šioje judrioje vakarinės Londono dalies gatvėje buvo parodų patalpos, kur vyko prekyba paveikslais.

– Aš ne itin pageidauju, kad kiti žinotų, jog pardavinėju paveikslus.

– Gerai, – tarė Somsas, – nenoriu, kad gautumėte mažiau negu galėtumėte gauti. Bet jeigu pavesčiau Dumetrijui surasti man Morlandą, daugiau kaip penkių šimtų svarų neduočiau. Siūlau jums šešis.

Markizas kilstelėjo barzdelę.

– Gal per dosnu? Sakykim – penki šimtai penkiasdešimt?

Somsas papurtė galvą.

– Nesiderėkime, – tarė jis. – Šeši šimtai. Čekį galite gauti tuoj pat, ir aš pasiimu paveikslą. Jis kabos mano galerijoje Meipldareme.

Markizas nukėlė nuo kėdės koją ir atsiduso.

– Iš tikrųjų esu jums be galo dėkingas. Malonu žinoti, kad jis paklius į gerą aplinką.

– Jeigu kada nors sumanytumėte atvažiuoti jo pasižiūrėti...

Somsas užsikirto. Senasis markizas viena koja Lordų rūmuose, o kita koja grabe, – tai, beje, vienas ir tas pat, – vargu, ar panorės važinėti!

– Būtų nuostabu, – tarė markizas, išsiblaškęs – kaip Somsas ir nujautė – žvalgydamasis į visas puses. – Ar jūs turite savo elektros jėgainę?

– Turim, – ir Somsas išsiėmė čekių knygelę. – Gal malonėtumėte pasakyti, kad iškviestų taksi. Jeigu šiek tiek suglausite natiurmortus, nė žymės neliks.

Šiems menkai įtikinantiems žodžiams tebeskambant ausyse, jie atliko mainus, ir Somsas, pasiėmęs Morlandą, grįžo taksi į Žaliąją gatvę. Važiuodamas jis pasvarstė, ar tik markizas „neapdūmė akių“, pasiūlęs susitarti kaip džentelmenui su džentelmenu. Savotiškai malonus senukas, žvitrus it voverė, atidžiau pažiūrėjus...

Ir dabar, būdamas dukters svetainėje, jis pasakė:

– Ar tiesa, kad Maiklas užsiėmė virtuvių elektrifikavimu lūšnų kvartaluose?

Flerė šyptelėjo, ir šypsenos pašaipumas nepatiko Somsui.

– Įklimpo iki ausų.

– Į skolas?

– Ne, bet prisiėmė atsakomybę už lūšnas kaip pirma už fogartizmą. Aš beveik nematau jo.

Somsas negirdimai sudejavo. Džonas Forsaitas dabar slypėjo už kiekvienos jo minties apie Flerę. Ar jai iš tiesų skaudu, kad Maiklas pasinėrė į visuomeninį gyvenimą, ar tik apsimeta – mato dingstį gyventi savo gyvenimą?

– Lūšnomis, aišku, metas susirūpinti, – pasakė jis. – O jam reikia ką nors veikti.

Flerė tik gūžtelėjo pečiais.

– Maiklas per geras šiam pasauliui.

– Na... nežinau, – ištarė Somsas, – bet jis ... e... e... gan patiklus.

– Apie jus, tėti, šito nepasakysi, ar ne? *Manim* jūs visai nepasitikit.

– Nepasitikiu! – sumišo Somsas. – Kodėl?

– Taigi, kodėl!

Gelbėdamasis Somsas nukreipė akis į Fragonarą. Oi, gudruolė! Skaityte skaito jo mintis!

– Džunė, matyt, nori, kad aš nupirkčiau kokį paveikslą, – nukreipė kalbą.

– Ji nori, kad užsakytumėt mano portretą.

– Šit kaip? Kokia dabartinio jos nelaimėlio pavardė?

– Regis, Bleidas.

– Nesu apie tokį girdėjęs.

– Ką gi, greitai išgirsit.

– Hm, – sumurmėjo Somsas, – prikibo kaip šlapias lapas. Tai jai įgimta.

– Įgimta Forsaitams? Vadinasi, ir jums, ir man?

Somsas atitraukė žvilgsnį nuo paveikslo ir pažvelgė dukteriai tiesiai į akis.

– Taip, ir tau, ir man.

– Kaip puiku, – pasakė Flerė.

VIII skyrius

SMAGUS NETIKĖTAS SUSITIKIMAS

Somsas nelabai klydo suabejojęs, ar Flerę iš tiesų liūdina Maiklo naujas „žygis“. Ji visai nebuvo nusiminusi. Lūšnos atitraukė Maiklo dėmesį nuo jos pačios, nebeleido imtis gimimų skaičiaus reguliavimo, iki kurio, jos manymu, šalis dar nebuvo priaugusi, ir suteikė galimybę išpopuliarėti, ko stigo fogartizmui. Lūšnos buvo čia pat, panosėje, o į tai, kas panosėje, gali atkreipti dėmesį netgi parlamentas. Lūšnynų perstatymas buvo miesto projektas, vadinasi, buvo svarbus šešiems septintadaliams visų rinkėjų. Fogartizmas, nukreiptas į žemės ūkį, būtiną gyvybinių jėgų papildymui ir maisto produktų gamybai tiek pačioje Anglijoje, tiek kolonijose, buvo svarbus visiems gyventojams, tačiau domino tik septintadalį rinkėjų. O Flerė, vadovaudamasi perdėm dalykišku požiūriu į gyvenimą, seniai perprato, kad svarbiausias politinių veikėjų rūpestis – būti išrinktiems ir perrinktiems. Rinkėjai – tai stipriausias magnetas, nesąmoningai nukreipiantis į vieną arba į kitą pusę politinius sprendimus ir planus; o jeigu ne, tai gaila, – nes ar ne rinkėjų vertinimais ir pagrįsta demokratija? Antra vertus, ji manė, kad Maiklo sudaromas komitetas suteiks geriausią iš visų jai prieinamų progų iškilti visuomenėje.

– Jeigu jiems reikia kur nors rinktis, – pasiūlė ji, – tai kodėl ne pas mus?

– Puiku! – atsakė Maiklas. – Vienas žingsnis iki parlamento ir iki klubų. Ačiū tau, širduže!

Flerė garbingai pridūrė:

– Man bus malonu. Galės pradėti, kai tik išsivešiu Kitą į pajūrį. Nora Kerfju išnuomoja man trims savaitėms savo vasarnamį Loringe.

Bet nepridūrė: „O iš ten tik penkios mylios iki Vonsdono.“

Penktadienį po priešpiečių ji paskambino Džunei.

– Aš pirmadienį išvažiuoju į pajūrį. *Galėčiau* užsukti šiandien, bet jūs, rodos, sakėte, kad ateis Džonas. Tiesa? Nes jeigu taip...

– Jis ateis pusę penkių, bet jam reikia spėti į grįžtantį traukinį dvidešimt po šešių.

– Ar jis bus su žmona?

– Ne. Jis norėjo pamatyti Haroldo darbus.

– Mm! Tai aš geriau užsuksiu sekmadienį.

– Taip, sekmadienis tinka – ir Haroldas jus pamatys. Jis niekada neišeina sekmadieniais – jį erzina šventadieniškas gatvių vaizdas.

Flerė padėjo ragelį ir susirado tvarkaraštį. Taip, yra toks traukinys! Bus sutapimas, jei ji važiuos tuo pačiu traukiniu apžiūrėti Noros Kerfju vasarnamio! Netgi Džunė nespės prasiplepėti apie jų pašnekesį telefonu.

Per priešpiečius Flerė neužsiminė Maiklui apie kelionę – dar, ko gero, sumanys ir jis nuvažiuoti arba bent palydėti ją. Ji žinojo, kad dieną jis bus parlamente, tai ar ne geriau palikus raštelį, kad išvažiavo patikrinti, ar bus spėta sutvarkyti vasarnamį iki pirmadienio. Todėl po priešpiečių Flerė pasilenkusi pabučiavo Maiklą į tarpuakį, nesijausdama jį išduodanti. Ji nusipelnė pamatyti Džoną po šių nuobodžių savaičių! Ir kiekvienas pasimatymas su Džonu teisėtas, nes jis buvo neteisėtai iš jos atimtas. Kai, artinantis vakarui, Flerė ėmė krautis į lagaminą nakvynei reikalingus daiktus, skruostai išraudo; ji bėginėjo be tikslo, rankos nenustygo, mintys kažin kur klaidžiojo. Išgėrusi arbatos ir palikusi raštelį su Netlfoldo viešbučio adresu, Flerė anksti išvažiavo į Viktorijos stotį. Davusi arbatpinigių palydovui, kad jai paliktų tuščią kupė, padėjo lagaminėlį prie lango ir nuėjo prie knygų kiosko, pro kurį į peroną turėjo praeiti Džonas. Ir kol ten stovėjo, apžiūrinėdama vaizduotės pasaulio naujienas, visos jos mintys buvo nukreiptos į tikrovės pasaulį. Po apsimestinio ir dirbtinio vegetavimo laukė pusantros valandos tikro gyvenimo. Ir niekas jos nepasmerks, jeigu ji nugvelbs jas iš vagilės Lemties! O jei ir pasmerks, jai tai nerūpi! Stoties laikrodžio rodyklės slinko, o Flerė sklaidė romaną po romano, kiekviename rasdama daugybę jaunų moterų kebliose padėtyse, o galvoje klaidžiojo migloti palyginimai su savo sunkia padėtimi. Teliko trys minutės! Nejaugi Džonas neateis? Nejaugi ta bjaurybė Džunė prikalbino jį pasilikti nakvynės? Pagaliau, nevilties apimta, Flerė stvėrė knygą, pavadintą „Smuikas *Obbligato*“, kuri bent jau buvo šiuolaikiška, ir sumokėjo už ją. Ir tada, imdama grąžą, pamatė atskubant Džoną. Apsisukusi greitai nuėjo į peroną, žinodama, kad jis žingsniuoja dar greičiau. Ji leido jam pirmam pastebėti ją.

– Flere!

– Džonai! Kur važiuojat?

– Į Vonsdoną.

– O aš į Netlfoldą, apžiūrėti šuneliui vasarnamio Loringe. Ten mano lagaminas – čionai, greičiau! Važiuojam!

Durys užsitrenkė, ir ji padavė jam abi rankas.

– Tikrai keista ir miela, ar ne?

Džonas suspaudė Flerės rankas, paskui staiga paleido.

– Buvau pas Džunę. Ji vis tokia pat – telaimina ją Dievas!

– Taip, kažkurią dieną buvo ir pas mane užėjusi. Nori, kad aš pozuočiau dabartiniam jos numylėtiniui.

– Verta. Aš pažadėjau užsakyti jam Anės portretą.

– Tikrai? Jis ne per prastas *jai*?

Ir kaipmat pasigailėjo; ne šitaip ketino pradėti. Bet juk reikia nuo ko nors pradėti, reikia duoti darbo lūpoms, kitaip jos gali paliesti jo akis, jo plaukus, *jo* lūpas! Ir pasipylė žodžiai: Kito tymai, Maiklo komitetas, „Smuikas *Obbligato*“ ir Prusto pasekėjai, Velo žirgai, Džono eilės, Anglijos kvapas – toks svarbus poetui – kažkoks pašėlęs visko, kas papuola, visko, kas svarbiausia, kratinys.

– Suprantat, Džonai, man reikia išsikalbėti. Aš visą mėnesį kalėjau.

Ir nepaliaujamai Flerė jautė, kad veltui švaisto akimirkas, kurias galėtų praleisti netardama nė žodžio, širdim prigludusi prie jo širdies, jei tiesa, kad širdis siekia patį kūno vidurį. Ir nepaliaujamai dvasios siurbtuku ji uodė, lytėjo, ieškojo jo sielos medaus ir šafrano. Ar lemta jai rasti ką nors, ar viskas skirta tai bjauriai namie laukiančiai amerikietei, pas kurią jis – deja! – grįžta? Bet Džonas ženklo nedavė. Tai buvo nebe anas, nesvarstantis Džonas, šis buvo išmokęs slapumo. Kažkokia atminties užgaida, kurios keliai nežinomi, staiga pažadino prisiminimą, kaip dar visai maža ji buvo atvežta į Timočio namus Beizvoterio gatvėje ir kaip jos protetė Estera – sustingusi, apsikarsčiusi senoviniais juodais mezginiais ir juodojo gintaro karoliais, – sėdėdama senoviniame krėsle, tyliu tęsiamu balsu kalbėjo jos tėvui: „Taip taip, mano mielas, tavo dėdė Džolionas prieš vesdamas buvo labai susižavėjęs mūsų artima drauge Alisa Ryd, bet ji sirgo tuberkulioze, ir jis, aišku, suprato, kad negali jos vesti – būtų buvę neapdairu, dėl vaikų. Paskui ji mirė, ir jis vedė Editą Mur.“ Keista, kaip tai įsispaudė dešimtmetės mergaitės atmintyje! Ir Flerė įsmeigė akis į Džoną. Senasis Džolionas buvo jo senelis. Holės albume ji buvo mačiusi jo nuotrauką – iškila it kupolas kakta, balti ūsai, akys, giliai įdubusios po antakiais, kaip ir Džono. „Tai būtų buvę neapdairu!“ Kaip tai būdinga Viktorijos amžiui! Galbūt ir Džonas – Viktorijos amžiaus vaikas? Ji pamanė, kad niekada nesužinos, kas yra Džonas. Ir iš karto pasidarė atsargesnė. Vienas nereikalingas arba ne laiku žengtas žingsnis – ir jis bus prarastas nebesugrąžinamai! Jis... jis visai nešiuolaikiškas! Ką gali žinoti, gal jo „sudėtyje“ yra kažko absoliutaus, ne reliatyvaus, o tai, kas absoliutu, visada veikė Flerę keistai, kone bauginamai. Tačiau ne veltui ji šešerius metus vilko aukštuomenės gyvenimo jungą – išmoko greitai prisiderinti prie naujo vaidmens. Prašneko ramiau, netgi tęsdama žodžius; žvilgsnis tapo šaltas ir pašaipus. Ką Džonas manąs apie berniukų auklėjimą –

juk ir pats, žiūrėk, savo susilauksiąs? Flerę šie žodžiai skaudino, ir, tardama juos, ji stengėsi įžvelgti ką nors jo veide, tačiau Džono veidas liko neįžvelgiamas.

– Mes užrašėme Kitą į Vinčesterį. Džonai, ar pripažįstate klasikinį išsilavinimą? Ar manote, kad tokios mokyklos jau pasenusios?

– Pasenusios, ir tai neblogai.

– Tikrai?

– Kaip tik į tokią mokyklą ir leisčiau savo sūnų.

– Suprantu, – tarė Flerė. – Žinot, Džonai, jūs labai pasikeitęs. Manau, prieš šešerius metus to tikrai nebūtumėt pasakęs.

– Gal ir ne. Gyvendamas toli nuo Anglijos, pradedi ilgėtis apribojimų. Negalima leisti idėjoms sklandyti tuščioje erdvėje. Anglijoje taip nėra, ir tuo ji žavi.

– Kas nutiks idėjoms, man nerūpi, – tarė Flerė, – bet nemėgstu bukagalviškumo. Klasikinės mokyklos...

– Bet ne, tikrai ne. Kai kurias savybes jos, aišku, suformuoja pagal planą, bet tai tik į gera.

Flerė pasilenkė priekin ir kiek pagiežingai ištarė:

– Regis tapote dorybingas?

Džonas niūrokai atšovė:

– Visai ne – tai proto balsas.

– Pamenat, kaip vaikščiojom paupiu?

– Jau sakiau – viską pamenu.

Flerė vos neprispaudė rankos prie širdies, kuri staiga sutuksėjo.

– Vos nesusipykom tada, nes pasakiau, kad nekenčiu žmonių už jų kvailą žiaurumą ir linkiu jiems virti savo sultyse.

– Taip, o aš pasakiau, kad gailiuosi jų. Na, ir kas?

– Džonai, susivaldymas – kvailystė, – pasakė Flerė ir tuoj pat pridūrė: – Todėl ir esu prieš klasikines mokyklas. Ten mokoma susivaldymo.

– Flere, aukštuomenės gyvenime jis gali praversti, – ir Džono akyse žybtelėjo linksma kibirkštėlė.

Flerė prikando lūpą. Ką gi! Bet Džonas dar gailėsis šių žodžių; ir jo atgaila bus jai tikras koziris.

– Puikiai žinau, – tarė ji, – kad esu snobė – mane visiems girdint taip pavadino.

– Nejaugi?

– Taip. Net byla buvo iškelta.

– Kas drįso?..

– Mano mielas, tai jau praeitis. Bet jūs, aišku, žinojot – juk Fransis Vilmotas tikriausiai...

Džonas iš siaubo net atšlijo.

– Flere, negi jūs pamanėte, kad aš...

– Žinoma! Kodėl gi ne!

Iš tiesų – koziris! Džonas stvėrė ją už rankos.

– Flere, sakykit, jūs nemanote, kad aš tyčia...

Flerė gūžtelėjo pečiais.

– Mielasis, jūs per ilgai gyvenote tarp laukinių. Mes čia kasdien vienas kitą žeidžiam, ir nieko.

Džonas paleido Flerės ranką, o ji pažvelgė į jį pro nuleistas blakstienas.

– Džonai, aš tik pajuokavau. Laukinius sveika kartais paerzinti. *Parlons d'autre chose*[106]. Ar išsirinkote vietą ūkininkauti?

– Beveik.

– Kur?

– Maždaug keturios mylios nuo Vonsdono, pietinėje kalvų pusėje – Gryn Hilo ūkis. Yra vaismedžių, keli šiltnamiai – ariamos žemės lopinėlis.

– Tai jis, matyt, netoli tos vietos, kur vežuosi Kitą – prie jūros, tik penki kilometrai nuo Vonsdono. Ne, Džonai, neišsigąskit. Mes ten būsim daugių daugiausia tris savaites.

– Aš neišsigandau. Priešingai, man labai džiugu. Mes atvažiuosim pas jus. Per Gudvudo lenktynes vis tiek turbūt susitiksim.

---

[106] Pasikalbėkime apie kitką *(pranc.)*.

– Aš vis galvoju... – Flerė nutilo ir vėl vogčiomis dirstelėjo į Džoną. – Juk mudu *galim* būti tikri draugai, ar ne?

Nepakeldamas akių Džonas atsakė:

– Tikiuosi.

Jei būtų nušvitęs jo veidas, jei balsas būtų nuskambėjęs nuoširdžiau, visai kitaip – daug ramiau – plaktų jos širdis!

– Vadinasi, viskas gerai, – tyliai ištarė Flerė. – Aš nuo susitikimo Askote norėjau jums tai pasakyti. Taip jau yra ir taip bus, – visa kita būtų kvaila, ar ne? Romantikos laikai jau toli praeityje.

– Hm!

– Ką norite pasakyti šiuo ne itin maloniu garsu?

– Manau, jog tuščios kalbos, kad anksčiau yra buvę taip, o dabar – kitaip. Juk žmonių jausmai nesikeičia.

– Negi tvirtai tuo tikite? Džonai, gyvenimas, kokį gyvenam, tikrai juos veikia. Niekas pasaulyje neverta daugiau vienos kitos pralietos ašaros. Dabar man tai aišku. Bet visai pamiršau – jūs nekenčiate cinizmo. Papasakokit man apie Anę. Ar ji tebesižavi Anglija?

– Tiesiog pamilo ją! Ji tikrų tikriausia pietietė, o Pietūs dar senoviški, tai yra, – bent iš dalies. Užvis labiau jai patinka žolė, paukščiai ir kaimai. Tėvynės ji nesiilgi. Ir, aišku, labai mėgsta jodinėti.

– Tikriausiai ir anglų kalbos greitai pramoks?

Nustebusį Džono žvilgsnį Flerė pasitiko kuo nekalčiausia išraiška.

– Norėčiau, kad ją pamiltumėt, – liūdnai susimąstęs ištarė jis.

– Be abejo, taip ir bus, kai ją geriau pažinsiu.

Tačiau Flerės širdį užliejo nuožmi paniekos banga. Kuo jis ją laiko? Pamilti Anę! Moterį, kurią atsigulęs apsikabina, kuri bus jo vaikų motina. Pamilti ją! Ji nukreipė kalbą į Boks Hilo[107] išsaugojimą. Ir likusį kelią, kol Džonas išlipo Pulbore, buvo atsargi kaip katė – kalbėjo lengvu, draugišku tonu, žiūrėjo giedromis, nekaltomis akimis ir tik truputį suvirpėjo, tardama:

---

[107] Tai viena aukščiausių kalvų pietinėje Anglijoje, iškilusi Moulo upės slėnyje. Nuo jos viršūnės atsiskleidžia gražus slėnio ir jame įsikūrusio Dorkingo miestelio su grakščia bažnyčios smaile vaizdas.

– Taigi *au revoir*[108], susitiksim Gudvude, jei ne anksčiau! Išties, *smagu* buvo taip netikėtai susitikti!

Bet važiuodama per pakvipusį austrėmis rūką stoties ekipažu į viešbutį, Flerė sukando lūpas, o jos akys po surauktais antakiais buvo drėgnos.

---

[108] Iki pasimatymo *(pranc.)*.

IX skyrius

O DŽONAS!..

O Džonas, kuriam dar reikėjo nueiti daugiau kaip penkias mylias pėsčiomis, leidosi į kelią, ausyse tyliai skambant senai anglų dainelei:

Koks būčiau laimingas su bet kuria,
Jei nekliudytų brangutė mana!

Štai kaip jis susipainiojo, visiškai to nenorėdamas, tik paklusdamas doros prigimties postūmiams. Flerė – pirmoji meilė, Anė – antroji. Bet Anė – jo žmona, o Flerė – priklauso kitam. Vyras negali būti įsimylėjęs vienu metu dviejų moterų, todėl piršte piršosi išvada, kad nemyli nė vienos. Bet kodėl taip keistai tvinksi gyslose kraujas? O gal tai, ką visi tvirtina, netiesa? Prancūzų arba senovės anglų požiūris į tokią situaciją jam neatėjo į galvą. Jis vedė Anę, jis myli Anę – ji žavi! Štai ir viskas! Bet kodėl, žingsniuodamas per pakelės žolę, mąsto kone vien apie Flerę? Kad ir kokia ji atrodytų ciniška, nerūpestinga arba tiesiog draugiška, suklaidino jį ne daugiau negu to troško. Jis žinojo, kad Flerės jausmai nepasikeitė, žinojo, kad tebegyvas ir jo paties jausmas, ar bent kažkuri jo dalis. Tačiau jis myli ir kitą moterį. Džonas nebuvo kvailesnis už kitus vyrus ir ne labiau negu jie apgaudinėjo save.

Kaip daugelis vyrų iki jo, taip ir Džonas nusprendė drąsiai žiūrėti tikrovei į akis ir daryti tai, kas jam atrodys teisinga; arba, tikriau sakant, nedaryti to, kas atrodys neteisinga. Kas yra neteisinga – dėl to jis nė kiek neabejojo. Bėda paprasčiausiai buvo ta, kad jis valdė savo mintis ir jausmus nė kiek ne geriau už bet kurį kitą vyrą. Pagaliau ne jo kaltė, kad kitados taip karštai mylėjo Flerę arba kad Flerė karštai mylėjo jį; ir ne jo kaltė, kad vėl sutiko Flerę, tebemylinčią jį. Ir ne jo kaltė, kad jis myli gimtinę ir pavargo gyventi toli nuo jos.

Ne jo kaltė, kad pamilo antrą kartą ir vedė tą, kurią pamilo. Ir ne jo kaltė, bent pats šitaip manė, kad Flerės vaizdas, balsas, kvapas, artumas pažadino kažką iš ankstesnio jausmo. Vis dėlto tokia dviveidystė buvo jam pasibjaurėtina, ir jis ėjo, čia greitindamas, čia lėtindamas žingsnį, o saulė keliavo dangumi ir šildė jam viršugalvį, visada jautrų po saulės smūgio Granadoje. Netrukus sustojo ir atsirėmė į tvorą. Ne taip seniai grįžęs į Angliją, negalėjo abejingai praeiti pro jos grožį tokią nuostabią dieną. Todėl nuolatos stabčiojo, ramstė tvoras, ir apskritai buvo, anot Velo, lyg apspangęs.

Nors prisiartino pirmoji rungtynių, – kurių kadaise niekada nepraleisdavo jo tėvas, – tarp Itono ir Herou diena[109], šienapjūtė buvo ką tik pasibaigusi, ir oras tebekvepėjo sukrautu į kupetas šienu. Į pietus priešais jį plytėjo Daunso kalvos apšviestomis šiaurinėmis atšlaitėmis. Po medžiais, netoli tvoros, su nudrykusiomis seilėmis lėtai mojavo uodegomis žalos saseksų karvės. Tolumoje, ant šlaitų, irgi ganėsi galvijai. Žemę buvo apglobusi ramybė. Įkypų saulės spindulių šviesoje javai gretimame lauke žibėjo nežemiškais atspalviais – lyg žalumo, lyg aukso. Ir tylaus vakaro gražumo supamas Džonas aiškiai pajuto pragaištingą meilės jėgą – saldaus, nerimastingo, visaapimančio jausmo, atimančio iš gamtos ir spalvas, ir ramybę; jausmo, kurio aukos nuodija gyvenimą aplinkiniams, o pačios tampa visiškai nenaudingos kasdieniame gyvenime. Kaip norėtųsi dirbti – ir stebėti gamtą, pasireiškiančią įvairiausiais pavidalais! Kodėl negalėtų panirti į gamtą, nusišalinti nuo moterų? Kodėl – kaip tame Holės pasakotame anekdote apie vargšę mergaitę, kurios išlydėti atėjo į stotį visa šeima, – kodėl jis negalėtų išvažiuoti ir pasakyti: „Ačiū Dievui, atsikračiau tos šutvės!“

---

[109] Liepos mėn. 9 d.

Ėmė kąsti uodai, ir Džonas nužingsniavo toliau. Ar papasakoti Anei, kad važiavo su Flere? Nutylėti – vadinasi, pabrėžti šio įvykio svarbą; bet pasakoti kažkodėl nesinorėjo. Ir staiga jis pamatė Anę, sėdinčią ant tvoros, vienplaukę, susibrukusią rankas į megztinio kišenes, labai liauną ir tiesią.

– Džonai, nukelk mane!

Džonas nukėlė Anę ir ne iš karto paleido. Ir kone tuoj pat tarė:

– Spėk, su kuo važiavau? Su Flere Mont. Susitikome Viktorijos stotyje. Ateinančią savaitę ji atsiveš į Loringą sūnelį, kad atsigautų po ligos.

– Kaip gaila!

– Kodėl?

– Nes aš tave myliu.

Anė kilstelėjo smakrą, ir dabar jos tiesi daili nosytė atrodė kumpoka.

– Nesuprantu... – pradėjo Džonas.

– Kita moteris, supranti. Aš dar Askote pastebėjau. Matyt, Džonai, aš senamadė.

– Niekis, aš irgi toks.

Anė pažvelgė į Džoną dar nei europinės, nei amerikietiškos kultūros nesutramdytomis akimis, paskui viena ranka apkabino per liemenį.

– Rondavelis prarado apetitą. Grynvoteris abai nusiminęs.

– „Labai“, Ane.

– Ką gi, tu netari kaip aš, o aš netariu kaip tu.

– Atleisk, bet prašei priminti. Tai išvis kvaila: kodėl tau netarti kaip esi pratusi?

– Todėl, kad aš nooriu tarti kaip tu.

– Tai sakyk „noriu“.

– Po galais!

– Gerai, mieloji! Negi tavo tartis nėra tokia pat gera?

Anė paleido ranką.

– Ne, tu taip nemanai. Tu *tikrai* baisiai džiaugiesi, nebegirdėdamas amerikietiško tarimo.

– Nieko keista, kad mums mielesnė gimtojo krašto tartis.

– Aš taip norėčiau... išmokti gražiai kalbėti angliškai. Dabar esu anglė ir teisiškai, ir savo kilme, prancūzė buvo tik viena mano prosenelė. Jei turėsim vaikų, jie bus anglai, be to, mes ketinam gyventi Anglijoje. Ar tu jau apsisprendei pirkti Gryn Hilą?

– Taip, ir dabar jau rimtai to imsiuos. Du kartus pažaidžiau, pakaks.

– Negi žaidei Šiaurės Karolinoje?

– Gal ir ne. Bet dabar visai kas kita. Ten buvo nelabai svarbu... Juk kas pagaliau tie persikai? O čia jau rimtas dalykas. Ketinu susikraut pinigo.

– Liuks! – tarė Anė. – Tai yra – puiku! Bet aš niekada nesitikėjau, kad tu taip pasakysi.

– Pelnas – vienintelis matas. Auginsiu pomidorus, svogūnus, šparagus, figmedžius. Iš ariamos žemės išspausiu viską, kas tik įmanoma, ir jei įstengsiu, nusipirksiu daugiau.

– Džonai! Kokie užmojai! – Ir Anė suėmė jį už smakro.

– Gerai, gerai! – nutaisęs baisiai rimtą veidą, pasakė Džonas. – Pamatysim, ar aš juokauju.

– O rūpintis namais paliksi man? Padarysiu iš jų stebuklą!

– Gerai. Sutarta.

– Tai pabučiuok mane.

Pravėrusi lūpas, Anė nukreipė į vyrą vos vos žvairuojantį žvilgsnį, teikiantį jos akims kerinčio žavesio, ir Džonas pamanė: „Viskas labai paprasta. O su Flere – nesąmonė. Kitaip nė būti negali!“ Jis pabučiavo Anę į kaktą ir lūpas, bet net bučiuodamas matė, kaip suvirpėjo Flerė, atsisveikindama su juo, o ausyse suskambo jos žodžiai: „*Au revoir*! Išties buvo smagu taip netikėtai susitikti!“

– Užeikim pasižiūrėti Rondavelio, – tarė Džonas.

Kai juodu įėjo į arklidę, širmas dveigys stovėjo prie tolimosios sienos ir abejingai žiūrėjo į Grynvoterio rankoje laikomą morką.

– Nieko gera! – tarė šis per petį. – Su Gudvudu galima atsisveikinti. Apsirgo kumelys.

Kaip Flerė pasakė: „*Au revoir*, susitiksime Gudvude, jei ne anksčiau!“

– Grynvoteri, gal jam tik galvą skauda? – tarė Anė.

– Ne, ponia, jis karščiuoja. Na, nieko, dar spės pelnyti prizą. Niumarkete.

Džonas paglostė kumeliui šlaunį.

– Vargšiukas! Keista! Net per odą junti, kad jam negera.

– Tikrai, – tarė Grynvoteris. – Bet nuo ko tai galėtų būti? Aplinkui, kiek žinau, nėra nė vieno nesveiko žirgo. Nėra pasaulyje priešgynesnio padaro už žirgą. Askoto lenktynėms jo netreniravom, o jis ėmė ir laimėjo. Dabar rengėm Gudvudui – o jis sukiužo. Ponas Dartis nori, kad duočiau jam kažkokių negirdėtų Pietų Afrikos žolelių.

– Ten žirgai dažnai serga, – tarė Džonas.

– Matot, – tarė treneris, tiesdamas ranką prie kumelio ausų, – visai nelinksmas! Nežinia ką atiduočiau, kad sužinočiau, nuo ko jis apsirgo.

Jaunoji pora išėjo, o Grynvoteris liko prie paniurusio kumelio, atkišęs priekin tamsų vanagišką veidą, tarytum stengdamasis įminti, ką jaučia jo numylėtinis.

Tą vakarą Džonas užlipo į savo kambarį, visai apdujęs nuo Velo pažiūrų į komunizmą, leiboristų partiją, įgimtas Miegančios Balandės sūnaus savybes ir nuo ištisos disertacijos apie Pietų Afrikos žirgų ligas. Jis įėjo į apytamsį miegamąjį. Prie lango stovėjo balta figūra. Jam prisiartinus, ji atsisuko ir puolė jam ant kaklo.

– Džonai, tik nesiliauk manęs mylėjęs!

– Kodėl turėčiau liautis?

– Nes tu vyras. Be to, ištikimybė dabar nemadinga.

– Nesąmonė! – švelniai tarė Džonas. – Tiek pat madinga, kiek ir seniau.

– Džiaugiuosi, kad nevažiuosim į Gudvudą. Aš jos bijau. Ji tokia protinga.

– Flerė?

– Džonai, juk tu *buvai* ją įsimylėjęs, aš tai juste juntu. Verčiau būtum pasisakęs.

Džonas atsirėmė į langą greta Anės.

– Kodėl? – vangiai ištarė jis.

Anė neatsakė. Juodu stovėjo šalimais tvankioje tyloje, naktiniai drugiai sparneliais brūkšteldavo jiems per veidus, lėlio klyksmas perskrosdavo tylą ir retkarčiais pasigirsdavo, kaip arklidėje trypčioja negalintis užmigti žirgas. Staiga Anė ištiesė ranką.

– Štai ten – kažkur – ji nemiega ir ilgisi tavęs. Džonai, aš nelaiminga.

– Mieloji, nebūk liguistai įtari!

– Bet, Džonai, aš *tikrai* nelaiminga.

Kaip vaikas prigludo prie jo – tokia smulkutė – skruostu prie skruosto, ir tamsi garbanėlė kuteno jam kaklą! Staiga Anė pasigręžė, beprotiškai ieškodama lūpomis jo lūpų.

– Mylėk mane!

Bet kai Anė užmigo, Džonas dar ilgai gulėjo nesumerkdamas akių. Pro langą vogčiomis įsigavo mėnesiena, ir į kambarį įžengė vaiduoklė – vaiduoklė, vilkinti suknele iš Gojos paveikslo, sukosi ratu, laikydama rankomis platų sijoną, viliojo akimis, o lūpos, rodės, kuždėjo: „Ir mane! Ir mane!“

Parimęs ant alkūnės, Džonas ryžtingai pažvelgė į tamsią galvelę, gulinčią greta ant pagalvės. Ne! Šiame kambaryje nėra nieko, išskyrus ją, – ir neturi būti! Tik čia tikrovė – tik čia!

X skyrius

ŠIS BEI TAS

Rytojaus dieną, pirmadienį, per pusryčius Velas pasakė Holei:

– Štai, pasiklausyk!

MIELAS DARTI,

Atrodo, galiu tau padaryti paslaugą. Turiu žinių apie Miegančios Balandės kumelį, apskritai apie tavo arklides, ir jos vertos kur kas daugiau negu tie penkiasdešimt svarų, kuriuos, tikiuosi, man sumokėsi. Ar ketini atvažiuoti į miestą ateinančią savaitę? Jei taip, gal galėtume susitikti „Bramelio“ klube? Arba, jei nori, užeisiu į Žaliąją gatvę. Reikalas tikrai svarbus.

Nuoširdžiai

OBRIS STEINFORDAS

– Ir vėl tas žmogus!

– Velai, nekreipk dėmesio.

– Nežinau, – niūriai nutęsė Velas. – Kažkokia gauja per daug susidomėjo tuo kumeliu. Grynvoteris jaudinasi. Reikia kaip nors pabandyt išsiaiškinti.

– Tik pirma pasitark su dėde. Jis vis dar apsistojęs pas tavo mamą.

Velas susiraukė.

– Taip, taip, – tarė Holė, – bet iš jo sužinosi, ką galima daryti ir ko ne. Tokių žmonių vien savo rankomis nepригriebsi.

– Gerai jau, gerai. Galvą guldau, kad čia slypi kažkokia šunybė. Dar Askote kažkas žinojo apie Rondavelį.

Velas rytiniu traukiniu nuvažiavo į Londoną ir per priešpiečius jau buvo motinos namuose. Ji su Anete kažkur svečiavosi, bet Somsas buvo namie ir ne itin džiugiai spustelėjo sūnėnui ranką.

– Tas jaunuolis su žmona tebėra apsistoję pas jus?

– Taip, – atsakė Velas.

– Vis neįstengia ko nors imtis?

Sužinojęs, kad Džonas kaip tik ketina imtis darbo, Somsas suniurnėjo:

– Ūkininkauti – Anglijoje? Ir kam jam to prireikė? Tik pinigus paleis vėjais. Geriau grįžtų į Ameriką arba važiuotų į kokią kitą šalį. Kodėl jam nepamėginus Pietų Afrikoje? Ten juk mirė suvestinis jo brolis.

– Džonas, dėde Somsai, jau neišvyks iš Anglijos. Atrodo, persiėmė meile tėvynei.

Somsas tylėdamas kramtė.

– Tie jaunieji Forsaitai viską išmano tik paviršutiniškai, – tarė jis. – Kokios jo metinės pajamos?

– Tokios pat kaip Holės ir jo suvestinės sesers – apie du tūkstančius, kol gyva motina.

Somsas pažvelgė į vyno taurelę ir sužvejojo mikroskopinį kamščio trupinį. To jaunuolio motina! Girdėjo, kad ji vėl Paryžiuje. *Jos* pajamos dabar mažiausiai trys tūkstančiai per metus. Jis nepamiršo tų laikų, kai ji neturėjo nieko, išskyrus apgailėtinus penkiasdešimt svarų per metus, bet pasirodė, kad to per daug – juk ar ne jie sužadino mintį apie savarankiškumą? Vėl Paryžiuje! Bulonės miškas, žalsva bronzinė Niobė, jos priverktas ašarų tvenkinukas – visa tai jis pamena, – ir kas įvyko tada tarp jųdviejų...

– O ko *tu* atvažiavai į miestą? – paklausė jis Velo.

– Štai dėl ko, dėde Somsai.

Somsas užsidėjo akinius, visai neseniai pradėtus naudoti skaitymui, perskaitė laišką ir grąžino sūnėnui.

– Esu matęs akiplėšų, bet šitas tipas!..

– Kaip patartumėt man elgtis?

– Mesk laišką į šiukšlių dėžę ir viską pamiršk.

Velas palingavo galvą.

– Steinfordas buvo užsukęs pas mane į Vonsdoną. Aš nieko jam nepasakiau, bet pamenat, Askote mes pelnėm vos keturgubai, o juk tai buvo Rondavelio debiutas. O dabar, prieš pat Gudvudą, kumelys apsirgo. Viskas ne taip paprasta.

– Ką ketini daryti?

– Ketinu pasimatyti su juo, bet gal ir jūs neatsisakytumėte pabūti mums šnekantis, kad aš neapsikvailinčiau.

– Gal ir neblogai būtų, – pritarė Somsas. – Tokio įžūlaus niekšo dar nesu matęs.

– Grynakraujis aristokratas, dėde Somsai. – Tai įgimta.

– Hm, – burbtelėjo Somsas. – Ką gi, kvieskis čionai, jeigu būtinai nori su juo pasimatyti, bet pirma išnešk iš kambario visus vertingus daiktus ir pasakyk Smider, kad paslėptų skėčius.

Tą rytą Somsas, išlydėjęs Flerę ir vaikaitį į pajūrį, nežinojo, ko griebtis, ypač po to, kai, jiems išvykus, pažvelgė į Sasekso žemėlapį ir pamatė, kad Flerė gyvens prie pat Vonsdono ir jaunuolio, prie kurio grįždavo visos jo mintys. Proga atsirevanšuoti „tam niekšui“ Steinfordui siūlė šiokią tokią pramogą. Kai tik pasiuntinys išėjo, jis atsisėdo taip, kad būtų matyti gatvė. Apie skėčius neužsiminė – nusprendė, kad bus neoru, – bet suskaičiavo juos. Diena buvo šilta ir lietinga, pro atdarą valgomojo langą iš Žaliosios gatvės plūdo drėgnas oras, prakvipęs tarnų pietumis.

– Ateina, – staiga tarė jis. – Koks išglebėlis!

Velas perėjo skersai kambarį ir atsistojo už dėdės krėslo. Somsas nejaukiai pasimuistė. Tas tipas ir jo sūnėnas drauge mokėsi universitete – ką gali žinoti, gal jie turi ir daugiau bendrų ydų.

– Po galais, – sukuždėjo Velas, – atrodo tikrai liguistai.

„Išglebėlis“ kaip ir tada, kai Somsas pamatė jį pirmą kartą, buvo su tamsia eilute ir skrybėle, dvelkė ta pačia atsainia elegancija, o pakeltas antakis ir primerktos akys susiraukšlėjusiais paakiais po senovei spinduliavo panieką kartėliui nuilsusiame veide. Ir su niekuo nepalyginama išraiška, būdinga nelaimėliui, praradusiam viską, išskyrus panieką bet kokiai jausmo apraiškai, kaip ir aną kartą pažadino Somso širdyje krislelį užuojautos.

– Reikia pasiūlyti jam taurelę, – tarė jis.

Velas nuėjo prie indaujos.

Pasigirdo skambutis, balsai prieškambaryje, paskui pasirodė Smider, raudona, uždususi, kaltu veidu.

– Ar jūs, pone, priimsite šį džentelmeną, išnešusį patys, pone, žinot ką?

– Veskite jį čionai, Smider.

Velas pasuko durų link. Somsas sėdėjo kaip sėdėjęs. „Išglebėlis“ pasirodė tarpduryje, linktelėjo Velui ir pakėlė antakį, pažvelgęs Somso pusėn, o šis tarė:

– Laba diena, pone Steinfordai.

– Ponas Forsaitas, jei neklystu?

– Steinfordai, brendžio ar viskio?

– Dėkui, brendžio.

– Gal užsirūkysim? Norėjai susitikt su manim. Čia mano dėdė ir patikėtinis.

Somsas pastebėjo, kaip Steinfordas šyptelėjo, tarytum sakydamas: „Nejaugi! Tai nuostabūs žmonės!“ Jis užsirūkė pasiūlytą cigarą, ir įsiviešpatavo tyla.

– Na? – neiškentė Velas.

– Labai apgailestauju, Darti, kad tavo širmis sunegalavo.

– O iš kur tu tai žinai?

– Žinau, ir tiek! Bet prieš tai, kol tau nepasakiau, duok penkiasdešimt svarų ir pažadėk, kad mano vardas nebus minimas.

Somsas ir Velas neteko žado. Pagaliau Velas tarė:

– Kas užtikrins, kad tavo žinios vertos penkiasdešimties arba nors penkių svarų?

– Tai, jog žinau, kad tavo kumelys sunegalavo.

Nors nieko neišmanydamas apie žirgynų paslaptis, Somsas pajuto, kad argumentas svarus.

– Nori pasakyti, kad žinai, kaip nuteka paslaptys?

Steinfordas linktelėjo.

– Universitete mes buvom draugai, – tarė Velas. – Ko tikėtumeis iš manęs, jei aš turėčiau tokių žinių apie tavo žirgyną?

– Mano mielas Darti, dydžiai nepalyginami. Tu turtingas, o aš – ne.

Nuvalkiotos frazės jau sukosi Somsui ant liežuvio galo. Jis nurijo jas. Ar verta aušinti burną dėl tokio tipo!

– Penkiasdešimt svarų – dideli pinigai, – tarė Velas. – Ar tavo žinios tikrai vertingos?

– Taip – prisiekiu savo garbe.

Somsas prunkštelėjo.

– Jeigu tau sumokėsiu, kad sužinočiau, pro kur nuteka žinios, – tarė Velas, – ar gali patikinti, kad jos neims tekėt pro kitur?

– Mažai tikėtina, kad žirgyne būtų dvi kiaurymės.

– Sunku patikėti ir ta viena.

– Deja, viena yra.

Somsas matė, kaip sūnėnas priėjo prie stalo ir ėmė skaičiuoti banknotus.

– Pirma pasakyk, ką žinai, ir aš sumokėsiu, jei informacija pasirodys patikima. Tavo vardas nebus minimas.

Somsas pamatė, kaip apatiški antakiai pakilo.

– Aš nesu toks nepatiklus kaip tu, Darti. Atleisk arklininką, pavarde Sinetas – štai pro kur nuteka žinios!

– Sinetas! – tarė Velas. – Mano geriausias arklininkas! Kokių turi įrodymų?

Steinfordas išsitraukė nešvarų laiškinį popiergalį ir padavė Velui. Tas balsu perskaitė:

– „Širmas kumelys kaip reikiant serga – iki Gudvudo nepasitaisys.“ Kaip reikiant? – pakartojo Velas. – Vadinasi, jo darbas.

Steinfordas gūžtelėjo pečiais.

– Ar gali man palikti šį raštelį? – paklausė Velas.

– Jei pažadėsi jam nerodyti.

Velas linktelėjo ir paėmė popiergalį.

– Ar pažįsti jo rašyseną? – pasiteiravo Somsas. – Visa tai labai įtartina.

– Kol kas ne, – atsakė Velas ir, Somso pasibaisėjimui, įdėjo į atkištą ranką pluoštelį banknotų. Somsas aiškiai išgirdo palengvėjimo atodūsį.

Staiga Velas tarė:

– Ar jūsų suokalbis prasidėjo jau tą dieną, kai buvai atvažiavęs pas mane?

Steinfordas vos pastebimai šyptelėjo, dar kartą gūžtelėjo pečiais ir pasuko durų link.

– Lik sveikas, Darti, – pasakė jis.

Somsas išsižiojo. Taip ir neatsirevanšuota! Jis išėjo!

– Palauk! – tarė jis. – Neišleisk jo! Juk tai siaubinga!

– Velniškai juokinga! – staiga ištarė Velas ir nusikvatojo. – Tiesiog velniškai juokinga!

– Juokinga! – suniurzgė Somsas. – Nesuprantu, kur ritasi pasaulis.

– Nesielvartaukit, dėde Somsai. Nors jis ir išlupo iš manęs penkiasdešimt svarų, bet negaila. Sinetas, mano geriausias arklininkas!

Somsas nesiliovė niurzgęs.

– Paperka tavo darbininką, o tave priverčia sumokėti už tai. Pasaulio pabaiga!

– Dėde Somsai, mane tai iš tiesų linksmina. Gerai, dabar grįšiu į Vonsdoną ir išgrūsiu tą nevidoną.

– Tavim dėtas iškločiau, iš kur viską sužinojai.

– Dar pažiūrėsiu. Steinfordas ir taip vos laikosi. Nesu doruolis, bet, manau, duotą žodį ištesėsiu.

Valandėlę Somsas tylėjo, paskui dirstelėjo skersomis į sūnėną.

– Daryk kaip išmanai. Bet ne pro šalį būtų jį patupdžius.

Sulig šiais žodžiais Somsas nuėjo į prieškambarį ir perskaičiavo skėčius. Jų nesumažėjo, ir, pasiėmęs vieną, išėjo į gatvę. Jam stigo gryno oro. Atmetus Eldersono istoriją, su tokiu begėdišku sukčiavimu jis buvo susidūręs retai ir tai buvo tik žemiausio sluoksnio žmonės. Galima pateisinti kokį susisukusį valkatą, gal net klerką, gal net ir tarną. Jiems daug pagundų, o šeimos tradicijų – jokių. Bet ko vertas gyvenimas, jei net aristokratu negalima kliautis, kai dalykas toks paprastas – sąžiningumas! Laikraščiai kasdien pilni nusikaltimų aprašymų, ir drąsiai galima tvirtinti, kad iš dešimties tik viena byla pasiekia teismą, o kitos lieka neišaiškintos. O jei dar pridėsi visas Sičio šunybes, visus komisijų sandėrius, policijos papirkinėjimą, prekybą titulais – nors tam jau, regis, užkirstas kelias, – visus nelegalius sandėrius – tiesiog plaukai ant galvos stojasi! Galima šaipytis iš praeities, – ir tikrai dabar žymiai daugiau pagundų, – tačiau gyvenimas neteko kažko labai paprasto ir garbingo. Žmonės siekia, ko nori, tiesiais ir kreivais keliais, ir nelaukia, kol sėkmė pati nukris į delną. Visi taip skuba prasigyventi arba nusigyventi! Pinigų prasimanoma bet kokiomis priemonėmis – kokių tik šarlataniškų vaistų nepardavinėjama, kokių tik knygų nespausdinama, numojus ranka į tiesą ir padorumą. O reklama! Apsaugok Viešpatie!

Tokių niūrių minčių kamuojamas Somsas priėjo Vestminsterio gatvę. Galima būtų užsukti į Sauto aikštę ir pasiteirauti, ar Flerė pranešė telefonu, kaip pasisekė kelionė į pajūrį.

Hole ant skrynios–sarkofago gulėjo aštuonios įvairių spalvų ir formų skrybėlės. Kas čia, po galais, dedasi? Iš valgomojo sklido neaiškūs balsai, paskui pasigirdo vienodas dudenimas – kažkas sakė kalbą. Maiklas sukvietė susirinkimą, o namuose ką tik persirgta tymais!

– Kas čia pas jus dedasi? – paklausė jis Koukerio.

– Rodos, pone, dėl lūšnų. Girdėjau, ponas Montas sakė, jog ketinama jas perstatyti.

– Padėkite mano skrybėlę atskirai, – paprašė Somsas. – Iš ponios Mont nėra jokių žinių?

– Yra, pone, ji skambino. Nuvažiavo laimingai. Šuniukas, rodos, kelionėje vėmė. Užsispyrėlis.

– Gerai, – tarė Somsas, – aš palauksiu kabinete.

Įėjęs į kabinetą, pastebėjo ant rašomojo stalo akvarelę: sidabriniame fone medis su dideliais tamsiai žaliais lapais ir apvaliais auksiniais vaisiais – nutapyta mėgėjiškai, bet žvilgsnį traukia. Apačioje pažino dukters braižą:

„Auksinis obuolys. F. M. 1926.“

Jis nė nenujautė, kad Flerė taip puikiai lieja akvareles! Tai gudruolė! Ir Somsas pakreipė akvarelę, norėdamas geriau įžiūrėti. Obuolys. Kažin? Veikiau aistros vaisiai ir dar padidinti. Visiškai nevalgomi – jie švytėjo lyg žibintai. Uždraustas vaisius[110]! Tokį Ieva galėjo pasiūlyti Adomui. Gal čia simbolis? Įmantrus slaptų minčių perteikimas? Ir, žiūrėdamas į paveikslą, Somsas paniro į niūrius apmąstymus, kuriuos nutraukė praveriamų durų garsas. Įėjo Maiklas.

– Laba diena, pone!

– Laba diena! – atsakė Somsas. – Kas čia dedasi?

---

[110] Aliuzija į Biblijos pasakojimą, kaip pirmoji Dievo sukurta moteris, žalčio sugundyta, nuskynė vaisių nuo medžio, nuo kurio Dievas buvo įsakęs nevalgyti (Senasis testamentas, Pradžios knyga, 3).

XI skyrius

LŪŠNŲ PERSTATYMAS

Gyvendamas amžiuje, kai beveik viskam vadovauja komitetai, Maiklas tvirtai galėjo pasakyti, kam paklūsta patys komitetai. Komiteto negalima šaukti tuoj po priešpiečių, nes tada komiteto nariai miega, arba prieš pat priešpiečius, nes tada komiteto nariai irzlūs. Komiteto nariams reikia leisti išsipostringauti, kas tik jiems šaus į galvą, kol nusibos vienam kito klausytis. Tačiau turi būti kas nors, geriausia pirmininkas, mažai šnekantis, bet daugiau mąstantis ir, aišku, nemiegantis, kai ateina tinkamas metas siūlyti kompromisinę veikimo liniją, kuriai paprastai pritariama.

Priviliojęs vyskupą ir plaučių ligų specialistą, serą Godfrį Bedviną, taip pat gavęs neigiamą atsakymą iš dėdės Lajonelio Čarvelo, kaipmat supratusio, kad norima įtraukti į darbą jo žmoną, ledi Elisoną, Maiklas sušaukė pirmąjį susirinkimą savo namuose trečią valandą, tą dieną, kai Flerė išvažiavo į pajūrį. Atvyko Hileris ir jaunutė mergina – sekretoriauti. Prasidėjo nuo ne visiškai laukto dalyko. Visi komiteto nariai susėdo aplink ispaniškąjį stalą ir ėmė šnekučiuotis. Maiklui buvo aišku, kad tiek vyskupas, tiek seras Timotis Fenfildas tikisi tapti pirmininku, ir įspyrė po stalu tėvui į koją, bijodamas, kad pirmasis neiškeltų antrojo kandidatūros, manydamas, kad pastarasis padarys tą patį. Seras Lorensas šnibždelėjo jam:

– Vaike, čia mano koja.

– Žinau, – tylutėliai ištarė Maiklas, – gal pradėkim?

Leidęs monokliui iškrist iš akies, seras Lorensas tarė:

– Teisingai! Džentelmenai, siūlau pirmininku Vilfredą Bentvortą. Kaip jūs, markize, palaikote?

Markizas linktelėjo.

Spyris į koją nenuėjo veltui, ir skvairas užėmė pirmininko vietą. Jis pradėjo taip:

– Kalbėsiu trumpai. Visi jūs žinote tiek pat, kiek ir aš, kitaip sakant, beveik nieko. Tai pono Hilerio sumanymas, tad jį ir paprašysiu supažindinti mus su juo. Lūšnos perina vadinamuosius C 3 – luošius ir protinius atsilikėlius – jos knibždėte knibžda parazitų, ir aš savo ruožtu mielai darysiu viską, kas įmanoma, kad būtų išrauta ši blogybė. Pone Čarvelai, žodis suteikiamas jums.

Hileris iškart ėmė karštai, nuodugniai ir sąmojingai dėstyti savo pažiūras, ypač pabrėždamas žmogišką požiūrį į problemą, kuri, anot jo, „iki šiol buvusi palikta tik savivaldybėms, visokiems fanatikams ir „Mėlynosioms knygoms“[111]. Jo kalba padarė įspūdį – visi sušneko vienas per kitą. Skvairas, kuris sėdėjo pakėlęs galvą, tvirtai suglaudęs kulnus, praskėtęs kelius ir prispaudęs alkūnes prie šonų, visus nutildė, sudundėjęs:

– Prie reikalo! Montai, galima užsirūkyti?

Ir, atsisakęs Monto siūlomų cigarų bei cigarečių, prisikimšo pypkę ir keletą minučių papsėjo tylėdamas.

– Vadinasi, visi pripažįstame, – staiga prabilo jis, – kad pirmiausia reikia sukurti fondą.

Kadangi dar niekas nebuvo pareiškęs šitokios nuomonės, visi bematant sutiko.

– Toliau reikia sėsti ir tiksliai, aiškiai, glaustai parašyti kreipimosi tekstą, – ir, rodydamas pypke į serą Lorensą, pridūrė: – jūs, Montai, regis, gerai valdote plunksną, tad jūs, vyskupas ir Čarvelas malonėkite pereiti į kitą kambarį ir apmesti pirmąjį variantą. Žodžius rinkit nesivaržydami, bet venkit ašarojimo.

---

[111] Parlamento arba vyriausybės ataskaitos.

Kai paskirtoji trijulė pasišalino, vėl prasidėjo kalbos. Maiklas girdėjo, kad skvairas ir seras Godfris Bedvinas šnekasi apie klijinių dažų privalumus, o markizas su ponu Montrosu svarsto pastarojo virtuvės elektrifikavimo klausimą. Seras Timotis Fenfildas įsistebeilijo į Gojos paveikslą. Jis buvo apie septyniasdešimties metų vyras, aukštas, liesas, plona kumpa nosimi, tamsiaveidis, su dideliais baltais ūsais; kadaise tarnavęs karališkoje raitininkų gvardijoje, o dabar išėjęs į atsargą.

Bijodamas išgirsti jo nuomonę apie Goją, Maiklas skubiai ištarė:

– Tai kaip, sere Timoti, angliakasiai tebestreikuoja?

– Taip. Juos reikėtų sušaudyti. Darbo žmones myliu, bet vadus rytoj pat sušaudyčiau.

– O kaip su šachtų savininkais? – pasiteiravo Maiklas.

– Ir jų vadus sušaudyčiau. Mūsų pramonėje niekada nebus ramybės, kol ko nors nesušaudysim. Gaila, kad per karą mažai žmonių išpyškinom. Pacifistus, komunistus, spekuliantus – visus būčiau pastatęs prie sienos!

– Tikrai džiaugiuosi, pone, kad priklausote mūsų komitetui, – tyliai ištarė Maiklas. – Mums reikalingas griežtų pažiūrų žmogus.

– A! – tarė ponas Timotis ir prašneko tyliau, rodydamas smakru į kitą stalo pusę. – Tarp mūsų šnekant, tasai skvairas – per daug liberalus. Tuos niekšus reikia stverti už gerklės. Pažinojau vieną įtartiną subjektą – pats valdo pusę lūšnų kvartalo, o nesigėdina prašyti mane paaukoti pinigų misionieriams Kinijoje. Tiesiai rėžiau, kad jį reikėtų sušaudyti. O jam dar nepatiko – tam akiplėšai.

– Nepatiko? – nustebo Maiklas.

Tuo metu mergina timptelėjo jam už rankovės – ar jau reikia užrašinėti? Maiklas nusprendė, kad dar per anksti. Seras Timotis vėl įsmeigė akis į Goją.

– Šeimos portretas? – paklausė jis.

– Ne, – atsakė Maiklas, – tai Goja.

– Kokia čia, po velnių, goja! Žydiškai „gojus“ – krikščionis. Tai čia – krikščionė?

– Ne, pone. Tai ispanų dailininko pavardė.

– Tikrai nemaniau, kad be Muriljo ir Velaskeso[112] jie dar turi dailininkų. Bet tokių kaip *šie* dabar nebėra. O naujuosius dailininkus reikėtų ketvirčiuoti. Va... – ir jis vėl prašneko tylesniu balsu, – vyskupas! Šitie – irgi mat– laikosi įsikibę katras savo linijos – tai prieš gimimų skaičiaus reguliavimą, tai už visokias misijas. Luošių ir protinių atsilikėlių veisimąsi privalu kirst iš šaknų. Geruoju ar piktuoju, bet nereikia jiems leisti gimdyt vaikų, o kelis lūšnų savininkus sušaudyti – veikti iškart abiem frontais. Ir pamatysite – išsigąs! Ar ką nors žinote apie skruzdėles?

– Tik tiek, kad jos darbščios, – atsakė Maiklas.

– Mane jos labai domina. Atvažiuokite pas mane į Hempšyrą, parodysiu jums skaidrių. Įdomiausias vabzdys pasaulyje. – Jis vėl pritylino balsą: – Kas ten šnekasi su senuoju markizu? Ką? Tasai gumadirbys? Ar tik ne žydas? O kurių galų jis čia įsitrynė? Komitetas, pone Montai, sudarytas neteisingai. Šropšyras – mielas seneliokas, bet... – seras Timotis pastukseno pirštu sau į kaktą, – kuokteléjęs dėl elektros. Ir gydytoją turite. Saldžiai suokia, o naudos jokios. Reikalingas toks komitetas, kuris nesiceremonytų su tais niekšais. Arbatos? Niekada negeriu. Pakart reikėtų niekadėją, išradusį arbatą.

Tuo metu į kambarį grįžo kreipimąsi kūręs pakomitetis, ir Maiklas, lengviau atsiduses, atsistojo.

– Vaje! – išgirdo skvairą sakant. – Matyt, laiko veltui neleidote.

Kuklaus orumo išraiška, šmėstelėjusi pakomitečio narių veiduose, neapgavo Maiklo, žinančio, kad Hileris iš anksto buvo parengęs kreipimosi projektą ir atsinešęs švarko kišenėje. Raštas buvo įteiktas pirmininkui, ir tas, užsidėjęs akinius raginiais rėmeliais, pradėjo jį balsiai skaityti taip, tarsi tai būtų skalikų sąrašas arba žirgų lenktynių programa. Maiklas nesąmoningai pajuto, kad, be neigiamos, yra ir teigiama pusė, – skvairas ir raiškusis skaitymas niekaip nesiderino. Baigęs skaityti, skvairas tarė:

---

[112] Bartolomé Estebanas Murillo (1617–1682) ir Diego de Silva y Velázquezas (1599–1660) – garsūs ispanų dailininkai.

– Dabar privalom aptarti kiekvieną punktą. Bet, ponai, laikas bėga. Aš manau, kad čia pasakyta viskas, ko reikia. Kokia jūsų, markize, nuomonė?

Markizas Šropšyras pasilenkė į priekį ir suėmė ranka barzdelę.

– Projektas puikus, tik viena pastabėlė: per menkai pabrėžtas virtuvių elektrifikavimas. Štai ir seras Godfris mane parems. Negalima reikalauti, kad varguomenė gyventų švariai, kol neišvaduosime jos nuo dūmų, smarvės ir musių.

– Ką gi, Šropšyrai, suformuluokite, ir galėsim įterpti.

Markizas ėmė rašyti.

Maiklas pamatė, kad seras Timotis suka ūsą.

– *Aš* nepatenkintas! – staiga pratrūko jis. – Reikia parašyti taip, kad jie sienom imtų lipti. Juk tam ir susirinkom, kad kaip reikiant juos papurtytume. Kreipimasis per daug švelnus.

– H-m! – tarė skvairas. – Ką gi jūs, Fenfildai, siūlote?

Seras Timotis perskaitė pastabas nuo savo rankogalio:

– „Mes esame tvirtai įsitikinę, kad kiekvienas namo lūšnų kvartale savininkas turi būti sušaudytas.“ Tie ponai...

– *Šitaip* nedera, – tarė skvairas.

– Kodėl?

– Namai lūšnų kvartale priklauso įvairiems garbingiems asmenims – našlėms, sindikatams, hercogams, maža kam! Negalima jų vadinti ponais ir reikalauti sušaudyti. Taip nedera.

Palinkęs į priekį prabilo vyskupas:

– Ar ne geriau būtų taip: „Žemiau pasirašiusieji apgailestauja, kad asmenys, kuriems priklauso namai lūšnų kvartale, jaučiasi taip mažai atsakingi prieš visuomenę.“

– Po galais! – neiškentė seras Timotis.

– Manau, kad galima būtų ir stipriau pasakyti, – pritarė seras Lorensas, – bet mums reikia teisininko, kad tiksliai žinotume, kiek galime sau leisti.

Maiklas kreipėsi į pirmininką:

– Juridinis patarėjas, pone, yra čia pat, namie. Mano uošvis, – aš mačiau, jis ką tik atėjo. Tikiuosi, neatsisakys patarti.

– Senasis Forsaitas! – tarė seras Lorensas. – Tinkamesnio nė nerastume. Bentvortai, turėtume jį įtraukti į komitetą. Jis puikiai nusimano apie asmens garbės įžeidimą.

– Ponas Forsaitas! – tarė markizas. – Išmintinga galva – be abejonės.

– Tai įtraukime jį, – tarė skvairas, – teisininkas visada pravers.

Maiklas išėjo.

Neradęs Somso prie Fragonaro paveikslo, jis užlipo į savo kabinetą ir čia jį pasitiko uošvio klausimas:

– Kas tai?

– Neblogai, pone, ar ne? Flerės kūryba – daug jausmo.

– Taip, – sumurmėjo Somsas, – ko gero, net per daug.

– Jūs tikriausiai pastebėjote hole skrybėles. Manasis Lūšnynų perstatymo komitetas kaip tik rašo kreipimąsi, ir visi būtume labai dėkingi, pone, jeigu užeitumėte pas mus ir kaip teisininkas permestumėte akimis kai kurias užuominas apie namų savininkus. Jie, matot, nerimauja, kad neprirašytų ko nors per daug. Ir dar, – jeigu neturėtumėt nieko prieš, jie mielai įtrauktų jus į komitetą.

– Nejaugi? – ištarė Somsas. – O kas tie *jie?*

Maiklas suminėjo pavardes.

Somsas pakrutino nosį.

– Kokia daugybė tituluotųjų! Ar tai ne rizikingas sumanymas?

– Anaiptol, pone. Vien tai, jog kviečiame jus, įrodo, kad taip nėra. Be to, Vilfredas Bentvortas, mūsų pirmininkas, yra triskart atsisakęs titulo.

– Na, nežinau, – pasakė Somsas. – Užeisiu pažiūrėti į juos.

– Labai malonu. Manau, juos pamatęs, nesuabejosite jų padorumu.

Ir Maiklas nusivedė Somsą į apačią.

– Tai ne ta sritis, su kuria esu susipažinęs, – tarė Somsas, žengdamas pro duris.

Jis buvo sutiktas nebyliais linktelėjimais ir nusilenkimais. Jam susidarė įspūdis, kad, prieš jam ateinant, jie žodžiavosi.

– Pone – pone Forsaitai, – pasakė vienas jų, matyt, Bentvortas. – Mes prašome jus kaip teisininką įsijungti į mūsų komitetą ir nurodyti mums... e...e... kryptį... idant... apmaldytume mūsų vaidininkus, tokius kaip Fenfildas, suprantat, ką aš turiu galvoje. – Ir jis pažvelgė per savo akinių raginiais rėmeliais viršų į serą Timotį. – Štai, malonėkite permesti akimis.

Jis padavė popieriaus lapą Somsui, o šis atsisėdo ant sekretorės pasiūlytos kėdės ir ėmė skaityti.

„Manydami, kad esama aplinkybių, pateisinančių nekilnojamojo turto turėjimą lūšnų kvartaluose, mes vis dėlto labai apgailestaujame, kad dauguma savininkų abejingai žiūri į šią didžią tautinę negerovę. Nuoširdus lūšnų savininkų bendradarbiavimas padėtų mums įgyvendinti daug ką, kas dabar neįgyvendinama. Mes nesiekiame, kad juos lydėtų prakeiksmai, tačiau norime suvokimo, jog pagal išgales privalo padėti nuplauti šią gėdos dėmę nuo mūsų civilizuoto pasaulio."

Somsas dukart perskaitė tekstą, suėmęs nykščiu ir smiliumi nosies galą; paskui tarė:

– „Mes nesiekiame, kad juos lydėtų prakeiksmai." Nesiekiate, tai gerai. Kam dar apie tai kalbėti? Žodis „prakeiksmai"! Hm!

– Visiškai teisingai, – pritarė pirmininkas. – Štai matot, pone Forsaitai, koks prasmingas jūsų dalyvavimas komitete.

– Anaiptol, – tarė Somsas, dairydamasis į šalis. – Aš dar neapsisprendžiau, ar būti nariu.

– Klausykit, pone! – Ir Somsas pamatė, kad prie jo pasilenkė žmogus, panašus į generolą iš vaikiškos knygelės. – Negi norite pasakyti, kad negalima vartoti tokio švelnaus žodžio kaip „prakeiksmas“, kai mes puikiausiai žinome, kad juos reikia sušaudyti?

Somsas tik blankiai šyptelėjo. Užvis labiausiai jis nekentė agresyvumo.

– Prašom vartoti, jeigu jis jums patinka, – tarė jis, – bet tada nei manęs, nei jokio kito blaivaus proto žmogus komitete neliks.

Sulig tais žodžiais mažiausiai keturi komiteto nariai prašneko vienu kartu. Nejaugi jis pasakė ką nors per stipriai?

– Vadinasi, šių žodžių nedėsime, – pareiškė pirmininkas. – Dabar, markize, pateikite savo punktą dėl virtuvių. Tai svarbu.

Markizas ėmė skaityti; Somsas žiūrėjo į jį beveik maloningai. Juodu puikiai sutarė dėl to Morlando. Jokių prieštaravimų dėl papildymo nepasigirdo, ir jis buvo priimtas.

– Atrodo, viskas. Na, man jau metas.

– Luktelkit, pone pirmininke. – Somsas pamatė, kad tie žodžiai sklinda iš po jūros vėplio ūsų. – Aš tuos žmones pažįstu geriau negu bet kas iš čia esančių. Pats pradėjau gyvenimą lūšnose ir noriu jums šį tą pasakyti. Tarkime, kad jūs surinksite pinigų, tarkime, kad atnaujinsite keletą gatvių, bet ar atnaujinsite tuos žmones? Ne, ponai, neatnaujinsite.

– Bet jų vaikus, pone Montrosai, jų vaikus, – ištarė žmogus, kurį Somsas pažino: jis sutuokė jo dukterį su Maiklu.

– Aš, pone Čarvelai, nesu prieš kreipimąsi, bet prasimušiau į gyvenimą savo jėgomis, todėl esu praktiškas žmogus ir matau, kas mūsų laukia. Skirsiu šiam reikalui pinigų, bet noriu įspėti, kad visa tai darau, nesitikėdamas nieko gera.

Somsas pamatė, kad šios akys, rudos ir liūdnos, įsmeigtos į jį, ir panoro pasakyti: „Šventa tiesa!“ Bet, pažvelgęs į serą Lorensą, įsitikino, kad ir „Senasis Montas“ mano tą patį, todėl tik tvirčiau sučiaupė lūpas.

– Puiku, – tarė pirmininkas. – Tai kaip, pone Forsaitai, jūs su mumis?

Somsas nužvelgė sėdinčius aplink stalą.

– Geriau įsigilinsiu, – tarė jis, – ir jums pranešiu.

Komiteto nariai kone kartu sukilo ir patraukė prie savo skrybėlių, o Somsas liko vienas su markizu priešais Gojos paveikslą.

– Tai regis, Goja, pone Forsaitai, ir neblogas. Ar aš klystu, ar jis iš tikrųjų kadaise priklausė Berlingfordui?

– Taip, – atsakė nustebęs Somsas. – Aš jį nusipirkau tūkstantis devyni šimtai dešimtais metais, kai lordas Berlingfordas išpardavinėjo savo paveikslus.

– Taip ir maniau. Vargšas Berlingfordas! Kokį skandalą jis sukėlė anuomet Lordų rūmuose. Bet vis tiek ten niekas nesikeičia. Kaip visa tai angliška!

– Anglai labai delsūs, – sumurmėjo Somsas, miglotai prisimenantis politinius įvykius.

– Gal taip net geriau, – tarė markizas. – Lieka mažiau laiko atgailai.

– Jeigu domitės, galėčiau parodyti dar kelis paveikslus, – pasiūlė Somsas.

– Parodykit, – sutiko markizas, ir Somsas nusivedė jį per holą, kuriame skrybėlių jau nebuvo.

– Vato, Fragonaras, Pateris[113], Šardenas, – aiškino Somsas.

Markizas, pakreipęs galvą į šoną, ėjo nuo paveikslo prie paveikslo.

– Nuostabu! – ištarė jis.– Koks malonus ir koks niekam tikęs buvo amžius! Šiaip ar taip, tik prancūzai moka parodyti ydą patraukliai, ir dar gal japonai, kol nebuvo sugadinti. Sakykit, pone Forsaitai, ar jūs žinote bent vieną anglą, kuriam būtų tai pavykę?

---

[113] Jeanas Baptiste'as Josephas Pateris (1695–1736) – prancūzų dailininkas, tapęs panašiu stiliumi į Watteau.

Somsas, niekada apie tai nemąstęs ir netgi nebūdamas tikras, ar norėtų, kad anglas tai sugebėtų, nežinojo, ką atsakyti, bet markizas kalbėjo toliau:

– Ir vis dėlto nerasi labiau mėgstančių šeimyninį gyvenimą kaip prancūzai.

– Mano žmona prancūzė, – pasakė Somsas, žiūrėdamas į savo nosies galelį.

– Tik pamanykit! – nustebo markizas. – Kaip malonu!

Somsas ketino kažką pasakyti, bet markizas tęsė savo mintį:

– Kaip jie sekmadieniais važiuoja į gamtą – visa šeima, su duona ir sūriu, su dešra ir vynu! Išties nuostabi tauta!

– Man labiau patinka anglai, – tiesiai pareiškė Somsas. – Gal ne taip mėgsta pasirodyti, bet... – jis nutilo, taip ir neišvardijęs savo tautos dorybių.

– Mano giminės pradininkas, pone Forsaitai, buvo tikrų tikriausias prancūzas – netgi ne normanas. Giminėje pasakojama, kad jis buvęs pasamdytas Vilhelmui Rudajam[114], kai tas ėmęs žilti, ir turėjęs sekti, kad plaukai liktų rudi. Matyt, jam tai sekėsi, nes vėliau buvo apdovanotas žemėmis. Nuo tada mūsų šeimoje priviso rudaplaukių. Mano vaikaitė... – jis paukščio akutėmis dirstelėjo į Somsą, – beje, ji, kiek pamenu, nelabai sutarė su jūsų dukterimi.

– Taip, – niūriai atsakė Somsas, – nelabai.

– Dabar, girdėjau, susitaikė.

– Nemanau, – pasakė Somsas, – bet tai jau sena istorija.

Dabar, apniktas naujos baimės, jis kone būtų iškeitęs ją į senąją.

– Pone Forsaitai, suteikėt man nepaprastą malonumą, aprodydamas paveikslus. Jūsų žentas sakėsi norįs elektrifikuoti savo virtuvę. Patikėkit, niekas taip nepagerina virškinimo kaip virėja, kuri nesukaista. Nepamirškit pasakyti tai poniai Forsait!

---

[114] Vilhelmas II (pramintas Ruduoju) – Anglijos karalius 1087–1100 m.

– Pasakysiu, – tarė Somsas, – bet prancūzai – konservatyvūs žmonės.

– Labai gaila, bet nieko neveiksi, – atsakė markizas, paduodamas ranką. – Sudie!

– Sudie! – tarė Somsas ir liko stovėti prie lango, akimis sekdamas nedidukę, mitrią senuko figūrėlę pilkai žalsvu kostiumu ir jausdamasis tarytum kiek įelektrintas.

XII skyrius

ĮSTABI NAKTIS

Flerė sėdėjo prie bangolaužio Loringe. Nedaug kas ją taip vedė iš kantrybės, kaip jūra. Ji netiko jos būdui. Jūra, kuri nusakoma kaip nuolatos besikeičianti, mėlyna, šlapia, nerimstanti, slėgė ją savo vienodybe. Ir nors sėdėjo veidu į ją, mintimis buvo nuo jos nusigręžusi. Išgyveno čia savaitę, bet Džono dar nematė. Jie žinojo, kur ji, bet apsilankė tik Holė; ir nuojauta pakuždėjo Flerei priežastį – veikiausiai Anė suprato. O dabar iš Holės sužinojo, kad ir Gudvudo lenktynių nėra ko laukti. Iš visų pusių kliūtys, ir Flerė piktinosi visa esybe! Ją slėgė apgailėtinas netikrumas. Jeigu bent tiksliai žinotų, ko nori, gal ir įveiktų save, bet net to nežinojo. Ir Kitu nebereikėjo tiek daug rūpintis. Jis buvo sveikutis ir kiauras dienas darbavosi su kibiriuku ir kastuvėliu.

„Nebeištveriu, – tarė sau Flerė, – grįžtu į miestą. Bent Maiklas apsidžiaugs.“

Ji anksti pavalgė priešpiečius ir išvažiavo; traukinyje skaitė memuarus, kurių autorius sėkmingai pražudė daugelio mirusių asmenų gerą vardą. Knyga buvo šiuolaikiška ir prablaškė ją labiau, negu buvo tikėjusis spręsdama iš antraštės; ir juo silpniau buvo juntamas ore austrių kvapas, juo labiau jos nuotaika taisėsi. Rankinuke ji turėjo tėvo ir Maiklo laiškus ir išsiėmė juos, norėdama dar kartą permesti akimis.

MANO DŽIAUGSME!

(Taip prasidėjo Maiklo laiškas. Taip, tikriausiai ji tebėra jo džiaugsmas.)

Esu sveikas, to ir jums su Kitu linkiu. Kaip visada nežmoniškai tavęs ilgiuosi ir manau greitu laiku užgriūti, jeigu tu neužgriūsi manęs pirma. Nežinau, ar matei pirmadienio laikraščiuose mūsų kreipimąsi. Žmonės jau perka obligacijas. Turėjo įtakos tai, kad komitetas gerokai pakratė kišenę. Jūros vėplys paklojo penkis tūkstančius, markizas atsiuntė šešių šimtų čekį, kurį gavo iš tavo tėvo už Morlandą, o tavo tėvas ir baronetas davė po du šimtus penkiasdešimt. Skvairas tėškė penkis šimtus; Bedvinas ir seras Timotis po šimtinę, o vyskupas davė dvidešimt kartu su palaiminimu. Taigi pradžiai mes turim šešis tūkstančius aštuonis šimtus dvidešimt vien tik iš komiteto – ne taip jau prastai. Manau, kad reikalai pajudės. Kreipimasis išspausdintas ir siuntinėjamas visiems, kas kam nors yra ką nors aukojęs. Be kitų pasigarsinimo priemonių, gavom „Polytheum“ *kompanijos pažadą parodyti filmą apie lūšnas, jeigu įstengsim jį pagaminti. Dėdės Hilerio nuotaika puiki. Smagu buvo stebėti tavo tėvą – jis ilgai negalėjo apsispręsti, o paskui vis dėlto pats nuvyko pasižiūrėti „Pievų“. Grįžęs sako – nežinąs, kvartalas visai sugriuvęs, ir penkių šimtų kiekvienam namui būsią per maža. Tą pat vakarą aš užsiundžiau ant jo dėdę, ir Hilerio gražbylystė jį pribaigė. Bet kitą rytą buvo didžiai įsirdęs, sakė, kad jeigu pasirašė kreipimąsi, jo pavardė pasirodysianti laikraščiuose, o tai jam pakenksią. „Pamanys, kad visai išprotėjau“. Vis dėlto į komitetą įstojo ir ilgainiui apsipras. Kompanija, teisybę pasakius, keistoka. Man regis, tik nusiteikimas prieš blakes juos ir sieja. Šiandien vėl buvo susirinkimas. Blaitas tulžim apsiliejo, sako, kad išsižadėjau ir jo, ir fogartizmo. Aišku, tai netiesa, bet reikia, po šimts, imtis ko nors tikra!*

Bučiuoju tave ir Kitą.
MAIKLAS

Įrėminau tavo akvarelę, ir dabar ji kabo virš mano rašomojo stalo – atrodo puikiai. Tavo tėvas buvo tiesiog pritrenktas. M.

„Auksinis obuolys“ virš Maiklo rašomojo stalo! Kaip ironiška! Vargšelis, jeigu jis žinotų!..

Tėvo laiškas buvo trumpas kaip ir visi jo laiškai:

BRANGI MANO DUKRA,

Tavo motina išvažiavo namo, į „Užuovėją“, o aš kol kas tebegyvenu Žaliojoje gatvėje dėl tos Maiklo užmačios. Labai abejoju, ar verta imtis to reikalo, apie lūšnas sklando visokios kvailos kalbos. Manau, kad jo dėdė Hileris, nors ir dvasininkas, šiaip ar taip, malonus žmogus, ir tarp komiteto narių yra neblogų pavardžių. Vėliau pamatysim.

Nežinojau, kad tu tebelieji akvareles. Paveikslėlis visai neblogas, nors tema nelabai aiški. Kaip obuoliai tie vaisiai per mažai kontrastingi ir ryškūs. Na, tau aiškiau, ką norėjai pavaizduoti. Džiaugiuosi girdėdamas, kad Kitas pasitaisė ir jūros oras tau į naudą.

Tave mylintis tėvas

S. F.

Jai aiškiau, ką norėjo pavaizduoti! O kad taip būtų! Ir kad tik tėvas nežinotų! Tokios mintys nedavė ramybės Flerei, kai ji suplėšė laišką ir pro langą išbarstė po Sario grafystę. Tėvas seka ją kaip lūšis, – kaip meilužis, o ji dabar visiškai nenorėjo būti sekama.

Lagamino Flerė neturėjo ir iš Viktorijos stoties nuvažiavo į Čiziką. Džunė tikrai žinos ką nors apie tą porelę: ar vis dar Vonsdone, ir apskritai, kur jie...

Kaip puikiai ji prisiminė Džunės namelį po to vienintelio karto, kai buvo apsilankiusi jame – kai ji ir Džonas...

Džunė buvo prieškambaryje ir rengėsi išeiti.

– Čia jūs! – tarė ji. – Taip ir nepasirodėt aną sekmadienį!

– Taip, labai daug reikalų prisikaupė prieš kelionę.

– Dabar čia apsistoję Džonas su Ane. Haroldas tapo nuostabų jos portretą. Paveikslas bus neprilygstamas. Ji, mano manymu, daili ir miela mažutė (kiek Flerė atsiminė, „ji“ buvo keliais coliais aukštesnė už Džunę). Dabar kaip tik einu nupirkti šio to, ko jam reikia, bet užtruksiu ne ilgiau kaip ketvirtį valandos. Jei palauksit manęs valgomajame, užlipsim kartu į viršų ir parodysiu jus Haroldui. Jis šiuo metu vienintelis iš tikrųjų dirba.

– Gerai, kad yra nors vienas, – pasakė Flerė.

– Štai Haroldo paveikslų reprodukcijos, – ir Džunė atvertė didelį albumą, gulintį ant pietų stalelio. – Argi nenuostabu? Ir visi jo darbai tokie. Jūs peržiūrėkit, aš tuoj pareisiu.

Ir, spustelėjusi Flerei petį, Džunė išrūko.

Flerė albumo nevartė, ji dirstelėjo pro langą, permetė žvilgsniu kambarį. Kaip ryškiai viskas buvo įsispaudę atmintyje – ir šis apvalus senoviškas blausus veidrodis, kuriame matė savo atspindį prieš septynerius metus, laukdama Džono, ir audringa scena šiame kambaryje, per ankštame audroms! Džonas apsistojęs čia! Flerės širdis smarkiai dunksėjo. Ji vėl pažvelgė į blausų veidrodį. Juk neatrodo prasčiau negu tada! Priešingai! Net geriau! Veido bruožai išryškėję, dingo jaunatviškas skruostų apvalumas. Kaip čia nusiuntus žinią, kad ji apačioje? Kaip pasimačius bent trumpą valandėlę? Tuoj pareis ta mažutė siaurakaktė užsidegėlė – taip Flerė mintyse vadino Džunę. Ir buklus jos protas greitai priėmė sprendimą. Jeigu Džonas namie, suras jį! Pasitaisiusi plaukus ties smilkiniais, perlus apie kaklą ir persibraukusi nosį pūkučiu, ant kurio beveik nebuvo pudros, ji išėjo į prieškambarį ir įsiklausė. Nė garso! Tada palengva ėmė lipti laiptais aukštyn. Gal jis miegamajame arba studijoje – daugiau nėra kur slėptis. Pirmoji laiptinė – dešinėje miegamasis, kairėje miegamasis, tiesiai – vonios kambarys, durys praviros. Tuščia! Tuščia ir jos širdyje! Viršuje tik studija. Jeigu Džonas ten, vadinasi, ir dailininkas ten, ir toji mergina, jo žmona. Ar verta? Ji jau buvo belipanti žemyn, paskui vėl grįžo. Taip! Verta! Pamažėle, be galo tyliai ėmė lipti aukštyn. Studijos durys atdaros – ji jau girdėjo pažįstamą greitą dailininko tapsėjimą prie molberto ir atgal. Valandėlę Flerė užsimerkė, paskui vėl ėmė lipti. Aikštelėje prie pat atdarų durų sustojo. Toliau eiti nebuvo reikalo: kambaryje, tiesiai prieš ją kabojo ilgas platus veidrodis, ir jame – pati nematoma – galėjo viską stebėti. Ant žemos kanapos sėdėjo Džonas su neuždegta pypke rankoje ir žiūrėjo į tolį. Ant paaukštinimo stovėjo jo žmona balta suknele; rankoje ji laikė ilgakotę leliją, žiedas beveik siekė smakrą. Kokia ji graži – įdegusi, akys tamsios, veidas tamsių plaukų rėminamas. Bet Džono veidas? Mintys slypi giliai po kauke, kaip ir giliai po antakiais slypi akys. Flerė prisiminė, jog kartais taip žiūri liūtukai: to, kas čia pat, nemato, o tolybėje mato – ką?.. Tos merginos akys – kaip čia Holė jas nusakė: „Kaip pačios puikiausios undinės“ – nuslydo Džono veidu, ir kaipmat jo žvilgsnis grįžo iš tolybių ir atsakydamas šyptelėjo jai. Tada Flerė apsigręžė, greitai nulipo žemyn ir išbėgo į gatvę. Laukti Džunės, klausytis jos liaupsių... būti pažindinamai su dailininku... tvardytis prieš tą merginą! Ne! Užlipusi į antrąjį omnibuso aukštą, ji pamatė, kaip iš už kampo vos liesdama kojomis žemę išniro Džunė, ir piktdžiugiškai įsivaizdavo jos nusivylimą: kai tave įskaudina, norisi skaudinti ir kitą. Omnibusas nuvežė ją Kingz Roudo gatve per Hemersmitą, prakaituojantį popiečio saulėje, tolyn į didžiulį miestą su milijonais gyvenimų, siekių, nepermanomą ir abejingą kaip likimas.

Prie Kenzington Gardenso Flerė išlipo. Eis tol, kol įskaus kojas, gal nustos skaudėjusi širdis. Ir ji greitai nužingsniavo, nežiūrėdama į parko gėles, aukles, garbias senutes ir garbius senukus. Tačiau kojos buvo stiprios, ir Flerė gana greit priėjo iki Haid Park Kornerio, – per vieną senuką, visą laiką bandžiusį neatsilikti nuo jos, nes jo amžiuje kartais jaudintis sveika. Perėjusi gatvę, įsuko į Gryn Parką ir sulėtino žingsnį. Eidama Flerė niekino save. Save, – kuriai širdis buvo tokia *vieux jeu*[115]; kuri tarėsi išmokusi meno valdyti jausmus arba užbėgti jiems už akių.

---

[115] Senamadis (*pranc.*).

Parėjusi rado namus tuščius – Maiklo nebuvo. Užlipo į viršų, paliepė tarnaitei atnešti turkiškos kavos, atsigulė į karštą vonią ir gulėjo, traukdama cigaretę po cigaretės. Tai suteikė šiokį tokį palengvėjimą. Visi jos draugai griebdavosi šios priemonės. Nebeįstengdama mirkti ilgiau, Flerė apsivilko chalatą ir nuėjo į Maiklo kabinetą. Štai ir jos „Auksinis obuolys“ – gražiai įdėtas į rėmelius. Šiuo metu vaisius atrodė visiškai nevalgomas. Kaip šypsojosi Džono akys, atsakydamos į tos merginos šypseną! Rankioti kitos nuograužas! Nė į burną jų neimtų. Rūgštūs obuoliai, rūgštūs! Net baltoji beždžionė atsisakytų tokių vaisių. Ir keletą minučių Flerė stovėjo, žiūrėdama į to kiniško paveikslo beždžionės akis – beveik žmogiškas ir vis dėlto ne žmogaus, nes žvelgė padaras, nieko nenuvokiantis apie nuoseklų tęstinumą. Šiuolaikinis dailininkas negalėtų pavaizduoti tokių akių. Kinų tapytojas, kūręs prieš tiek šimtmečių, išmanė apie nuoseklų tęstinumą, turėjo tradicijos jausmą: jis įžvelgė to padaro nerimą ryškesnėje šviesoje, negu žmonės pajėgia matyti dabar, ir įamžino jį.

Ir Flerė, – žavinga žalsvu chalatu, – prikando lūpos kamputį ir nuėjo į savo kambarį rengtis. Išsirinko pačią gražiausią suknelę. Jeigu jos karščiausias troškimas neįgyvendinamas, jeigu negalima gauti to, kas grąžintų ramybę ir nuoseklų tęstinumą, tepakeis juos malonumai, pramogos, vyksmo greitis, – reikia stverti juos abiem rankom, gerti ištroškusia burna! Ir ji atsisėdo prieš veidrodį, ketindama kaip įmanoma save ištobulinti. Pasidarė manikiūrą, dailią šukuoseną, išsikvepino antakius, pasidažė lūpas ir vos pastebimai papudravo veidą, o pajūryje įdegusį kaklą – gausiau.

Ten ją ir užtiko Maiklas – šiuolaikinį šedevrą – tokią tobulybę, kurią net paliesti baisu.

– Flere! – ištarė jis tik tiek. Bet žodžiai buvo nereikalingi.

– Manau, nusipelniau vakaro ne namie. Maiklai, renkis greičiau, ir eime – papietausim kur smagiau, o paskui į teatrą ir į klubą. Juk tau nereikia šiandien į parlamentą?

Maiklas ketino ten eiti, bet Flerės balsas – kažkoks ypatingas – būtų sulaikęs jį ir nuo svarbesnių reikalų. Svaigdamas nuo jos kvapo, jis tarė:

– Nuostabu! Buvau lūšnose. Aš vienu akimirksniu, brangioji!

Kol truko tas akimirksnis, Flerė mąstė apie Maiklą ir apie tai, koks jis geras; bet tuo pat metu regėjo Džono akis, Džono plaukus, Džono šypseną.

Vieta „kur smagiau" buvo restoraniukas, pilnas aktorių. Daugelį Flerė ir Maiklas pažinojo, ir, prieš išsiskirstydami po teatrus, šie prieidavo ir sakydavo: „Koks malonus susitikimas!"– ir, nors keista, jų išraiška patvirtindavo tai. Juk jie aktoriai! Veide gali nutaisyti ką nori. Ir visi klausinėjo: „Mūsų vaidinimą matėte? Būtinai nueikite – klaikus šlamštas!" arba: „Puiki pjesė!" O paskui, pastebėję per petį kokį kitą pažįstamą, sušukdavo: „Tai bent! Kaip malonu jus matyti!" Jų nuobodžiu tęstinumu tikrai nebūtum galėjęs apkaltinti. Flerė išgėrė kokteilį ir dvi taures šampano. Kai išėjo, jos skruostai buvo šiek tiek įkaitę. Kol jie nusigavo, „Pupytė" jau buvo rodoma visą pusvalandį, bet tai neturėjo reikšmės, – iš to, ką pamatė, jie suprato ne daugiau, negu būtų visai nieko nematę. Teatras buvo sausakimšas, ir žiūrovai šnekėjo, kad pjesė „nenueis nuo scenos daugelį metų". Joje buvo visą miestą užkariavusi dainelė, smailiausiu kampu galintis sulenkti kojas šokėjas, ir jokio nuoseklaus tęstinumo. Maiklas ir Flerė išėjo niūniuodami tą melodiją, sėdo į taksi ir nuvažiavo į šokių klubą, kurio nariais tapo ne tam, kad jame lankytųsi, o sekdami madą. Tai buvo išrinktųjų klubas; jo narys buvo net vienas iš pareigos įstojęs ministras. Kai Maiklas su Flere įėjo, buvo šokamas čarlstonas; septynios poros kraipėsi ant apsilpusių kelių vienas prieš kitą įvairiuose salės kampuose.

– Vai, vai, vai! – tarė Maiklas. – Manau, tai jau paskutinė tuštybės riba! Ir kas čia įdomaus?

– Toji pati tuštybė, mano mielas. Mes gyvename tuštybės amžiuje – argi tu nežinojai?

– Ir nėra ribų?

– Riba, – tarė Flerė, – yra tai, ko negalima peržengti, o tuštybę galima plėst iki begalybės.

Patys žodžiai nieko nereiškė, – cinizmas, šiaip ar taip, buvo madingas, – bet nuo tono, kuriuo jie buvo ištarti, Maiklas krūptelėjo: jam pasigirdo kažkokia asmeniška gaidelė. Nejaugi Flerei jos gyvenimas atrodo toks tuščias? Jei taip, tai kodėl?

– Girdėjau, – tarė Flerė, – greitai bus šokamas naujas amerikietiškas šokis – „Baltasis spindulys“, dar žemesnio lygio.

– Negali būti, – sumurmėjo Maiklas, – šito nepralenks ir apsigimę idiotai. Tu tik pažiūrėk į aną porą!

Minėtoji pora klaipydamasi slinko jų pusėn, sulenkusi kelius taip, lyg ten būtų prasmegusios jų sielos; akyse, nukreiptose į Flerę ir Maiklą, išraiškos buvo ne daugiau negu keturiuose pirmarūšiuose stiklo rutuliukuose. Žemiau juosmens spinduliavo keistas rimtumas, o virš tos linijos jie atrodė tiesiog negyvi. Muzika liovėsi, ir visos septynios poros sustojo ir ėmė ploti, nepakeldamos rankų, lyg bijodamos sudrumsti virš juosmens susikurtą tuštybę.

– Netiesa, – staiga ištarė Maiklas.

– Kas?

– Kad tai simbolizuoja mūsų amžių – nei grožio, nei džiaugsmo, nei meistrystės, nė lašo įdėto darbo – nutaisyk kvailą veidą ir klaipyk kojas per kelius.

– Nes tu taip nemoki.

– Negi tu moki?

– Aišku, – atsakė Flerė, – juk negalima atsilikti.

– Tik dėl Dievo meilės, apsaugok mane nuo to vaizdo.

Tuo metu septynios poros liovėsi plojusios – orkestras užgrojo melodiją, pagal kurią šokant nebereikėjo klaipyti kojų per kelius. Maiklas ir Flerė ėmė suktis. Sušoko du fokstrotus ir valsą, paskui išėjo.

– Šiaip ar taip, – tarė Flerė, sėdėdama taksi, – šokdamas užsimiršti. Tai buvo ir valgyklos žavesys. Maiklai, surask man vėl darbo. Po savaitės aš galėsiu parsivežti Kitą.

– Nori sekretoriauti mūsų lūšnų perstatymo fonde? Tu būtum neprilygstama rengiant pokylius, dieninius vaidinimus, labdaros muges.

– Ką gi, aš nieko prieš. O tas lūšnas verta perstatyti?

– Mano manymu, taip. Tiesa, tu nepažįsti Hilerio, reikia pasikviesti jį su teta Mei priešpiečių, o jau tada galėsi pati nuspręsti.

Maiklas prakišo ranką pro nuogą jos alkūnės linkį ir pridūrė:

– Flere, aš tau dar nelabai nusibodau?

Jo balso tonas, nuolankus, sunerimęs, pataikė Flerei į širdį, ir ji prispaudė alkūne jo ranką.

– Maiklai, tu man niekad nenusibosi.

– Nori pasakyti, kad niekada nieko tikra man nejautei?

Kaip tik tai Flerė ir norėjo pasakyti, todėl pasiskubino užginčyti.

– Ne, mielasis, noriu pasakyti, kad skiriu, kas yra geras daiktas arba net geras žmogus, jei juos turiu.

Maiklas atsiduso ir, paėmęs jos ranką, priglaudė prie lūpų.

– Kaip nebūti tokiai sudėtingai! – sušuko Flerė. – Tavo laimė, kad tu toks vientisas. Tai likimo dovana. Maiklai, tik niekada nesurimtėk. Būtų siaubinga.

– Tikrai, juk galiausiai viskas – tik komedija.

– Vilkimės, kad taip, – pasakė Flerė; taksi sustojo. – Kokia įstabi naktis!

Sumokėjęs vairuotojui, Maiklas pažvelgė į apšviestą Flerės figūrą tarpduryje. Įstabi naktis! Taip – jam.

XIII skyrius

„AMŽINAI!“

Kitą pirmadienį, iš Maiklo sužinojęs, kad rytojaus rytą Flerė parsiveža Kitą namo, Somsas pasakė:

– Seniai norėjau pasižvalgyti po tą pasaulio dalį. Šiandien po pietų nuvažiuosiu tenai automobiliu, o rytoj parsivešiu juos. Flerei nieko nesakykit. Aš jai duosiu žinią iš Netlfoldo. Ten, girdėjau, yra viešbutis.

– Ir visai neblogas, – pasakė Maiklas. – Tik rytoj tikriausiai bus perpildytas, – Gudvudo žirgų lenktynių pradžia.

– Paskambinsiu iš anksto. Turės man rasti kambarį.

Somsas paskambino, ir kambarys buvo rastas – kažkas kitas jį prarado. Išvažiavo maždaug penktą, sužinojęs iš Rigzo, kad kelio – pustrečios valandos. Iš pradžių diena buvo tipiškai angliška, tačiau privažiavus Dorkingą, oras pasitaisė ir teikė malonumą. Jau daug metų Somsas beveik nebuvo matęs Anglijos kitapus tiesės, jungiančios jo užmiesčio namą ant Temzės kranto su Londono centru; bet šį pavakarį, būdamas mažiau nei paprastai susirūpinęs, galėjo dairytis laisvai, be išankstinių nuostatų. Vietovė, aišku, įvairialypė ir nelygi, nuo amžių tik žalia ir visiškai nepanaši į Indiją, Kanadą arba Japoniją. Sakoma, kad mažiau nei prieš pusantro tūkstančio metų čia buvusios tankynės, pelkės, dykynės, apaugusios viržiais. O kas bus dar po pusantro tūkstančio metų? Vėl tankynės, pelkės, dykynės, ar milžiniškas ištisinis priemiestis – ką gali žinoti? Kažkur Somsas buvo skaitęs, kad žmonės gyvens po žeme, o į paviršių išlįs tik sekmadieniais ir kvėpuos grynu oru, skraidydami nuosavomis skraidyklėmis. Kažkaip nelabai tikėtina. Anglai juk negalės gyventi neatvėrę langų ir neįleidę gero skersvėjo, be to, jo manymu, žaisti sviediniu po žeme visada bus tvanku, o žaisti ore – neįmanoma. Tie, kurie rašo pranašiškus straipsnius ir knygas, pamiršta, kad žmones vis kas nors traukia. Jis galėtų lažintis, kad ir trys tūkstančiai keturišimtaisiais metais anglus vis dar trauks žaisti golfą, keikti orą, sėdėti skersvėjyje ir keisti maldaknygių tekstą.

Tai sukėlė mintį, kad senasis Gredmenas labai jau nusenęs ir reikia ieškoti, kas jį galėtų pakeisti. Dabar šeimos turto valdymas jokių pastangų nereikalauja, svarbiausia – sąžiningumas. Tik kur jį rasti? Jeigu ir esama, tai atsiskleistų tik ilgai tiriant. Be to, žmogus turi būti apyjaunis – pats jis vargu ar ilgai begyvens. Ir Somsas, artindamasis prie Bilingshersto keturiasdešimties mylių per valandą greičiu, prisiminė, kaip senasis Gredmenas vežė jį šešių mylių greičiu iš Pedingtono[116] stoties į Park Leino gatvę išėjusiu iš mados ekipažu, išklotu drėgnais šiaudais, – prieš šešiasdešimt metų, – kai pats senasis Gredmenas buvo tik dvidešimtmetis vaikinas, bandęs užsiželdinti žandenas ir ištisas dienas vedžiojantis plunksna apvalias raides. Stulpas su lentele „Penki ąžuolai“; jų nematyti nė vieno! Na ir dumia tasai Rigzas! Ne šiandien, tai rytoj jam liūdnai baigsis, o tada gailėsis. Bet liepti važiuoti lėčiau lyg ir *infra dig*[117], kai automobilyje nėra nė vienos moters; ir Somsas sėdėjo sustingęs, kiek niekinama veido išraiška – tarsi apsidrausdamas nuo jausmų. Per Pulboro miestuką, zigzagais žemyn, per tiltelį, upokšnį, į visiškai nepažįstamą vietovę – neįprastas vaizdas – į visas puses lygumos, žiemą, aišku, virsiančios pelkynais, pievose – stambios žalos karvės ir juodmargės, ir žalmargės; o tolėliau į pietus – aukštos kalvos, neįprastos melsvai žalsvos spalvos, tarsi viduje būtų buvusios baltos.

---

[116] Pedingtono stotis yra prie Haid Parko ir Park Leino gatvės, kur gyveno Somso tėvai.

[117] *Infra dignitatem* – neoru (*lot.*).

Kreida, šen bei ten išėjusi į žemės paviršių, ir, be jokios abejonės, Daunso aukštumų avys – jo tėvas visada pagarbiai atsiliepdavo apie trumpavilnių beragių avieną. Puikus apšvietimas, viskas spindi sidabru, apskritai graži vietovė, jauti, kad ir kūnas palengvėja ir galva nebe tokia sunki! Tai štai kur įsikūrė jo sūnėnas ir tasai jaunuolis, Džonas Forsaitas. Ką gi, galėjo būti blogiau – labai savitas grožis; panašios vietovės jis, regis, nebuvo matęs. Ir, nenoromis paklusdamas įgimtam nešališkumui, Somsas pritarė jų pasirinkimui. Kaip tas Rigzas niokoja automobilį, važiuodamas įkalnėn, o šitoks statumas! Pro šalį lekia kreidos kasiniai ir žvyrduobės, žole apžėlusios kalvos ir miško tankmių atšakos lomose, sargo trobelė prie parko vartų, paskui didžiulė bukų giria. Labai gražu, labai tylu – jokios gyvybės, tik medžiai, išsikeroję medžiai, tokie ūksmingi, tokie žali! Paskui – lyg kažkokia milžiniška bažnyčia, su daugybe aukštų sienų ir bokštų – veikiausiai Arundelio pilis[118], sunki, niūri; be jokios abejonės, gražiau atrodo nuo jos tolstant; paskui vėl per upę, ir vėl į kalną, ir visu greičiu į Netlfoldą, o štai ir viešbutis, o priešais – jūra!

Somsas išlipo.

– Kada pas jus pietūs?

– Jau prasidėjo, pone.

– Ar persirengti būtina?

– Taip, pone. Šiandien žirgų lenktynių proga kaukių balius.

– Paikas sumanymas! Palikit man staliuką! Aš greit nulipsiu žemyn.

Kadaise Somsas buvo skaitęs karalienės Viktorijos laikų romane, kad skiriamasis džentelmeno požymis – gebėjimas apsirengti pietums per dešimt minučių ir pačiam užsirišti kaklaraištį. To niekada nebuvo pamiršęs. Po dvylikos minučių jis sėdėjo prie stalelio. Dauguma jau buvo bebaigią pietauti, bet nė vieno maskaradiniu kostiumu. Somsas valgė iš lėto, stebėdamas sodą ir už jo tyvuliuojančią jūrą. Jis nejautė neapykantos jūrai kaip Flerė; juk septynerius metus praleido Braitone, kasdien važinėdamas į darbą Londone. Tai buvo laikas, kai jį metė pirmoji žmona, ir jis stengėsi užmiršti pažeminimą. Keista, kodėl pažeminimas visada lydi nuskriaustąjį. Žmonės žavisi nedorovingumu, nors bando tai neigti. Pamestas vyras arba pamesta žmona kelia panieką. Ar dėl to, kad žmogaus prigimtyje tebėra užsilikęs laukinis, ar tai tiesiog atoveikis apmokamai teisėjų, dvasininkų ir kitų dorovei? Dorovė kartais gerbiama, bet dorovė, už kurią gauni algą – ne! Somsas tai įskaitė žmonių akyse po savo nelaimės; įsitikino tuo Mardžorės Ferar bylos metu. Vadinasi, žmonės nori būti įstatymo apginti, bet širdies gilumoje nemėgsta jo, nes jis drausmina. Tas pats ir su mokesčiais – be jų neapsieisi, bet jei tik pasitaiko proga nemokėti – kodėl ne?

---

[118] Sena, X amžiuje pastatyta pilis Sasekso grafystėje.

Po pietų Somsas sėdėjo apytuščiame poilsio kambaryje, rūkydamas cigarą ir sklaidydamas iliustruotus savaitraščius: ponios su vaikais arba šuniukais, prašmatniai apsirengusios ponios neįtikėtinomis pozomis, visiškai išsirengusios ponios pačiomis neįtikėčiausiomis pozomis; tituluoti vyrai, vyrai aeroplanuose, valstybės vyrai nemaloniose situacijose, lenktynių žirgai; dideli namai ir priešais juos išsirikiavę žmonės su čia pat išspausdintomis pavardėmis, ir panašūs šiandieninio aukso amžiaus įrodymai. Kiti viešbučio svečiai tikriausiai „čiustijosi“ (kaip būtų pasakęs Maiklas) – šitokio amžiaus sulaukus dar kaukių baliai galvoje! Tačiau silpnapročių pasaulyje *netrūksta* – tai seniai žinoma! Flerė nustebs, kai rytoj jis netikėtai atsiras pas ją anksti rytą. Netrukus sulauks jos savo namuose prie Temzės – dabar ten puikiausias metų laikas, – tikriausiai įkalbės nuvažiuoti automobiliu kur nors į vakarų pusę; tai nukreiptų jos mintis nuo šios Anglijos dalies ir to jaunuolio. Somsas senokai žadėjo sau išvyką į ten, iš kur kilę senieji Forsaitai; tik vargu ar Flerę sudomins kaimiški ūkio vaizdai. Žurnalas išslydo jam iš rankų, o jis sėdėjo ir žiūrėjo pro platų langą į mingančias gėles. Tikriausiai nebedaug liko gyventi. Sako, dabar daugiau ilgaamžių, bet kaip pragyventi senuosius Forsaitus, jis nežinojo – dešimt jų sulaukė maždaug aštuoniasdešimt septynerių – siaubingas amžius! Ir vis dėlto bus keista mirti po šešiolikos metų, taip kaip dabar žydint gėlėms ir taip gražiai augant vaikaičiui. Senstant ima kamuoti jausmas, kad nepakankamai viskuo mėgavaisi. Pavyzdžiui, karvėmis, kovais, maloniais kvapais. Keista, kodėl į senatvę vis artimesnė ir reikalingesnė darosi gamta? Kažin, ar taip bus ir Flerei – dabar jai reikalingi žmonės, bet gal tai praeis, kai visam laikui įsitikins, kokie jie neįdomūs. Sutemos nublukino sodą ir Somso mintis. Krantinėje buvo daug žmonių, grojo orkestras. Orkestras grojo ir jam už nugaros, kažkur viešbutyje. Tikriausiai šokama! Užmes akį prieš eidamas miegoti. Keliaudamas su Flere aplink pasaulį, Somsas dažnai kyšteldavo nosį į denį ir pažiūrėdavo į šokančius, – keistas užsiėmimas šiais laikais – šimis, čarlstonas, taip, rodos, vadinasi? – koks siaubas! Somsas prisiminė šokių mokyklą, kur jį, dar mažą berniuką, mokė šokti polką, mazurką, taisyklingos laikysenos, gerų manierų, ritminės gimnastikos. Ir blyški šypsena nušliaužė skruostais – panelė Širs, maža senučiukė, mokiusi jį ir Vinifredą, kaipmat paskutinį kvapą išleistų, jei būtų išgyvenusi iki šiuolaikinių šokių! Senovinius šokius dabar žmonės niekina, teisybę pasakius, ir pats juos kadaise niekino, bet, palyginti su dabartiniu vaikštinėjimu ten atgal ir kelių klaipymu, tai vis dėlto buvo šokiai. Kad ir škotiškas jūreivių šokis – matlotas – kur sukiesi ir stūgauji, arba senoviškas galopas pagal dainą „Ar pažįsti Džoną Pilį“ – pasiutę buvo šokiai, reikėdavo net apykaklę keisti. Dabar apykaklių niekas nekeičia – nesušilsi tik paslampinėjęs. Keistas būdas mėgautis gyvenimu, vien didžiuojantis, kad mėgaujiesi. Somsas prisiminė, kaip dar prieš pirmąsias vedybas užklydo – atsitiktinai – į vieną iš senųjų šokių klubų „Atėniečiai“ ir matė, kaip Džordžas Forsaitas ir jo bičiuliai taip suko savo partneres šokdami valsą, kad jos kojomis žemės nesiekė. Tuomet visos merginos tokiuose klubuose buvo profesionalios naktinės peteliškės. Kalbama, jog dabar taip nėra; bet tikra viena: žmonės apsimetinėja, apsimetinėja esą *viveurs*[119] ir panašiai, bet gyvenimu nesimėgauja; tik visą laiką mąsto, kaip čia pasimėgavus.

Muzika – ištisinis džiazas – nutilo, paskui vėl suskambo, ir Somsas atsistojo. Užmes akį – ir į lovą.

Salė buvo kažkur nuošaliau, ir Somsas nuėjo koridoriumi. Jo gale viesulu sukosi garsai ir spalvos. Šoko kaip pašėlę – „išsičiustiję" kaip tik įmanoma – Mefistofeliai, ispanės, Italijos valstiečiai, Pjero. Suglumintas spalvų ir garsų, Somsas vos galėjo aprėpti akimis išdidžiai žirgliojančią arba ratu skriejančią žmonių minią; jam pasirodė, kad melodija bando panėšėti į valsą. Jis prisiminė, kad valsas šokamas pagal trijų dalių taktą, prisiminė, kaip valsą šokdavo anais laikais, – pernelyg gerai prisiminė tą šokių vakarą pas Rodžerį ir Ireną, savo žmoną, siūbuojančiu ritmu besisukančią Bosinio glėbyje; iki šiol nebuvo pamiršęs neregėtos veido išraiškos, banguote banguojančios krūtinės, prie jos suknelės prisegtų gardenijų kvapo ir to žmogaus veido, kai Irena pakeldavo į jį tamsias akis – ir kaip jiems viskas buvo išnykę, išskyrus nuodėmingą jų laimę; prisiminė balkoną, į kurį pabėgo nuo to reginio, ir policininką apačioje ant raudono kilimo, patiesto skersai šaligatvį.

– „Amžinai" – puiki melodija! – tarė kažkas jam už nugaros.

Ir iš tikrųjų nebloga – tokia švelni.

Pro apkūnios, matyt, fėja bandančios apsimesti moteriškės petį Somso žvilgsnis vėl nuklydo į šokėjus. O čia kas? Štai ten! Flerė! Flerė Gojos kostiumu – vynuogių spalvos suknele, *„La Vendimia* – Vynuogių skynimas", – plačiai banguojančia apie kelius, veidu beveik prigludusi prie šeicho veido, o jis – prie jos. Flerė! Ir tasai šeichas, tasai mauras baltu plačiu apdaru! Kad nesudejuotų, Somsas užsikosėjo. *Tiedu!* Taip prigludę... taip... taip užsimiršę jam atrodė! Kaip Irena ir Bosinis, taip ir Flerė su tuo Džonu! Dabar sukosi pro pat jį, bet pro galingą fėjos stuomenį jo nematė. Somsas sekė juos akimis permainingoje, sraunioje spūstyje. Štai ir vėl, apsukę ratą, jie čia pat – Flerės akys beveik užmerktos, vos atpažįstamos; o virš plonos šilko skarelės, dengiančios Flerės pečius, Džono akys – giliai įdubusios, įdėmios. O kur to vyruko žmona? Ir tą pačią akimirką Somsas pamatė ją – ji irgi šoko, bet vis grįžčiodama į juos – undinė, vilkinti kažkuo ilgu, žaliu, nustebusiomis pavydulingomis akimis. Ir nieko nuostabaus, kai visiškai čia pat sukasi Flerės sijonas, banguoja krūtinė, ilgesingai žvelgia akys! „Amžinai!“ Nejaugi niekada nesibaigs ši prakeikta melodija, niekada nebaigs šokę tiedu, sulig kiekvienu taktu, regis, vis tvirčiau besiglaudžiantys vienas prie kito! Ir pabūgęs, kad jo nepastebėtų, Somsas pasuko atgal ir ėmė palengva kopti į savo kambarį. Užmetė akį. Tikrai pakako!

---

[119] Ūžautojai (*pranc.*).

Orkestras krantinėje nutilo, žmonės skirstėsi, žiburiai geso; sprendžiant iš lauke girdimo ošimo, jau prasidėjęs potvynis. Somsas pridėjo ranką prie krakmolytų marškinių ten, kur skaudėjo, ir stingte sustingo. „Amžinai!“ Nesuskaitomų padarinių baimė užliejo sąmonę kaip tas šniokščiantis jūros potvynis. Duktė išvaryta iš namų; vaikaitis iš jo atimtas; prisiminimai išniekinti; viltys sutryptos! „Amžinai!“ Kurgi ne! Jis neleis, kad taip įvyktų – nieku gyvu! Ir rūsti savitvarda, tik du ar tris kartus – tada viskas baigėsi liūdnai – apleidusi Somsą, vėl trumpam išgaravo, tad jei kas tuo metu būtų įėjęs į apytamsį kuklų viešbučio kambarį, būtų pamanęs, kad jis galvos neteko. Priepuolis praėjo. Kam sienomis eiti? Bus ne geriau, o tik blogiau; dar apsirgs, o juk prireiks visų jėgų. Kam? Tam, kad sėdėtų ir nieko neveiktų; kad lauktų, kas bus. Venera! Tik nepaliesk deivės – tūžmios, pavydulingos, tuščiomis, tamsiomis akimis! Jis išdrįso kadaise, ir ji smogė. Tik nepaliesk! Suvaldyk skaudamą, kupiną nerimo širdį! Ir nedaryk nieko, tik lauk, kas bus!

Trečia dalis

I skyrius

SOMSAS PATARIA

Grįžusią į Netlfoldą po Londone praleisto vakaro Flerę ir vėl „kankino širdgėla“ prie „tamsžalės bangos“. Nei Džonas, nei jo žmona pas ją neatsilankė. Negi galėjo būti kitaip, jeigu jai priklijuota etiketė „nuodai“. Du kartus Flerė ėjo pasivaikščioti prie Gryn Hilo ūkio, vildamasi, kad pasikartos „smagus netikėtas susitikimas“. Matė jaukų seną namą ir tvirtai suręstus ūkinius pastatus, iš vienos pusės juos užstojo kalno šlaitas, o priešais vėrėsi platus vaizdas į jūrą. Šiai ramiai, erdviai ir svetingai vietai Flerė pajuto neapykantą. *Ji* čia niekada nešeimininkaus, vadinasi, ir tas namas – jos priešas, viena iš jėgų, kovojančių prieš ją. Kol Džonas dar čia neįleidęs šaknų, vilties yra. Bet vos tik ims ūkininkauti šiame ramiame žemės sklypelyje, paklius į žmonos gniaužtus ir vėl išslys jai iš rankų, šį kartą galutinai – bus du kartus nagus nudegusi! Bet kad ir kaip Flerei skaudėjo širdį, ji vis dar aiškiai nesuprato, ko iš tiesų siekia. Kol buvo būtina apsispręsti, daug neįmanomų dalykų atrodė įmanomi. Net išeit „vėjų gaudyti“ neatrodė Flerei visiška beprotybė. Susigrąžinti Ispaniją sau ir Džonui! Vien apie tai pamanius, pirštai susigniauždavo, lūpos prasiverdavo, – leistis į odisėją dviese, kol permaininga, pakanti šių dienų visuomenė pamirš, o gal ir atleis! Bet kokia bendravimo forma priimtina – nuo padorios platoniškos draugystės iki visiškos savimaršos; nuo slaptų nusikalstamų meilės ryšių iki ramių viešų pasimatymų, kad ir trumpų, tik ne per daug retų. Tvinksintis kraujas sakė, kad viskas įmanoma, nors ne visai tikėtina, jei tik šį kartą nepraras Džono amžiams.

Taip karštligiškai blaškantis atramos tašku tapo tetos Vinifredos laiškas:

Velas parašė, kad į Gudvudą jie nevyks – jų puikusis dveigys sunegalavo. Kaip apmaudu! Pačios įdomiausios metų lenktynės. Jie labai užsiėmę derybomis dėl ūkio, kurį ketina pirkti tasai Džonas Forsaitas. Velas ir Holė džiaugiasi, kad gyvens taip arti, tik bijau, kad amerikietei neatsibostų. Holė rašo, kad jie ketina vykti į linksmą kaukių balių Netlfoldo viešbutyje. Anė bus undinė – jai labai tiks, jos tokios tiesios gražios kojos. Holė bus Madame Vigée le Brun[120], *o Velas sakosi apsirengsiąs „tipsteriu"*[121] *arba visai nevažiuosiąs. Tikiuosi, kad jis vis dėlto nenusiraudonins nosies. Džonas Forsaitas turi parsivežtą iš Egipto arabo kostiumą.*

„O aš, – pamanė Flerė, – turiu suknelę, kurią vilkėjau tą vakarą, kai buvau atėjusi į Džono kambarį Vonsdone." Kaip ji dabar gailėjosi, kad neišėjo iš to kambario, tapusi jo žmona – po to jau niekas nebūtų galėjęs jų perskirti. Bet tada jie buvo tikri kūdikiai!

Ir Flerė iškart nusprendė važiuoti į kaukių balių. Atvyko pirmoji ir piktdžiugiškai stebėjo Džono ir Anės veidus, susidūrusi su jais salės tarpduryje. Jos *La Vendimia* suknelė! Pamačiusi, kad Džonas jos nepamiršo, puolė girti Anės kostiumą. Tikrų tikriausia undinė! O Džonas – jam stinga tik dar kelių žmonų! Iki pat to valso Flerei nebūtum galėjęs nieko prikišti; ir net paskui stengėsi elgtis nepriekaištingai su visais, išskyrus Džoną. Jam vienam užslėpė (bent pati taip tikėjosi) ir artimumą, ir lipnumą, ir ilgesingą žvilgsnį; bet per tas kelias minutes leido aiškiai suprasti, jog nešiojasi jį širdyje.

– Amžinai! – tiek tepasakė, kai pagaliau jie sustojo, šokiui pasibaigus.

---

[120] Čia turima galvoje Napoleono laikų suknia, kurią vilki autoportrete pavaizduota žinoma prancūzų dailininkė Vigée le Brun (1755–1842).

[121] Asmuo, už pinigus teikiantis neoficialią informaciją apie būsimus lenktynių favoritus.

Ir iš karto išspruko namo, pabūgusi žiūrėti, kaip jis šoks su ta savo undine. Visa drebėdama Flerė nutykino į mažutį miegamąjį, griuvo ant lovos ir be garso įsiraudojo. Prieš akis šmėžavo staigūs, nesusiję, skaudinantys vaizdai – įdegęs undinės veidas, jos akys, jos kojos. Pagaliau Flerė aprimo. Nors kelias minutes Džonas priklausė jai vienai, širdimi prie širdies. Vis geriau negu nieko!

Atsikėlė vėlai, išbalusi, jau nusiraminusi. Dešimtą valandą netikėtai pasirodžius tėvo automobiliui, Flerė galutinai pasislėpė po kauke. Pasitiko jį su perdėtu dėkingumu, kurio visiškai nejautė.

– Tėti! Tai puiku! Iš kur jūs atsiradote?

– Iš Netlfoldo. Ten nakvojau.

– Viešbutyje?

– Taip.

– Tai bent! Ir aš ten vakar buvau kaukių baliuje.

– Mat kaip, – pratarė Somsas, – kaukių baliuje – girdėjau apie jį. Buvo linksma?

– Nelabai, aš anksti išvažiavau. Jei būčiau žinojusi, jog jūs ten! Kodėl neperspėjot, kad ketinate mus parsivežti?

– Tiesiog dingtelėjo, kad berniukui bus geriau negu važiuoti traukiniu.

Flerė taip ir nesuprato, ką tėvas matė ir apskritai, ar ką nors matė.

Laimė, Kitas visą kelią tauškė neužsičiaupdamas, o Somsas snaudė, išsekintas nerimo, dvejonių ir beveik nemiegotos nakties. Pamatęs santūriai skoningus namus Sauto aikštėje, karštą Maiklo džiaugsmą, į kurį Flerė gražiai atsakė tuo pačiu, Somsas atgavo dvasios pusiausvyrą. Bet kuriuo atveju šių namų nepavadinsi nelaimingais; tai daug reiškė ateičiai, kurios įžvelgti jis nepajėgė.

Po priešpiečių Somsas nuėjo į Maiklo kabinetą pasišnekėti dėl lūšnų perstatymo. Pokalbio metu, sėdėdamas priešais Flerės akvarelę, Somsas vėl atrado tiesą, kad pavieniai žmonės kur kas įdomesni negu jų sankaupa, vadinama valstybe. Ne tautos gerovė buvo užvaldžiusi jo mintis, o šių mįslingų vaisių autorė. Kaip sukliudyti jai paragauti jų?

– Taip, pone. Iš tiesų visai neblogai, ar ne? Gerai būtų, jei Flerė rimtai imtųsi akvarelės.

Somsas krūptelėjo.

– Gerai būtų, jei ji apskritai ko nors imtųsi ir galva būtų užimta.

Maiklas pažvelgė į uošvį. „Visai kaip šuo, – pamanė Somsas, – besistengiantis suprasti.“ – Staiga jis pamatė, kad jaunasis vyras apsilaižė lūpas.

– Rodos, pone, norit kažką man pasakyti. Nepamiršau, ką kalbėjot prieš keletą savaičių. Ar tai turi ką nors bendra?

– Taip, – atsakė Somsas, stebėdamas jo akis. – Nesidėkite per daug giliai į širdį, bet turiu pagrindo manyti, kad Flerė taip ir neatsikratė to seno jausmo. Nežinau, kiek esate girdėjęs apie jos vaikišką meilę.

– Tartum viską.

Jis vėl pamatė, kad Maiklas persibraukė liežuviu lūpas.

– Aha! Iš jos pačios?

– Ne. Flerė nė žodžiu neprasitarė. Iš panelės Džunės Forsait.

– Iš tos moters! *Ji* tai tikrai viską išpliauškė. Bet Flerė jus myli.

– Priprato.

Šis žodis apstulbino Somsą: net saviškai sugraudino!

– Na, – tarė jis, – savo įtarimų aš jai neparodžiau. Gal jus domina, kodėl taip manau?

– Ne, pone.

Somsas dirstelėjo į Maiklą ir tuoj pat nukreipė žvilgsnį. Taip, karti akimirka jo dukters vyrui! Ar verta skubinti krizę, kurią – miglotas, bet stiprus nujautimas sakė – reikės kažkaip įveikti? Jam pačiam ne naujiena laukti, bet ar sugebės šis šiuolaikinės kartos vyriškis, toks tuščiabarškis iškrikėlis? Vis dėlto jis džentelmenas. Dėl to Somsas neabejojo. Ir tuo guodėsi, žiūrėdamas į kabančią ant sienos „Baltąją beždžionę“, kuri į tokį titulą niekaip nebūtų galėjusi pretenduoti.

– Ką gi, – sumurmėjo jis, – palauksim ir...

– Bet ne „pamatysim“! Tik ne tai! Aš galiu laukti, pone, ir nematyti arba nuoširdžiai išsiaiškinti.

– Ne, – įtaigiai ištarė Somsas, – nesiaiškinkit. Aš galėjau apsirikti. Jokių patvirtinimų nėra. Juk Flerė supranta, kas jai naudinga.

– Nereikia! – sušuko Maiklas ir atsistojo.

– Na, na, – tyliai ištarė Somsas, – aš jus nuliūdinau. Viskas priklauso nuo jūsų gebėjimo valdytis.

Maiklas nelinksmai susijuokė.

– *Jūs*, pone, antrą kartą aplink pasaulį nevažiuosite. Turbūt šį kartą geriausia važiuoti *man,* be to, vienam?

Somsas pažvelgė į žentą.

– Nekalbėkite taip, – tarė jis. – Flerė labai prie jūsų prisirišusi. Ji tik vietoje nenustygsta, nieko daugiau. Būkit vyras ir nepraraskit savitvardos. – Dabar jis kalbėjo jaunuolio nugarai, ir tai buvo lengviau. – Žinot, ji visada buvo išlepintas vaikas, o maža ką įsikala į galvą išlepę vaikai, juk tai nieko nereiškia. Ar negalėtumėte jos sudominti tomis lūšnomis?

Maiklas atsigręžė.

– Ar toli jie nužengė?

– Ką jūs, – ištarė Somsas, – niekur, kiek man žinoma, jie nenužengė. Aš tik atsitiktinai mačiau, kaip Flerė vakar šoko su juo tame viešbutyje, ir atkreipiau dėmesį į jos... jos išraišką.

Pasakyti „akių išraišką“ jam pasirodė pernelyg daug.

– Be to, nepamirškit, – skubiai pridūrė Somsas, – kad jis turi labai mielą žmoną ir, girdėjau, ketina pirktis ūkį. Tai užims visą jo laiką. O jei man išvežus Flerę į Škotiją rugpjūčiui ir rugsėjui? Nors streikas dar nesibaigė, kokia nors vietelė atsirastų.

– Ne, pone. Atidėlioti nemalonios akimirkos neverta. Vienaip ar kitaip reikia baigti.

Somsas atsakė ne iš karto.

– Niekada nereikia užbėgti įvykiams už akių, – pagaliau ištarė jis. – Jūs, jauni, visada skubate. Lengva prisidirbti bėdos, bet sunkiau atitaisyti. Jei dar būtų kas nors nauja, – nedrąsiai pratęsė mintį, – o čia tik trumpam atgijęs senas nelaimingas jausmas. Jis ir vėl išsikvėps, jei tik nebus kišamasi. Žiūrėkit, kad ji daugiau judėtų ir galva būtų kuo nors labai užimta.

Maiklo veide pasirodė keista išraiška. „Ir jūs, pone, iš patyrimo žinote, kad šios priemonės veiksmingos?“ – tarsi paklausė jis. Toji Džunė, ko gero, išpliauškė ir jo praeitį!

– Vis dėlto pažadėkite niekam nieko nesakyti apie mūsų pokalbį ir nesielgti neapgalvotai.

Maiklas papurtė galvą.

– Nieko negaliu žadėti. Nežinia, kaip viskas susiklostys, bet jūsų, pone, patarimo nepamiršiu.

Tuo Somsui ir teko tenkintis.

Paklusdamas nuojautai, gimusiai iš meilės Flerei ir nurodančiai, kaip elgtis, Somsas kitą dieną beveik abejingai atsisveikino su dukra ir išvažiavo į Meipldaremą. Smulkiai papasakojo Anetei viską, išskyrus tai, kas svarbiausia: pasakot jai visko nėra reikalo.

Tomis paskutinėmis liepos dienomis užmiesčio namuose daug kuo buvo galima mėgautis; ir, vos atvažiavęs, Somsas išplaukė plokščiadugne valtimi pažvejoti. Stebėdamas meškerę ir srūvantį, atspindžių nužalsvintą vandenį, pasijuto besiilsįs. Meldai, vandens lelijos, laumžirgiai ir karvės jo pievose, netilstantis keršinių karvelių uldavimas, – jų įmantrusis *brūkuo brūkuo* – tolimas sodininko žoliapjovės zvimbimas, vandens žiurkės pliūkštelėjimas, ilgėjantys tuopų ir gluosnių šešėliai, žolės ir ryškiaspalvių pakrantės šeivamedžių žiedų kvapas, palengva plaukiantys balti upės debesys – tykuma, – beribė tykuma; dalelytė gamtos ramybės pateko ir Somso sielon, tik dingusi plūdė staigiu trūkiu grąžino jį į tikrovę.

„Turbūt kas nors nevalgoma“, – pamanė jis, traukdamas meškerę.

II skyrius

KAD GALVA BŪTŲ KUO NORS UŽIMTA

Viskas pasaulyje komedija? Ar tikrai? Maiklas nė pats nežinojo. Jo žodžiai, kad negali laukti ir įsitikinti, reiškė savaime suprantamą bjaurėjimąsi. Sekti, šnipinėti, regzti planus – koktu! Nueiti pas Flerę ir paprašyti, kad atskleistų savo jausmus – štai ką būtų norėjęs padaryti. Tačiau puikiai žinojo, kaip stipriai ją myli jo uošvis, koks jis išmintingas; ir jo paties jausmas buvo pernelyg stiprus, kad drįstų kelti pavojų tam, kas buvo ir jo, ir „Senojo Forsaito" laimė. „Seniokas" taip šauniai pasielgė, išraudamas save su šaknimis ir išvažiuodamas su Flere aplink pasaulį, kad buvo vertas didžiausios pagarbos. Taigi nieko kita neliko, kaip tik laukti ir stengtis nematyti – sunkiausias vaidmuo, nes be jokios veiklos. „Pasistenkit, kad jos galva būtų kuo nors labai užimta!" Lengva pasakyti! Prisimindamas savo jausmus prieš vestuves, Maiklas neįsivaizdavo, kaip tai būtų galima padaryti. Be to, sunku kuo nors užimti Flerės galvą, jei jos širdis prie to nelinksta. Lūšnų perstatymas? Ne! Būdama itin blaivaus proto, ji vengė socialinių problemų, laikydama jas bergždžiomis ir nenuspėjamomis. Su tokiu darbu kaip valgykla, kur rezultatai matomi iškart ir kur galima sublizgėti, Flerė būtų susidorojusi puikiai; bet ji niekada nedirbs, neturėdama prieš akis greitai pasiekiamo tikslo ir progos sublizgėti! Maiklui nesunku buvo įsivaizduoti, kad giedros Flerės akys žvelgia į lūšnų perstatymą lygiai taip pat kaip žvelgė į fogartizmą ir į jo eksperimentą su bedarbiais. Galima supažindinti ją su Hileriu ir teta Mei, bet naudos iš to nebus.

Atėjus nakčiai, iškilo pirmas keblus klausimas. Kokie bus jų santykiai, jeigu ji tikrai linksta į kitą? Laukti ir nematyti – vadinasi, tęsti santuokinį gyvenimą. Maiklas įtarė, kad Somsas kaip tik tai ir norėjo patarti. Čaižomas geismo, įskaudintas ir apkvaitęs nuo slepiamo pavydo ir nenorėdamas nuskriausti Flerės, jis laukė ženklo, jausdamas, kad ji turi suprasti, kodėl jis laukia. Ženklas buvo duotas, ir Maiklas nudžiugo, nors tai jo neįtikino. Vis dėlto...

Pabudo kur kas geriau nusiteikęs.

Per pusryčius jis paklausė Flerės, kuo norėtų užsiimti dabar, kai ji jau namie ir kai įvairių aukštuomenės lankomų renginių sezonas baigėsi. Ar ją apskritai domina lūšnų perstatymas; jei taip – darbo būtų per akis, ir Hileris su Mei turėtų jai patikti.

– Ką gi, Maiklai! Kad tik darbas būtų bent kiek naudingas!

Maiklas nuvažiavo su ja į „Pievas“. Rezultatai buvo geresni, negu tikėjosi.

Mat jo dėdė ir teta buvo tõkios žmogiškos konstrukcijos, į kurias panašių Flerė nebuvo regėjusi – patikimai ręsti, tradicijos sucementuoti, bet atviri saulei ir grynam orui, apdengti gero skonio stogu ir pravirais humorui langais. Nors to paties „prigimimo“, Maiklas nepasižymėjo nei jų pusiausvyra, nei tvirtu veikimu. Flerė iš karto suprato, kad toji pora tapę tokie bendradaliai kaip niekas iš žinomų jai žmonių, tarytum per dvidešimt gyvenimo metų būtų kartu sukūrę vieną įrankį, kurio padedami galėtų atverti kažką nauja – ne vien sau pragyventą dieną. Jie nebuvo kvaili, tačiau protingos kalbos jiems girdint atrodė lėkštos, be ryšio su tikrove. Juodu – ypač Hileris – gerai nusimanė apie gėles, spaudą, architektūrą, kalnus, kanalizaciją, elektrą, pragyvenimo kaštus, Italijos miestus; mokėjo gydyti šunis, groti įvairiais muzikos instrumentais, teikti pirmąją ir net profesionalią pagalbą, palinksminti vaikus ir prajuokinti senyvus žmones. Bet kuria tema, pradedant religija ir baigiant dorove, juodu kalbėdavo laisvai ir su pakantumu, įgyjamu dedantis į širdį svetimas kančias ir užmirštant savąsias. Iš prigimties protinga Flerė susižavėjo jais. Geri žmonės, bet nenuobodūs – labai keista! Žavėdamasi jais, Flerė pati nejučiomis panūdo prilygti jiems. Jų gyvenimo nuostatos – ji tai pripažino – buvo daug kilnesnės, ir ji buvo pasirengusi – bent žodžiais – parodyti savo žavėjimąsi. Bet žodžiai „Pievose“ buvo „tuščias garsas“. Rankų, kojų, proto ir širdies – štai ko pirmiausia reikėjo. Vis dėlto, kad galva būtų kuo nors užimta, Flerė sutiko su pasiūlytu darbu. Ir iškart prasidėjo sunkumai. Darbas buvo ne jos skonio ir nežadėjo greito išgarsėjimo. Bet kokie bandymai įsivaizduoti save ponios Korigan arba mažųjų Topmaršų vietoje buvo bergždi. Pas „Peterį ir Popliną“ tarnaujančios merginos, laikančios savo sukneles popieriniuose maišeliuose, erzino ją tiek kalbėdamos, tiek tylėdamos. Kiekvienas naujas žmogus pirmą dieną pasirodydavo jai įdomus, o paskui tiesiog atstumiantis. Vis dėlto ji labai stengėsi – ir dėl savęs, ir norėdama apgauti Maiklą. Taip praėjo daugiau kaip savaitė, o paskui Flerei dingtelėjo mintis.

– Žinai, Maiklai, jaučiu, kad man būtų kur kas įdomiau pačiai įrengti kaime ką nors panašaus į poilsio namus, kur galėtų atvažiuoti merginos pakvėpuoti grynu oru ir šiaip.

Maiklui, prisimenančiam jos darbą valgykloje, sumanymas pasirodė išties puikus. Flerei jis veikiau atrodė „išeitis iš padėties be išeities“, kaip būtų pasakęs Somsas. Dalykiškas jos protas numatė visas galimybes. Važinės ten be jokių kliūčių ir priekabių, ir niekas nežinos, kaip leidžia laiką. Bendravimui su Džonu, kad ir nekaltam, reikia kokios nors veiklos su įtikinama iškaba. Ji tučtuojau ėmėsi mokytis vairuoti automobilį – juk poilsio namai neturi būti arti Džono, kad nekiltų įtarimų. Kreipėsi į tėvą, kad finansuotų šį sumanymą. Iš pradžių Somsas dvejojo, paskui kone apsidžiaugęs sutiko. Jeigu jis apmokės nuomos ir komunalinius mokesčius, visa kita ji pridurs iš savo kišenės. Tokiu nusistatymu geriau negu bet kokiais įrodinėjimais Flerei pavyko įtikinti tėvą, kad sumanymas nuoširdus; jis nė iš tolo netikėjo, kad žmonės galėtų susidomėti tuo, kas jiems visiškai nieko nekainuoja. Atidžiai išstudijavusi žemėlapį, Flerė pasirinko Dorkingo[122] apylinkes. Boks Hilas garsėjo geru oru ir gražia gamta; greitai važiuojant nuo jo iki Vonsdono tik valanda kelio. Per tris savaites prie pat plento, Boks Hilo dalyje į Londono pusę, ji susirado ir apstatė pigų apleistą negyvenamą namą; greta augo neblogas sodas, o arklides nesunkiai buvo galima paversti garažu. Išmokusi vairuoti, susiieškojo sutuoktinių porą, kurią nesibaiminant buvo galima įdarbinti sargais. Ji daug tarėsi su Maiklu ir Čarvelais. It katė, rūpestingai slepianti nuo visų namuose vietą, kur ketina kačiuotis, Flerė šiais parengiamaisiais darbais stengėsi užmaskuoti raizgius savo planus. Baigiantis rugpjūčiui „Pievų" poilsio namai buvo atidaryti.

Visą tą laiką Flerė tenkinosi žinių nuotrupomis apie Džoną. Iš Holės laiško sužinojo, kad derybos dėl Gryn Hilo ūkio „pakibo ore" dėl kainos, nors Džonas vis labiau ir labiau linksta pirkti; kad Anė kasdien darosi vis angliškesnė ir kaimietiškesnė. Rondavelis vėl geros formos ir turi laimėti Donkasteryje[123]. Velas jau rizikingai susilažino dėl jo ateinančių metų ristūnų lenktynėse.

Flerė išsiuntė gudriai parašytą laišką, kad susidarytų įspūdis, jog dabar jos nedomina niekas pasaulyje, išskyrus naująjį darbą. Jie visi turį atvažiuoti pas ją ir pamatyti, kad jos poilsio namai pralenkę valgyklą. Ją supantys žmonės „tokie šaunūs", viskas „taip nežmoniškai įdomu". Ji stengėsi visus įtikinti, kad visiškai savimi pasikliauja, kad nebesijaudina galvodama apie Džoną, kad labai rimtai atsidavusi darbui. Maiklas, taip ir neatsikratęs geriems žmonėms būdingo naivumo, vis labiau leidosi apgaudinėjamas. Jam atrodė, kad Flerės galva pakankamai užimta, juo labiau kūnas, jeigu ji beveik kasdien parvažiuoja iš Dorkingo, o savaitgalius leidžia su juo „Užuovėjoje", kur gyvena Kitas su seneliais, arba Lipinghole, kur visi aplink ją šokinėja. Ramiu oru irstydamasis su Flere upėje, Maiklas vėl pasijusdavo saugiai. „Senajam Forsaitui“ tiesiog įsisiūbavo vaizduotė; jis *tikra* višta perekšlė dėl visko, kas susiję su Flere: kudakuoja ir įniršusiu žvilgsniu varsto kiekvieną, kuris prisiartina!

---

[122] Dorkingo miestas įsikūręs vienoje iš vaizdingiausių Sario grafystės vietų.

[123] Donkasteryje, Jorkšyro grafystėje, kasmet rugsėjo mėnesį vyksta žirgų lenktynės dėl vieno iš didžiųjų sezono prizų.

Parlamentas buvo paleistas atostogų, ir dabar Maiklui liko tik lūšnų perstatymo rūpesčiai. Dienos, praleistos plaukiojant upe, kuri visada jam siejosi su laikotarpiu, kai siekė Flerės meilės, buvo pačios laimingiausios nuo angliakasių streiko pradžios – streiko, kuris, kad ir apgesęs, taip nykiai užsitęsė, jog žmonės liovėsi apie jį kalbėję, ypač, kol orai buvo šilti.

O Somsas? Ramus dukters meilumas ir jį apramino. Jis vis dirsčiojo į Maiklą ir nepratardavo nė žodžio, gerbdamas senas anglų tradicijas ir savo orumą. Net priminė, kad Džunės globojamas „nelaimėlis“ ketino tapyti Flerės portretą. Jautė, jog tada jos galva bus dar labiau užimta. Tačiau pirma derėjo susipažinti su dailininko darbais, nors buvo aišku, kad teks apsilankyti pas Džunę.

– Jeigu jos nebūtų namie, – pasakė jis Flerei, – gal ir užsukčiau į jo studiją.

– Ar man pabandyti su ja susitarti?

– Tik kuo atsargiau, – patarė Somsas, – kitaip ji įsiplieks.

Ir štai kitą šeštadienį atvažiavusi pas tėvą, Flerė tarė:

– Jei norit, tėti, važiuojam drauge pirmadienį. Rafaelitas lauks studijoje, o Džunės nebus. Ji ne labiau trokšta matyti jus negu jūs ją.

– Hm, – tarė Somsas. – Džunė visada sakė, ką galvoja.

Jie nuvažiavo į miestą Somso automobiliu. Susidaręs nuomonę, Somsas turėjo grįžti į savo namus užmiestyje, o Flerė – į savo. Rafaelitas juos sutiko laiptų viršuje. Somsas nusprendė, kad jis panašus į matadorą (nors kaip gyvas nebuvo nė vieno matęs) – trumpos žandenos, platus išblyškęs veidas, sakyte sakantis: „Jeigu manote, kad sugebėsite įvertinti mano darbą, labai klystate.“ Somso veidas ne mažiau aiškiai sakė: „Jeigu manote, kad man rūpi jūsų darbai, dar labiau klystate.“ Ir, palikęs jį su Flere, Somsas ėmė žvalgytis. Tiesą sakant, įspūdis buvo visai neblogas. Sprendžiant iš paveikslų, dailininkas tarsi pamiršo dabartį. Paviršius lygus, perspektyva išlaikyta, spalvos sodrios. Somsas pastebėjo naują potėpį arba, teisingiau, atgimusį seną. Talento šiam vaikinui nestinga; o ar ilgam pakaks, sunku spręsti, bet jo drobės kur kas priimtinesnės negu visos kitos, pastaruoju metu matytos. Priėjęs prie Džunės portreto, jis kiek pastovėjo, paskui tarė blankiai šypsodamasis:

– Gerai pagautas panašumas.

Somsui buvo malonu, pamanius, kad Džunė veikiausiai nepastebėjo to, ką pastebėjo jis. Bet žvilgsniui nukrypus į Anės portretą, jo veidas apsiniaukė, jis skubiai pažvelgė į Flerę, o ši paklausė:

– Na, tėti? Kaip jums patinka?

Somsui smilktelėjo mintis: „Ar tik ne dėl to ji sutinka pozuoti, kad nori matytis su *juo*?"

– Baigtas? – paklausė jis.

Rafaelitas atsakė:

– Taip, ryt išsigabena.

Somso veidas nusigiedrijo. Vadinasi, pavojus nebegresia.

– Geras darbas! – tyliai ištarė jis. – Lelija nuostabi.

Ir priėjo prie duris atidariusios moters eskizo.

– Galima atpažinti. Visai neblogai.

Tokiomis santūriomis pastabomis Somsas stengėsi užsiminti esąs patenkintas, bet kažin kokios kainos mokėti neketinąs. Nutaikęs akimirką, kai Flerė negalėjo nugirsti, jis paklausė:

– Vadinasi, norit tapyti mano dukters portretą? Jūsų kaina?

– Šimtas penkiasdešimt.

– Daugoka mūsų laikams – jūs dar jaunas. Tačiau – svarbiausia, kad būtų gerai atlikta.

Rafaelitas pašaipiai nusilenkė.

– Taip, – pridūrė Somsas, – galima numanyti. Tikriausiai visus savo darbus laikot šedevrais. Nesu sutikęs dailininko, manančio kitaip. Tikiuosi, neversite mano dukters ilgai pozuoti – ji labai užsiėmusi. Vadinasi, sutarta. Likit sveikas. Nelydėkite!

Kai jie išėjo, jis pasakė Flerei:

– Susitariau su juo. Gali pradėti, kada nori. Jo darbai geresni, negu pamanytum, į jį pažiūrėjęs. Rūstus, sakyčiau, žmogus.

– Dailininkas, tėti, turi atrodyti rūstus, kitaip žmonės nuspręs, kad nori įsiteikti.

– Galimas daiktas, – tarė Somsas. – Dabar aš grįšiu į „Užuovėją“, jei nenori, kad tave pavėžėčiau iki namų. Lik sveika! Tausok save ir nepersidirbk.

Ir, gavęs dukters bučinį, įsėdo į automobilį.

Flerė nuėjo į rytus prie autobuso stotelės, o Somso automobilis nuvažiavo į vakarus, ir jis nematė, kaip dukra sustojo, palaukė, kol jis nutols, ir pasuko atgal pas Džunę.

III skyrius

KAD ŠIRDIS BŪTŲ KANTRI

Kaip sename senutėliame mūsų pasaulyje neįmanoma atsekti tikrosios žmonių ir reiškinių kilmės, lygiai taip neaiškios ir žmonių poelgių priežastys; todėl psichologas, bandąs rasti tik vieną paskatą, panašus į Somsą, patikėjusį, jog duktė nori pozuoti dailininkui, kad pamatytų ant sienos kabantį savo atvaizdą. Jis žinojo, kad anksčiau arba vėliau – dažniausiai anksčiau – visi pakabina savo atvaizdus ant sienos. Nors Flerė tikrai nebuvo prieš tai nusistačiusi, jos paskata nebuvo tokia vienpusė. Ji grįžo pas Džunę dėl žymiai sudėtingesnių dalykų. Mažoji moteriškaitė, pratūnojusi miegamajame, kad nesusitiktų su giminaičiu, dabar buvo kaip su sparnais.

– Kaina, aišku nedidelė, – pasakė ji, – Haroldas turėtų gauti už portretus ne mažiau kaip Tomas arba Lipenas. Bet, kol užims deramą padėtį, jam svarbus bet koks darbas. Kodėl sugrįžote?

– Iš dalies norėdama pasimatyti su jumis, – pasakė Flerė, – ir iš dalies todėl, kad pamiršome susitarti dėl pirmo pozavimo seanso. Manau, man patogiausia bus ateidinėti trečią valandą.

– Taip, – netvirtai nutęsė Džunė ne todėl, kad būtų dvejojusi, o todėl, kad ne pati pasiūlė. – Manau, kad Haroldui šis laikas tiks. Argi jo paveikslai ne tobuli?

– Man ypač patiko Anės portretas. Regis, jį rytoj atsiima?

– Taip, Džonas atvažiuos pasiimti.

Flerė skubiai dirstelėjo į nedidelį blausų veidrodį, norėdama įsitikinti, kad jos veido išraiška neįskaitoma.

– Ką patartumėt apsirengti pozuojant?

Džunė nužvelgė Flerę.

– Jis tikriausiai norės ko nors nepaprasta.

– Puiku! Bet kokios spalvos? Juk reikia kažką vilkėti čia ateinant.

– Eikim ir paklauskim.

Rafaelitas stovėjo priešais Anės portretą. Jis atsigręžė, visa savo išvaizda sakydamas: „O Dieve! Vėl tos moterys!“ ir niūriai linktelėjo, pasiūlius pozuoti trečią valandą.

– Kuo jai vilkėti? – paklausė Džunė.

Rafaelitas įsmeigė į Flerę akis, lyg norėdamas nustatyti, kur baigiasi šonkauliai ir prasideda šlaunikaulis.

– Auksas ir sidabras, – pagaliau autoritetingai paskelbė.

Džunė suplojo delnais.

– Stebuklinga! Jis iš karto jus perprato. Jūsų kambarys auksinis ir sidabrinis. Haroldai, kaip jūs įspėjote?

– Kaip tik turiu seną maskaradinį kostiumą, – pasakė Flerė. – Sidabrinis, puoštas auksu, su žvangučiais, tik nebuvau jo apsivilkusi nuo tada, kai ištekėjau.

– Maskaradinis! – sušuko Džunė. – Tiesiog puikumėlis! Jeigu tik gražus. Juk pasitaiko ir labai bjaurių.

– Jis tikrai gražus ir nuostabiai skimbčioja.

– Šito, žinoma, jis neperteiks, – atsiduso Džunė. Paskui svajingai pridūrė: – Bet, Haroldai, jūs galėtumėt sukurti aliuziją – kaip Leonardas[124].

– Leonardas!

– Aišku! Žinau, kad jis ne...

Rafaelitas pertraukė Džunę.

– Tik neprisidažykit, – liepė jis Flerei.

---

[124] Leonardo da Vincis (1452–1519) – italų Renesanso architektas, tapytojas, skulptorius, muzikantas, meno teoretikas, inžinierius, išradėjas, filosofas.

– Gerai, – nuolankiai sutiko Flerė. – Džune, man taip patinka Anės portretas. Ar nemanot, kad dabar ji būtinai užsigeis Džono portreto?

– Aišku, aš jį įkalbėsiu, kai atvažiuos rytoj.

– Juk jis žada ūkininkauti – bus dingstis atsisakyti. Vyrai pozavimo nepakenčia.

– Kvailystės! – tarė Džunė. – Senovėje net labai mėgdavo. Kaip tik dabar ir reikia tai daryti, kol neįsikūrė. Bus nuostabi pora.

Už rafaelito nugaros Flerė prikando lūpą.

– Ir tegul apsivelka marškinius su atlenkiama apykakle. Melsvus – tiesa, Haroldai? – tiks prie jo plaukų.

– Rausvus, žaliai taškuotus, – sumurmėjo rafaelitas.

– Vadinasi, rytoj trečią? – skubiai ištarė Flerė.

Džunė linktelėjo.

– Džonas ateis per priešpiečius, taigi jums pasirodžius jo nebebus.

– Na, ir puiku. *Au revoir!*

Flerė padavė rafaelitui ranką, gerokai šį nustebindama.

– Likit sveika, Džune!

Džunė staiga priėjo ir pabučiavo Flerę į smakrą. Tą akimirką jos veidas atrodė švelnus ir rausvas, akys švelnios, o lūpos šiltos, tarytum ji visa būtų persisunkusi šiluma.

Išeidama Flerė svarstė: „Gal man reikėjo paprašyti ją nesakyti Džonui, kad aš ateidinėsiu?“ Bet, aišku, Džunė, nuoširdi, siekianti vieno tikslo, niekada nepasakys Džonui to, kas galėtų pakenkti jos rafaelitui. Flerė stovėjo, tyrinėdama geografinę „Tuopų“ padėtį. Į šį užkampį galima patekti tik vienu keliu: įneriančiu ir nubėgančiu tolyn. Štai šioje vietoje niekas pro langus jos nepastebės, o ji pamatys po priešpiečių išeinantį Džoną, kad ir kurion pusėn pasuktų. Tiesa, dėl paveikslo jis turės išsikviesti taksi. Dingtelėjo skaudi mintis, kad jai, pirmajai Džono meilei, tenka gudrauti, norint jį pamatyti. Bet kito būdo nėra! Dieve! Kokia paikšė ji buvo Vonsdone prieš daugelį metų, kai jų kambariai buvo greta. Tik tas žingsnis – ir niekas nebūtų įstengęs atimti iš jos Džono: nei jo motina, nei senoji nesantaika, nei jos tėvas, niekas. Ir tada jų neskyrė jokios priesaikos – nei jos, nei jo, nei Maiklas, nei Kitas, nei mergina undinės akimis; nebuvo nieko, tik jaunystė ir skaistumas. Ir Flerė pamanė, kad jaunystė ir skaistumas per daug aukštinami.

Jokio plano, kaip pamatyti Džoną ir neišsiduoti, jog tai apskaičiuota, Flerė nesugalvojo. Teks dar pakentėti. Tegul tik Džonas pakliūva dailininkui į nagus, progų atsiras.

Trečią valandą Flerė prisistatė su maskaradiniu kostiumu ir nuėjo į Džunės miegamąjį persirengti.

– Geriau ir būti negali, – ištarė Džunė. – Toks savotiškas. Haroldui bus labai prie širdies.

– Kažin, – suabejojo Flerė.

Kol kas joks rafaelito būdo bruožas neleido jai patikėti, kad jam kas nors būna prie širdies. Jiedvi užlipo į studiją, neužsiminusios apie Džoną.

Anės portreto nebebuvo. Ir vos tik Džunė nuėjo atnešti „tiksliai to, ko reikia“ fonui, Flerė paklausė:

– Tai kaip? Ar tapysite mano pusbrolį Džoną?

Rafaelitas linktelėjo.

– Jis nenorėjo, bet *jinai* privertė.

– Kada pradedate?

– Rytoj, – atsakė rafaelitas. – Jis ateidinės rytais, vieną savaitę. Ką galima padaryti per savaitę?

– Jeigu tegali skirti vieną savaitę, ar ne geriau jam būtų čia apsigyvenus?

– Nenori be žmonos, o žmona peršalusi.

– Šit kaip! – tarė Flerė, ir jos mintys ėmė skrieti sūkuriu. – Tada tikriausiai jam bus patogiau pozuoti dieną? Aš galiu ateidinėti rytais, teisybę pasakius, net geriau – žvaliau jautiesi. Džunė galėtų jam pranešti telefonu.

Rafaelito niurgztelėjimą Flerė palaikė sutikimu. Išeidama ji pranešė Džunei:

– Aš noriu ateidinėti dešimtą ryto, tada turėsiu laisvas popietes savo poilsio namams Dorkinge. Ar jūs negalėtumėt sutvarkyti, kad Džonas atvažiuotų dieną? Jam būtų patogiau. Ir neprasitarkit, kad aš pozuoju – per savaitę mane iš portreto kažin ar bus galima atpažinti.

– Ne! – paprieštaravo Džunė. – Jūs tikrai klystate. Haroldas iš karto pagauna panašumą, bet nusuks drobę į sieną, – jis visada taip daro, kol paveikslas nebaigtas.

– Gerai! Šiandien jis jau visai neblogai pradėjo. Jeigu apsiimate paskambinti Džonui, ateisiu rytoj dešimtą.

Ir Flerė kentė dar vieną dieną. O po dviejų dienų linktelėjo galva ton pusėn, kur stovėjo į sieną nugręžta drobė, ir paklausė:

– Ar jūs patenkintas, kaip pozuoja mano pusbrolis?

– Ne, – atsakė rafaelitas. – Jam neįdomu. Matyt, rūpi kažkas kita.

– Juk žinot, jis poetas, – tarė Flerė.

Rafaelitas tik dėbtelėjo epileptiko akimis.

– Poetas! Jo galva netaisyklingos formos – žandikaulis pernelyg atsikišęs, akys pernelyg įdubusios.

– Bet plaukai! Ar jis ne žavus modelis?

– Žavus! – pakartojo rafaelitas. – Aš tapau viską, ir tai, kas gražu, ir tai, kas bjauru kaip mirtina nuodėmė. Pavyzdžiui, Rafaelio popiežius[125] – ar matėte kada geresnį portretą ir šlykštesnį žmogų? Negražumas nėra malonus dalykas, bet egzistuoja.

– Akivaizdu, – pasakė Flerė.

– Aš visada kalbu apie akivaizdžius dalykus. Šiandien vienintelis naujas dalykas – banali, visiems žinoma tiesa. Todėl ir mano kūryba atrodo reikšminga ir nauja. Žmonės taip nutolo nuo savaime suprantamų dalykų, kad vien tik tai, kas akivaizdu, juos ir stebina. Patariu apie tai pamąstyti.

---

[125] Turimas galvoje Rafaelio (1483–1520) tapytas popiežiaus Julijaus Antrojo portretas.

– Jūsų žodžiuose daug tiesos, – pareiškė Flerė.

– Aišku, – pritarė rafaelitas, – banalybę reikia nusakyti įtaigiai ir aiškiai. Kas to nesugeba, tegul jausmingai inkščia ir laužosi svečiuose, kaip daro visokie gagaistai[126]. Kvailiausių kraštutinumų žmonės – stengiasi įrodyti, kad kokteilis geresnis gėrimas už senąjį brendį. Vakar sutikau vieną tokį, pareiškusį, jog ketverius metus rašė dvidešimt dviejų eilučių eilėraštį, kurio niekas nesupranta. Argi ne tragikomedija? Bet jis sukurs sau vardą, o paskui kas nors per penkerius metus sukurps dvidešimt tris dar painesnes eilutes. Aukščiau galvą... Nekalbus tas jūsų pusbrolis.

– Nekalbumas – retas talentas, – tarė Flerė.

Rafaelitas vyptelėjo.

– Tikriausiai manot, kad aš juo neapdovanotas. Bet, gerbiama ponia, jūs klystat. Visai neseniai aš dvi savaites prasižiodavau vien tam, kad pavalgyčiau ir pasakyčiau „taip“ arba „ne“. *Jinai* net persigando.

– Nepasakyčiau, kad būtumėte jai geras, – tarė Flerė.

– Aišku, ne. Ji užsimanė mano sielos. Bjauriausias moterų bruožas – apie čia esančias, žinoma, nešnekam, – kad joms nepakanka savo sielos.

– O gal jos jokios sielos neturi, – pasakė Flerė.

– Musulmoniškas požiūris – ką gi, ne taip jau kvaila. Moteriai nuolat reikia vyro, vaiko, šuns sielos. Vyrai tenkinasi kūnu.

– Mane, pone Bleidai, labiau domina jūsų banalybių teorija.

– Antroji teorija neįkandama? Ką? Pataikiau? Pasukit kiek petį. Ne, į kairę... Juk tai irgi banali tiesa, kad moteriai nuolat reikia kieno nors sielos, – tik žmonės pamiršo tai. Imkim kad ir Siksto Madoną! Kūdikis turi sielą, o Madona plevena virš sielos. Tai, atmetus linijas ir spalvas, ir sudaro paveikslo didybę. Jis puikiai patvirtina didžiąją banalybę, kurios niekas, deja, nebeįžvelgia. Tikriau – niekas iš profesionalų, nes – iš didelio rašto išėjo iš krašto.

---

[126] Gaga – suvaikėjęs, pakvaišęs (*angl.*). Aliuzija į antimeno kryptį – dadaizmą, prasidėjusį 1916 m. Ciuriche, Šveicarijoje, kaip atsaką į Pirmojo Pasaulinio karo baisumus. Šis nihilistinis kultūrinis judėjimas paneigė visus iki tol buvusius dailės, literatūros principus.

– Kokią banalią tiesą ketinat atskleisti mano portrete?

– Nesijaudinkit, – atsakė rafaelitas. – Kokia nors tikrai išryškės, kai viskas bus baigta, nors, kol dirbu, tiksliai pats nežinau. Charakteris visada atsiskleidžia. Norit pailsėti?

– Neapsakomai. Kokią banalią tiesą perteikėt mano pusbrolio žmonos portrete?

– Po velnių! – tarė rafaelitas. – Na ir tardymas!

– Juk nepadarėte jai išimties? Kokia nors banali tiesa turėjo būti?

– Ką reikėjo, aš perteikiau. Ji netikra amerikietė.

– Kaip suprasti?

– Protėviai – kito kraujo, galbūt airiško arba bretoniško. Ir panaši į undinę.

– Rodos, augo kažkur užkampyje, – gižiai ištarė Flerė.

Rafaelitas dėbtelėjo į ją.

– Jums ta moteris nepatinka?

– Aišku, patinka, bet ar nepastebėjote, kad išvaizdūs žmonės paprastai labai neįdomūs? O mano pusbrolis – kokią banalią tiesą slepia jis?

– Sąžinę, – atsakė rafaelitas. – Tasai jaunuolis neišklys iš doros kelio. Jį graužia nerimas.

Nuo staigaus judesio dzingtelėjo visi sidabriniai Flerės skambaliukai.

– Siaubinga pranašystė! Pozuoti toliau?

IV skyrius

PAŠNEKESYS AUTOMOBILYJE

Ir dar vieną dieną Flerė kentė, paskui po seanso netyčia pamiršo studijoje rankinuką. Atvažiavo jo pasiimti tą pačią dieną, kiek vėliau. Džonas dar nebuvo išėjęs. Ką tik baigęs pozuoti stovėjo rąžydamasis ir žiovaudamas.

– Džonai, dar kartelį! Kiekvieną rytą apgailestauju, kad neturiu jūsų burnos. Pone Bleidai, aš pamiršau rankinuką, jame mano čekių knygelė, ji man šiandien bus reikalinga Dorkinge. Beje, ryt aš, ko gero, pusvalandį vėluosiu. Ar žinojot, Džonai, kad mudu nelaimės draugai? Lyg slėpynes žaidėm. Kaip laikotės? Girdėjau, Anė peršalusi. Pasakykit, kad nuoširdžiai ją užjaučiu. Kaip portretas, ar jau smarkiai pasistūmėjo? Galiu užmesti akį, pone Bleidai, įdomu, ar jau išryškėjo banalioji tiesa? O! Bus nuostabu! Jau pastebiu kryptį.

– Tikrai? – pasakė rafaelitas. – O aš ne.

– Štai mano nelemtas rankinukas. Jeigu baigėte, Džonai, galiu jus pavėžėti iki Dorkingo, suspėsit į ankstesnį traukinį. Važiuojam, palinksminsit mane kelyje. Taip seniai nesimatėm!

Važiuodama per Hemersmito tiltą, Flerė atgavo savitvardą, tarsi nė nebūtų jos praradusi. Ji lengvai narstė lengvas temas, leisdama Džonui apsiprasti su jųdviejų artumu.

– Aš ten važinėju kas vakarą, maždaug tokiu laiku, atlieku, kas reikia, ir anksti rytą grįžtu į miestą. Taigi iki Dorkingo galiu jus bet kada pavėžėti. Kodėl gi mums, Džonai, nepasimačius retkarčiais? Juk mudu draugai?

– Neatrodo, Flere, kad mudviejų susitikimai neštų laimę.

– Mielas drauguži, o kas gi yra laimė? Jei galima be skriaudos siekti gyvenimo pilnatvės, kodėl to nedarius?

– Be skriaudos?

– Rafaelitas sako, kad jūs klaikiai sąžiningas.

– Rafaelitas – storžievis.

– Taip, bet protingas storžievis. Jūs *tikrai* pasikeitėt, seniau nebuvo šitos raukšlelės tarp akių, ir smakras darosi per daug ryžtingas. Džonai, brangusis, būkit man, – kaip sakoma, – draugas, ir negalvokime apie nieką. Visada smagu važiuoti pro Vimbldono bendruomenines žemes[127] – jų dar niekas nenusičiupo. Ar jau nusipirkot tą ūkį?

– Beveik.

– Norit, važiuojam pro Robin Hilą? Pažiūrėsim į jį pro medžius? Gal jus pagaus įkvėpimas, parašysit eilėraštį.

– Eilių nerašysiu niekada. Baigta.

– Kokie niekai! Jus, Džonai reikia tik išjudinti. Ar gerai aš vairuoju? Tik prieš mėnesį išmokau.

– Jūs, Flere, viską darot gerai.

– Kalbat, tarytum jums tai nepatiktų. Žinot, mes nebuvom šokę iki to vakaro Netlfolde. Ar teks dar kada nors pašokti?

– Tikriausiai ne.

– Koks optimizmas! Aha – nusišypsojot! Žiūrėkit, bažnyčia! Ar ne čia jus krikštijo?

– Aš nekrikštytas.

– Tiesa! Anuomet į tokius dalykus buvo žiūrima rimtai. Mane, regis, dukart kankino – ir pagal Romos katalikų ir pagal anglikonų tikėjimą. Štai kodėl, Džonai, aš ne tokia tikinti kaip jūs.

– Tikintis? Aš visai netikintis.

– Mano manymu, *tikrai* tikintis. Šiaip ar taip, turit dorovinius principus.

---

[127] Tai 4,6 km^2 plotą užimantis žemės sklypas į pietvakarius nuo Londono, saugomas pagal 1871 metais priimtą įstatymą.

– Rimtai?

– Džonai, jūs man primenat užrašus prie Amerikos dvarų: „Stok – Atsargiai – Saugokis – Neik!“ Aš jums tikriausiai atrodau baisi lengvabūdė.

– Ne, Flere. Anaiptol. Lengvabūdis žmogus nė supratimo neturi apie tiesę, jungiančią du taškus.

– Ką turite galvoje?

– Kad žinot, ko norit.

– Ar jums pasakė rafaelitas?

– Ne, jis tik patvirtino mano nuomonę.

– Mat kaip – nejaugi? Tas vyrukas per daug plepus. Ar jis jums dėstė teoriją, kad moteriai reikalinga kieno nors siela, o vyras tenkinasi kūnu?

– Dėstė.

– Jis neklysta?

– Nemalonu jam pritarti, bet, manau, iš dalies neklysta.

– Ką gi, tada pasakysiu, kad dabar daugybė moterų sielas laiko sau, o tenkinasi kitų kūnais.

– Negi jūs viena iš tokių?

– To neklauskit! Štai Robin Hilas!

Dainų ir padavimų apie Forsaitus šaltinis stovėjo tarp medžių, pilkas ir orus; sėdanti saulė įkypai švietė fasadą, žalios saulėdengtės tebebuvo ištemptos.

Džonas atsiduso.

– Gera buvo čia gyventi.

– Kol atsiradau aš ir viską sugadinau.

– Ne, taip kalbėti – šventvagystė!

Flerė palietė jo ranką.

– Džonai, kaip gera tai girdėti. Jūs visada buvot mielas, ir aš visada jus mylėsiu – visiškai nekaltai. Kokia puiki giraitė! Dievui šovė geniali mintis – sukurti maumedžius.

– Taip, Holė sako, kad giraitė buvo mėgstamiausia senelio vieta.

– Senojo Džoliono, kuris nevedė mylimosios dėl to, kad buvo džiovininkė?

– Niekada apie tai negirdėjau. Bet jis buvo nuostabus. Mano mama ir tėvas jį be galo mylėjo.

– Mačiau jo nuotraukas – tik malonėkit, Džonai, neužsiauginti tokio smakro! Visi Forsaitai smakringi. Džunės smakro aš net bijau.

– Už Džunę nėra geresnio žmogaus pasaulyje!

– Koks atsidavimas šeimai!

– Negi tai blogai?

– Tada pasaulyje, kuris tikrai nėra to vertas, visa darosi taip rimta. Longfelo galite necituoti[128]. Ar grįžęs pasisakysit Anei, kad važiavote su manimi?

– O kodėl ne?

– Aš jai ir taip keliu nerimą, ar ne? Džonai, galit neatsakyti. Bet, mano manymu, tai nesąžininga. Juk man tereikia taip mažai, o jūs visai saugus.

– Saugus?

Flerei pasirodė, kad Džonas sukando tą žodį, ir valandėlę ji buvo laiminga.

– Dabar primenat liūtuką. Ar liūtukai turi sąžinę? Rafaelitui bus įdomu pamąstyti. Ir vis dėlto man regis, kad jūs ne toks sąžiningas, kad pasisakytumėte Anei. Kam nervinti turinčią polinkį dėl visko jaudintis?

Iš Džono tylėjimo Flerė suprato padariusi klaidą.

– Ką gi, „šautuvas užsikirto“, kaip sakoma sensacijų romanuose.

Per Epsomą ir Lederhedą jie važiavo tylėdami.

– Džonai, ar jūs taip pat tebemylite Angliją?

– Myliu dar labiau.

– Tai *tikrai* išvaizdi šalis.

---

[128] Turimas galvoje Henry'io Wadswortho Longfellow eilėraštis „Gyvenimo psalmė“ („A Psalm of Life“), kuriame yra eilutė: „Gyvenimas – tai tikra! Gyvenimas – tai rimta!“ (*Life is real! Life is earnest!*)

– Niekada šitaip apie ją nepasakyčiau– tai didi ir puiki šalis.

– Maiklas sako, kad jos siela – žolė.

– Taip, ir jei turėsiu ūkį, ir man atiteks dalelė šitos sielos.

– Neįsivaizduoju jūsų tikru ūkininku.

– Jūs apskritai nesiejat ko nors tikra su manimi – man taip atrodo. Jums aš diletantas, ir tiek!

– Nekalbėkit nesąmonių! Mano manymu, jūs tiesiog pernelyg jausmingas būti ūkininku.

– Ne, aš noriu dirbti žemę ir dirbsiu.

– Džonai, tai tikriausiai protėvių balsas. Pirmieji Forsaitai buvo ūkininkai. Tėvas nori man parodyti, kur jie gyveno.

– Jums patiko šis sumanymas?

– Nesu sentimentali. Negi neaišku? Kažin, ar jūs bent ką nors apie mane nutuokiat? – Ir, palinkusi ant vairo, Flerė tyliai ištarė: – Ir kodėl mudu šnekamės tokiu tonu!

– Juk sakiau, kad nieko nebus.

– Ne, Džonai, retkarčiais privalau jus matyti. Mes tikrai nieko nenuskriausim. Noriu kartais su jumis matytis ir matysiuos. Tai mano teisė!

Jos akyse pasirodė ašaros ir palengva nuriedėjo skruostais. Džonas palietė Flerės ranką.

– Flere, nereikia!

– Dabar išleisiu jus Nort Dorkinge, ir kaip tik spėsit į traukinį penkios keturiasdešimt šešios. Štai mano namas. Kitą kartą būtinai jums jį aprodysiu. Aš stengiuosi būti gera, o jūs, Džonai, turite man padėti... Na, štai ir atvažiavom! Sudie, mielas Džonai, ir netrikdykit dėl manęs Anės, maldauju!

Tvirtas rankos paspaudimas, ir Džonas nuėjo. Flerė apsisuko ir pamažu nuvažiavo nuo geležinkelio stoties atgal.

Įvažiavusi automobilį į garažą, įėjo į poilsio namus. Vasaros atostogų laikas dar nebuvo baigęsis, ir ten ilsėjosi septynios jaunos moterys, išvargusios nuo darbo pas „Peterį ir Popliną“ ir į juos panašius.

Jos vakarieniavo, ir Flerės ausis pasiekė linksmas dūzgesys. Šios merginos neturi nieko, o ji turi viską, išskyrus – vienintelį dalyką, kurio jai labiausiai reikia. Klausydamasi jų kalbų ir juoko, Flerė valandėlę susigėdo. Ne, vietomis su jomis ji nesikeistų, – ir vis dėlto jautė, kad be šito vienintelio dalyko gyventi neįmanoma. Ir kol vaikščiojo po namus, apžiūrinėdama gėles, duodama nurodymus rytdienai, tikrindama miegamuosius, iš apačios lyg tyčiodamasis sklido linksmas, nesulaikomas juokas.

V skyrius

VĖL PAŠNEKESYS AUTOMOBILYJE

Džonas nebuvo tokios geros nuomonės apie save, kad ramiai leistųsi mylimas vienu metu dviejų gražių ir patrauklių jaunų moterų. Iš Pulboro, kur dabar kasdien palikdavo Velo automobilį, jis nuvažiavo namo skaudama širdimi ir pakrikomis mintimis. Šeši susitikimai su Flere nuo tada, kai grįžo į Angliją, buvo nelyginant kankinantis *crescendo*[129]. Šokdamas su ja, Džonas aiškiai pajuto, kas dedasi jos širdyje, bet vis dar neįtarė, kad yra sąmoningai persekiojamas; o jo jausmai, kad ir kiek perkratinėjo sąžinę, nepraskaidrėjo. Pasisakyti Anei apie šios dienos susitikimą? Daug kartų nežymiai ir švelniai ji buvo leidusi pajusti, kad bijo Flerės. Kam didinti jos būgštavimus, kai nėra rimtos priežasties? Sumanymas tapyti portretą kilo ne jam, ir tik artimiausiomis dienomis jis dar gali susitikti su Flere. Po to jie matysis gal du arba tris kartus per metus. „Nesakykit Anei, maldauju." Kaip po to imti ir pasakyti? Juk privalu bent kiek skaitytis su Flerės norais. Ji niekada jo neatsižadėjo, nepamilo Maiklo, kaip kad jis Anę.

Džonas privažiavo Vonsdoną, nieko taip ir nesugalvojęs. Kadaise jo motina yra pasakiusi: „Niekad nemeluok, Džonai, veidas vis tiek tave išduos." Ir dabar, nors nieko nepasakė Anei, visur sekančios jos akys pastebėjo, jog jis kažką slepia. Peršalimas virto bronchitu, todėl Anė neišeidavo iš kambario, o nieko neveikimas blogai veikė nervus. Iškart po pietų Džonas vėl užlipo į viršų ir ėmė jai skaityti. Jis skaitė

---

[129] Muzikos kūrinio atlikimo apibūdinimas: vis stipriau, vis garsiau.

„Blogiausią pasaulyje kelionę“, o Anė gulėjo ant šono ir parėmusi ranka galvą stebėjo jį. Degančio židinio dūmelis, aromatingas vaistų kvapas, vienodas gaudimas balso, skaitančio apie pingvino kiaušinio likimą, migdė, ir pagaliau knyga iškrito jam iš rankų.

– Numik, Džonai, tu pavargęs.

Džonas atsirėmė į atkaltę, bet neužmigo. Jis mąstė. Puikiai žinojo, kad ši mergina, jo žmona, anot jos brolio Fransio Vilmoto, „ištvermi“. Įvaryta į kampą, mokėjo patylėti. Stebėdamas ją matė – supratusi, kad gresia pavojus, ji lūkuriuoja. Anė visada žinojo, ko nori. Siekė vieno tikslo, ir jos neblaškė – kaip kad Flerės – šiuolaikinės įtakos. Ankstyvą jaunystę Pietų Karolinoje ji nugyveno paprastai, pasitikėdama savo jėgomis; ir, skirtingai nuo daugelio amerikiečių merginų, ne per daug linksmai. Anę skaudžiai sukrėtė žinia, kad ne ji pirmoji jo meilė ir kad pirmoji meilė iki šiol tebemyli jį, – Džonas žinojo tai. Nuo pat pradžių ji neslėpė nerimo, bet dabar, matyt, užsisklendė. Be to, Džonas negalėjo nežinoti, kad Anė ir dabar, dveji metai po vedybų, taip pat karštai jį įsimylėjusi. Jam dažnai tekdavo girdėti, kad amerikietės retai pažįsta žmogų, už kurio išteka, bet kartais jam atrodydavo, kad Anė pažįsta jį geriau negu jis pats. Jei taip, ką gi ji žino? Ir kas jis yra? Džonas norėjo gyvenime nuveikti ką nors naudinga, norėjo būti ištikimas ir geras. Bet gal tai tik noras? Gal jis apgavikas? Ne tas, kuo Anė jį laiko? Mintys buvo slogios ir sunkios kaip kambario oras. Kas iš to mąstymo? Verčiau nusnūsti, kaip patarė Anė – verčiau nusnūsti. Nubudo Džonas tardamas:

– Sveika! Ar aš knarkiau?

– Ne, Džonai, tik krūpčiojai kaip šuo.

Džonas atsistojo ir priėjo prie lango.

– Kažką sapnavau. Puikus vakaras. Kai giedra, rugsėjis – gražiausias metų laikas.

– Taip, aš mėgstu rudenį. Ar greit atvažiuos tavo mama?

– Tik kai įsikursim. Man atrodo, ji mano, kad mums be jos geriau.

– Tavo mama, matyt, visad jaučiasi *de trop*[130], bet taip tikrai nėra.

– Geriau taip negu atvirkščiai.

– Ką gi, nežinau, ar aš taip galėčiau.

Džonas atsigręžė. Anė sėdėjo suraukusi antakius ir žiūrėjo tiesiai prieš save. Jis priėjo ir pabučiavo ją.

– Mieloji, neatsiklok krūtinės! – ir užtraukė antklodę.

Anė atsigulė aukštielninka ir žiūrėjo į Džoną, o jis vėl mintyse paklausė, ką ji įžvelgia...

Kitą dieną Džunė pasitiko jį žodžiais:

– Vadinasi, vakar Flerė buvo čia ir pavėžėjo tave! Šįryt pasakiau jai savo nuomonę.

– Ir *kokia* gi ta nuomonė? – paklausė Džonas.

– Kad negalima vėl pradėti iš naujo. Ji išpaikintas vaikas, ja negalima pasitikėti.

Džonas piktai pavartė akis.

– Pasistenkit nekibti prie Flerės.

– Aš prie nieko nekimbu, – atšovė Džunė, – bet čia mano namai, ir aš privalau pasakyti, ką manau.

– Tada man geriau nutraukti pozavimą.

– Džonai, nekvailiok. Nutraukti pozavimo negalima nei tau, nei jai. Haroldas baisiai susijaudintų.

– Velniop tą Haroldą!

Džunė paėmė Džoną už švarko atlapo.

– Visai ne tai norėjau pasakyti. Portretai bus nuostabūs. Aš tik norėjau pasakyti, kad čia nebesusitikinėtumėte.

– Pasakėt Flerei?

– Taip.

Džonas nusijuokė, ir juokas nuskambėjo šiurkščiai.

– Džune, mes ne vaikai.

---

[130] Nereikalinga (*pranc.*).

– Ar Anei pasisakei?

– Ne.

– Matai!

– Ką?

Džono veidas vėl pasidarė užsispyręs ir piktas.

– Džonai, tu labai panašus į savo tėvą ir senelį, – jie negalėdavo pakęsti, kai jiems priekaištaudavo.

– O *jūs* galite?

– Jei reikia, kodėl ne.

– Tai štai, labai prašau– nesikiškit.

Džunės skruostai paraudo, akys pasruvo ašaromis, ji sumirksėjusi paslėpė jas, paskui pasipurtė ir šaltai pasakė:

– Aš niekada nesikišu.

– Tikrai?

Džunė dar labiau paraudo ir staiga paglostė jo švarko rankovę. Tai sujaudino Džoną, ir jis šyptelėjo.

Visą popietę, kol rafaelitas tapė, o Džunė vis įeidavo ir išeidavo tai paniurusiu, tai ilgesingu veidu, Džonas pozavo išmuštas iš pusiausvyros. Svarstė, kaip čia pasielgus, jei Flerė vėl atvažiuos. Bet Flerė nepasirodė, ir jis iškeliavo namo vienas. Kita diena buvo sekmadienis, į miestą jis nevažiavo; bet pirmadienį, baigęs pozuoti ir išėjęs iš „Tuopų namų“, pamatė, kad Flerės automobilis stovi prie šaligatvio.

– Šiandien aš jums parodysiu savo namą. Tikriausiai Džunė jau kalbėjo su jumis, bet aš, Džonai, pasitaisiusi asmenybė. Sėskit! – Ir Džonas įsėdo.

Diena buvo niūri, nei apšvietimas, nei apystata nežadino jausmų, ir „pasitaisiusi asmenybė“ vaidino savo vaidmenį kuo puikiausiai. Nė vienas žodis neperžengė draugiško pašnekesio ribų. Flerė plepėjo apie Ameriką, jos kalbą, knygas. Džonas tvirtino, kad Amerika nežino saiko siaurindama teises ir maištaudama prieš teisių siaurinimą.

– Žodžiu, – tarė Flerė, – Amerika jauna.

– Taip, bet man atrodo, ji kasdien jaunėja.

– Amerika man patiko.

– O man net labai patiko. Kaip pelningai pardaviau ten savo vaismedžių sodą!

– Keista, kad grįžote. Juk jūs, Džonai, toks – senamadis.

– Kuria prasme?

– Kad ir lytinis gyvenimas – tikrai negalėčiau jo aptarinėti su jumis.

– Negi su kitais galite?

– Beveik su visais. Ko raukotės? Jums tikrai nebūtų lengva Londone arba kad ir Niujorke.

– Nekenčiu tauškalų šia tema, – piktai ištarė Džonas. – Tik prancūzai yra perpratę lytinį gyvenimą. Negalima kalbėti apie jį taip, kaip kalbama čia arba Amerikoje – tai pernelyg tikras dalykas.

Flerė dar kartą vogčiomis dirstelėjo į Džoną.

– Tada verčiau nebelieskim šio slidaus klausimo. Bet nežinau, ar galėčiau kalbėti su jumis ir apie meną.

– Ar matėt Sent Godenso paminklą Vašingtone?

– Taip, bet dabar tai jau *vieux jeu*.

– Šit kaip? – suniurzgė Džonas. – Tai ko gi reikia žmonėms?

– Žinot ne blogiau už mane.

– Norit pasakyti – kad būtų nesuprantama?

– Jei taip jums patinka. Svarbiausia, kad menas dabar tik pašnekesių tema, o apie tai, kas aišku iš pirmo žvilgsnio, neverta nė kalbėti, vadinasi, tai ne menas.

– Sakyčiau, jog tai kvaila.

– Ko gero. Bet įdomiau.

– Jei pati tai suprantat, tai kas čia įdomaus?

– Vėl slidus klausimas. Pamėginkim dar kartą! Galiu lažintis, kad nepritariat šių dienų moterų madai?

– Kodėl? Visai protinga mada.

– Ojojoj! Nejaugi mūsų pažiūros ėmė ir sutapo?

– Aišku, jūs kur kas gražiau atrodytumėt be skrybėlių. Juk išsiplauti galvą dabar nesunku.

– Bet Džonai, neatimkit iš mūsų skrybėlių! Kas liks iš mūsų stoiškumo? Jeigu nebereikės ieškoti prie veido tinkančių skrybėlių, gyventi bus pernelyg lengva.

– Bet jos jums netinka.

– Sutinku, bet aš geriau už jus pažįstu moters prigimtį. Mums reikia vis ką nors nauja išbandyti.

– Flere, jūs per daug protinga, kad gyventumėt Londone.

– Mielasis, šiuolaikinė jauna moteris negyvena niekur. Ji tik skrajoja padebesiuose.

– Bet kartais vis dėlto nusileidžia žemėn.

Flerė kurį laiką tylėjo, paskui, pažvelgusi į Džoną, atsakė:

– Taip, Džonai, kartais nusileidžia.

Ir jos žvilgsnis sakytum vėl ištarė: „Ir kodėl mudu šitaip kalbamės!“

Flerė aprodė Džonui namą taip, kad sudarytų įspūdį, jog rūpinasi kitų patogumais. Net persimesdama keliais žodžiais su poilsiautojomis to siekė. Džonas išėjo dilgčiojančiu delnu, galvodamas: „Jai patinka dėtis lengvabūde, bet širdyje...“ Važiuodamas namo, Saseksą matė lyg per miglą, vis prisimindamas, kaip šypsojosi jam giedros Flerės akys, kaip juokingai suvirpo lūpos, tardamos: „Iki pasimatymo, laimingai!“ Ką gali žinoti, ar ne toks ir buvo jos tikslas?“

Holė atvažiavo jo sutikti išnuomotu automobiliu.

– Labai gaila, Džonai, bet Velas pasiėmė automobilį. Negalės rytoj tavęs nuvežti ir parvežti, kaip buvo žadėjęs. Šiandien turėjo išvažiuoti. O jeigu baigs tvarkyti reikalus Londone, trečiadienį dums tiesiai į Niumarketą. Atsitiko baisiai nemalonus dalykas. Senas universiteto draugas suklastojo jo parašą ant šimto svarų čekio, nors Velas jam ne kartą yra padėjęs.

– Priežastis rimta, – sutiko Džonas. – Ką Velas mano daryti?

– Dar pats nežino. Bet tas draugas jau trečią kartą iškrėtė Velui šunybę.

– Jūs tikrai neapsirinkate?

– Banke nusakė jo išvaizdą – viskas atitinka. Jis tikriausiai mano, kad Velas viską pakęs. Bet jau darosi nebeįmanoma.

– Tikiu!

– Taip, mielasis, bet ką daryti? Paduoti į teismą seną draugą? Velą kankina keistas jausmas, kad ir pats tik atsitiktinai kreivais keliais nenuėjo.

Džonas suglumo. Jei žmogus kreivais keliais nenuėjo – tai tik *atsitiktinai*?

– Ar tas tipas buvo kare? – paklausė jis.

– Vargu. Iš visko sprendžiant tikrų tikriausias pašlemėkas. Kartą esu mačiusi jo veidą – neapsakomai ištižęs ir neapsakomai savanaudiškas.

– Rimti nemalonumai Velui! – tarė Džonas.

– Jis nori pasitarti su savo dėde, Flerės tėvu. Beje, tu pastaruoju metu mateisi su Flere?

– Taip. Šiandien mačiausi. Pavėžėjo mane iki Dorkingo ir aprodė tenykštį namą.

Nuo jo nepasislėpė nei Holės veido išraiška, nei susimąstymo šešėlis, susimetęs tarpuakyje.

– Negi man negalima su ja matytis? – atžariai paklausė jis.

– Tik tu pats, broleli, gali spręsti.

Džonas neatsakė, bet, vos pamatęs Anę, tuoj pat pasipasakojo jai. Nei jos veidas, nei balsas nesuvirpo, ji tik paklausė, kaip laikosi Flerė ir kaip jam patiko namas. Naktį, kai Anė, rodės, miegojo, Džonas gulėjo nesumerkdamas akių, kamuojamas dvejonių. Vadinasi, jei žmogus kreivais keliais nenuėjo – *atsitiktinumas*?

VI skyrius

SOMSUI ŠAUNA GENIALIOS MINTYS

Pirmas klausimas, kurį Somsas uždavė sūnėnui, susitikęs su juo Žaliojoje gatvėje, buvo:

– Kaip jis išvis galėjo gauti čekį? Negi tavo čekių knygelės mėtosi kur pakliūva?

– Ko gero, taip, dėde Somsai, ypač kaime.

– Hm, – tarė Somsas, – tada taip tau ir reikia. O kaip su parašu?

– Jis parašė man iš Braitono, klausdamas, kada galėtume pasimatyti.

– Reikėjo duoti žmonai pasirašyti atsakymą.

Velas sudejavo:

– Juk niekada nemaniau, kad jis griebsis klastočių.

– Taip nusiritęs, griebsis bet ko. Kai atsakei jam neigiamai, jis tikriausiai vis tiek atvažiavo iš Braitono?

– Taip, bet nerado manęs namie.

– Teisingai, ir nudžiovė blanką. Ką gi, jei nori visa tai sustabdyti, paduok jį į teismą. Gaus trejus metus.

– Sprendžiant iš to, kaip dabar atrodo, – pasakė Velas, – tai jį į kapus nuvarytų.

Somsas papurtė galvą.

– Veikiau, priešingai – sveikata pasitaisytų. Ar jis yra kada sėdėjęs kalėjime?

– Kiek žinau, ne.

– Hm!

Po šios giliamintės pastabos kurį laiką buvo tylu.

– Negaliu duoti jo į teismą, – staiga prabilo Velas. – Mokslo draugas. Žinoma, Aukščiausiasis buvo maloningas ir visa kita, bet juk ne taip sunku išeit šunims šėko pjauti.

Somsas įsmeigė į jį akis.

– Taip, – pritarė jis, – tau tikrai nebūtų buvę sunku. Tavo tėvas nuolat įsiveldavo į visokias istorijas.

Velas apniuko. Staiga prisiminė vakarą „Pandemoniume“, kai, būdamas su kitu mokslo draugu, matė savo tėvą girtą.

– Vis dėlto reikia kažką daryti, – tarė jis, – kad tai nepasikartotų. Jei neatrodytų toks „išdvėsęs“, galima būtų paprasčiausiai pritvatyti.

Somsas papurtė galvą.

– Smurtavimas prieš asmenį – be to, jo tikriausiai jau nebėra Anglijoje.

– Ne, eidamas čia, teiravausi klube – jis mieste.

– Ar jį matei?

– Ne, pirmiausia norėjau susitikti su jumis.

Tai nelauktai pakuteno Somso savimeilę, ir jis pašaipiai pridūrė:

– Galbūt jis turi, kaip sakoma, kitą, geresnįjį „aš“?

– Dievaži, dėde Somsai, tai geniali mintis!

Somsas papurtė galvą.

– Tik iš jo veido to nepasakytum.

– Nežinau, – tarė Velas, – bet, šiaip ar taip, jis iš geros šeimos.

– Dabar tai nieko nereiškia. Tiesa, kad nepamirščiau. Pameni tokį vaikiną – Baterfildą, iš Eldersono skandalo, – ne, aišku, nepameni. Matai, aš ketinu pasiimti jį iš leidyklos ir įdarbinti pas senąjį Gredmeną, kad susipažintų su turto valdymo reikalais – tiek tavo motinos, tiek kitų mūsų šeimos narių. Senasis Gredmenas jau vos ant kojų besilaiko, ir tas jaunuolis galės ilgainiui jį pakeisti – darbas pastovus ir geriau apmokamas negu dabartinis. Juo galima pasikliauti, o šiandien tai labai svarbu. Norėjau, kad apie tai žinotum.

– Ir vėl geniali mintis, dėde Somsai. Bet grįžkime prie pirmosios. Ar jūs galėtumėte susitikti su Steinfordu ir išsiaiškinti šį reikalą?

– Kodėl *aš* turėčiau su juo susitikti?

– Jūsų kur kas didesnis autoritetas negu mano.

– Hm! Regis, nemalonūs dalykai visada tenka man. Bet, ko gero, iš tiesų geriau pasikalbėti su juo man negu tau.

Velas plačiai nusišypsojo.

– Lengviau atsikvėpčiau, jeigu jūs to imtumėtės.

– O *aš* priešingai, – pasakė Somsas. – Banko kasininkas, tikėkimės, ko nors nepripainiojo?

– Kas supainios Steinfordą su kuo kitu?

– Niekas, – tarė Somsas. – Tad jeigu nenori duoti į teismą, palik šį reikalą man.

Velui išėjus, Somsas susimąstė. Taip, jis vis dar laiko visus šeimos reikalus savo rankose; įdomu, ką jie darys, kai jo nebebus. Pakviesti Baterfildą gal ir geniali mintis, bet ką gali žinoti, – tiesa, vaikinas nepaprastai jam atsidavęs ir žiūri atsidavusiomis akimis kaip šuo! Būtina sutvarkyti tai nedelsiant, kol senis Gredmenas visai nesugriuvo. Ir reikia padovanoti Gredmenui kokį nors sidabrinį daiktą su išgraviruota jo pavarde, kol jis dar geba tai įvertinti; paprastai tokios dovanos teikiamos po mirties arba suvaikėjus. Be to, Baterfildas pažįsta Maiklą, vadinasi, atidžiai žiūrės Flerės reikalų. Bet ką daryti su tuo velnio Steinfordu? Nuo ko pradėti? Gal geriau pasikviesti jį čia, užuot ėjus pas jį į klubą. Jeigu jam pakako įžūlumo likti Anglijoje po tokios begėdiškos apgavystės, vadinasi, pakaks įžūlumo ateiti čia ir pasižiūrėti, ar negalima dar ko nukniaukti. Gižiai šypsodamasis, Somsas nuėjo prie telefono.

– Ponas Steinfordas klube? Paprašykit, kad jis malonėtų užeiti pas poną Forsaitą į Žaliąją gatvę.

Apsidairęs ir įsitikinęs, kad kambaryje nėra nė vieno vertingo niekniekio, Somsas atsisėdo valgomajame ir pasikvietė Smider.

– Smider, aš laukiu to pono Steinfordo. Jeigu paskambinsiu, kol jis bus čia, bėkit į gatvę ir kvieskit policininką. – Ir, pamatęs Smider veido išraišką, pridūrė: – Gal ir neprireiks, bet ką gali žinoti.

– Tikiuosi, pone Somsai, pavojus negresia?

– Žinoma, ne. Tik gal man pasirodys, kad jį vertėtų suimti, – štai ir viskas.

– Manote, pone, jis vėl ką nors išsineš?

Somsas šyptelėjo ir rankos mostu parodė, kad viskas paslėpta.

– Veikiausiai jis neateis, o jeigu pasirodys, veskite čia.

Smider išėjus, Somsas atsisėdo priešais laikrodį – olandų darbo ir per sunkų išnešti; jį kadaise kažkur „atkasė“ Džeimsas, ir laikrodis skambindavo kas ketvirtį valandos, o ant ciferblato buvo mėnulis ir žvaigždės. Dabar, prieš susitikdamas su tuo subjektu trečią kartą, Somsas nebe taip „žvaliai“ laikėsi; du kartus tam tipui pavyko išsisukti iš bėdos, o kadangi Velas nenori kreiptis į teismą, išsisuks, matyt, ir trečią. Vis dėlto jį traukte traukė susiremti su tuo peržengusiu visas ribas žmogumi, turinčiu kažką tokio, kas iškelia jį kone iki romantinio lygmens. Atrodė, jog pamėgtasis jaunystės šūkis – „niekada nerodyk savo jausmų“ – ir aukštuomeniškumas, būdingas Park Leino gatvės namams, tvarkomiems jo motinos Emilės, ketintų dar kartą jį aplankyti šio suglebusio sukčiaus pavidalu. Bet tikriausiai tas tipas neateis!

– Ponas Steinfordas, pone.

Kai Smider – visa išraudusi – pasišalino, Somsas ne iš karto susivokė, nuo ko pradėti – Steinfordo veidas buvo pergamentinis, tarytum prisikėlusio iš kapo. Pagaliau Somsas prabilo:

– Norėjau pasišnekėti su jumis dėl vieno čekio. Kažkas suklastojo mano sūnėno parašą.

Antakiai pakilo, vokai dar labiau pridengė akis.

– Taip. Dartis į teismą nesikreips.

Somsas pajuto pasišlykštėjimą.

– Jūs taip manot, – tarė jis, – o štai mano sūnėnas dar neapsisprendė, kaip elgtis.

– Pone Forsaitai, mes kartu mokėmės.

– Ir jūs tuo naudojatės? Bet yra ribos, pone Steinfordai. O suklastota – kaip naujoko – vykusiai.

Veide kažkas krustelėjo, ir Somsas išsitraukė iš kišenės suklastotą čekį. Aišku, apsaugotas nepakankamai, net be apsauginių linijų! Ateityje ant Velo čekių reikės uždėti antspaudą: „Neperleidžiamas kitam asmeniui." Bet kaip įvaryti baimės šiam tipui?

– Išsikviečiau kriminalinės policijos agentą, – pareiškė jis, – kai tik paskambinsiu, jis įeis. Tai nebegali tęstis. Jei jūs to nesuprantate... – ir Somsas žengė žingsnį skambučio link.

Karti šypsena slystelėjusi iškreipė išbalusias lūpas.

– Matyt, jūs, pone Forsaitai, nežinot, ką reiškia žlugti?

– Ne, – kiek bjaurėdamasis atsakė Somsas.

– Tai mano nuolatinė būsena. Ji baisiai vargina.

– Tokiu atveju, – pareiškė Somsas, – kalėjimas jums bus tikra atgaiva.

Bet jau tardamas šiuos žodžius, pajuto, kad jie bergždi ir skamba žiauriai. Prieš jį stovėjo ne žmogus, o šešėlis, – liūdnas, bejėgis. Atrodė, lyg baugintum vaiduoklį.

– Klausykit, – kreipėsi į jį Somsas, – jeigu duosite džentelmeno žodį daugiau taip nesielgti su mano sūnėnu ir visa mūsų šeima, aš neskambinsiu.

– Labai gerai, pasižadu, o tikėti arba ar ne – jūsų reikalas.

– Vadinasi, tuo ir baigsim, – pasakė Somsas. – Bet tai paskutinis kartas. Įrodymą pasilieku.

– Gyventi kažkaip reikia, pone Forsaitai.

– Aš taip nemanau, – atšovė Somsas.

Pasigirdo neaiškus garsas – veikiausiai „šešėlio" juokas, – ir Somsas vėl liko vienas. Jis greitai nuėjo prie durų pažiūrėti, kaip tas tipas išeis į gatvę. Gyventi? Tikrai reikia? Argi tokiam ne geriau numirti? Argi daugeliui ne geriau numirti? Ir nustebęs, kad jam šovė tokia neįprasta mintis, Somsas nuėjo į svetainę. Prieš keturiasdešimt penkerius metus jis ėmėsi ją apstatyti, ir štai, kaip ir anksčiau, ji pilna inkrustuoto medžio. Ant židinio nedidelė dagerotipijos būdu padaryta fotografija, įstatyta į gilius emaliuotus rėmelius – jo senelio, „Pranašiojo Doseto“, portretas šiek tiek parausvintais skruostais. Somsas ilgai žiūrėjo į jį. Forsaitų klano įkūrėjo smakras buvo patogiai įsitaisęs tarp plačiai atsikišusių senoviškos apykaklės kampų. Akys – storais apatiniais vokais – šviesios, įžvalgios, kiek pašaipios; žandenos žilos; burna atrodė galinti sudoroti nemenką kiekį maisto; senovinis plonos gelumbės frakas; veiklaus žmogaus rankos. Petingas senis, stiprus, su charakteriu. Beveik šimtas metų šiam portretui. Malonu matyti tvirto būdo žymes po šio išglebusio, apskurusio egzemplioriaus! Gerai būtų pasižvalgyti po tas vietas, kur gimė ir augo šis senis, prieš išnirdamas aštuonioliko amžiaus gale į paviršių ir pradėdamas Forsaitų giminę. Reikės pasiimti Rigzą ir nuvažiuoti, o jeigu Flerė neprisidės, tai gal ir geriau! Jai būtų nuobodu! Šaknys jauniems nieko nereiškia. Taip, reikia nuvažiuoti pasižiūrėti savo šaknų, kol orai gražūs. Bet pirmiau reikia baigti reikalus su senuoju Gredmenu. Po tokių nemalonių išgyvenimų miela bus jį aplankyti – jis niekada neišeina iš kontoros anksčiau kaip pusę šešių. Ir, pastatęs fotografiją į vietą, Somsas nuvažiavo taksi į Poultrio gatvę, visą kelią mąstydamas. Sunku dabar tvarkyti reikalus, kai visur tyko tokie padarai kaip Eldersonas arba tasai Steinfordas. Lygiai taip ir šalis – nespėja išsikapstyti iš vienos sumaišties, kaipmat pakliūva į kitą; angliakasių streikas baigsis, ėmus spausti žiemos šalčiams, bet atsiras kas nors kita – karas arba dar kokie neramumai. O paskui tie rūpesčiai dėl Flerės – ji turi nemažai savų pinigų. Nejaugi jis apsiriko, suteikęs jai tokią nepriklausomybę? Bet ne – kontroliuoti ją pasitelkiant pinigus visada jam atrodė atkaru. Kad ir kaip elgtųsi – ji vienintelis jo vaikas, galima sakyti, vienintelė meilė. Ir jeigu jos nuopuolio nesulaikys nei meilė sūnui, nei tėvui, – ką jau kalbėti apie vyrą, – tai nejaugi padės grasinimas atimti palikimą? Vis dėlto tie jos reikalai, regis, taisosi – gal jis bus apsirikęs.

Pro visas Sičio duris laukan plūdo baigusieji dienos triūsus. Tarnautojai kriko į visas puses kaip triušiai; kad bent rytais šitaip skuostų į tarnybą, bet kur tau – visi ėmė vengti darbo. Pradeda dešimtą, o ne devintą kaip seniau; baigia penktą, o ne šeštą. Tarkim, yra telefonai ir kitokie patobulinimai, ir darbo atliekama gal ne mažiau; neišgeriama tiek alaus ir chereso kaip kadaise ir nesuvalgoma tiek muštinių. Vis dėlto sumenkėjo padermė, palyginti su tuo senioku, į kurio atvaizdą ką tik žvelgė; visi tokie neaiškūs, nedidelio proto, dirglios, nerimastingos išraiškos, tarytum būtų sudėję savo kapitalą į gyvenimą ir aptikę, kad akcijos smunka. Nebeliko nei frakų, nei cilindrų. Tvirčiau užsismaukęs savąjį, Somsas išlipo iš taksi pažįstamame aklagatvyje prie Poultrio gatvės ir įėjo į „Ketkoto, Kingsono ir Forsaito“ kontorą.

Senasis Gredmenas buvo ką tik nusitraukęs nuo plačios gunktelėjusios nugaros darbinį švarką.

– Pone Somsai, jau buvau beišeinąs. Atleiskit, tuoj apsivilksiu surdutą.

Surdutas, sprendžiant iš sukirpimo, siūdintas devyni šimtai pirmaisiais.

– Dabar išeinu pusę šešių. Darbo ne tiek jau daug. Norisi snūstelt prieš pietus. Kaip malonu jus matyti. Jau visai mus pamiršote.

– Taip, – pritarė Somsas, – retai beužsuku. Bet štai ką aš, Gredmenai, pamaniau... Jeigu kas atsitiktų jums arba man, arba abiem, reikalai kaipmat pašlytų.

– O, nesinori apie tai nė galvoti!

– Bet reikia. Mudu ne jaunuoliai.

– Aš gal ir ne berniokas, bet jūs, pone Somsai – *negi* tai senatvė?

– Septyniasdešimt vieneri.

– Taip, taip! O, rodos, taip neseniai vežiodavau jus į Slau, į mokyklą. Pamenu tuos laikus geriau negu vakardieną.

– Aš irgi, Gredmenai, bet tai senatvės požymis. Pamenate jaunuolį, užėjusį čionai pranešti man apie Eldersoną?

– Taip, taip! Šaunus vaikinas. Batermilkas ar kažkaip.

– Baterfildas. Jį kaip tik ketinu skirti jūsų padėjėju ir noriu, kad supažindintumėte su visais reikalais.

Senasis kontoros tarnautojas stovėjo tylus tylutėlis; jo veidas, žilų plaukų ir barzdos rėminamas, nerodė nieko. Somsas skubiai prašneko:

– Tai tik dėl visa pikta. Kada nors juk sumanysite išeiti poilsio.

Gredmenas sunkiai pakėlė ranką.

– Viliuosi sulaukti mirties, eidamas pareigas, – ištarė jis.

– Kaip sau norit. Jūs, Gredmenai, turėsit kaip turėjęs viską savo žinioje, tačiau bus kuo pasikliauti, jei kartais apsirgtumėte arba panorėtumėte pailsėti, arba šiaip kas nutiktų.

– Pone Somsai, geriau to nedarytumėte. Kad kontoroje sukiotųsi jaunas...

– Tai puikus vaikinas. Be to, Gredmenai, jis dėl kai ko dėkingas man ir mano žentui. Jums jis visai netrukdys. Juk žinot, niekas nėra amžinas.

Senojo tarnautojo veidas keistai susiraukė, balsas ėmė gergžti labiau negu įprastai.

– Atrodo, lyg bėdą norėtumėt prišaukti. Aš, pone Somsai, su darbu puikiai susidoroju.

– Suprantu jus, – pasakė Somsas, – aš ir pats taip manau, bet laikas nelaukia nė vieno iš mūsų, ir reikia pagalvoti apie ateitį.

Iš po žilų ūsų išsiveržė atodūsis.

– Ką gi, pone Somsai, jeigu nusprendėte, nėra ko burnos aušinti. Bet aš nepatenkintas.

– Eime, pavėžėsiu jus iki stoties.

– Ačiū, geriau pasivaikščiosiu. Mėgstu pakvėpuoti tyru oru. Štai tik užrakinsiu.

Supratęs, kad užrakinti reikia ne tik stalčius, bet ir jausmus, Somsas išėjo.

Atsidavęs senukas! Reikia tuoj pat nuvažiuoti į „Polkingfordo“ parduotuvę ir išrinkti jam dovanų kokį sidabrinį daiktą.

Didžiulėje parduotuvėje, taip tankiai nustatytoje auksu ir sidabru, jog nejučia kildavo abejonė, ar čia buvo kada parduotas bent vienas daiktas, Somsas sustojo svarstydamas. Reikia parinkti ką nors dėmesio vertą – bet tik ne įmantrios puošybos arba akį rėžiantį. Senasis Gredmenas punšo tikriausiai negeria – jo religija neleidžia! Gal tiks tie du paauksuoti sidabriniai kupranugariai – kiekvienas su dviem kuprom, iš kurių kyšo žvakės? O tarp kuprų išgraviruoti – „Džozefui Gredmenui dėkinga Forsaitų šeima"? Gredmenas gyvena kažkur netoli Zoologijos sodo. Hm! Kupranugariai? Ne! Verčiau vaza. Jeigu punšo negeria, galės priberti rožių lapelių arba merkti gėles.

– Man reikia vazos, – tarė jis, – tik kad būtų labai gera.

– Valandžiukę, pone, mes kaip tik turim, ko jums reikia.

Jie visada turi, ko tau reikia!

– Štai pažvelkit, pone, – nuliedinta iš sidabro, – labai paprastos formos.

– Paprastos! – tarė Somsas. – Aš jos ir veltui neimčiau.

– Visiškai teisingai, pone. Gal čia tikrai *ne tai*, ko jums reikia. Na, o kaip ši nedidukė, bet daili vaza?

– Ne, ne, ką nors paprasto ir solidaus, maždaug galono talpos.

– Pone Benkveitai, ateikit šen valandėlei. Šiam džentelmenui reikalinga senovinė vaza.

– Tuojau, pone, mes kaip tik turime, ko jums reikia.

Somsas neaiškiai suniurzgė.

– Senovinių vazų paklausa nedidelė, bet mes turime vieną antikvarinę, iš Reksboro namų.

– Su herbu? – paklausė Somsas. – Netinka. Man reikalinga nauja arba bent jau be herbo.

– A! Tada, pone, jums labai patiks šita.

– O Viešpatie! – tarė Somsas ir, pakėlęs skėtį, parodė į priešingą pusę. – O tenai ką turit?

Pardavėjas nutaisė nusivylusį veidą ir išėmė vazą iš įstiklintos lentynos. Ant pūstos, viršuje įsmauktos kojelės stovėjo talpus platus sidabrinis dubuo. Somsas pabarbeno jį pirštu.

– Grynas sidabras ir, kaip matote, pone, labai subtilūs kraštai. Forma – nieko besaikiška, o viduje aukštos kokybės paauksavimas. Manyčiau, jog čia kaip tik tai, ko jums reikia.

– Nebloga. O kaina?

Pardavėjas ėmė tyrinėti kažkokį kabalistinį ženklą.

– Trisdešimt penki svarai, pone.

– Suma pakankama, – pasakė Somsas. Ar patiks dovana senajam Gredmenui, jis nežinojo, bet daiktas buvo skoningas, ir šeimos prestižas nenukentės. – Tai aš ją imu, – tarė jis. – Išgraviruokite šiuos žodžius. – Jis užrašė juos. – Nusiųskite šiuo adresu, o sąskaitą man. Ir pasistenkite greičiau.

– Bus atlikta, pone. Ar nesudomintų jūsų šitie bokalai? Be galo originalūs.

– Daugiau nieko! – tarė Somsas. – Likit sveiki!

Jis padavė pardavėjui vizitinę kortelę ir, šaltu žvilgsniu apvedęs parduotuvę, išėjo. Vienu rūpesčiu mažiau!

Šlakstomas rugsėjo saulės purslų, Somsas žingsniavo Pikadilio gatve į vakarus, Gryn Parko link. Švelnios rudens dienos gerai jį nuteikdavo. Nei per šilta, nei per šalta. Džiugino ir pradedantys gelsvėti platanai – gražūs medžiai, išlakūs. Eidamas per vejos žolę, Somsas jautėsi net maloniai apsvaigęs. Jo nuotaiką sutrikdė greiti, besivejantys žingsniai iš paskos. Balsas ištarė:

– O! Forsaitas! Jūs pas Maiklą į susirinkimą? Gal eime kartu?

„Senasis Montas“, žvalus ir plepus kaip visada! Štai ir dabar – jau leidosi tarškėti!

– Kaip, Forsaitai, žiūrit į tas visas Londono permainas? Pamenat – plačios kelnės ir krinolinai, – Lyčas[131] pačiam sužydėjime, – senasis Pemas[132] ant žirgo? Rugsėjis žadina prisiminimus.

---

[131] Johnas Leechas (1817–1864) – anglų karikatūristas, žurnalo „Punch“ bendradarbis.

[132] Henry‘s Johnas Palmerstonas (1784–1865) – žymus karalienės Viktorijos laikų Anglijos valstybės veikėjas, du kartus ėjęs ministro pirmininko pareigas.

– Visa tai tik paviršėliai, – tarė Somsas.

– Paviršėliai? Kartais ir man taip atrodo. Bet yra ir esminių pasikeitimų. Tarkim, skirtumas tarp Ostin ir Trolopo[133] romanų ir nūdienių rašeivų. Grafystėse nebeliko apylinkių. Skirstymas į klases? Dabar ribą tarp jų nustato žmogus, o ne Dievas kaip Trolopo laikais.

Somsas niekinamai prunkštelėjo. Jau kaip tas žmogus pasakys!

– Jei ir toliau taip sparčiai žengsim, nebeliks jokių ribų, – pareiškė jis.

– Manau, Forsaitai, kad dėl to jūs klystat. Aš nenustebčiau, jei grįžtų arkliai.

– Arkliai? – sumurmėjo Somsas. – Kuo jie čia dėti?

– Mums beliko sulaukti dangaus karalystės žemėje, – pareiškė seras Lorensas, mosuodamas lazdele. – Tada ir vėl suklestės asmenybė. O dangaus karalystė jau beveik čia.

– Visiškai jūsų nesuprantu, – pasakė Somsas.

– Mokslas nemokamas, moterys turi balsavimo teisę, net darbininkas turi arba netrukus turės savo automobilį, lūšnos – jūsų, Forsaitai, dėka – pasmerktos pražūčiai, pasilinksminimai ir naujienos kiekvienoje pastogėje, liberalų partija žlugusi, prekybos laisvė paversta kintamu dydžiu, sportas pigus ir visiems prieinamas, dogmos pralaimėjo, visuotinis streikas taip pat patyrė nesėkmę, skautų vis daugėja, drabužiai darosi patogesni, plaukai trumpesni – o juk tai dangaus karalystės ženklai.

– Bet kuo čia dėti arkliai?

– Tai tik simbolis, mano mielas Forsaitai. Arklių neįsprausi nei į standartą, nei į socializmą. Prasideda maištas prieš vienodybę. Dar truputis dangaus karalystės, – ir mes imsime puoselėti savo sielas ir važinėti prateginiais kinkiniais.

– Kas čia per triukšmas? – paklausė Somsas. – Lyg kas šauktųsi pagalbos.

---

[133] Anthony's Throllope'as (1815–1882) – anglų romanistas.

Seras Lorensas truktelėjo į viršų antakį.

– Tai dulkių siurblys Bakingemo rūmuose. Jam irgi nestinga žmogiškumo.

Somsas dusliai suniurzgė – nemoka šitas žmogus būti rimtas! Na, nieko, netrukus *teks* surimtėti. Jeigu Flerė... Bet apie šį „jeigu“ galvoti nesinori.

– Jei mane kuo nors žavi anglai, – staiga prabilo seras Lorensas, – tai netrikdoma savo būdo raidos eiga. Čia potvynis, čia atoslūgis, čia vėl ramus tekėjimas. Svetimtaučiai juos gali palaikyti beviltiškai nugrimzdusiais į pelkę, bet tai nuoseklus tęstinumas – didi savybė, Forsaitai. Ką jūs manote daryti su savo paveikslais, kai susiruošite į aną pasaulį? Užrašysite valstybei?

– Priklausys nuo to, kaip valstybė elgsis su manim. Jeigu paveldėjimo mokestis bus dar didinamas, pakeisiu testamentą.

– Pagal mūsų senolių principus, taip? Arba savanoriška tarnystė, arba jokios. Šaunių būta mūsų protėvių.

– Apie jūsiškius nieko nežinau, – pasakė Somsas, – o manieji buvo paprasti ūkininkai. Rytoj važiuosiu ten pasidairyti, – pridūrė jis atžariai.

– Nuostabu! Tikiuosi, rasite juos namie.

– Mes pavėlavom, – tarė Somsas, pažvelgęs į valgomojo langą, pro kurį dirsčiojo komiteto nariai. – Pusė septynių! Na ir juokingi žmonės!

– Mes visada atrodom juokingi, – tarė seras Lorensas, žengdamas paskui Somsą pro duris, – tik ne sau patiems. Tai, Forsaitai, pirmasis gyvenimo principas.

VII skyrius

RYTOJ

Flerė pasitiko juos hole. Palikusi Džoną Dorkinge, ji neleistinu greičiu pardūmė į Londoną, norėdama sukelti įspūdį, kad jos mintys skirtos vien lūšnų gerovei. Skvairui iškeitus susirinkimą į kurapkų medžioklę, pirmininkavo vyskupas. Flerė nuėjo prie indaujos ir, kol Maiklas skaitė praėjusio susirinkimo protokolą, ėmė pilstyti arbatą. Vyskupas, seras Godfris Bedvinas, ponas Montrosas, jos šešuras ir ji pati gėrė kinišką arbatą; seras Timotis – viskį su gazuotu vandeniu; Maiklas nieko negėrė; markizas, Hileris ir jos tėvas – Ceilono arbatą; ir kiekvienas tvirtino, kad anie gadinantys sau virškinimą. Tėvas nuolat sakydavo Flerei, kad ji gerianti kinišką arbatą vien dėl mados, – patikti jai, aišku, ji negalinti. Pilstydama kiekvienam skirtą gėrimą, Flerė klausė savęs, ką jie pamanytų, sužinoję, kuo, be arbatos, užimtos jos mintys. Rytoj Džonas pozuoja paskutinį kartą, ir ji žengs lemiamą žingsnį! Du mėnesius nuo tada, kai juodu šoko Netlfolde, jos širdis kantriai kentėjo, rytoj viskas baigsis. Rytoj šiuo metu ji pareikalaus to, kas jai priklauso. Nors žinojo, kad bet kokioje sutartyje turi būti dvi pusės, nė kiek nesijaudino. Vadovavosi gražios, įsimylėjusios moters tikėjimu. Jos noras išsipildys, bet niekas apie tai neturi suuosti! Ir, duodant puodelius, Flerę linksmino mintis, kad tie seni, protingi žmonės nieko nenutuokia. Ir neprivalo žinoti, niekas neprivalo, labiausiai tas jaunas vyras, naktį laikęs ją glėbyje. Mąstydama apie tą, kuris dar taip jos nelaikė, Flerė atsisėdo prie židinio su arbata ir bloknotu, o širdis daužėsi ir primerktos akys regėjo stoties tarpduryje į ją atsigręžusį Džono veidą. Išsipildymas! Kaip Jokūbas[134] septynerius metus ji stengėsi tarnavimu pelnyti meilę – ilgus ilgus septynerius metus! Kol šitaip sėdėjo, klausydamasi nykaus vyskupo ir sero Godfrio birzgimo, padrikų sero Timočio šūkčiojimų, retų ir santūrių tėvo pastabų, aiški, tiksli ir atkakli sąmonė, paveldėta su prancūzišku krauju, patylomis tobulino slapto gyvenimo mechanizmą, pradėsiantį veikti rytoj, juodviem paragavus uždrausto vaisiaus. Slaptas gyvenimas gali būti saugus, jei atmetami baugštūs svyravimai, skrupulingumas ir sąžinės graužatis! Flerė taip tuo tikėjo, tarytum mažiausiai dešimt kartų būtų ragavusi slapto gyvenimo. Ji pati viską sutvarkys – Džonui nebus jokių rūpesčių. Ir niekas nesužinos!

– Flere, būk gera, užsirašyk tai.

– Gerai.

Ir pieštukas pakraigliojo: „Paklausti Maiklą, ką reikėjo užsirašyti.“

– Ponia Mont!

– Taip, sere Timoti?

– Ar nesurengtumėt mums tokio, – na, kaip čia jis vadinasi?

– Dieninio vaidinimo?

– Ne, ne, – pigaus išpardavimo, ar taip?

– Mielai.

Kuo daugiau ji surengs visokių išpardavimų, kuo nepriekaištingesnę pelnys reputaciją, tuo didesnę turės laisvę ir daugiau teisių į slaptą gyvenimą, kuriuo galės mėgautis ir juoktis iš visų.

Prabilo Hileris. Įdomu, ką *jis* pamanytų, jeigu sužinotų?

– Mano manymu, Flere, mums reikėtų ir dieninio vaidinimo. Žiūrovai tokie geri, visada sumokės ginėją ir nueis ten, kur kitu metu jų ir primokėjęs ginėją nenutemptum. O ką jūs, vyskupe, manote?

---

[134] Biblijoje rašoma, kad Izaoko sūnus Jokūbas, pamilęs Rachelę, ištarnavo jos tėvui septynerius metus, kol gavo leidimą imti ją į žmonas (Senasis testamentas, Pradžios knyga, 29, 16-20).

– Dieninis vaidinimas – būtinai!

– Dieniniai vaidinimai – baisus niekalas!

– O mes, pone Forsaitai, parinksim gerą pjesę, – ką nors šiek tiek senamadiška – kokį L. S. D. veikalą. Mums tai būtų reklama. Ką jūs, lorde Šropšyrai, manote?

– Mano vaikaitė Mardžorė galėtų ką nors jums parinkti. Ir jai tai būtų naudinga.

– Hm. Jeigu *ji* tuo užsiims, senamadiškumo nebus nė kvapo.

Ir Flerė pamatė, kad, tardamas šiuos žodžius, tėvas dirstelėjo į ją. Jeigu tik jis žinotų, kaip menkai jai visa tai rūpi, kokie nereikšmingi atrodo tie seni apmaudavimai.

– Pone Montrosai, ar esate nusižiūrėjęs kokį nors teatrą?

– Galėsiu susitarti, pone Čarvelai.

– Puiku! Vadinasi, pavesim šį reikalą jums, lordui Šropšyrui ir mano sūnėnui. Flere, papasakokit mums, kaip jums sekasi su poilsio namais.

– Nuostabiai, dėde Hileri. Jie pilnutėliai. Merginos tokios mielos.

– Tikriausiai padūkusi kompanija, ar ne?

– Ne, sere Timoti, jos elgiasi tiesiog pavyzdingai.

O, kad šis senas ūsuotas džentelmenas galėtų įskaityti „pavyzdingos“ jų globėjos mintis!

– Vadinasi, taip. Jeigu baigėme, pone pirmininke, tai gal leisite man jus palikti? Esu susitaręs susitikti su vienu amerikiečiu dėl skruzdėlių. Per menkai, man rodos, mes pakratėme tuos lūšnynų savininkus. Labos nakties visiems!

Davusi Maiklui ženklą pasilikti, Flerė išlydėjo serą Timotį.

– Sere Timoti, kuris jūsų skėtis?

– Nežinau, šitas atrodo geriausias. Ponia Mont, jeigu rengsite išpardavimą, geriausia būtų tenai parduoti vyskupą. Negaliu pakęsti memenimo, ypač pirmininkaujant.

Flerė šyptelėjo, ir „seniokas“ labai mandagiai kilstelėjo skrybėlę. Jai buvo malonu, kad visi taip mandagiai su ja elgiasi. Bet jeigu jie sužinotų?! Tamsėjo aikštės medžiai, ką tik buvo įžiebti žibintai, – dar laimė, kad tokie orai, – sausi ir šilti. Flerė stovėjo tarpduryje, giliai alsuodama. Rytoj šiuo metu ji bus neištikima žmona! Ką gi, ne daugiau neištikima negu visada buvo slaptose svajose.

„Gerai, kad Kitas „Užuovėjoje“, – pagalvojo ji. Va *jis* niekada nesužinos, niekas nesužinos! Nebus jokių pasikeitimų – jokių pasikeitimų niekur, išskyrus ją ir Džoną. Gyvenimo jėga prasiverš niekam nematomu upeliu ir nutekės – kur? Bet kam tai rūpi?

– Mano mielas Montai, materialiniu požiūriu sąžiningumas niekada nebuvo geriausias būdas siekti tikslo. Ši nuomonė būdinga karalienės Viktorijos laikams. Tada visi nuostabiai mokėdavo apskaičiuoti skritulio kvadratūrą.

– Sutinku, markize, sutinku. Jie geriau nei bet kas mokėjo galvoti taip, kaip norėjo. Pertekliaus metais[135] tai įmanoma.

Tie du hole už jos – sudžiūvę, sunykę! Nesiliaudama šypsotis Flerė pasisuko į juos.

– Miela jaunoji ponia – vakaras vėsus! Ar neperšalsite?

– Ne, dėkui, pone, man šilta.

– Puikumėlis!

– Ar galėčiau, milorde, jus pavėžėti?

– Dėkui, pone Montrosai. Vis svajoju apie nuosavą automobilį. Montai, jums su mumis pakeliui? Pone Montrosai, ar žinot dainelę: „Pas Alisą į namus mes užsuksime visi“? Berniūkštis, mano pieno išvežiotojas, galvą dėl jos pametęs. Aš vis svarstau, kas ta Alisa. Įtartina, mano manymu, žmogystė. Labanakt, ponia Mont. Jūsų namai nuostabūs!

– Labanakt, pone!

Jo ranka, tada „jūros vėplio“ ranka, paskui jos šešuro ranka.

– Flere, ar Kitas sveikas?

---

[135] Aliuzija į Dievo atsiųsto faraonui sapno išaiškinimą: „Tikėk manimi, ateis septyneri didelio pertekliaus metai visame Egipto krašte“ (Senasis testamentas, Pradžios knyga 41, 29).

– Sveikutėlis.

– Labanakt, mieloji!

Mieloji – tai jo vaikaičio motina! „Rytoj – jau rytoj – jau rytoj!“

Sukiužęs krovinys įsuptas į pledą, durelės užsitrenkia – koks minkštas, begarsis automobilis! Vėl balsai:

– Dėde Hileri, rasti jums taksi?

– Ne, ačiū, Maiklai, mudu su vyskupu paėjėsim.

– Palydėsiu jus iki kampo. Eime, sere Godfri? Iki pasimatymo, brangioji. Tavo tėtis liko pietauti. Grįšiu iš Blaito apie dešimtą.

Ir išėjo žvėrys po keturis[136]!

– Nestovėk čia, peršalsi!

Tėvo balsas! Vienintelis, su kuriuo jai baisu susidurti žvilgsniu. Nevalia nusiimti kaukės.

– Na, tėti, ką jūs šiandien veikėte? Eime į svetainę – netrukus pietausim.

– Kaip tavo portretas? Ar tas vyrukas neperspaudžia? Reikėtų užeit pažiūrėti.

– Tėti, dar luktelkit. Jis greit įsižeidžia.

– Visi jie tokie. Ketinau rytoj važiuoti į vakarus, pasižiūrėti, iš kur kilo Forsaitai. Vargu ar galėsi ištrūkti ir važiuoti kartu?

Flerė klausėsi neišsiduodama, kaip jai palengvėjo.

– Tėti, kuriam laikui važiuojat?

– Grįšiu po dviejų dienų. Iki ten mažiau negu du šimtai mylių.

– Mano dailininką tai labai išmuštų iš vėžių.

– Aš ir nemaniau, kad susidomėsi. Blizgesio jokio. O aš jau seniai rengiausi. Ir orai geri.

– Neabejoju, tėti, kad bus baisiai įdomu, ir jūs paskui man viską papasakosit. Bet tas pozavimas ir poilsio namai dabar mane labai varžo.

---

[136] Aliuzija į gyvulių, roplių, paukščių ir visko, kas juda žemėje, išėjimą iš Nojaus arkos (Senasis Testamentas, Pradžios knyga, 8, 19).

– Lauksiu tavęs sekmadienį. Tavo motina savaitgaliui išvažiavo pas draugus – nieko kita nežino, kaip tik lošti bridžą. Išbus iki pirmadienio. Juk žinai, visada noriu būt su tavim, – pridūrė paprastai.

Norėdama išvengti tėvo žvilgsnio, Flerė atsistojo.

– Dar, tėti, nubėgsiu į viršų persirengti. Po tų komiteto susirinkimų visada norisi nusiprausti. Nežinau kodėl.

– Laiko gaišinimas, – pritarė Somsas. – Lūšnų neišnaikinsi. Bet dabar abu turit veiklos.

– Taip, Maiklas neatsidžiaugia.

– Tas seras Timotis – senas kvailys! – Ir Somsas priėjo prie Fragonaro. – Morlando paveikslą aš pakabinau. Markizas – malonus žmogus. Rodos, sakiau tau, kad savo paveikslus palieku valstybei? Tau jų nereikia. Kada nors persikelsi gyventi į Lipingholą. Ten paveikslams ne vieta. Proseneliai, elnio ragai, ir tie arkliai – štai kas ten. Fu!

Slaptas gyvenimas ir Lipingholas? Geriau, kad ilgai ilgai to nebūtų!

– Tėti, baronetas niekada nenumirs!

– Hm – taip! Ką ir šnekėti, gajus. Na, bėk!

Nusiplovusi pudrą ir vėl pudruodamasi, Flerė mąstė: „Mielas tėtis! Dėkui Dievui, kad jis bus toli!“

Dabar, galutinai pasiryžus, buvo gan lengva apgaudinėti ir ramiai šypsotis naujai nupudruotu veidu virš Čelsio[137] porceliano lėkščių.

– Kur ketini kabinti savo portretą, kai bus baigtas? – atnaujino pašnekesį Somsas.

– Bet, tėti, juk jis jūsų.

– Mano? Žinoma, mano, bet tu jį pasikabink čia. Ir Maiklui patiks.

Maiklas – skendintis visiškoje nežinioje! *Ši mintis* skaudžiai dilgtelėjo Flerei.

---

[137] 1743–45 metais įsteigto Čelsio porceliano fabriko gaminiai, kuriuos įsigydavo to meto aristokratai.

Ką gi, ji bus jam kaip ir anksčiau meili. Apsieisime be senamadžių skrupulų!

– Ačiū, tėti. Manau, kad Maiklas norės jį pasikabinti „bimetalinėje“ svetainėje. Labai tiks: *sidabras ir auksas* – mano maskaradinis kostiumas.

– Pamenu, – tarė Somsas, – kažkas su žvangučiais.

– Toji paveikslo dalis, mano manymu, labai nusisekė.

– Ką? Negi veidas jam nepavyko?

– Galbūt – nežinau, bet man nelabai patinka.

Ir iš tikrųjų tą dieną, po rytinio pozavimo, Flerė ėmė abejoti. Veide išryškėjo kažkoks godulys, lyg rafaelitas būtų pajutęs, kaip tvirtėja jos ryžtas.

– Jeigu blogai padarys, aš neimsiu, – pareiškė Somsas.

Flerė nusišypsojo. Rafaelitas žinos, ką į tai atsakyti.

– Aš tikiu, kad bus gerai. Savo portretu tikriausiai niekas nesižavi.

– Nežinau, – tarė Somsas, – niekada nebuvau tapomas.

– O reikėtų.

– Laiko gaišatis! Ar jis jau išsiuntė tos jaunos moters portretą?

Flerė nė nevirptelėjo.

– Džono Forsaito žmonos? Taip – jau seniai.

Ji tikėjosi, kad tėvas paklaus: „Ar mateisi su jais?“ Bet Somsas tylėjo. Ir tai sutrikdė Flerę labiau, negu būtų sutrikdęs klausimas.

– Pas mane šiandien buvo užėjęs tavo pusbrolis Velas.

Flerės širdis apmirė. Nejaugi kalbėjosi apie ją?

– Suklastojo jo parašą.

Ačiū Dievui!

– Yra žmonių visiškai be dorovės, – kalbėjo toliau Somsas. Flerė nevalingai kilstelėjo baltus pečius, bet jis nepastebėjo. – Kur dingo paprasčiausias sąžiningumas – nežinau.

– Šįvakar girdėjau lordą Šropšyrą sakant, jog posakis „sąžiningumas – geriausias būdas siekti tikslo“ tiesiog senamadė Viktorijos laikų atgyvena.

– Nors jis ir vyresnis už mane dešimčia metų, nesuprantu, kodėl jam taip atrodo. Viskas dabar apsivertė aukštyn kojomis.

– Bet jeigu tai geriausias *būdas kažko siekti*, vadinasi, tikra dorybe niekada nebuvo, ar ne?

Somsas griežtai pažvelgė į šypsantį dukters veidą.

– Kodėl?

– Tikrai nežinau. Štai, tėti, kurapkos iš Lipingholo.

Somsas patraukė nosim.

– Mažai padvisinta. Kurapkų kojelės turi būti tokios, kad nesusilaikytum negyręs.

– Taip, aš sakiau virėjai, bet ji turi savo pažiūras.

– O duoniniam padaže šiek tiek stinga svogūnų. Viktorijos laikų atgyvena, tik pamanykit! Jis tikriausiai *ir mane* pavadintų tokia atgyvena?

– O argi ne taip, tėti? Juk jūs keturiasdešimt šešerius metus išgyvenot valdant karalienei Viktorijai.

– Išgyvenau dvidešimt penkerius be jos ir dar tikiuosi šiek tiek pagyventi.

– Gyvensit dar ilgai ilgai, – švelniai tarė Flerė.

– Vargu.

– Tikrai! Bet man smagu, kad nesižavite Viktorijos laikais. Man jie nepatinka. Per daug drabužių tada prisivilkdavo.

– Nebūk dėl to tokia tikra.

– Užtat rytoj jūs pabūsite tarp karalių Jurgių[138] amžininkų.

– Taip, – tarė Somsas. – Ten, sako, yra kapinės. Tiesa, prisiminiau – aš nusipirkau vietą mūsų kapinėse, kampe. Pravers tiek man, tiek kam kitam. Tavo motina tikriausiai norės būti palaidota Prancūzijoje.

– Koukeri, įpilkite ponui Forsaitui chereso.

Somsas neskubėdamas pauostė.

---

[138] Tarp protėvių, gyvenusių vienas kitą keitusių karalių Jurgių laikais (1714–1830).

– Šis dar iš tavo senelio vynų. Jis nugyveno iki devyniasdešimties.

Jeigu ji su Džonu sulauks devyniasdešimties, – negi ligi tol niekas nesužinos?.. Dešimtą valandą, palietusi lūpomis tėvo nosį, Flerė nuėjo į savo kambarį.

– Aš pavargau, o jūsų, tėti, ryt laukia ilga diena. Labanakt!

Kokia laimė, kad ryt jis bus tarp karalių Jurgių amžininkų!

VIII skyrius

UŽDRAUSTAS VAISIUS

Netikėtai sustabdžiusi automobilį kelyje tarp Geidžo ūkio ir Robin Hilo giraitės, Flerė tarė:

– Džonai, mielasis, man užėjo noras išlipti čia ir pasivaikščioti. Tituluotas savininkas Škotijoje. – Džonas nė nekrustelėjo, ir Flerė pridūrė: – Jūsų portretas baigtas, ir mudu ilgai nebesimatysime.

Džonas išlipo, o Flerė atšovė vartelius, už kurių prasidėjo takelis. Giraitėje pastovėjo valandėlę, klausydamiesi, ar kas nepastebėjo neteisėto jų įsibrovimo. Giedra rugsėjo diena blėso. Paskutinis pozavimas užsitęsė, buvo vėlu, tarp giraitės beržų ir maumedžių tvenkėsi sutemos. Flerė švelniai įsikibo Džonui į parankę.

– Paklausykit! Tyku, tiesa? Tų septynerių metų kaip nebuvę. Džonai, ar nenorėtumėt šito? Kad vėl būtume nekalti kūdikiai?

Džonas gan šiurkščiai atsakė:

– Kam grįžti į praeitį – viskas atsitinka taip, kaip turi atsitikti.

– Paukščiai eina tūpti. Ar čia būdavo pelėdų?

– Taip, tikriausiai greit jas išgirsim.

– Kaip skaniai kvepia!

– Medžiai ir karvidės!

– Vanilė ir šienas, kaip sako poetai. Ar jos netoli?

– Taip.

– Tada nebeikim toliau.

– Štai išvirtęs medis, – tarė Džonas. – Galim atsisėsti ir palaukti, kol suūks pelėda.

Jie susėdo greta ant seno medžio.

– Rasos nėra, – tarė Flerė. – Manau, orai netrukus subjurs. Mėgstu, kai dvelkia sausra.

– Mėgstu, kai kvepia lietum.

– Mudu, Džonai, niekada nemėgom to paties. O vis dėlto – mudu mylėjom vienas kitą?

Petimi Flerė pajuto, kaip jis krūptelėjo.

– Štai ir laikrodis muša! Flere, jau labai vėlu! Paklausykit! Pelėda!

Netikėtai arti pro plonas šakas pasigirdo ūktelėjimas. Flerė atsistojo.

– Pamėginkim ją rasti.

Ji pasuko į šoną nuo išvirtusio medžio.

– Na, kur jūs? Paklaidžiokim, Džonai.

Džonas atsistojo ir nuėjo greta jos pro maumedžius.

– Rodos, čia – taip? Kaip greitai sutemo. Žiūrėkit! Beržai dar boluoja. Mėgstu beržus. – Flerė uždėjo ranką ant balkšvo kamieno. – Koks lygus, tarsi oda. – Ir, palinkusi į priekį, prigludo skruostu prie kamieno. – Štai, palieskit mano skruostą, Džonai, o paskui – žievę. Neatskirtumėt, tiesa, jei nebūtų šiltas?

Džonas pakėlė ranką. Flerė pasigręžė ir palietė ją lūpomis.

– Džonai, pabučiuok mane vieną kartą.

– Flere, juk žinot, aš negaliu pabučiuoti jūsų „vieną kartą“.

– Tai bučiuok be galo.

– Ne, ne! Ne, ne!

– Viskas atsitinka taip, kaip turi atsitikti – tu taip pasakei.

– Flere – nereikia! Aš neišlaikysiu.

Ji nusijuokė – švelniai, vos girdimai.

– Ir nereikia. Aš to laukiau septynerius metus. Ne! Nesidenk veido! Žiūrėk į mane! Už viską aš atsakau. Moteris tave sugundė. Bet tu, Džonai, visada buvai mano. Na štai! Taip geriau. Dabar matau tavo akis. Vargšelis Džonas! Na, pabučiuok mane!

Ilgas bučinys jai aptemdė sąmonę, ji nematė, ar atmerktos jo akys, ar užmerktos kaip jos. Ir vėl suūkė pelėda.

Džonas atsiplėšė nuo jos lūpų. Jis virpėjo Flerės glėbyje kaip išgąsdintas žirgas. Prisispaudusi lūpomis jam prie ausies, ji kuždėjo:

– Nieko, Džonai, nieko. – Išgirdo, kaip jam užgniaužė kvapą, ir karštomis lūpomis kuždėjo toliau: – Apkabink mane, Džonai, apkabink!

Nebeliko nė menkiausios prošvaistės; tarp tamsių plunksnėtų šakų spingsėjo žvaigždės, o toli apačioje, iš ten, kur giraitė kilo šlaitu į rytus, virpanti tekančio mėnulio šviesa, regis, sėlino prie jų pro medžius. Vos girdimas šnaresys sudrumstė tylą, liovėsi, vėl pasigirdo. Vis arčiau ir arčiau Flerė glaudėsi prie Džono.

– Ne čia, Flere, ne čia. Aš negaliu... nenoriu...

– Ne, Džonai, čia – dabar! Tu priklausai man.

* * *

Mėnuo švietė pro medžių kamienus, kai juodu vėl susėdo greta ant išvirtusio medžio.

Džonas spaudė rankomis smilkinius, ir Flerė nematė jo akių.

– Džonai, niekas niekada nesužinos.

Jis nuleido rankas ir pažvelgė Flerei į veidą.

– Privalau jai pasakyti.

– Džonai!

– Privalau!

– Negali, kol aš neleisiu, o aš neleidžiu.

– Ką mes padarėm? Oi, Flere, ką mes padarėm?

– Džonai, taip buvo lemta. Kada vėl tave pamatysiu?

Džonas pašoko.

– Niekada, jei tik ji nesužinos. Niekada, Flere, – niekada! Aš negaliu šito tęsti slapta!

Akimirksniu ir Flerė pašoko. Jie stovėjo, uždėję rankas vienas kitam ant pečių nelyginant kovotojai. Paskui Džonas ištrūko ir lyg netekęs proto puolė atgal į giraitę.

Flerė stovėjo drebėdama, nedrįsdama šūktelti. Stovėjo visai išmušta iš vėžių ir laukė, kada Džonas grįš pas ją, bet jis nesirodė.

Staiga Flerė sudejavo ir suklupo ant kelių; vėl sudejavo. Jis turi išgirsti ir grįžti! Jis negalėjo palikti jos tokią akimirką – negalėjo!

– Džonai!

Nė garso. Flerė atsistojo ir nejudėdama žiūrėjo į boluojančias sutemas. Ūktelėjo pelėda; ir Flerė krūptelėjusi pamatė, kad mėnuo, užkliuvęs už medžių viršūnių, seka ją kaip gyvas. Smaugiama raudos ji tyliai pravirko it nuskriaustas vaikas. Stovėjo, baimingai įtempusi klausą. Nė menkiausio šlamesio, žingsnių, pelėdos ūktelėjimo, nė garso, tik tolumoje tyliai gaudžia eismas Londono keliu. Ar Džonas nuėjo prie automobilio, ar slepiasi nuo jos šitoje giraitėje, keliančioje šiurpą, pilnoje šešėlių?

– Džonai! Džonai!

Jokio atsako! Flerė nubėgo prie vartelių. Štai automobilis – tuščias! Ji įlipo ir palinko virš vairo visa nutirpusi. Ką tai reiškia? Nejaugi bus pralaimėjusi, kai pasiekė pergalę? Negalėjo – ne, negalėjo Džonas jos taip palikti! Nevalingai uždegė automobilio žibintus. Praėjo du pėstieji, pravažiavo dviratininkas. O Flerė tebesėdėjo visa sustingusi. Negi tai – išsipildymas? Išsipildymas, apie kurį buvo svajojusi? Kelios akimirkos skubios, karštligiškos aistros – ir tiek? Prie nuoskaudos ir sukrėtimo dar prisidėjo gėda, kad tokią akimirką Džonas galėjo pabėgti nuo jos, ir baimė, kad laimėjusi prarado jį!

Pagaliau Flerė užvedė automobilį ir susikrimtusi nuvažiavo, vis dairydamasi į kelią, beviltiškai tikėdamasi pasivyti Džoną. Važiavo labai lėtai ir, tik pasiekusi posūkį į Dorkingą, prarado bet kokią viltį. Kaip parvairavo likusią kelio dalį, nė pati nesuvokė. Gyvybė tarsi visiškai ją apleido.

IX skyrius

IŠBLAIVĖJIMAS

Puolęs atgal į giraitę, Džonas pasuko į kairę, aplenkęs tvenkinį, išnėrė į pamiškę ir nubėgo tekinas lauku į kalną namo link, lyg vis dar būtų ten gyvenęs. Mėnesienos švytėjime virš terasos ir vejų namas stūksojo tamsus, vaiduokliškas. Už rododendrų krūmo, kur mažas būdamas žaisdavo slėpynes arba su lanku ir strėlėmis medžiodavo elniaragį vabalą, Džonas lyg pakirstomis kojomis sukniubo ant žemės, suspaudęs karštais kumščiais degančius skruostus. Jau seniai žinojo ir nežinojo, svajojo ir nedrįso svajot apie tai! Pribloškiamai, staigiai, negailestingai! „Taip buvo lemta!“ – pasakė Flerė. Ją galima visaip pateisinti; bet kaip pasiteisinti jam? Atsakymo tarp šių mėnesienos apšviestų rododendrų Džonas nerado. Ir vis dėlto, kas padaryta – padaryta! Kuriai jis dabar priklauso? Džonas atsistojo ir, lyg ieškodamas atsakymo, pažvelgė į namą, kur gimė, augo, žaidė. Mėnesienos nubaltintas, be šviesų namas atrodė lyg vaiduoklis, slepiantis kažkokias paslaptis. „O aš neleidžiu pasakyti!.. Kada vėl pasimatysime?“ Vadinasi, ji nori slapto meilužio. Neįmanoma! Vienintelis visiškai neįmanomas dalykas. Jis priklausys arba vienai, arba kitai – tik ne abiem. Visa jo esybė blaškėsi, bet pasiryžimas buvo tvirtas. Pasilenkęs nuėjo už rododendrų, nusidriekusių žemutiniu vejos pakraščiu, iki valdų sienos, per kurią taip dažnai laipiodavo vaikystėje, ir, prisitraukęs rankomis, nušoko ant plento. Niekieno nepastebėtas, Džonas nuskubėjo, užvaldytas nebylaus, migloto troškimo pasiekti namus, Vonsdoną, nors pats nežinojo, ką darys grįžęs. Jis pasuko į Kingstoną.

Ištisas dvi valandas, važiuodamas išsinuomotu automobiliu, Džonas įtemptai mąstė. Kad ir kaip pasielgtų, vis tiek bus neištikimas arba vienai, arba antrai. Ir, dar nesusitvardęs po išgyventų aistringų akimirkų, niekaip negalėjo apsispręsti; o vis dėlto – reikėjo!

Vonsdoną Džonas pasiekė vienuoliktą valandą ir, paleidęs automobilį plente, parėjo namo. Visi buvo sugulę, nes, matyt, nutarė, kad reikės dar kartą pozuoti ir jis liko nakvoti pas Džunę. Pamačius, kad jųdviejų su Ane miegamajame dega šviesa, jį pirmąkart užgriuvo baisi gėda dėl to, ką buvo padaręs. Neišdrįsęs šūktelėti, jis be garso nutykino aplink namus, ieškodamas, pro kur būtų galima įeiti. Pagaliau pamatė antrame aukšte atdarą tuščio kambario langą ir, atsinešęs sodo kopėčias, užlipo jomis ir atsidūrė viduje. Tikro vagies vertas poelgis padėjo jam šiek tiek susivaldyti. Nulipęs į holą, išėjo iš namų, pastatė į vietą kopėčias, vėl įėjo ir nusėlino į viršų. Bet, priėjęs prie miegamojo durų, apmirė. Pro durų plyšį apačioje šviesos nebuvo matyti. Anė turbūt atsigulė. Ir staiga Džonas suprato, kad nedrįsta įeiti. Pasijusti Judu, ją bučiuojant? Jis nusiavė ir, nešdamasis batus rankoje, vėl nusėlino žemyn į valgomąjį. Be puoduko arbatos per priešpiečius, nieko nebuvo valgęs, todėl susirado sausainių ir vyno. Nuotaika pasikeitė – joks vyras nebūtų atsispyręs Flerės bučiniams toje mėnesienos užlietoje giraitėje – joks! Tai nejaugi reikia vieną arba kitą skaudinti? Kodėl nepadarius taip, kaip nori Flerė – išlaikyti paslaptį? Likdamas slaptu meilužiu, jis nenuskriaus Flerės; nuslėpęs nuo Anės, nenuskriaus Anės! Džonas žingsniavo po kambarį kaip leopardas narve. Ir visa, kas jame buvo garbinga ir išmintinga, piktinosi. Ar galima likti dviejų moterų vyru, jeigu viena žino? Ar ilgai Flerė tai ištvers? O melas, išsisukinėjimai! O Maiklas Montas – padorus žmogus! Jau ir taip nemažai bloga jam pridarė! Ne! Vienaip arba kitaip, bet garbingai! Džonas sustojo prie židinio ir atsirėmė alkūnėmis į mūrinę atbrailą. Kaip tylu! Tiktai tiksi senas laikrodis, priklausęs dar jo seneliui, tiksi – ir skubina viską užgydantį laiką, kuriam taip menkai terūpi žemiški bruzdesiai; tiksi – ir skubina žmones ir įvykius link jiems nuskirtos pabaigos. Prieš akis, ant židinio atbrailos, stovėjo jo senelio Džoliono fotografija, daryta jam sulaukus aštuoniasdešimties – paskutinė, įamžinusi seną veidą, plačią kaktą, baltus ūsus, įkritusius skruostus, giliai įdubusias griežtas akis ir ryžtingą smakrą. Džonas ilgai žiūrėjo į ją. „Pasirink kelią ir tvirtai jo laikykis!“ – tarytum sakė iš gilumos žvelgiančios akys. Džonas priėjo prie rašomojo stalo ir sėdo rašyti:

Atleiskit, kad vakar pabėgau, bet iš tikrųjų taip buvo geriau. Turėjau pagalvoti ir pagalvojau. Kol kas neabejoju tik dėl vieno dalyko. Tęsti slaptai – *neįmanoma. Apie tai, kas šiąnakt įvyko, aš, žinoma, neprasitarsiu, jeigu jūs man neleisit. Bet, Flere, jeigu aš negalėsiu visko papasakoti, tai turi baigtis. Juk ir jūs nenorėtumėt kitaip, tiesa? Būkit gera, parašykit Netlfoldo pašto adresu.*

DŽONAS

Jis užantspaudavo laišką, užrašė Flerės Dorkingo adresą, apsiavė ir, dar kartą ištykinęs, įmetė jį į pašto dėžutę. Grįžęs pajuto tokį nuovargį, kad užmigo krėsle, susisupęs į seną paltą. Pusiau užtrauktų užuolaidų tarpuose išdykavo mėnesiena, tiksėjo senas laikrodis, bet Džonas miegojo ir nieko nesapnavo.

Nubudo švintant, nusėlino į vonią, tyliai išsimaudė, nusiskuto ir išlipo per langą, kad nepaliktų laukujų durų neužrakintų. Per lomą nuėjo taku žemyn, pro apleistą kreidos kasyklą, į Daunso kalvas, kaip buvo ėjęs su Flere prieš septynerius metus. Jis nežinojo, ką daryti, kol sulauks atsakymo; bijojo, taip pametęs galvą, susidurti akimis su Ane. Ėjo Čenktonberi Ringo pusėn. Gausiai iškritusi rasa buvo lašais nusagsčiusi trumpą žolę. Ką tik patekėjusios saulės šviesoje viskas aplinkui buvo be galo gražu, tuščia, tylu. Grožis kėlė jam skausmą. Jis buvo pamilęs Daunso kalvas, ypatingą jų žavesį – tokio niekur pasaulyje nebuvo regėjęs. Nejaugi dabar vėl teks jas palikti, palikti Angliją, – palikti viską ir atsiduoti Flerei? Jeigu ji pareikš savo teises, jeigu paviešins jų ryšį, tada tikriausiai taip ir bus. Ir Džonas ėjo apimtas tokio jausmų sąmyšio, kokio niekada nė įsivaizduoti nebuvo įsivaizdavęs. Nuo Čenktonberi Ringo pasuko į šalį, kad nesutiktų rytą mankštinamų žirgų. Ir ši pirma gudrybė padėjo jam apsispręsti. Ką jam daryti, kol ateis Flerės atsakymas? Jos laiškas pasieks Netlfoldą ne anksčiau kaip vakare arba net kitą rytą. Sunkia širdimi Džonas nusprendė grįžti namo pusryčių ir pasakyti, kad pavėlavo į traukinį, o naktį kaip vagis įsėlino vidun, nenorėdamas trikdyti jų miego.

Diena, kai kankinosi ir saugojosi, kad neišsiduotų, buvo viena nelaimingiausių jo gyvenime, ir persekiojo jausmas, kad Anė skaito jo mintis. Atrodė, jog diena slenka slapčia sekant vienam kitą – neapsakoma kankynė! Po pietų jis paprašė arklio nujoti į Gryn Hilo ūkį ir pasakė grįšiąs vėlai. Nujojo į Netlfoldą ir užėjo į paštą. Jo laukė telegrama: „Reikia pasimatyti. Būsiu Gryn Hilo ūkyje rytoj vidurdienį. Neapvilk. F."

Džonas suplėšė telegramą ir nujojo namo. Dar aštuoniolika pilnų ilgesio ir įtampos valandų! Ar gali būti pasaulyje kas nors blogiau už nežinią? Jojo palengva, kad mažiau laiko tektų praleisti namie, bijojo nakties. Pakelės užeigoje sustojo užkąsti ir nujojo toliau, per Gryn Hilo ūkį, kad nors taip pateisintų savo žodžius. Kai grįžo namo, buvo maždaug dešimta valanda, ir mėnuo jau švietė aukštai danguje.

– Stebuklingas vakaras, – tarė Džonas, įeidamas į svetainę.

– Tiesiog nuostabi mėnesiena, – atsakė Holė.

Prie židinio sėdinti Anė net nepakėlė galvos. „Žino, – pamanė Džonas, – kažką žino." Neilgai trukus Anė pasakė norinti miego ir išėjo. Džonas liko pasišnekėti su Hole. Velas iš Londono nuvažiavęs į Niumarketą, jo laukiama ne anksčiau kaip penktadienį. Jie sėdėjo abipus liepsnojančio židinio. Ir, žiūrėdamas į sesers veidą, tokį žavų ir mąslų, Džonas pajuto sunkiai įveikiamą pagundą. Ji tokia išmintinga ir užjauti. Išsipasakojus būtų kur kas lengviau. Bet jį stabdė Flerės įsakymas – paslaptis priklausė ne vien jam.

– Kaip, Džonai, ūkio reikalai?

– Gavau šiokių tokių naujų skaičių. Šį vakarą peržiūrėsiu.

– Taip norėčiau, kad viskas išsispręstų ir mes žinotume, kad įsikursite greta. Būtų labai skaudu, jeigu iš to nieko neišeitų.

– Taip, bet šį kartą dėl visko turiu būti tikras.

– Anė apie tai tik ir tesvajoja! Daug nešneka, bet labai užsidegusi. Toks puikus senas kampelis.

– Geresnio nė nenorėčiau, jei tik būtų pelningas.

– Džonai, ar čia tikroji gaišimo priežastis?

– O kodėl ne?

– Man pasirodė, jog tu tartum bijai pastoviai įsikurti. Bet, Džonai, juk tu šeimos galva, – metas kur nors įsitvirtinti.

– Šeimos galva!

– Taip, vienturtis vienturčio vyriausiojo sūnaus sūnus – iki pat pirmojo Džoliono.

– Puiki galva – kurgi ne! – išliejo kartėlį Džonas.

– Taip, puiki šeimos galva!

Ir, staiga atsistojusi, Holė pasilenkė ir pabučiavo Džonui į viršugalvį.

– Labanakt! Neužsisėdėk! Anė kažko sparnus nuleidusi.

Džonas užgesino lempą ir liko sėdėti susigūžęs krėsle priešais židinį. Šeimos galva! Suteikė dingstį didžiuotis! O jeigu... Cha! Čia jau tikrai būtų linksma! Ką pamanytų tas senyvas vyras, į kurio portretą žvelgė aną vakarą? Tai painiava! Juk širdies gilumoje žinojo, kad Anė daug tikresnė draugė, kad su ja, o ne su Flere jis gali gyventi, dirbti, atrasti save. Beprotybė, akimirkos beprotybė, užplūdusi iš praeities ir pasiglemžusi – praeitis ir stiprus Flerės noras jį gauti ir turėti! Džonas atsistojo ir praskleidė užuolaidas. Ten, tarp dviejų guobų, švietė mėnulis, galingas ir mįslingas, o jo šviesoje viskas tarytum plaukė aukštyn, į Daunso kalvų keteras. Koks grožis, kokia tyluma! Plačiai atvėręs stiklines duris, Džonas išėjo į lauką; dantytas guobos šešėlis – lyg ant nubalusios žolės išlietas tamsus skystis –

beveik siekė kojas. Viršuje švietė jų kambario langas. Reikia eiti, gana būgštauti. Jie dar nebuvo likę dviese nuo tada, kai... Jeigu tik jis žinotų, kaip pasielgti! Ir staiga Džonas suprato, jog suklydo, pasidavęs staigiam norui pabėgti nuo Flerės; reikėjo likti ir ten pat viską išsiaiškinti. Tačiau kas jo vietoje būtų pasielgęs protingai ir blaiviai? Džonas žengė žingsnį atgal, ir staiga jo širdis krūptelėjo. Apšviesta mėnulio ir židinio, stovėjo Anė. Laibutė, įsisupusi į ploną chalatėlį, ieškojo jo akimis. Džonas uždarė duris ir užtraukė užuolaidą.

– Atleisk, mieloji, tu gali peršalti – mane išviliojo mėnesiena.

Anė atsitraukė į kitą židinio pusę ir sustojo nenuleisdama akių.

– Džonai, aš laukiuosi kūdikio.

– Tu!..

– Taip. Aną mėnesį nesakiau, nes nebuvau įsitikinusi.

– Ane!

Ji pakėlė ranką.

– Luktelk valandėlę!

Džonas suspaudė kėdės atlošą, žinojo, ką ji pasakys.

– Kažkas įvyko tarp tavęs ir Flerės.

Sulaikęs kvapą Džonas įsmeigė į ją akis. Tamsios, įbūgusios, nemirksinčios Anės akys taip pat buvo įsmeigtos į jį.

– Viskas įvyko, taip?

Džonas nuleido galvą.

– Vakar? Nesiaiškink, neteisink nei savęs, nei jos. Tik – kas dabar bus?

Nepakeldamas galvos Džonas atsakė:

– Tai priklauso nuo tavęs.

– Nuo manęs?

– Po to, ką dabar sužinojau. Bet, Ane, kodėl nepasisakei anksčiau?

– Taip, aš pavėlavau.

Džonas suprato, ką ji norėjo pasakyti – laikė kaip apsigynimo priemonę. Ir, jausdamas, kad atleidimas neįmanomas, tarė:

– Atleisk man, Ane, – atleisk!

– Nežinau, Džonai, nežinau.

– Prisiekiu niekada daugiau su ja nebesimatyti.

Dabar jis pakėlė akis ir pamatė, kad Anė klūpo priešais židinį, tiesdama į ugnį ranką, lyg būtų sušalusi. Jis parkrito greta jos ant kelių.

– Man atrodo, – ištarė Džonas, – jog pats žiauriausias dalykas pasaulyje – meilė.

– Taip.

Anė užsidengė ranka akis, ir Džonui atrodė, jog klūpo ten ištisą amžinybę, laukdamas judesio, ženklo, žodžio. Pagaliau ji nuleido ranką.

– Nieko. Praėjo. Tik palauk, nebučiuok manęs.

X skyrius

APKARTĘS OBUOLYS

Ryte, grįžusi prie kasdienių reikalų, Flerė atgijo. Stovėdama saulės atokaitoje tarp aukštųjų piliarožių ir saulėgrąžų poilsio namų sode, ji su karštligišku ryžtingumu gyveno praeitimi ir ateitimi. Aišku, Džonas pasimetė. Juk buvo įveiktas staigiu puolimu. Jis senoviškos sanklodos, sąžiningas, nemoka lengvai žiūrėti į viską. Bet, jei jau pamynė sąžinę, supras, jog tai, kas atsitiko, svarbiau už viską, kas dar gali atsitikti. Sunkus tik pirmas žingsnis! Jie visada priklausė vienas kitam. Ji sąžinės graužimo nejaučia, tad ko gi jam kentėti – kai sutrikę jausmai aprims? Gal ir geriau, kad pabėgo, pats pamatys padėties beviltiškumą. Išgyventas jaudulys nesutrikdė Flerės planų. Džonas užkariautas, jųdviejų paslapties be leidimo neišduos. Nieko kita jam nelieka ir teks susitaikyti su vienintele išeitimi – slaptais santykiais. Neištikimybė akivaizdi, o vieną ar daug kartų tai kartosis – koks skirtumas? Et! Bet už prarastą savigarbą ji jam atsilygins, paaukos visą savo meilę, atiduos visas proto išgales. Išves į žmones! Nepaisant tos amerikoniūkštės, jam turi sektis ūkininkauti, jis turi tapti įtakingu žmogumi grafystėje, o gal ir visoje šalyje. Ir nebus už ją apdairesnės – tai bus jųdviejų labui, Maiklo ir Kito, ir tėvo labui.

Su didele puokšte rudens gėlių, nuo kurių niekaip neatstojo bitė, Flerė įėjo į namus jų pamerkti. Prieškambaryje ant stalo sargo žmona buvo paruošusi daugybę pakučių su milteliais nuo kandžių, kurių priviso per tą laiką, kol niekas čia negyveno. Flerė ėmė kaišioti juos į stalčius.

Antruoju paštu atėjo Džono laiškas.

Flerė perskaitė, ir jos skruostai išraudo. Aišku, Džonas rašė prieš užmigdamas – dar neišsivadavęs iš jausmų sąmyšio! Bet reikia tuoj pat su juo pasimatyti – tuoj pat! Flerė išvairavo automobilį iš garažo, nuvažiavo į kaimą, kur jos niekas nepažinojo, ir išsiuntė telegramą iki pareikalavimo į Netlfoldo paštą. Koks siaubas, kad reikės laukti dar visą naktį! Bet ji žinojo, kad Džonas užeis į paštą atsakymo tik vakare arba net kitą rytą.

Dar niekada laikas nebuvo slinkęs taip lėtai. Flerę vėl apniko dvejonės. Nejaugi ji pervertino savo galią, per daug pasikliovė staigia, aistringos užmaršties akimirką pasiekta pergale, neįvertino Džono ryžto, jam apsisprendus? Atmintyje iškilo tos tolimos dienos, kai nepavyko pakeisti jo sprendimo atsižadėti jos. Nenustygdama vietoje, Flerė viena užkopė į Boks Hilą ir ten tarp kukmedžių ir ožekšnių klajojo, kol visiškai išsimušė iš jėgų ir kol saulė pakrypo į vakarus. Nykstančioje šviesoje miško vienuma ėmė veikti slegiamai, nes Flerė tikrai nebuvo gamtos mylėtoja, be to, kokia iš gamtos paguoda sugildytai širdžiai. Malonu buvo pasijusti namie, klausytis vakarieniaujančių merginų plepėjimo. Įdomu nebuvo, bet nežadino liūdesio kaip tuštuma ir šešėliai už lango. Ji staiga prisiminė, kad pamiršo pozavimą ir nieko nepranešė. Rafaelitas tikriausiai širsta; gal apvilko jos maskaradiniu kostiumu manekeną ir tapo sidabrinių žvangučių skambesį. Žvangučiai! Maiklas! Vargšas Maiklas! Bet ar verta gailėtis to, kuris tiek metų turėjo ją kaip nuosavybę, kai širdyje ji priklausė kitam? Atsigulė Flerė anksti. Kad taip pamiegojus iki tol, kol reikės važiuoti! Kas per jėga žaidžia širdimis, drasko į gabalus, palieka plastančias – verčia laukti ir kamuotis, kamuotis ir laukti! Įdomu, ar teko gerai išauklėtai karalienės Viktorijos laikų panelei, dabar vėl taip keliamai į padanges, išgyventi tai, ką ji išgyveno nuo tada, kai pirmąkart prieš tą kvailą Junoną – o gal Venerą – Korko gatvės galerijoje išvydo likimo skirtąjį? Išauklėta ir drausminga Viktorijos laikų panelė? Tarkim – ir drąsiai! – kad ji, Flerė Mont, nedrausminga; o vis dėlto neliejo širdies kiekvienam. Nesispardė ir neklykė. Tai ar nenusipelnė nors trupučio laimės? Nors trupinėlio – daug jai nereikia! Viskas praeina, širdys sudyla! Bet priglusti širdimi prie geidžiamos širdies kaip vakar, o paskui iš karto netekti jos? Ne, taip negali būti! Pagaliau Flerė užmigo, ir mėnuo, jos pergalės liudininkas, dirsčiojo pro užuolaidų plyšius ir siuntė sapnus.

Kai nubudo, gulėjo ir be galo įtampiai mąstė, kaip visada būna ankstų rytą. Sužinoję žmonės ją pasmerktų; o ar įmanoma, tiesą sakant, padaryti taip, kad niekas nesužinotų? O jei Džonas nesutiks susitikinėti slapčia? Kas tada? Ar ji pasirengusi viską mesti ir eiti su juo? Jai tai būtų sunkiau negu kam kitam. Tai būtų atsiskyrimas. Nes fone tebedunkso ta pati šeimyninės nesantaikos užkarda; jos tėvas ir jo motina, baisėjimasis jos ir Džono ryšiu. Ir visa, kas joje buvo praktiška, krūptelėjo ir atšlijo, susidūrus su rūsčia tikrove. Pinigai? Pinigų jiems nestigs. Bet padėtis, palanki nuomonė, pripažinimas – kaip visa tai atgauti? O Kitas? Ji neteks sūnaus. Montai jį pasiims. Flerė atsisėdo lovoje, stulbinamai aiškiai tamsoje pamačiusi visiškai nepridengtą tiesą – jog kiekviena pergalė reikalauja aukų. Tada ji pasipiktino. Ne, Džonas supras, Džonas susiprotės! Slapčia jie patirs, privalo patirti laimę, o jeigu nebus laimingi, tai bent numalšins alkį. Jis nebus vien su ja, ji su juo, bet abu žinos, kad visa kita – tik apsimetimas. Bet ar jis apsimetinės? Ar priklausys jai visa siela? Ar ne lygiai taip pat priklausys savo žmonai? Pasibaisėtinai aiškiai iškilo prieš ją Anės veidas, tamsios, gyvos akys, taip keistai ir gražiai įstatytos. Ne! Nereikia galvoti apie ją! Tai tik atima jėgas, ir bus sunkiau laimėti Džoną. Tingiai pramerkė akį bundanti žara. Čirptelėjo paukštis, į kambarį įšliaužė dienos šviesa. Flerė vėl atsigulė aukštielninka, dar kartą pasidavusi bukam laukimo skausmui. Atsikėlė nepailsėjusi. Rytas skaistus, ir vėl sausa – tik žolė rasota! Dešimtą galima išvažiuoti! Bus lengviau laukti, kad ir kaip lėtai važiuotų. Ji davė nurodymus visai dienai, sėdo į automobilį ir leidosi kelionėn. Važiuodama nuolatos žvilgčiojo į laikrodį, kad atvyktų lygiai vidurdienį. Lapai gelto, žadėdami ankstyvą rudenį. Ar tinkamą suknelę apsivilko? Ar jam patiks šis švelnus pernokusių obuolių atspalvis? Raudonoji suknelė dailesnė; bet raudona spalva traukia dėmesį. O šiandieną traukti dėmesio nevalia. Paskutinę mylią Flerė važiavo pėsčiojo greičiu ir pagaliau sustabdė automobilį medžiais apsodintoje alėjoje, ten, kur Gryn Hilo ūkio daržai baigėsi vaismedžių sodu ir prasidėjo laukai. Atidžiai apžiūrėjo savo veidą veidrodėlyje. Kurgi ji buvo skaičiusi, kad veidrodyje žmogus sau atrodo prasčiausiai? Laimė, jeigu taip. Dar prisiminė, jog kartą Džonas sakė nepakenčiąs dažytų lūpų; nepasidažiusi jų, įsidėjo veidrodėlį ir išlipo iš automobilio. Pamažu nužingsniavo vartų link. Nuo čia prasidėjo keliukas, skiriantis gyvenamąjį namą nuo daržinės ir kitų ūkinių pastatų kalvos šlaite. Jie stovėjo išsirikiavę švelnioje rudens saulės šviesoje – senoviniai, paprasti, apleisti – nei galvijų nematyti, nei vištų. Net nenusimanančiai Flerei buvo aišku, kad nelengvas darbas laukia kiekvieno, kas imtųsi tvarkyti šį ūkį. Kiek kartų ji buvo girdėjusi iš Maiklo, kad šių dienų Anglijoje nėra vyriškesnio darbo kaip ūkininkavimas! Ji leis Džonui nusipirkti šį ūkį, tegul bent šiuo atžvilgiu nelaiminga jo sąžinė bus rami. Įėjusi pro vartus, Flerė sustojo priešais seną namą, pažiūrėjo į smailiašelmenį stogą, raudonuojančius vynvyčių lapus. Jai važiuojant pro paskutinį kaimą, laikrodis mušė dvyliktą. Negali būti, kad Džonas ją apgavo! Ji laukė penkias minutes, pavirtusias penkiomis valandomis. Paskui tankiai plakančia širdimi priėjo prie durų ir paskambino. Skambutis nuaidėjo kažkur toli tuščiame name. Žingsniai – moteriški!

– Klausau jūsų, ponia!

– Turėjau dvyliktą valandą susitikti čia su ponu Forsaitu dėl šio ūkio.

– Taip, taip, ponia. Ponas Forsaitas buvo užsukęs anksti rytą. Labai apgailestavo, kad turi išvažiuoti. Paliko jums laišką.

– Jis nebeatvažiuos?

– Ne, ponia, labai apgailestavo, bet šiandien atvažiuoti negalės.

– Dėkui.

Flerė grįžo prie vartų. Stovėjo, vartydama rankoje voką. Paskui perlaužė antspaudą ir perskaitė:

Vakar vakare Anė pati pasakė, jog žino, kas atsitiko. Ir dar pasakė, kad laukiasi kūdikio. Aš pažadėjau daugiau nebesimatyti su jumis. Atleiskit ir pamirškit mane, kaip aš privalau pamiršti jus.

DŽONAS

Pamažu, lyg nesuvokdama, ką daro, Flerė suplėšė laišką ir voką į skutelius ir subruko giliai į gyvatvorę. Paskui lėtai, kaip akla, priėjo prie automobilio ir įlipo. Sėdėjo suakmenėjusi šalia vaismedžių sodo, saulė šildė jai kaklą, kvepėjo nukritusiais pūvančiais obuoliais. Keturis mėnesius, nuo pirmos akimirkos, kai valgykloje pamatė nuvargusio Džono šypseną, ilga nesibaigianti minčių virtinė buvo vien apie jį. Ir štai galas! Greičiau – greičiau išvažiuoti iš čia!

Flerė paleido automobilį ir, įsukusi į plentą, nudūmė visu greičiu. Jeigu nusisuks sprandą, tik geriau! Bet likimas, globojantis girtus ir puolusius į neviltį, neapleido jos, – vedė saugiu keliu, – ir sprando ji nenusisuko. Daugiau kaip dvi valandas lėkė, pati nežinodama kur. Trečią valandą pajuto pirmą sveiką pojūtį – baisiai panoro užsirūkyti, išgerti arbatos. Kiek perkandusi viešbutyje, pasuko į Dorkingą. Dabar sulėtino greitį ir namus pasiekė maždaug penktą. Beveik šešios valandos praleista prie vairo. Ir pirmas dalykas, kurį pastebėjo priešais poilsio namus, buvo tėvo automobilis. Jis! O *jam* ko reikia? Kodėl žmonės neduoda jai ramybės? Jau buvo vėl beužvedanti variklį, tik pamatė, kad tėvas išėjo pro laukujes duris ir sustojo, žiūrėdamas į kelią. Šis kažko ieškantis žvilgsnis sugraudino Flerę, ir, išlipusi iš automobilio, ji nuėjo prie tėvo.

XI skyrius

„DIDYSIS FORSAITAS“

Rytojaus dieną po Lūšnynų perstatymo komiteto posėdžio Somsas anksti leidosi į kelią. Nusprendė pernakvoti „kur nors ten“, kitą rytą pasižiūrėti į Forsaitų šaknis ir nuvažiuoti dalį kelio atgal. Dar kitą dieną grįžti į Londoną ir pamėginti išsivežti Flerę į Meipldaremą savaitgaliui. Apie šeštą valandą, pasiekęs pajūrio smuklę už dešimties mylių nuo protėvių gyvenamosios vietos, liūdėdamas suvalgė pietus, surūkė atsivežtinį cigarą ir atsigulė, dėl visa ko pasitiesęs ant lovos kupranugario vilnos pledą.

Buvo viską apgalvojęs ir apsirūpinęs karišku stambaus mastelio žemėlapiu. Tyrinėjimus ketino pradėti nuo bažnyčios. Vadovavosi vien prisiminimu, jog kadaise čia buvo lankęsis jo tėvas Džeimsas ir grįžęs pasakojo matęs bažnyčią prie jūros ir kad „tikriausiai esama parapijos metrikacijos įrašų, ar ko ten, bet tai buvę labai seniai ir jis nieko nežinąs“.

Po ankstyvų pusryčių Somsas liepė Rigzui važiuoti bažnyčios link. Bažnyčia stovėjo prie pat jūros, kaip ir sakė Džeimsas, ir buvo atidaryta. Somsas įėjo. Sena pilka bažnytėlė, juokingi klauptai, drėgmės tvaikas. Vargu ar bus ant sienų paminklinių lentų su jo pavarde. Lentų nebuvo, Somsas išėjo į kapines ir ten, klaidžiodamas tarp antkapių, pasijuto kaip ne šiame gyvenime – viskas paslėpta po žeme, antkapiams daugiau kaip šimtas metų, užrašai neįskaitomi. Jau buvo beišeinąs, bet staiga už kažko užkliuvo. Smerkiamai įsistebeilijęs į plokščią akmenį, pamatė ant jo sudūlėjusio apsamanojusio paviršiaus raidę F. Valandėlę stovėjo, atidžiai žiūrėdamas, paskui kažkas suvirpo krūtinėje, ir jis atsiklaupė. Du žodžiai – pirmas neabejotinai prasideda „D“, be to, yra „l“ ir „s“; antrame – ta pati „F“, o per vidurį kažkas panašu į „s“, ir priešpaskutinė kažkokia aukšta raidė. Data? Po galais, juk data įskaitoma! 1777. Atsargiai pagrandęs pirmąjį vardą, atkapstė raidę „o“. Keturios raidės iš žodžio „Džolionas“, trys – iš žodžio „Forsaitas“. Nebuvo beveik jokios abejonės, kad suklupo ant savo proprosenelio! Jeigu šis sulaukė įprasto Forsaitų amžiaus, vadinasi, gimė aštuoniolikto amžiaus pradžioje! Kietos pilkos Somso akys gręžė akmenį, tarytum stengdamosi pasiekti giliai užkastus kaulus, be abejo, jau seniai švarius švarutėlius. Paskui atsistojo ir nusidulkino kelius. Datą jau žino. Kupinas neįtikėtino žvalumo, Somsas išėjo iš kapinių ir įtariai nužvelgė Rigzą. Ar nematė jo klūpant? Bet vairuotojas sėdėjo kaip paprastai, nugara į visą pasaulį, rūkydamas amžinąją cigaretę. Somsas įsėdo į automobilį.

– Dabar man reikia į pastoriaus namus ar kaip jie ten vadinasi.

– Gerai, pone.

Visada atsako „Gerai, pone“, nors visai nenutuokia, kur važiuoti.

– Geriau pasiklaustumėte kelio, – tarė Somsas, automobiliui įsukus į provėžuotą keliuką.

Tas tipas greičiau grįš į Londoną negu pasiklaus. Teisybę pasakius, nebuvo matyti, ko būtų galima klausti. Somsą iš tiesų stebino, kad parapija, kur ilsisi jo šaknys, tuščia tuštutėlė. Aplink vien kalvos ir erdvės, beribiai laukai, siaurame slėnyje po kairei – miškas, o žemė, matyt, prasta – ne raudona ir ne balta, ir ne visai ruda; antai jūra – mėlyna, uolos, kiek galėjo įžiūrėti, – ruožuotos. Keliukas pasuko į dešinę, pro kalvę.

– Ei, – tarė Somsas, – sustokit!

Jis pats išlipo pasiklausti kelio. Rigzas visada viską supainioja. Kalvis daužė kūju ratą, ir Somsas luktelėjo, kol bus pastebėtas.

– Kur čia pastoriaus namai?

– Tiesiai keliu, trečias namas dešinėje.

– Dėkui, – tarė Somsas ir, įtariai nužvelgęs vyrą, pridūrė: – Ar Forsaitų pavardė čia dar žinoma?

– Kas?

– Ar esat kada nors girdėjęs Forsaitų pavardę?

– Farsitų? Ne.

Pajutęs nusivylimą, bet ir palengvėjimą, Somsas grįžo į automobilį. O jeigu anas būtų pasakęs: „O kaipgi, tai mano pavardė!“

Kalviu būti garbinga, bet Somsui atrodė, kad jo šeimai ši profesija nebūtina. Automobilis pajudėjo.

Pastoriaus namai duso nuo juos apraizgiusių vijoklių. Pastorius irgi tikriausiai bus pridusęs! Somsas trūktelėjo surūdijusį skambutį ir ėmė laukti. Duris pravėrė raudonskruostė mergina. Viskas buvo labai kaimiška.

– Norėčiau pasikalbėti su pastoriumi, – tarė Somsas. – Ar jis namie?

– Taip, pone. Kaip apie jus pranešti?

Bet tuo metu tarpduryje pasirodė liesas žmogelis skurdžia eilute ir reta barzdele.

– Mere, čia pas mane?

– Taip, – tarė Somsas, – štai mano vizitinė kortelė.

Reikėtų, – tarė sau, – pasiteirauti apie savo kilmę kažkokiais prakilnesniais žodžiais, bet, nieko nesumąstęs, tarė paprastai:

– Šiose vietose prieš kelias kartas gyveno mano protėviai. Norėčiau pasidairyti po apylinkes ir šio to paklausti jūsų.

– Forsaitas? – tarė pastorius, žiūrėdamas į vizitinę kortelę. – Pavardė man nežinoma, bet, manau, ką nors rasime.

Jo drabužiai buvo neapsakomai susidėvėję, ir Somsui toptelėjo mintis, kad jo akys nušvistų, jei galėtų ką nors rasti. „Užuodžia pinigus, – pamanė jis, – vargo pelė!“

– Malonėkite užeiti, – pakvietė pastorius. – Turiu šiokių tokių įrašų ir seną dešimtinės žemėlapį[139]. Vertėtų pasižiūrėti. Įrašai bažnytinėse knygose daryti nuo tūkstantis penki šimtai aštuoniasdešimtųjų. Galėčiau dėl jūsų peržvelgti juos.

---

[139] Žemėlapis, pagal kurį buvo imama dešimtinė (bažnytinis mokestis), sudaranti dešimtąją dalį pajamų arba derliaus.

– Nežinia, ar verta, – tarė Somsas, eidamas paskui jį į neapsakomai nykų kambarį.

– Prisėskit, – pasiūlė pastorius. – Aš tuojau išimsiu žemėlapį. Forsaitas? Dabar lyg ir pamenu šią pavardę.

Be galo paslaugus ir, matyt, norėtų pasipelnyti!

– Apžiūrėjau bažnyčią, – tarė Somsas. – Ji prie pat jūros.

– Taip, girdėjau, jog sakykloje seniau kartais slėpdavo kontrabandinį brendį.

– Kapinėse aš užtikau datą – tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt septintieji. Kapavietės labai apleistos.

– Taip, – pritarė pastorius, rausdamasis spintoje, – jūros oras viską daro. Štai žemėlapis, apie kurį kalbėjau. – Ir, išskleidęs didelį patamsėjusį žemėlapį, paklojo ant stalo, o kampus prispaudė skardine tabakine, rašaline, pamokslų knyga ir rimbeliu. Rimbelis buvo per lengvas, ir žemėlapis, pamažu riesdamasis, tolo nuo Somso.

– Kartais, – tarė pastorius, atitiesdamas kampą ir akimis ieškodamas, kuo jį prispaudus, – iš tų senų žemėlapių galima gauti labai naudingų žinių.

– Aš palaikysiu, – tarė Somsas ir palinko virš žemėlapio. – Pas jus tikriausiai atvažiuoja daug savo protėvių ieškančių amerikiečių?

– Ne tiek jau daug, – atsakė pastorius, o jo iš padilbų mestas žvilgsnis nepatiko Somsui. – Pamenu tiktai du. A! Štai, – ir jis bakstelėjo pirštu žemėlapį, – man taip ir *atrodė,* kad vardas girdėtas – jis įstringa į atmintį. Žiūrėkit! Štai ant sklypo prie pat jūros pažymėta – „Didysis Forsaitas“.

Somsas vėl suvirpo iš susijaudinimo.

– Kokio dydžio šis sklypas?

– Dvidešimt keturių akrų. Štai čia, pamenu, buvo namo griuvėsiai. Akmenis surinko per karą ir pastatė šaudyklą. „Didysis Forsaitas“ – ar ne įdomu?

– Man būtų buvę įdomiau, – tarė Somsas, – jeigu akmenis būtų palikę.

– Toji vieta ligi šiol pažymėta senu kryžiumi – paprastai gyvuliai į jį kasosi. Prie pat gyvatvorės, dešinėje to siauro slėnio pusėje.

– Ar iki ten galima privažiuoti?

– Taip, apsukant slėnį. Gal norit, kad palydėčiau?

– Ne, ačiū, – tarė Somsas. Tyrinėti savo šaknis prie liudininkų neatrodė malonu. – Bet jeigu malonėsite pasirausti įrašuose, aš užsuksiu po priešpiečių sužinoti rezultatų. Mano prosenelis, Džolionas Forsaitas, mirė Stadmaute. Po antkapiu, kurį radau, ilsisi Džolionas Forsaitas, palaidotas tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt septintaisiais – matyt, mano proprosenelis. Aš manau, jums pavyks rasti jo gimimo datą ir galbūt *jo* tėvo – jie ilgaamžių padermės. Džoliono vardui, atrodo, visi jautė silpnybę.

– Tuoj pat imsiuosi darbo. Turbūt teks pasėdėti kelias valandas. Kiek jūs numatote už triūsą?

– Penkių ginėjų pakaks? – surizikavo Somsas.

– O! Tai dosnu. Aš labai nuodugniai peržiūrėsiu įrašus. O dabar eime, nusakysiu, kaip važiuoti.

Jis nuėjo pirmas, ir Somsui suspaudė širdį, – džentelmenas, o kelnių sėdynė žvilga.

– Važiuokit šiuo keliu iki išsišakojimo, prie pašto pasukite į kairę, paskui tiesiai aplink slėnį, visą laiką laikykitės kairės, kol pamatysite ūkį. Paskui, kai keliukas ims leistis, dešinėje bus vartai – įeikite ir atsidursite viršutiniame to lauko gale, o priekyje bus jūra. Aš taip džiaugiuosi, jog šį tą radau. Gal grįžęs neatsisakytumėte kuklių priešpiečių?

– Dėkui, – tarė Somsas, – jūs labai malonus, bet aš pasiėmiau priešpiečius, – ir tuoj pat susigėdo, nes pagalvojo: „Negi jis mano, kad paspruksiu nesumokėjęs?“ Kilstelėjęs skrybėlę, įlipo į automobilį, laikydamas rankoje skėtį ir pasiruošęs baksteleti juo Rigzui į nugarą, jei tas iš įpratimo pasuks ne į tą pusę.

Sėdėjo Somsas patenkintas, kartkartėmis atsargiai pasidarbuodamas skėčiu. Taip! Krikštyti ir laidoti jie eidavo per šį slėnį. Dvidešimt keturi akrai – nemažas sklypas. „Didysis Forsaitas“; veikiausiai būta ir „Mažųjų Forsaitų“.

Pastoriaus minėtas ūkis buvo padrikas senų pastatų, kiaulių ir naminių paukščių sangrūdis.

– Važiuokit toliau, – paliepė jis Rigzui, – kol prasidės nuokalnė, ir neskubėkit, dešinėje bus vartai.

Rigzas, kaip paprastai, dūmė visu smarkumu, nors kelias leidosi nuokalnėn.

– Stokit! Štai jie!

Automobilis sustojo ties gana nepatogiu posūkiu.

– Pralėkėm! – tarė Somsas ir išlipo. – Palaukit čia! Aš šiek tiek užtruksiu.

Nusivilkęs ir užsimetęs ant rankos paltą, jis grįžo ir pro vartus įžengė į pievą. Nusileido žemyn iki gyvatvorės kairėje, ir, žingsniuodamas palei ją, greitai pamatė jūrą, šviesią, taikią, ūkanotą, ir garlaivio dūmelį tolumoje. Nuo jūros pūtė vėjas, gaivus, stiprus, įsūrėjęs. Protėvių vėjas! Somsas giliai įkvėpė oro, gardžiuodamasis juo kaip senu vynu. Net šiek tiek galva apsvaigo nuo gaivumos, prisigėrusios ozono arba jodo – ar kaip ten dabar jis vadinamas? O paskui apačioje, maždaug už šimto žingsnių, pastebėjo akmenį ties dauba šalia gyvatvorės, ir vėl kažkas jo viduje suvirpo. Somsas apsidairė. Taip! Nuo kelio jo nematyti, tad ir jo išgyvenimų niekas nepastebės! Ir, priėjęs prie akmens, pažvelgė į daubą, skiriančią jį nuo gyvatvorės. Toliau laukas leidosi šlaitu iki jūros pakraščio, ir nuo daubos siauro slėnio link vingiavo neryškus kelio pėdsakas. Vadinasi, namas stovėjo šioje dauboje, ir čia jie gyveno, senieji Forsaitai, iš kartos į kartą, įsisūrėję nuo šio oro, ir kaimynystėje nebuvo kito namo – nieko nebuvo, tik kiek akys užmato žolė, toliau jūra, žuvėdros ant uolos ir į ją dūžtančios bangos. Čia jie gyveno, arė žemę, įsitaisydavo reumatą ir vaikščiodavo per siaurą slėnį į bažnyčią, ir galbūt vaišinosi dykai gaunamu brendžiu. Somsas apžiūrėjo akmenį – stačią, su skersiniu ant viršaus – matyt, svirno sija – jokio užrašo. Nusileido į daubą ir ėmė kapstyti skėčiu žemę. Namo likučiai, – sakė pastorius, – buvo išvežti per karą. Tik dvylika metų prabėgo, o neliko nė ženklo! Viskas apėjo žole, net nematyti, kur sienų būta. Tyrinėdamas priėjo iki gyvatvorės. Ką ir kalbėti, nė šapo nepaliko – vien žolė, paparčių ir jaunų dygliakrūmių sąžalynas – tokių prikeroja apleistos dykvietės. Ir, pasitiesęs paltą, Somsas atsisėdo, atsirėmė nugara į akmenį ir sutelkė mintis. Ar protėviai patys pasistatė namus čia, tokiame atkampyje, ar pirmieji įsikūrė šiame vėjo užpučiamame žemės kampelyje? Ir kažkas sukirbėjo sieloje, tarytum įsisūrėjusi šio nuošalaus kampelio nepriklausomybė vis dar būtų tekėjusi jo gyslomis. Ir senasis Džolionas, ir jo paties tėvas, ir kiti dėdės – nėra ko stebėtis jų savarankumu, jeigu kraujyje buvo gyvas šis oras, ši nuošalystė; jeigu buvo to sūrumo prisisunkę – nesutinkantys pasiduoti, užleisti vietą, numirti. Valandėlę Somsas tarėsi net save supratęs. Įpieti vieta, pietinis kraštovaizdis, be jokio žiemių atšiaurumo, bet laisvas, sūrinas ir vientulys nuo saulėtekio iki saulėlydžio, metai po metų, kaip ši vieniša uola su žuvėdromis – per amžių amžius. Ir, traukdamas orą giliai į plaučius, Somsas pagalvojo: „Nesistebiu, kad senasis Timotis sulaukė šimto metų!“ Ilgai jis taip išsėdėjo, paskendęs savotiškame gimtinės ilgesyje, apimtas keisto nenoro kilti. Niekada gyvenime nebuvo kvėpavęs tokiu oru; bent taip jam atrodė. Tai dar buvo senoji Anglija, kai jie čia gyveno, – Anglija, važinėjanti arkliais ir beveik nežinanti dūmų, tada kūrenta durpėmis ir malkomis, ir žmonos niekada nemesdavo vyrų – veikiausiai todėl, kad tai buvo negirdėta. Nekintama žemdirbių ir audėjų Anglija, kur pasaulį žmogui atstojo jo parapija, pakako užsižiopsoti – ir, žiūrėk, būdavai išrinktas bažnyčios seniūnu. Štai kad ir jo senelis, pradėtas ir pagimdytas prieš šimtą penkiasdešimt šešerius metus geriausioje namų lovoje, už kokių penkiasdešimties žingsnių nuo šios vietos, kur dabar jis sėdi. Kaip viskas nuo to laiko pasikeitė! Ar į gera? Kas žino? O štai šita žolė ir uola, ir jūra, ir oras, ir žuvėdros, ir sena bažnyčia už slėnio – viskas tokie kaip buvo. Jeigu šis sklypas būtų parduodamas, mielai jį nupirktų kaip muziejinę retenybę. Bet jeigu taip padarytų, ar kas nors panorėtų atvykti čia ir ramiai pasėdėti? Užsimanytų žaisti golfą arba dar ką nors. Ir, pajutęs, kad per daug įsijausmino, Somsas nuleido ranką ir palietė žolę. Drėgmės nepajuto, ir būtų buvę nesąžininga baimintis, kad gaus reumatą; todėl dar ilgai sėdėjo, įsmeigęs akis į jūrą, o saulė šildė jam skruostus. Tolumoje į vieną ir į kitą pusę plaukė garlaiviai. Kontrabandininkai išnyko, ir už brendį mokama velniškai brangiai!

Senovėje čia žmonės gyveno be laikraščių, be menkiausio ryšio su aplinkiniu pasauliu, ir vaikai užaugdavo visiškai nesusimąstydami, ką reiškia „valstybė“ ar panašiai. Žmogus skaitė Bibliją, žinojo savo bažnyčią, artimiausią turgų ir nuo birželio iki birželio dirbo, valgė, miegojo, kvėpavo oru, gėrė sidrą, glėbesčiavo žmoną ir stebėjo, kaip auga vaikai. Ir ką, visai neblogai! Ar atsirado mūsų laikais kas nors, kas teiktų daugiau pasitenkinimo? „Permainos – tai vis paviršiniai dalykai, – mąstė Somsas, – šaknys liko tos pačios. Kad ir kaip stengtumeisi – jos niekur nedings. Pažanga, materialinės kultūros lygis, kam jie reikalingi? Tik skatina užgaidas – paveikslų rinkimo maniją, dar kažką. Vargu ar čionykščiai seniai jautė kam silpnybę, nebent bitėms. Silpnybės? O jos kam – vien tik tam, kad žmonės turėtų galimybę tenkinti silpnybes?“ Tiesa, paveikslai suteikė jam nemažai malonumo, o be pažangos to nebūtų buvę. Tikrai ne! Veikiausiai gyventų sau čia, kirptų avis arba žingsniuotų paskui plūgą, o duktė būtų storablauzdė ir turėtų vieną naują skrybėlę. Gal vis dėlto geriau, kad negalima sustabdyti laiko tėkmės. Taip, ir turbūt metas grįžti, kol tas vyrukas neatėjo jo ieškoti. Somsas atsistojo ir vėl nusileido į daubą. Šį kartą prie pat gyvatvorės pastebėjo kažkokį daiktą – labai seną batą, tokį seną, kad menkai tepanėšėjo į batą. Blanki šypsena iškreipė Somso lūpas. Jis tarytum išgirdo, kaip su rūgščia forsaitiška pašaipa kikena velionis pusbrolis Džordžas: „Protėvio batas! Ei jūs, tarnai ištikimieji! Nuleiskit tvirtovės vartų grotas!“ Taip, šeimoje iš jo pasijuoktų, sužinoję, kad važiavo pasižiūrėti šaknų. Neverta apie tai pasakoti. Staiga jis priėjo prie bato ir, užkabinęs skėčio galu už nosies likučių, su pasibjaurėjimu švystelėjo per gyvatvorę. Batas suteršė vienumą – jausmą, kurį patyrė, gerte gerdamas šį orą. Ir lėtutėliai, kad nesušiltų ir nesuprakaituotų prieš sėsdamas į automobilį, Somsas grįžo į kelią. Bet prie vartų sustojo it nudiegtas. Kas nutiko? Iš užpakalio prie jo automobilio pratėgiui buvo virvėmis prikinkyti du gauruoti arkliai, o šalimais stovėjo trys vyrai, kurių vienas buvo Rigzas, ir du šunys, kurių vienas – šlubas. Somsas kaipmat suprato, kad tai vis per „tą tipą!“ Pamėgino atbulas užvažiuoti į kalną, nuo kurio leistis, tiesą sakant, nebuvo jokio reikalo, ir taip įklampino automobilį, kad šis nebegali iš vietos pasijudinti. Amžinai ko nors pridirba! Tačiau Rigzas tuo metu įsėdo į automobilį, pasuko vairą, o vienas vyrų pliaukštelėjo botagu. „No-o!“ Gauruoti arkliai truktelėjo. Jų lėtumas, galingas judesys apstulbino Somsą. Pažanga! Teko kažkur eiti ieškoti arklių, kad pažanga būtų ištraukta iš griovio!

– Geras arklys! – tarė jis, rodydamas į didesnįjį.

– Aha. Todėl vadinam jį Liūtu – neblogai traukia. No-o!

Automobilis pasiekė lygią vietą, ir vyras atrišo arklius. Somsas priėjo prie raginusio arklius.

– Jūs iš artimiausio ūkio?

– Taip.

– Ar čia jūsų laukas?

– Išsinuomotas.

– Kaip jūs jį vadinate?

– Vadinam? „Didysis laukas“.

– Dešimtinės žemėlapyje jis pažymėtas kaip „Didžiojo Forsaito“. Ar jums žinoma ši pavardė?

– Farsitas? Jų nė vieno neliko. Mano senelė buvo Farsit.

– Tikrai? – tarė Somsas, ir vėl kažkas suvirpo krūtinėje.

– Aha, – tarė ūkininkas.

Somsas susitvardė.

– O *jūsų* pavardė, jei galėčiau sužinoti?

– Biras.

Somsas ilgokai žiūrėjo į jį, paskui išsiėmė piniginę.

– Jei leisit, – tarė jis, – štai už arklius ir jūsų triūsą. – Ir atkišo vieno svaro banknotą.

Ūkininkas papurtė galvą.

– Niekis, – tarė jis, – koks čia triūsas. Mes pratę tempti automobilius į šitą kalną.

– Negaliu priimti paslaugos veltui, – tarė Somsas. – Malonėkite!

– Gerai, – tarė ūkininkas, – ačiū, – ir paėmė pinigą. – No-o!

Arkliai, nebejausdami naštos, nuėjo priekin, žmonės ir šunys nusekė įkandin. Somsas įsėdo į automobilį ir, išvyniojęs paketėlį su sumuštiniais, ėmė užkandžiauti.

– Važiuokit vėl į pastoriaus namus – tik lėčiau.

Ir valgydamas stebėjosi, kodėl nukrėtė drebulys, sužinojus, kad protėvių kraujas teka gyslomis to iš pažiūros sumanaus kaimiečio, pavarde Biras, jeigu iš tikrųjų *tokia* jo pavardė.

Į pastoriaus namus atvyko antrą valandą, ir pastorius išėjo pasitikti, nekantraudamas pranešti, ką aptiko.

– Įrašų, pone Forsaitai, radau labai daug. Ši pavardė aptinkama nuo pat metrikų knygos pradžios. Visam sąrašui sudaryti prireiks šiek tiek laiko. Tasai Džolionas, Džoliono ir Merės sūnus, gimė, matyt, tūkstantis septyni šimtai dešimtais metais. Tūkstantis septyni šimtai penkiasdešimt septintaisiais nesumokėjo dešimtinės mokesčio. Buvo dar kitas Džolionas, gimęs tūkstantis šeši šimtai aštuoniasdešimtaisiais, matyt, ano tėvas – jis nuo tūkstantis septyni šimtai penkioliktųjų metų buvo bažnyčios seniūnas. Jo pravardė – „Ūkininkas iš Didžiojo lauko“. Vedė panelę Bir.

Somsas atidžiai pažvelgė į jį ir išsitraukė piniginę.

– Pasakykit paraidžiui.

– B-i-r.

– Bir? Vienas čionykštis ūkininkas irgi sakėsi, kad jo pavardė Biras. Aš maniau, kad jis mulkina mane. Sako, kad jo senelė buvusi Forsait ir kad po jos Forsaitų čia nebelikę. Gal jūs kartu atsiųstumėte ir Birų šeimos įrašus, viską bendrai už septynias ginėjas?

– Visiškai pakaktų ir šešių.

– Ne. Tebūnie septynios. Jūs turite mano vizitinę kortelę. Akmenį mačiau. Sveikatinga vietovė, pakankamai nuošali. – Jis padėjo ant stalo septynias ginėjas ir vėl pastebėjo džiaugsmą pastoriaus akyse. – O dabar man laikas namo, į Londoną. Likit sveiki!

– Sudie, pone Forsaitai. Būtinai atsiųsiu jums viską, ką tik pavyks rasti.

Somsas paspaudė jam ranką ir nuėjo prie automobilio jausdamas, kad jo šaknys bus sąžiningai išrautos ir pateiktos. Juk vis dėlto dvasininkas.

– Važiuokit, – paliepė jis Rigzui. – Spėsim įveikti didesnę kelio dalį.

Ir, atsilošęs automobilyje, ganėtinai nuilsęs, Somsas susimąstė. „Didysis Forsaitas!“ Ką gi, gerai, kad susirengė čionai atvažiuoti.

XII skyrius

ILGAS KELIAS

Somsas pernakvojo Vinčesteryje, apie kurį ne kartą buvo girdėjęs šnekant ir kurio niekada nebuvo matęs. Čia mokėsi Montai, todėl iš karto buvo įrašytas ir jo vaikaitis. Jis verčiau siųstų Kitą į Malborą, kur pats mokėsi, arba į Herou – vieną iš mokyklų, dalyvaujančių varžybose „Lordo“[140] stadione, – bet tik ne į Itoną, kur mokėsi jaunasis Džolionas. Beje, jis nesulauks dienos, kai Kitas žais kriketą; tai jam, ko gero, nėra ko sukti galvos.

„Miestas senovinis, – nusprendė jis. – Ir katedra verta dėmesio.“ Po pusryčių aplankė ją. Prie altoriaus buvo sujudimas – matyt, choro repeticija. Somsas įėjo, tyliai žengdamas batais su guminiais puspadžiais, kuriuos dėl visa ko buvo apsiavęs, kad nesušlaptų kojų, ir prisėdo ant suolo kraštelio. Pakėlęs smakrą, ėmė apžiūrinėti skliautus ir vitražus. Tamsoka, bet puošyba prabangi, – tartum Kalėdų pudingas. Tuose senoviniuose pastatuose apima ypatingas jausmas. Somsas visada jį pajusdavo Šventojo Povilo katedroje. Juk turi žmogus pripažinti nors kokį nuoseklų tęstinumą Bent iki tam tikros ribos, o kas už jos – nežinia. Stovi štai toks milžiniškas statinys, tobulybės įsikūnijimas, o jei staiga – žemės drebėjimas arba aeroplanų antskrydis – iš jo tik griuvėsių krūva! Kai pagalvoji – niekas neamžina, net puikiausias grožis, net žmogaus genijaus kūriniai. Tas pat su kraštovaizdžiu! Žydi žemė nelyginant sodas, o žiūrėk – užeina ledynmetis. Kažkoks tęstinumas yra, tiktai visą laiką kintantis. Štai kodėl gyvenimas po mirties Somsui atrodė nelabai tikėtinas. Kažkur skaitė – tik ne „The Times“, – kad gyvenimas yra įdvasinta forma; o kai forma suardoma, ji jau nebe įdvasinta. Mirtis suardo formą, tuo tikriausiai viskas ir baigiasi. Abejonių nekyla tik dėl vieno dalyko – žmonės nemėgsta atsisveikinti su gyvenimu; slepiasi už saldliežuvavimo – silpnapročiai! Ir Somsas nuleido smakrą. Ant altoriaus tarnas uždegė kelias žvakes, vos matomas dienos šviesoje. Netrukus jos bus užgesintos. Štai dar vienas įrodymas – viskas anksčiau arba vėliau užgęsta. Ir net neverta mėginti tai neigti. Anądien jis skaitė, ir vėl ne „The Times“, kad pasaulio pabaiga ištiks tūkstantis devyni šimtai dvidešimt aštuntaisiais, kai Žemė atsidurs tarp Saulės ir Mėnulio, kad tai pranašauja Egipto piramidės[141] – kažkokie mokslingi paistalai. O jeigu ir tiesa – jam nei šilta, nei šalta. Visas šis kūrimo rezultatas niekada nebuvo labai nusisekęs, o jeigu bus vienu mostu nušluotas, tai nieko ir nebeliks. Mirtis todėl nepageidaujama, kad išeidamas turi palikti viską, ką mylėjai. Bet nutrūkęs gyvenimas bematant atgimsta kokiu nors kitu pavidalu – dėl to turbūt maldos pabaigoje sakoma „ir per amžių amžius. Amen“. A, pradėjo giedoti. Kartais Somsas gailėdavosi, jog neturi klausos. Bet vis tiek jautė, kad giedama gerai. Berniukų balsai! Psalmės – net jų žodžius pamena. Keista! Jau penkiasdešimt metų nebevaikšto į bažnyčią, o pamena, lyg būtų buvę vakar. „Tu liepi šaltiniams sruventi slėniuose, upėms tekėt tarp kalvų.“[142] „Jie duoda vandens miško žvėrims; laukiniai asilai ten malšina savo troškulį.“ „Pakrantėse padangių paukščiai lizdus kraunasi ir čiulba ant medžių šakų.“ Giesmininkai svaidė eilutę po eilutės vieni kitiems per šoninį altorių nelyginant sviedinį. O kalba skambėjo gyvai, išraiškingai, tvirtai. „Štai jūra, tokia bekraštė ir plati, ten knibždėlynas be skaičiaus – maži ir dideli gyvūnai!“ „Čia plaukioja laivai ir žaidžia Leviatanas, kurį Tu sukūrei.“ Leviatanas! Šis žodis jam patikdavo. „Žmogus eina prie savo darbo ir triūsia iki vakaro.“ Taip, eina, bet ar dirba, ar ką nors nuveikia – mūsų laikais tai dar klausimas. „Giedosiu Viešpačiui, kolei gyvensiu, – per visą gyvenimą šlovinsiu giesme savo Dievą.“ Nejaugi? Kažkaip abejotina. „Garbink Viešpatį, mano siela!“ Giedojimas nutilo, ir Somsas vėl pakėlė smakrą. Sėdėjo visiškai tyliai, nieko negalvodamas, tarytum ištirpęs skliautų ir stogo prieblandoje. Jį apėmė naujas, anaiptol ne nemalonus jausmas. Lyg būtų sėdėjęs išpuoštoje brangakmeniais, iškvepintoje skrynioje. Tegul išorinis pasaulis staugia, dvokia, gaudžia – šaižus ir neskoningas, stulbinantis ir nerimtas, šlykštus ir bevertis, akį rėžiantis ir prastakalbis – iki čia neatsklinda nei jo garsai, nei spalvos, nei kvapai. Šią didžiulę skrynią – Dievo skrynią, kaip pavadintų amerikiečiai, – žmonės pastatė prieš daug šimtmečių, kai dar nebuvo prasidėjęs pramoninis pasaulio perversmas; ji nieko bendra neturi su dabartimi. Čia kalbama ir giedama klasikine anglų kalba, vos juntamas senovės ir smilkalų kvapas, ir nėra nieko darkaus. Somsas ilsėjosi, lyg išsigelbėjęs nuo pavojaus.

---

[140] Garsus stadionas su kriketo aikštėmis Londono Sent Džons Vudo rajone, pavadintas jį nusipirkusio Thomo Lordo vardu.

---

[141] Tuo metu madingi buvo prasimanymai, kad galima numatyti ateitį, tyrinėjant piramides.

[142] Čia ir toliau cituojama 104 Psalmė „Šlovės himnas Kūrėjui“ iš Senojo testamento „Psalmyno“.

Bažnyčios prižiūrėtojas praeidamas smalsiai dirstelėjo į jį, lyg nepratęs matyti pakelto smakro; sustojęs už Somso nugaros, vos girdimai sužvangino raktais. Somsas nusičiaudėjo, pasiėmė skrybėlę ir atsistojo. Jis anaiptol neketino vaikščioti paskui šį žmogų ir už pusę kronos apžiūrinėti tai, ko visai netrokško matyti. Ir, trumpai taręs: „Ne, ačiū, kitą kartą“, aplenkė prižiūrėtoją ir išėjo į gatvę.

– Be reikalo neužsukote, – tarė jis Rigzui, – čia seniau buvo karūnuojami Anglijos karaliai[143]. Dabar į Londoną.

Automobilis atidengtu viršumi greitai lėkė šviečiamas skaisčios saulės, ir tik įsukus į naują kelią, vedantį tiesiai į Čiziką, Somsui dingtelėjo mintis:

---

[143] Iki normanų užkariavimo (XI a.) Vinčesterio katedroje buvo karūnuojami Anglijos karaliai.

– Sustokite prie anų namų su tuopomis, kur neseniai buvote mus nuvežęs.

Dar buvo ne priešpiečių metas; Flerė veikiausiai pozuoja, tai kodėl nepaėmus jos ir neparsivežus tiesiai į savo namus savaitgaliui? Drabužių „Užuovėjoje" ji turi. Praleis kelias laisvas valandas gryname ore. Tačiau svetimšalė, atidariusi duris, pranešė, kad ponia nebuvo atvažiavusi pozuoti nei šiandien, nei vakar.

– Hm! – tarė Somsas. – Kažin kodėl?

– Niekas nežino, pone. Joks laiškas neina. Ponas Bleidas labai piktas.

Somsas pakramtė lūpą.

– Ar jūsų šeimininkė namie?

– Taip, pone.

– Tai malonėkit pasiteirauti, ar ji priimtų mane. Ponas Somsas Forsaitas.

– Gal, pone, valgomajame laukti.

Somsas nerimaudamas laukė ankštame kambarėlyje. Flerė sakė, kad negali važiuoti su juo, nes pozuos, o čia nepasirodė. Gal susirgo?

Nerimastingą tuopų už lango stebėjimą nutraukė žodžiai:

– O, tai jūs! Tikrai gerai, kad atvažiavot.

Nuoširdūs žodžiai dar padidino Somso nerimą, ir jis tarė, duodamas ranką:

– Laba diena, Džune. Užsukau pasiimti Flerės. Kada ji buvo paskutinį kartą?

– Antradienio rytą. Ir dar mačiau ją pro langą antradienio pavakare, laukiančią savo automobilyje. – Somsas pastebėjo, kaip laksto Džunės akys, ir žinojo, kad tuoj išgirs ką nors nemalonaus. Taip ir buvo. – Pasiėmė Džoną.

Beveik dusdamas Somsas sušuko:

– Kaip? Tavo brolį? O ką jis čia veikė?

– Pozavo, savaime suprantama.

– Pozavo! Ir kuriam galui... – Somsas nutilo nepasakęs: „jam prireikė pozuoti!“, ir įsmeigė akis į stipriai nuraudusią pusbrolio dukrą.

– Aš jai sakiau, kad nesusitikinėtų su juo čia. Ir Džonui sakiau.

– Ji ir anksčiau tai darydavo?

– Taip, du kartus. Ji, matot, labai išlepinta.

– A! – Pakibęs pavojus nuginklavo Somsą. Būti šiurkščiam pragaišties akivaizdoje atrodė per didelė prabanga.

– Kur ji?

– Antradienio rytą sakėsi važiuojanti į Dorkingą.

– Ir pasiėmė jį?

Džunė linktelėjo.

– Taip, po seanso. Džono portretas baigtas. Jeigu manot, kad aš labiau negu jūs noriu, kad jie...

– Joks sveiko proto žmogus negali norėti, kad jie... – šaltai ištarė Somsas. – Bet kodėl Džonas turėjo pozuoti, kai ji čia ateidavo?

Džunė dar labiau paraudo.

– *Jūs* nežinote, kaip sunku tikriems menininkams. Aš negalėjau nesirūpinti Haroldu. Jeigu nebūčiau įkalbėjusi Džono, kol jis neįsikūrė ūkyje...

– Ūkyje! – tarė Somsas. – Ką tu žinai, gal jie... – bet vėl susilaikė. – Laukiau kažko panašaus nuo pat tos akimirkos, kai išgirdau, kad jis grįžo. Gerai, važiuoju į Dorkingą. Ar žinai, kur jo motina?

– Paryžiuje.

Aha! Bet šį kartą jam nereikės prašyti tos moters, kad atiduotų sūnų jo dukteriai! Veikiau reikės prašyti, kad atsiimtų jį.

– Viso labo, – tarė jis.

– Somsai, – staiga prabilo Džunė, – neleiskit Flerei... tai tik ji...

– Nenoriu girdėti apie ją nieko bloga, – tarė Somsas.

Džunė prispaudė sugniaužtas rankas prie plokščios krūtinės.

– Dėl to man patinkat, – tarė ji, – ir atleiskit...

– Nieko, nieko, – sumurmėjo Somsas.

– Viso labo, – tarė Džunė. – Duokit ranką!

Somsas padavė ranką, Džunė karštligiškai suspaudė ją, paskui staiga paleido.

– Į Dorkingą, – paliepė Somsas, sėsdamas į automobilį.

Flerės veidas, kokį matė tada, Netlfolde, kaukių baliuje šalia Džono veido, ir kokio anksčiau niekada nebuvo matęs, persekiojo jį, kol važiavo per Hemersmito tiltą. Na ir savavalė! O jeigu – jeigu ėmė ir išėjo vėjų gaudyti? Jeigu atsitiko tai, kas blogiausia? Viešpatie Dieve! Ką galima, ką *būtina* daryti? Kiek apdairaus atkaklumo jos aistroje tam jaunuoliui – kaip slėpė ją nuo visų, nuo jo arba stengėsi nuslėpti! Čia buvo kažkas nepermaldaujama, tai jį net sujaudino, sužadino prisiminimą, kaip pats persekiojo to jaunuolio motiną – prisiminimą aistros, nenorėjusios, negalėjusios atslūgti, pasiekusios, ką norėjo, ir viską sugriovusios. Jis dažnai manydavo, kad Flerei nebūdingas nuoseklus tęstinumas, kad ji blaškosi be tikslo, be krypties kaip visos šių dienų „pašvaistės“. Ir kaip patyčią Somsas suvokė atradimą, kad Flerė, kai žino, ko nori, pasižymi tokiu pat užsispyrusiu atkaklumu kaip jis, kaip visa jo karta.

Matyt, negalima spręsti pagal išvaizdą! Po ramiu paviršiumi aistros tokios pačios, ir, kai nubudusios ima kankinti, ta pati kaitri tyla įtvyra vėjo čaižomose platybėse...

Rigzas jau suka į Kingstoną! Netrukus jie pravažiuos Robin Hilą. Kaip šios vietos pasikeitė nuo tos dienos, kai buvo atsivežęs Bosinį parinkti vietą statybai. Keturiasdešimt metų – ne daugiau – o kiek permainų! *Plus ça change,* – pasakytų Anetė, – *plus c'est la même chose!*"[144] Meilė ir neapykanta – jos nesibaigia! Gyvenimo pulsas tvinkčioja už automobilio ratų ūžesio, už džiazo muzikos. Kas tai – likimas muša būgną ar tiesiog daužosi žmogaus širdis? Dievas žino! Dievas? Patogus žodis. Ką žmonės turi galvoje, jį tardami? Jis nežino ir niekada nesužinos! Rytą katedroje tartum pasirodė... bet paskui –

---

[144] Juo labiau viskas keičiasi, juo labiau lieka nekintama *(pranc.).*

tas prižiūrėtojas! Štai sušmėžavo tuopos ir bokštas su laikrodžiu, ir stogas namo, kurį pasistatydino, bet niekada negyveno. Jeigu būtų numanęs, koks automobilių srautas diena dienon plūs už ketvirčio mylios nuo namo, nebūtų jo statęsis ir gal nebūtų buvę visos tos tragedijos... Bet antra vertus – ar ne vis tiek, ką darai?.. Vienaip arba kitaip gyvenimas pastveria tave už pakarpos ir nusviedžia, kur jam patinka. Somsas pasilenkė į priekį ir palietė vairuotojui petį.

– Kokiu keliu jūs važiuojate?

– Per Išerį, pone, o paskui į kairę.

– Ką gi, – tarė Somsas, – ne tiek jau svarbu.

Priešpiečių laikas jau buvo praėjęs, bet alkio jis nejautė. Nepraalks tol, kol sužinos tai, kas visų blogiausia. Bet Rigzas – tas tikriausiai išalkęs.

– Jūs kur nors sustokit, – pasiūlė Somsas, – užkąskit, surūkykit cigaretę.

– Gerai, pone.

Sustojo greitai. Somsas liko sėdėti automobilyje, tingiai apžiūrinėdamas iškabą „Raudonasis liūtas“. Raudonieji liūtai, angelai, baltieji žirgai – velnias jų netraukia. Vieną gražią dieną turbūt pabandys įvesti sausąjį įstatymą, bet Anglijoje šis pokštas nepavyks – pernelyg prieštarauja sveikam protui! Elgdamasis su žmonėmis kaip su vaikais, nepriversi jų suaugti: jie ir taip perdėm vaikiški. Na kad ir tas vis nesibaigiantis angliakasių streikas – grynas vaikiškumas, kenkia visiems, o naudos iš jo niekam! Silpnapročiai! Mąstydamas apie savo bendrapiliečių kvailumą, Somsas tarsi ilsėjosi prieš pragaištingą ateitį. Nes, turint galvoje, kad apimta aklos meilės Flerė vežioja tą jaunuolį savo automobiliu – argi tai ne pragaištis? Kur tas Rigzas dingo? Somsas išlipo iš automobilio ir ėmė žingsniuoti į priekį ir atgal. Antra vertus, ir pasiekęs tuos namus – taip manė – vargu, ar galės ką padaryti. Kad ir kaip mylėtum žmogų, kad ir kaip jaudintumeisi dėl jo, – esi bejėgis ir tikriausiai atvirkščiai proporcingai meilės stiprumui. Bet savo nuomonę privalu išsakyti, jei tik pasitaikys proga. Negalima leisti jai ristis į prarają, net rankos nepadavus! Saulė švietė Somsui tiesiai į veidą, ir jis prisimerkęs kilstelėjo galvą, tarsi dėkodamas už šilumą. Pasaulio pabaiga – aišku, nesąmonė, bet tegul jau greičiau ateina, kol sielvartas nenuvarė jo į kapus. Šiurpulingai aiškiai regėjo jis visą užgriuvusios nelaimės baisumą. Jeigu Flerė pabėgs, jis neteks visko, kas brangiausia: juk Kitą pasiims Montai. Teks iki mirties stumti dienas tarp paveikslų ir karvių, dabar visiškai nebereikalingų. „Neleisiu, kad tai įvyktų, – pamanė jis, – jeigu dar nevėlu, neleisiu.“ Taip! Bet kaip sukliudyti? Ir, aiškiai suvokdamas visą savo ryžto bergždumą, Somsas grįžo prie automobilio. Rigzas jau laukė, rūkydamas cigaretę.

– Važiuojam! – paliepė Somsas. – Ir mikliau!

Dorkingą pasiekęs trečią valandą, Somsas sužinojo, kad Flerė išvažiavo automobiliu dešimtą. Vien tai, kad dukra čia nakvojo, buvo didžiulis palengvėjimas. Jis tučtuojau ėmė skambinti tarpmiestiniu telefonu, ir nerimas vėl atgijo. Nei namie jos nebuvo, nei pas Džunę. Kur ji, jei ne su tuo jaunuoliu? Gerai, kad bent daiktų nepasiėmė, – tai patikrinęs, įgijo jėgų išgerti arbatos ir laukti. Ketvirtą kartą išėjęs į kelią pasidairyti, pagaliau pamatė dukterį grįžtant.

Jos veido išraiška – alkana, apmaudi ir karštligiška – dvejopai paveikė Somsą: jo širdis sugniužo ir tuoj pat suspurdo pajutusi palengvėjimą. Flerės veidas nespinduliavo pergalinga aistra! Jis buvo tragiškai nelaimingas, išsekęs, perkreiptas. Visi bruožai atrodė paaštrėję nuo to laiko, kai paskutinį kartą buvo ją matęs. Ir, kliaudamasis nuojauta, Somsas nieko nepasakė, tik atkišo pabučiuoti veidą. Flerės lūpos buvo šiurkščios ir sukepusios.

– Grįžote, – ištarė ji.

– Taip, ir noriu, kad, išgėrusi arbatos, važiuotum su manim tiesiai į „Užuovėją“, – Rigzas įvažiuos tavo automobilį į garažą.

Flerė gūžtelėjo pečiais ir praėjo pro jį vidun. Somsui pasirodė, kad jai nerūpi, nei ką jis įžvelgė, nei ką pamanė apie ją. Tai buvo taip nebūdinga Flerei, kad sutrikdė Somsą. Vadinasi, ji pamėgino ir nusvilo? Ar tai į gera? Jis pasirausė atmintyje ir prisiminė, kaip ji atrodė tada, prieš šešerius metus, kai atvežė jai žinią apie pralaimėjimą. Taip! Bet tada buvo tokia jauna, veidelis toks apskritas – nepanašus į šį sugriežtėjusį, paaštrėjusių bruožų, aistros išdegintą veidą, keliantį baimę. Nuvežti ją pas Kitą! Kuo greičiau! Ir, paklusdamas išganingai nuojautai, visada gelbstinčiai, kai tai būdavo susiję su Flere, Somsas pašaukė Rigzą, liepė pakelti automobilio viršų ir laukti.

Flerė buvo savo kambaryje. Po kiek laiko Somsas nusiuntė tarnaitę pasakyti, kad automobilis paruoštas. Ji nulipo žemyn gan greitai. Buvo smarkiai išsipudravusi, nusiraudoninusi lūpas; ir vėl Somsą pribloškė ši balta kaukė, ryški suspaustų lūpų linija, degančios kančia akys. Jis ir vėl nieko nepasakė, tik išsiėmė žemėlapį.

– Nuklys kažin kur, jei nesėdėsiu šalia. Kelias klaidus. – Ir jis atsisėdo priekyje.

Žinojo, kad Flerė kalbėti negali, o žiūrėti į jos veidą neturėjo jėgų. Automobilis pajudėjo. Be galo ilga Somsui pasirodė ta kelionė. Tik kartą ar du jis atsigręžė – Flerė sėdėjo kaip mirusi, visiškai balta ir sustingusi. Ir du jausmai – palengvėjimas ir gailestis – grūmėsi Somso širdyje. Aišku, jog tai pabaiga – ji padarė ėjimą ir pralaimėjo! Kaip, kur, kada? To jis niekada nesužinos – bet pralaimėjo! Vargšelė! Ji nekalta, kad mylėjo tą jaunuolį, negalėjo pamiršti jo – ne labiau kalta negu jis pats, pamilęs to jaunuolio motiną! Tai ne nusikaltimas, o ant visų galvų krintanti nelaimė! Tarytum užpakalyje ant automobilio pagalvėlių sėdinčios išblyškusios jaunos moters suspaustomis išdažytomis lūpomis priešmirtinę gulbės giesmę būtų giedojusi aistra, gimusi prieš keturiasdešimt šešerius metus per tą nelemtą susitikimą Bornmuto svetainėje ir su jo krauju persidavusi dukrai. „Garbink Viešpatį, mano siela! Garbink Viešpatį!“ Hm! Lengva pasakyti! Jie važiavo per Steinzo tiltą – nuo čia jau Rigzas žinos kelią. Kaip, grįžus namo, įkvėpti gyvybės Flerės veidui? Ačiū Dievui, kad jos motina išvykusi! Aišku, pravers Kitas! Gal net senas jos šuo? Ir vis dėlto, kad ir kaip išvargintas ilgų trijų paskutinių dienų, Somsas baisėdamasis laukė akimirkos, kai automobilis sustos. Gal ir Flerei būtų geriau važiuoti ir važiuoti? Gal visiems geriau? Bėgti nuo kažko – kas įkyriai persekioja nuo pat karo – važiuoti ir nesustoti! Kai negali turėti to, ko nori, ir nesiliauji norėjęs, reikia važiuoti nesustojant, kad nurimtų skausmas. Nuolankumas likimui – prarastas gebėjimas, o tapyba – atgyvenęs menas; taip bent atrodė Somsui, važiuojant pro kapines, kur kada nors atguls amžino poilsio.

Namai čia pat, o ką sakyti išlipus iš automobilio? Žodžiai tokie beverčiai. Somsas iškišo galvą pro langą ir keliskart giliai įkvėpė. Jam visada atrodė, kad čia, palei upę, kvepia gardžiau negu kitose vietose – daugiau syvų medžiuose, sultingesnė žolė. Neprilygsta, aišku, „Didžiojo Forsaito“ orui, bet vis tiek arčiau žemės, jaukiau. Stogo kraigas ir tuopos, dūmų kvapelis, parskrendantys nakčiai karveliai – štai ir namie! Giliai atsidusęs, Somsas išlipo iš automobilio.

– Tu pervargai, – tarė jis, atidarydamas dureles. – Ar pasimačiusi su Kitu iškart gulsi? Liepsiu pietus atnešti tau į kambarį.

– Ačiū, tėti. Man tik truputį sriubos. Turbūt peršalau.

Somsas mąsliai pažvelgė į dukterį, palingavo galvą, paskui, pirštu palietęs išblyškusį jos skruostą, nusisuko.

Jis nuėjo prie arklidžių ir atrišo seną Flerės šunį – gal norės palakstyti, prieš įleidžiamas vidun – ir nuėjo su juo prie upės. Saulė nusileido, bet dar nebuvo visai sutemę, ir, kol šuo davėsi po krūmus, Somsas stovėjo ir žiūrėjo į vandenį. Nuplaukė į salelę gulbės. Gulbiukai paaugę, jau beveik balti – kaip vaiduokliai prieblandoje, grakštūs ir ramūs. Somsas dažnai pasvarstydavo, ar neįsitaisius vieno arba kelių povų, jie papuoštų sodą, deja, keltų daug triukšmo; atmintyje neišblėso, kaip kartą ankstų rytą Monpeljė aikštėje girdėjo jų beviltiškai aistringus rykavimus iš Haid Parko. Ne, gulbės geriau; tokios pat gražios ir negieda. Tas šuo visai suniokos jo žemuoginį medį.

– Einam pas šeimininkę! – pašaukė Somsas ir pasuko prie apšviesto namo.

Tada užlipo į paveikslų galeriją. Ant rašomojo stalo jo laukė laiškai ir laikraščiai. Pusę valandos sėdėjo prie jų. Niekada dar nebuvo su tokiu pasitenkinimu plėšęs popierių. Paskui suskambo gongas, ir jis nulipo į apačią, manydamas, kad reikės pietauti vienam.

XIII skyrius

GAISRAI

Bet Flerė atėjo į valgomąjį, ir Somsui prasidėjo neramiausias gyvenimo vakaras. Širdyje viešpatavo didis džiaugsmas ir didi užuojauta, bet vieną ir kitą turėjo slėpti. Dabar jau gailėjosi nepamatęs Flerės portreto – būtų bent apie ką šnekėtis. Todėl nedrąsiai užsiminė apie Dorkingo poilsio namus.

– Naudinga įstaiga, – pratarė, – tos merginos...

– Aš visada jaučiau, kad jos manęs nekenčia. Ir nieko keista. Jos neturi nieko, o aš turiu viską.

Dukters juokas rėžtelėjo Somsui širdį.

Flerė tik dėjosi valganti. Tačiau paklausti, ar ji matavosi temperatūrą, jis nedrįso. Dar, ko gero, vėl nusijuoks. Todėl ėmė pasakoti, kaip radęs pajūryje sklypą, iš kur kilę Forsaitai, kaip lankęsis Vinčesterio katedroje. Kalbėdamas be perstojo, Somsas galvojo: „Ji negirdi nė žodžio.“

Jį baisiai jaudino ir slėgė mintis, kad Flerė nueis gulti, deginama tos paslaptingos ugnies, o jis vis dar nežino, kaip padėti ją užgesinti. Sprendžiant iš jos išvaizdos, atrodė – atrodė, kad galėtų pasidaryti sau ką nors. Reikia tikėtis, jog neturi veronalio arba ko panašaus. Ir Somsas nesiliovė spėliojęs, kas gi įvyko. Jeigu ji dar dvejotų – dar turėtų vilčių, tada blaškytųsi, nerastų sau vietos, bet tikrai neatrodytų taip kaip dabar! Ne! Tai pralaimėjimas. Bet kas nutiko? O jei viskas baigta, nejaugi jis visam laikui išvaduotas nuo slegiančio paskutinių mėnesių nerimo? Jo akys skvarbyte skvarbė Flerės veidą, kur pro pudros sluoksnį prasimušė karštligiška būsena, todėl ji atrodė lyg vaidinanti kaip teatre, nenatūrali. Veido išraiška, šiurkšti ir beviltiška, draskė jam širdį. Kad bent pravirktų, kad išsipasakotų! Tačiau Somsas pripažino, kad ateidama pietauti ir bandydama palaikyti pašnekesį, ji iš tiesų sako: „*Nieko* neatsitiko!“ Todėl sučiaupė lūpas. Meilė nebyli – žodžiais jos neišsakysi! Juo gilesnis jausmas, juo sunkiau prašnekti. Kaip tie žmonės geba išlieti savo jausmus ir palengvinti sielą – Somsas niekada nesuvokė!

Pietūs vargais negalais priartėjo prie pabaigos, Flerė protarpiais staiga prašnekdavo, kartais suskambėdavo jos juokas, keliantis jam skausmą, paskui jie nuėjo į svetainę.

– Karšta šįvakar, – tarė ji ir atvėrė balkono duris.

Tolumoje, už paupio krūmų, tekėjo mėnuo; vandens paviršiumi jau bėgo švytintis takas.

– Taip, šilta, – tarė Somsas, – bet jeigu tu peršalusi, geriau neik į lauką.

Paėmęs už parankės, įvedė dukrą kambarį. Baisu leisti jai klaidžioti tokį vakarą prie vandens.

Flerė priėjo prie fortepijono.

– Tėti, galiu pabarbenti?

– Prašom. Tavo mama čia turi prancūziškų dainelių.

Tegul daro, ką nori, kad tik išnyktų veide ta išraiška. Bet muzika jaudina, o prancūziškos dainos išvien apie meilę! O, kad nepakliūtų jai po ranka ta, kurią visados niūniuoja Anetė:

Auprès de ma blonde, il fait bon – fait bon – fait bon,
Auprès de ma blonde il fait bon dormir.[145]

---

[145] Gera užmigt greta šviesiaplaukės (*pranc.*) – viena populiariausių prancūziškų dainelių Pirmojo pasaulinio karo metais.

To jaunuolio plaukai! Seniai, kai jis stovėjo šalia savo motinos. Štai *jos* tai bent buvo plaukai! Tokie šviesūs, o akys tamsios. Ir valandėlę Somsui pasirodė, kad ne Flerė, o Irena sėdi prie fortepijono. Muzika! Tiesiog mįslė, kaip daug kam nors gali reikšti muzika, kaip daug ji reiškė jai. Taip! Daugiau negu žmonės, daugiau negu pinigai! Jo muzika niekada nejaudino, jis nesuprato jos! Štai Irena prie fortepijono, kokią matė mažojoje svetainėje Monpeljė aikštėje; kokią matė paskutinį kartą Vašingtono viešbutyje. Turbūt sėdės prie fortepijono iki pat mirties, ir net mirusi bus graži. Muzika!

Somsas atsipeikėjo.

Aukštas, trūkčiojantis Flerės balselis atsklido iki jo pro cigaro dūmus. Kaip liūdna! Ji narsiai priešinasi. Su noru, kad dukra palūžtų, kovojo baimė. Jis nežinojo, ko reikėtų griebtis, jei taip nutiktų.

Nebaigusi dainos Flerė nutilo ir uždarė fortepijoną. Veidas buvo beveik senas – tikriausiai taip ji atrodys būdama keturiasdešimties. Paskui nuėjo ir atsisėdo kitoje židinio pusėje. Ji vilkėjo raudona suknele, ir Somsui nebuvo malonu – tai stiprino jausmą, kad Flerė dega po pudros kauke. Ji sėdėjo labai tyliai, apsimesdama, kad skaito. O Somsas laikė rankoje „The Times" ir stengėsi dėtis nieko nepastebintis. Nejaugi negalima kaip nors patraukti jos dėmesio? O paveikslai? Kas jai labiausiai patinka – paklausė jis – Konsteblis, Stivensas[146], Koro[147], Domjė[148]?

– Kolekciją palieku valstybei, – tarė jis. – Bet kokius keturis atsirink sau. Ir Gojos „*La Vendimia*" kopija, žinoma, tavo. – Paskui, prisiminęs, kad ji vilkėjo „*La Vendimia*" suknele šokdama kaukių baliuje Netlfolde, skubiai pridūrė: – Skoniai dabar pasikeitę, gal valstybė atsisakys paveikslų. Tada nežinau. Tikriausiai Dumetrijus nupirks iš tavęs. Jis ir taip neblogai pasipinigavo. Jei parinksi tinkamą metą, be streikų ir panašiai, išpardavimas bus pelningas. Aš įdėjau į juos daugiau kaip septyniasdešimt tūkstančių, o galima gauti mažiausiai šimtą.

---

[146] Alfredas Stevensas (1823–1906) – belgų dailininkas.

[147] Jean-Baptiste-Camille Corot (1796–1875) – prancūzų dailininkas, ypač išgarsėjęs savo lyriniais peizažais.

[148] Honoré Daumier (1808–1879) – prancūzų realistinės pakraipos dailininkas.

Flerė lyg ir klausėsi, bet Somsas nebuvo tikras.

– Manau, – liūdnai tęsė jis savo mintį, – po dešimties metų tos šiuolaikiškos tapybos neliks – negalima krėsti išdaigų iki begalybės. Visiems tie eksperimentai mirtinai įkyrės, jei tik vėl nekils karas.

– Karas čia niekuo dėtas.

– Kaip tai – niekuo dėtas? Su karu į gyvenimą atėjo darkumas, visi ėmė skubėti. Tu nepameni, kaip buvo prieš karą.

Flerė gūžtelėjo pečiais.

– Nenoriu tvirtinti, – kalbėjo toliau Somsas, – kad tai neprasidėjo anksčiau. Pamenu pirmąsias postimpresionistų ir ankstyvųjų kubistų parodas Londone. Bet po karo visi tiesiog pašėlo – užsimanė to, kas nepasiekiama.

Somsas užsikirto. Visai kaip ji!

– Tėti, aš turbūt eisiu gulti.

– Taip, taip, – pritarė Somsas. – Ir išgerk aspirino. Peršalimas menki juokai.

Peršalimas! Tai dar būtų menkniekis! Pats vėl priėjo prie atdarų durų, sustojo ir ėmė žiūrėti į mėnesieną. Iš tarnų kambario atsklido gramofono garsai. Mėgsta jie šitą kniaukimą ir dar radiją! Sunku buvo nuspręsti, kas blogiau.

Priėjęs terasos pakraštį, ištiesė ranką. Rasos nė lašo! Vis dar sausa – oras nuostabus! Anapus upės užkaukė šuo. Žinoma, yra žmonių, kurie pasakytų, jog tai ne prieš gera! Juo geriau pažįsti žmones, juo kvailesni jie atrodo: arba vaikosi sensacijų, arba apskritai nieko nemato ir negirdi. Mėnesienos užlietas sodas atrodė gražus – labai gražus ir netikroviškas. Eilė saulėgrąžų pakraštyje, rudeniniai astrai, vėlyvosios rožės mažuose apvaliuose gėlynuose ir žema senų plytų sienelė – kiek buvo vargo, kol tas plytas gavo! – net veja buvo graži. Mėnesienoje viskas panėšėjo į dekoracijas. Tiktai tuopos ardė teatro įspūdį, tamsios, ryškių apybraižų, iš užnugario šviečiamos mėnulio. Somsas išėjo į veją. Baltas namas, apaugęs vijokliais, irgi atrodė netikroviškas, lyg nupudruotas; dukters miegamajame degė šviesa. Trisdešimt dvejus metus čia gyveno. Prisirišo prie šios vietos, ypač nuo tada, kai nusipirko žemės anapus upės, ir dabar niekas negali ten statydintis namų ir slapčia stebėti. Slapto stebėjimo, tiek kūno, tiek sielos – jis tarsi išvengė savo gyvenime.

Baigęs rūkyti cigarą, numetė nuorūką ant žemės. Norėjo sulaukti, kol šviesa lange užges, – žinotų, kad užmigo, kaip tada, kai mažytė eidavo gulti su skaudamu dantimi. Tačiau buvo labai išvargęs. Važiavimas automobiliu kenkia kepenims. Ką gi, reikia eiti vidun ir užsklęsti duris. Pagaliau, likdamas lauke, vis tiek nieko neįstengs pakeisti, Flerei nepasidarys lengviau, jis apskritai nieko negali pakeisti. Seni negali padėti jauniems – niekas, teisybę pasakius, niekam negali padėti, bent jau ten, kur įsipynusi širdis. Keistas dalykas – širdis! Tik pamanyk, visi ją turi. Tai turėtų guosti, bet neguodžia. Somsui, dieną naktį kentėjusiam dėl to vaikino motinos, jokios paguodos neteikė mintis, kad ji irgi kenčia! Ir Flerei nieko gera iš to, kad dabar kenčia ir tas jaunuolis, ir veikiausiai jo žmona! Uždaręs balkono duris, Somsas nuėjo į viršų. Pastovėjo prie dukters kambario durų, pasiklausė, bet nieko nebuvo girdėti. Tada nusirengė, pasiėmė Vazario „Dailininkų gyvenimus“ [149] ir, atsišliejęs į pagalves, pradėjo skaityti. Užmigti visada pakakdavo dviejų šios knygos puslapių, ir paprastai tai būdavo tie patys puslapiai, – mokėjo knygą atmintinai, todėl niekada neprisimindavo, kur sustojo.

Netrukus, nežinia kodėl, nubudo ir gulėjo klausydamasis. Namuose tarytum kažkas judėjo. Bet jeigu atsikels pasižiūrėti, vėl ims nerimauti, o to jam nesinorėjo. Be to, užėjęs pas Flerę, dar gali pažadinti ją. Apsivertęs Somsas užsnūdo, bet vėl nubudo ir gulėjo tingiai mąstydamas: „Prastai miegu – reikia daugiau judėti.“ Pro ne visiškai užtrauktas užuolaidas skverbėsi mėnesiena. Ir staiga jo šnervės suvirpo. Lyg ir degėsių kvapas! Atsisėdo, pauodė. *Tikrai!* Kas ten, trumpas jungimas ar užsidegė šiaudinis karvelidės stogas? Jis atsikėlė, apsisiautė chalatą, įsistojo į šlepetes ir priėjo prie lango.

---

[149] Žymaus italų architekto ir dailininko, Michelangelo Buonarroti mokinio, Giorgio Vasari'o (1511–1574) knyga „Pačių žymiausių dailininkų, skulptorių ir architektų gyvenimai“ („Lives of the Most Excellent Painters, Sculptors, and Architects“).

Pro viršutinį langą skverbėsi rausva blykčiojanti šviesa. Viešpatie Dieve! Jo paveikslų galerija! Somsas nubėgo prie laiptų į trečią aukštą. Lyg šnabždantis garsas, degėsių kvapas, dabar jau stiprus – jam pakirto kojas. Užbėgęs laiptais, truktelėjo duris. O dangau! Tolimasis galerijos galas kairiajame namo sparne buvo apimtas liepsnos. Raudoni ugnies liežuviai laižė medinius sienų apkalus, tolimojo lango užuolaidos jau buvo apanglėjusios ir pajuodusios, iš šiukšliadėžės prie rašomojo stalo likusios vienos anglys! Ant parketo Somsas pastebėjo cigaretės pelenų. Kažkas čia rūkė! Jis stovėjo pasimetęs, bet staiga išgirdo liepsnos traškesį. Puolė žemyn, atplėšė Flerės duris. Ji miegojo lovoje, bet su drabužiais! Apsirengusi! Vadinasi... Nejaugi ji?.. Flerė atsimerkė ir pažvelgė į tėvą nieko nesuprasdama.

– Kelkis! – paliepė jis. – Paveikslų galerijoje gaisras. Tučtuojau išvesk Kitą ir tarnus – paskubėk! Nusiųsk pašaukti Rigzo. Skambink į Redingą, kviesk gaisrininkus – greit! Žiūrėk, kad namuose nieko neliktų!

Jis luktelėjo, kol Flerė pašoko iš lovos, tada nubėgo atgal prie galerijos laiptų ir stvėrė gesintuvą. Nusitempė į viršų – sunkus, gremėzdiškas įtaisas! Lyg pro miglas atsiminė, kad reikia trenkti jį dangčiu į grindis ir apšvirkšti liepsnas. Nuo tarpdurio pastebėjo, kad ugnis gerokai išsiplėtusi. O Dieve! Užsidegė Fredas Vokeris[150] ir abu Deivido Kokso[151] paveikslai. Ugnis nusigavo iki visą galeriją juosiančios atbrailos, skiriančios viršutinę paveikslų eilę nuo apatinės. Taip, ir viršutinė eilė dega! Konsteblis! Valandėlę Somsas dvejojo. Pulti prie jo, išgelbėti bent vieną paveikslą? Gal gesintuvas neveikia. Numetęs jį ir nubėgęs per visą galeriją, jis pagriebė Konsteblį kaip tik tą akimirką, kai liepsna atšliaužė medine siena iki jo. Kol nutraukė paveikslą nuo kablio, tvokstelėjęs karštis nudegino veidą; jis nubėgo atgal, atidarė langą priešais duris ir pastatė paveikslą ant palangės. Paskui vėl stvėrė gesintuvą ir smarkiai trenkė jį į grindis. Ištryško skysčio čiurkšlė, Somsas ją kilstelėjo ir nukreipė į liepsną. Dabar kambarys prisipildė dūmų, ir jam apsvaigo galva. Skystis buvo geras, ir Somsas apsidžiaugė, kad liepsnai jis nepatinka. Ji gerokai atsitraukė. Bet Vokeris žuvo – a-a-a – ir Koksas! Somsas atstūmė liepsną atgal prie sienos su langais, bet čiurkšlė nutrūko, ir jis pastebėjo, kad ima degti siena toliau nuo tos vietos, kur pradėjo švirkšti. Degė ir rašomasis stalas su visais dokumentais. Ką gi dabar, bėgti į apačią per visus namus ir tempti antrą gesintuvą? Kur tas nelemtas Rigzas? Alfredas Stivensas! Tai jau ne! Jis neleis, kad žūtų jo Stivensas arba Gogenai, arba Koro!

---

[150] Fredas Walkeris (1840–1875) – anglų dailininkas.

[151] Davidas Koxas jaunesnysis (1809–1885) – anglų peizažininkas.

Somsą tarytum kipšas apsėdo. Jo skonį, vargą, pinigus, jo pasididžiavimą – viską praris ugnis? Po galais, ne! Ir per dūmus jis vėl puolė prie tolimosios sienos. Liepsna lyžčiojo rankovę, kol jis nutraukė Stivensą. Atrėmęs paveikslą į lango staktą šalia Konsteblio, aiškiai užuodė svylančios medžiagos kvapą.

Liepsnos liežuvis perbėgo per Dobinji, ir barškėdamas iškrito stiklas – dabar paveikslas neapsaugotas, o ugnis tik šliaužioja juo, tik blykčioja! Somsas puolė atgal ir įsikibo į Gogeno paveikslą – nuoga taitietė. Ji nenorėjo lipti nuo sienos; tada jis čiupo už vielos, bet paleido – viela raudonai įkaitusi; įsikibo į rėmus, timptelėjo – ir, išplėšęs paveikslą, griuvo aukštielninkas. Bet mėgstamiausias Gogenas išgelbėtas! Pastatęs jį prie kitų, nubėgo prie to Koro paveikslo, prie kurio labiausiai buvo priartėjusi liepsna. Sidabrinis vėsus gamtovaizdis nusvilino rankas, bet ir jį pavyko išgelbėti! Dabar Monė[152]!

---

[152] Oscaras Claude'as Monet (1840–1926) – vienas garsiausių prancūzų impresionistų.

Gaisrininkai neatvažiuos greičiau kaip už dvidešimties minučių. Jeigu tas Rigzas tučtuojau neateis!.. Reikia ištempti apačioje antklodę, tada galėtų mėtyti paveikslus pro langą. Jam ištrūko aimana. Degė antrasis Koro! O varge! Nutraukęs nuo sienos Monė, Somsas nuskubėjo prie laiptų. Jais į viršų bėgo dvi išsigandusios kambarinės, greitomis užsimetusios paltus ant naktinių marškinių.

– Nagi! – sušuko Somsas. – Imkit šitą paveikslą ir elkitės ramiai. Panelė Flerė ir berniukas išėjo?

– Taip, pone.

– Gaisrininkus iškvietėt?

– Taip, pone.

– Atneškit man gesintuvą, ir visos ištempkit antklodę štai ten, po langu, ir stipriai laikykit, o aš mėtysiu paveikslus. Ir nepameskit galvos – jokio pavojaus nėra! Kur Rigzas?

Somsas grįžo į galeriją. O-o! Žūsta mažas žavusis Dega[153]! Virdamas įniršiu, Somsas vėl šoko prie sienos ir įsikibo į kitą Dogeną. Spalvingas daiktas – vienintelis, regis, pirkinys, kai jam pavyko apsukti Dumetrijų. Lyg atsidėkodamas, paveikslas lengvai atsidūrė nudegusiose drebančiose jo rankose. Nunešęs ant palangės, valandėlę pastovėjo uždusęs, gaudydamas kvapą. Kol galima kvėpuoti čia, skersvėjyje tarp atdaro lango ir durų, reikia greičiau nukabinti paveikslus nuo sienų.

Numesti žemyn ilgai netruks. Dabar Boningtonas[154] ir Terneris[155] – nebūtų tas Terneris taip mėgęs saulėlydžių, jei būtų žinojęs, kas per daiktas gaisras. Kiekvieną kartą prieidamas prie sienos, Somsas jautė, kad dar vienas žygis – ir plaučiai neatlaikys. Bet privalo!

– Tėti!

Flerė su gesintuvu!

---

[153] Edgaras Degas (1834–1917) – žymus prancūzų tapytojas, skulptorius, grafikas ir piešėjas.

[154] Richardas Parkesas Bonningtonas (1802–1828) – anglų peizažininkas, ypač išgarsėjęs savo akvarelėmis.

[155] Josephas Mallordas Williamas Turneris (1775–1851) – vienas iš pačių garsiausių anglų peizažininkų.

– Lipk žemyn! Eik laukan! – suriko jis. – Girdi? Išeik iš namų! Liepk ištempti antklodę ir žiūrėk, kad tvirčiau laikytų.

– Tėti! Leiskit man! Aš privalau!

– Lipk žemyn! – vėl suriko Somsas, stumdamas Flerę prie laiptų.

Palaukęs, kol ji nulipo, trenkė gesintuvą dangčiu į grindis ir vėl ėmė švirkšti į liepsną. Užgesino rašomąjį stalą ir šoko kovoti su ugnimi, puolančia tolimąją sieną. Somsas vos galėjo išlaikyti gesintuvą, toks buvo sunkus, ir kai tuščias iškrito iš rankų, akis užklojo migla. Bet vėl kažkiek aptramdė ugnį. Reikia išsilaikyti!

Ir tada pamatė, kad žuvo Arpinji[156] – tokia grožybė! Ši beprasmė netektis suteikė Somsui jėgų. Puolęs prie sienos – šį kartą prie ilgosios – ėmė nuo jos vieną paveikslą po kito. Bet ugnis vis artėjo, atkakli kaip pragaro liepsna. Slislėjaus[157] ir Pikaso nepasiekt, jie kabo aukštai kampe, ir jis nesiryžo lįsti į pačią ugnį, juk jeigu paslydęs nugriūtų – baigta! Šitie jau žuvę! Bet Domjė jis išgelbės! Mėgstamas, gal pats mėgstamiausias paveikslas. Pavyko! Dusdamas, godžiai traukdamas orą, Somsas pro langą pamatė, kad apačioje keturios kambarinės išskleidė antklodę ir laiko už kampų.

– Tvirtai laikykit! – suriko jis ir numetė Domjė.

Pažiūrėjo, kaip nukrito. Koks barbariškas elgesys su paveikslu! Antklodė nukaro nuo svorio, bet atlaikė.

– Tvirčiau laikykit! – suriko jis. – Gaudykit! – Ir Gogeno taitietė nulėkė įkandin.

Vieną po kito Somsas mėtė paveikslus nuo palangės; ir vienas po kito jie buvo imami nuo antklodės ir dedami ant žolės. Numetęs paskutinį, atsigręžė, norėdamas įvertinti padėtį. Liepsna jau buvo apėmusi grindis kampe ir greitai plito sienomis.

Dešinę pusę spės išgelbėti gaisrininkai. Kairioji – žuvusi, bet didumą paveikslų jis spėjo nukabinti. Tiesioginis pavojus gresia ilgajai sienai; reikia imtis jos. Pribėgęs kuo arčiau kampo, pagriebė Morlandą. Rankas deginte degino, bet Somsas nukabino jį – „Baltąją ponią“, kainavusį jam šešis šimtus svarų. O buvo žadėjęs jam gerą buveinę! Nustūmė jį nuo palangės ir matė, kaip paveikslas nuskriejo į antklodę.

---

[156] Henry's Josephas Harpignies (1819–1916) – prancūzų peizažininkas ir akvarelininkas.

[157] Alfredas Sisley'us (1839–1899) – anglų peizažininkas impresionistas, didžiąją gyvenimo dalį praleidęs Paryžiuje.

– Tai bent!

Už jo, tarpduryje, stovėjo Rigzas – pagaliau! – su marškiniais ir kelnėmis, dviem gesintuvais ir pražiota burna.

– Užsičiaupkit! – prašvokštė Somsas. – Ir švirkškit į sieną!

Jis žiūrėjo į čiurkšlę, nuo jos besitraukiančią liepsną ir jautė nenusakomą neapykantą tiems negailestingiems raudoniems liežuviams! Aha! Apmalšo!

– Dabar iš kito! Gelbėkit Kurbė[158]! Greičiau!

Vėl ištryško čiurkšlė, ir liepsnos atsitraukė. Somsas puolė prie Kurbė. Stiklo nė žymės nelikę, bet paveikslas dar sveikas. Nuplėšė jį nuo vinies.

– Pone, tie velnio gesintuvai išsibaigė, – atsklido iki jo Rigzo balsas.

– Čionai! – pašaukė Somsas. – Imkit paveikslus nuo šitos sienos ir meskit po vieną pro langą. Tik taikykit į antklodę. Mikliau!

Jis ir pats mikliai sukosi, matydamas, kad pabaidyta ugnis vėl įsiplieskia. Uždusę abu bėgo prie sienos, traukė paveikslus, vėl skubėjo prie lango ir vėl prie sienos, – o liepsna vis artėjo.

– Štai tą, viršutinį, – paliepė Somsas. – Būtinai! Lipkit ant kėdės! Greit! Ne, geriau aš pats. Kilstelkit mane – nepasiekiu!

Pakilęs tvirtose Rigzo rankose, Somsas nukabino Jakobą Marisą[159], nupirktą tą dieną, kai visą pasaulį apėmė gaisras. „Erchercogo nužudymas!“[160] – tie šūkčiojimai tebeskambėjo ausyse. Skaisti diena, saulė šviečia pro kebo langą, o jis važiuoja džiugia širdimi, laikydamas pirkinį ant kelių. Štai dabar jis skrieja pro langą! Ar galima taip elgtis su paveikslais!

---

[158] Jeanas Désiré Gustave Courbet (1819–1877) – prancūzų dailininkas realistas.

[159] Olandų dailininkas Jacobas Marisas (1837–1899), vyriausias iš brolių (Jacob, Willem, Matthias), kurio kūryboje vyrauja peizažai ir buitinės scenos.

[160] Austro-Vengrijos imperatoriaus sūnėno, erchercogo Pranciškaus Ferdinando nužudymas 1914 m. birželio 28 d. Bosnijos sostinėje Sarajeve buvo incidentas, įžiebęs Pirmąjį pasaulinį karą.

– Eime! – prašvokštė Somsas.

– Pone, verčiau eime iš čia! Darosi karšta.

– Ne, – tarė Somsas. – Čionai!

Dar trys paveikslai išgelbėti!

– Pone, jeigu neisit, aš jus nešte išnešiu – ir taip per ilgai išbuvot.

– Niekai, – prašvokštė Somsas. – Čionai!

– Valio! Gaisrininkai!

Somsas apmirė. Be širdies dūžių ir plaučių švokštimo, jis girdėjo ir kitą garsą. Rigzas stvėrė jį už alkūnės.

– Eime, pone. Kai jie pradės darbuotis, mes čia užtrokšim.

Somsas parodė pirštu pro dūmus.

– Dar aną, – žioptelėjo jis. – Padėkit. Jis sunkus.

„*La Vendimia*“ kopija stovėjo ant molberto. Svirduliuodamas Somsas pasuko prie jos. Tai kilstelėdamas, tai vilkdamas žeme, jis nutempė iki lango ispaniškąjį Flerės atvaizdą.

– Kelkit!

Jie pakėlė paveikslą ir pastatė ant palangės.

– Ei, ten, pasitraukit! – pasigirdo balsas nuo durų.

– Meskit! – sušvokštė Somsas, bet kažkieno rankos pagriebė jį ir beveik netekusį sąmonės nutempė prie durų, nunešė laiptais žemyn, išvilko laukan.

Jis atsigavo krėsle, terasoje. Šmėsčiojo gaisrininkų šalmai, šnypštė vanduo. Skaudėjo plaučius, nežmoniškai graužė akis, rankos buvo apdegusios, bet, nepaisant veriančio skausmo, marino miegas lyg būtų girtas, o širdyje viešpatavo pergalės džiaugsmas.

Žolė, medžiai, šalta upė mėnesienoje! Koks košmaras išgyventas ten, tarp paveikslų – vargšai paveikslai! Bet jie išgelbėti! Cigaretės pelenai! Šiukšliadėžė! Flerė! Priežastis aiški! Ir reikėjo jam užsiminti apie paveikslus kaip tik šį vakarą, kai ji pati nežinojo ką daranti.

Tai nelaimė! Nereikia jai sakyti – nebent – nebent pati žino? Beje, sukrėtimas – sukrėtimas gal bus jai į naudą. O žuvęs Dega! Arpinji! Somsas užsimerkė, klausydamasis, kaip šnypščia vanduo. Gerai! Malonus garsas! Ten likusius jie išgelbės. Galėjo būt ir blogiau. Kažkas šaltas bakstelėjo į nuleistą ranką. Šuns snukis. Be reikalo jį išleido. Ir staiga Somsui toptelėjo, kad reikėtų dar parikiuoti. Prilies vandens, kur nereikia! Jis vargais negalais atsistojo. Dabar akys jau matė aiškiau. Flerė? O, štai ji, stovi visai viena – per daug arti namų! O vejoje kas dedasi – gaisrininkai – mašinos – tarnai, tasai Rigzas – žarna iki upės – vandens per akis! Kvaišos! Jis taip ir žinojo! Na kaipgi! Švirkščia į nepaliestą sieną. Lieja pro abu langus. Juk nėra jokio reikalo! Tik dešinysis langas – tik!.. Klupdamas jis priėjo prie gaisrininko.

– Ne ta siena, ne ta! Šita nedega. Sugadinsit paveikslus! Taikykit dešiniau!

Gaisrininkas pakeitė rankos padėtį, ir Somsas pamatė, kaip vandens srovė atsimušė į dešinįjį lango kampą. „*La Vendimia*“! Jo brangenybė! Vandens srovės išjudintas, paveikslas pasviro į priekį. O Flerė! Viešpatie Dieve! Stovi po pat langu, pakėlė galvą. Negali nematyti, bet nesitraukia! Somso sąmonėje šmėstelėjo, kad ji ieško mirties.

– Krinta! – suriko jis. – Saugokis! Saugokis!

Ir lyg matydamas dukterį puolant po automobiliu, šoko priekin, nustūmė ją atkištomis rankomis ir griuvo.

Paveikslas parmušė jį.

XIV skyrius

TYLA

Senasis Gredmenas, toli nuo Poultrio gatvės valgydamas įprastą avienos maltinį, pasiėmė atneštą su užkandžiu pirmą vakarinio laikraščio laidą ir perskaitė:

GAISRAS PAVEIKSLŲ GALERIJOJE

Garsus tapybos žinovas sunkiai sužeistas

Vakar vakare dėl nežinomos priežasties įvyko gaisras pono Somso Forsaito paveikslų galerijoje Meipldareme. Iš Redingo atvažiavę gaisrininkai užgesino gaisrą, ir dauguma vertingų paveikslų išsaugoti.

Ponas Forsaitas, iki atvykstant gaisrininkams, pats kovojo su ugnimi ir išgelbėjo nemažai paveikslų, mėtydamas juos pro galerijos langą ant antklodės, kurią laikė ištempę stovintys apačioje. Deja, jau atvykus gaisrininkams, jam kirto į galvą pro trečiame aukšte esančios galerijos langą iškritusio paveikslo rėmai, ir jis neteko sąmonės. Turint omenyje jo amžių ir nepaprastą pervargimą per gaisrą, labai maža vilties, kad jis pasitaisys. Daugiau nukentėjusių nėra, į kitas namo dalis ugnis nepersimetė.

Senasis Gredmenas padėjo šakutę ir persibraukė servetėle aprasojusią kaktą. Padėjęs servetėlę ant stalo, atstūmė maltinį ir vėl pasiėmė laikraštį. Žinoma, ne viskuo dabar galima tikėti, bet žinutė surašyta labai rimtai, ir, paleidęs laikraštį, jis pliaukštelėjo rankomis.

„Ponas Somsas, – pamanė jis, – ponas Somsas!“ Dvi žmonos, duktė, vaikaitis, visa Forsaitų šeima, jis pats! Senasis Gredmenas atsistojo, stvarstydamasis už stalo krašto. Koks nelaimingas atsitikimas! Ponas Somsas! Juk jis jaunas žmogus – palyginti jaunas. Bet gal jie ką nors supainiojo! Jis nevalingai priėjo prie telefono. Vargais negalais susirado numerį – pro ašaras nieko nematė.

– Čia ponios Darti butas? Kalba Gredmenas. Ponia, ar tai tiesa?.. Bet juk yra vilties? Ajajai! Gelbėdamas panelės Flerės gyvybę? Ką jūs sakote! Ar ten važiuojate? Turbūt ir man reikėtų nuvažiuoti. Viskas sutvarkyta, bet ką gali žinoti, gal ko nors panorės, jei atsigaus... Dieve tu mano!.. Taip, aišku... Baisus smūgis, baisus!

Senasis Gredmenas padėjo ragelį ir stovėjo nejudėdamas. Kas gi dabar tvarkys visus reikalus? Niekas iš šeimos, išskyrus poną Somsą, to neišmano, niekas neprisimena anų laikų, nenuvokia apie nekilnojamojo turto valdymą. Ne, maltinio nebesinori – tai jau tikrai! Panelė Flerė! Gelbėdamas jos gyvybę? Štai kas dedasi. Visada labiausiai ją mylėjo. Kaip ji dabar jaučiasi? Pamena dar ją mažą; taip, ir jos vestuvėse dalyvavo. Tik pamanykit! Dabar bus turtinga moteris. Senasis Gredmenas pasiėmė skrybėlę. Pirma reikia užsukti į namus, įsidėti šį tą – gal reikės pabūti ten kelias dienas! Bet dar kokias tris minutes stovėjo apstulbęs – kresnas, mopso veidu, apžėlęs žila barzda, – įtvirtindamas sąmonėje neramų sielvartą. Anglijos banko žlugimas nebūtų labiau jo sukrėtęs. Tikrai nebūtų.

Kai su pilnu lagaminu drabužių ir dokumentų atvyko stoties ekipažu į „Užuovėją“, buvo maždaug šešta valanda. Hole jį pasitiko tasai jaunuolis, Maiklas Montas, visada, kiek pamena, juokais nuleisdavęs rimtus dalykus – kad tik dabar nepradėtų!

– O, ponas Gredmenas. Puiku, kad atvykot! Ne! Nedaug vilties, kad atgautų sąmonę – smūgis buvo labai stiprus. Bet jeigu atsigaus, būtinai norės jus pamatyti, net jeigu neįstengs kalbėti. Kambarys jums paruoštas. Norite arbatos?

Taip, puodelio arbatos neatsisakysiąs, neatsisakysiąs!

– O kaip panelė Flerė?

Jaunuolis palingavo galvą, jo akys buvo liūdnos.

– Jis išgelbėjo jai gyvybę.

Gredmenas linktelėjo galvą.

– Girdėjau. – Jis pacaksėjo liežuviu. – Tik pamanykit... Jo tėvas sulaukė devyniasdešimties, o ponas Somsas visada saugojosi. Ajajai!

Senasis Gredmenas mielai išgėrė puodelį karštos arbatos, paskui pamatė kažką stovint tarpduryje – pati panelė Flerė. Vaje! Koks veidas! Ji priėjo ir paėmė jį už rankos. Ir beveik nesąmoningai senasis Gredmenas suspaudė jos ranką savosiomis.

– Brangioji mano, – tarė jis, – kaip aš jus užjaučiu. Juk pamenu dar mažytę.

Flerė tik atsakė: „Taip, pone Gredmenai“, – ir tai jį nustebino. Nuvedusi į jam parengtą kambarį, paliko ten. Jam dar niekada neteko būti tokiame gražiame miegamajame – gėlės, malonus kvapas, atskira vonia – tai jau išties be reikalo. Ir sunku buvo patikėti, kad už dviejų kambarių guli ponas Somsas – vos gyvas!

– Dar kvėpuoja, – pasakė Flerė, praeidama pro jo duris. – Operuoti bijoma. Prie jo mano motina.

O jau jos veidas – toks baltas, toks skausmingas! Vargšelė! Senasis Gredmenas stovėjo ir žiūrėjo pro atdarą langą. Šilta, labai šilta – o juk rugsėjo pabaiga. Malonus oras, kvepia žole. Ten, apačioje, tikriausiai upė! Tyluma – bet tik pamanykit!.. Pro ašaras nebesimatė upės; sumirksėjus jos nusirito skruostais. Vos prieš kelias dienas kalbėjosi, kad ko neatsitiktų, ir štai atsitiko – tik ne jam, o pačiam ponui Somsui. Apvaizdos keliai nežinomi! Dieve, Dieve! Tik pamanykit! Ajajajai! Liūdnai baigsis tokiam turtingam žmogui. Ponas Somsas turtingesnis už savo tėvą. Kažkokie paukščiai ant vandens – žąsys ar gulbės, nesuprasi... Ta-aip! Gulbės! Ir dar kiek! Plaukia išsirikiavusios. Nebuvo matęs gulbės nuo tada, kai pirmais metais po karo vežė ponią G. į Golders Hilo parką. Ir sako – jokios vilties pasveikti! Baisu – šitaip staigiai, nė pasimelsti nespėji. Gerai, kad testamentas toks nesudėtingas. Kasmetinė renta poniai F., visa kita – dukteriai, o po jos – vaikams po lygiai. Kol kas tik vienas vaikas, bet, aišku, bus ir daugiau, kai šitiek pinigų! Oi, ir turi pinigų šeima, jei gerai paskaičiavus, bet vis dėlto iš šios kartos ponas Somsas – vienintelis turtuolis. Visiems padalyta, o jaunoji karta kažkaip neprasigyvena. Reikės nenuleisti akių, nes dar, ko gero, užsimanys atsiimti kapitalą. Ponas Somsas tam nepritartų! Tik pamanykit, jis pergyvens poną Somsą! Ir nepaperkamo atsidavimo gelmėse, slypinčiose už mopso veido ir kresnos figūros, už to, kas per ištisas dvi kartas tarnavo ir niekada nelaukė atpildo, sukilo toks graudulys, kad senasis Gredmenas klestelėjo ant kėdės prie lango ir tarė:

– Visai sugniužau!

Jis vis dar sėdėjo, parėmęs ranka veidą, ir lauke jau temo, tada į duris pasibeldė tasai jaunuolis ir paklausė:

– Pone Gredmenai, ar pietauti ateisit į valgomąjį, ar jums atnešti čia?

– Geriau čia, jeigu galima. Man tik šaltos jautienos, kokį raugintą agurkėlį ir stiklą porterio, jeigu turit.

Jaunuolis priėjo arčiau.

– Jums, pone Gredmenai, tai didelis sielvartas – juk taip seniai jį pažinojot. Nebuvo lengvai permanomas, bet jautei, kad...

Pratrūko kažkas ilgai tramdyta, ir Gredmenas sušneko:

– Pamenu jį nuo pat vaikystės – į mokyklą vežiojau – mokiau sudarinėti sutartis, į jokią nedorą istoriją nebuvo įsivėlęs. Ponas Somsas labai santūrus, bet niekas geriau už jį nemokėjo investuoti kapitalo – nebent dėdė Nikolas. Turėjo bėdų, bet niekada apie jas nekalbėdavo. Geras sūnus, geras brolis, geras tėvas – tai, jaunikaiti, ir jūs žinote.

– Taip, tikrai! Labai geras ir man.

– Į bažnyčią eiti, tiesa, nemėgo, bet buvo tyras kaip krištolas. Nebuvo labai atviras, gal net kiek pošaltis, užtat juo buvo galima kliautis. Gaila man jūsų žmonos, jaunasis pone, labai gaila. Kaip tai nutiko?

– Flerė stovėjo po langu, kai paveikslas krito – matyt, nepastebėjo. Jis ją nustūmė, ir smūgis teko jam.

– Vaje! Jūs tik pamanykit!

– Taip. Ji negali atsigauti.

Prietemoje Gredmenas pažvelgė jaunajam vyrui į veidą.

– Tik jūs nesigraužkit, – tarė jis. – Ji nusiramins. Nelaimių neišvengsi. Artimiesiems turbūt pranešėt? Tik štai dar kas, pone Maiklai, – jo pirmoji žmona, ponia Irena, ta, kuri paskui ištekėjo už pono Džoliono – kalbama, jog dar gyva – gal jai norėtųsi atsiųsti žinią, kad visa, kas buvo, pamiršta, jei kartais jis atsigautų.

– Nežinau, pone Gredmenai, nežinau.

– „Ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams..." Kadaise jis buvo labai prie jos prisirišęs.

– Taip, girdėjau, bet yra dalykų, kuriuos... Tiesa, ponia Darti... žino jos adresą, galima jos paklausti. Ji juk čia.

– Pasvarstysiu. Pamenu ponios Irenos vestuves – labai buvo išbalusi – o kokia gražuolė!

– Taip, girdėjau pasakojant.

– Dabartinė – prancūzė, ta tikriausiai neslepia jausmų. Nors – jeigu jis be sąmonės... – Pamatęs keistą išraišką Maiklo veide, senasis Gredmenas pridūrė: – Aš menkai ją pažįstu. Ko gero, jam nesisekė su žmonomis.

– Taip, pone Gredmenai, ne visiems sekasi. Turbūt todėl, kad žmonės per daug būna drauge.

– O! Visko pasitaiko, – pritarė Gredmenas. – Štai mudu su ponia G. per penkiasdešimt dvejus metus nė karto rimtai susipykę nebuvom, o tai, kaip sakoma, amželis nemenkas. Na, negaišinsiu jūsų, eikite pas panelę Flerę. Ją reikia paguosti. O man tik šaltos mėsos su agurkėliu. Jeigu manęs prireiks, kvieskite – dieną ar naktį, nesvarbu. O jeigu ponia Darti norės su manim pasimatyti, aš pasirengęs.

Pašnekesys apramino senąjį Gredmeną. Tasai jaunuolis malonesnis, negu jam atrodė. Jis pajuto, kad agurkėlį mielai sukirstų.

Po pietų jam buvo pasakyta: ar nemalonėsiąs jis nulipti žemyn į svetainę pas ponią Darti.

– Luktelkit, mieloji, – pasakė jis kambarinei. – Aš kelio nežinau.

Nusiplovęs rankas ir persibraukęs rankšluosčiu veidą, senasis Gredmenas nulipo paskui kambarinę aptilusių namų laiptais. Nieko sau kambarys! Apytuštis, bet tvarka pavyzdinga, kreminiai paneliai, porcelianas, didžiulis fortepijonas.

Vinifreda Darti sėdėjo ant sofos prieš degantį židinį. Ji atsistojo ir paėmė jį už rankos.

– Kaip gerai, Gredmenai, kad jūs čia, – ištarė ji. – Jūs pats seniausias mūsų draugas.

Jos veidas atrodė keistas, lyg būtų norėjusi pravirkti, tačiau nebemokėjo. Senasis Gredmenas atminė Vinifredą dar vaiką ir jaunutę madingą panelę, dalyvavo sudarant vedybinę sutartį ir ne kartą sielojosi dėl jos vyro – o kiek privargo aiškindamasis, kiek tiksliai prasiskolinęs tas džentelmenas, nusiritęs nuo laiptų Paryžiuje ir nusisukęs sprandą! Ir iki šiol kasmet apskaičiuodavo jai pajamų mokesčio grąžą.

– Jei išsiverktumėte iki valiai, – tarė jis, – palengvėtų. Bet juk dar ne viskas baigta – ponas Somsas stiprios sveikatos ir gerti, rodos, negėrė. Gal kaip nors ištemps?

Vinifreda palingavo galvą. Paniurusi, ryžtinga jos veido išraiška priminė Gredmenui senąją tetą Enę. Nepaisant aukštuomenės madų vaikymosi, nemažai teko jai išgyventi – nemažai, kai pagalvoji.

– Jam trenkė štai čia, – tarė ji, – įstrižai, į dešinįjį smilkinį. Man bus baisiai liūdna be jo. Tik jis...

Gredmenas paglostė Vinifredai ranką.

– Ta-ip, ta-ip! Bet nepraraskim vilties. Jeigu ponas Somsas atsigaus, aš būsiu čia. – Jis pats nebūtų galėjęs paaiškinti, kodėl tai turėtų būti jai paguoda. – Aš vis svarsčiau, ar jis norėtų, kad būtų nusiųsta žinia poniai Irenai? Sunku susitaikyti su tuo, kad jis gali mirti jausdamas pagiežą. Žinoma, tai jau sena istorija, bet Paskutiniojo teismo dieną...

Silpna šypsena pradingo ryškiose raukšlėse aplink Vinifredos burną.

– Neverta jo dėl to jaudinti, Gredmenai, šiais laikais tai nebėra svarbu.

Gredmenas neaiškiai sumurmėjo, tarytum jo širdyje būtų susikirtęs tikėjimas su pagarba šeimai, kuriai tarnavo šešiasdešimt metų.

– Na, jūs geriau žinote, – tarė jis. – Bet negerai, kai mirštant kas nors slegia sąžinę.

– Gredmenai, slegia *jos* sąžinę.

Gredmenas nukreipė žvilgsnį į Drezdeno porceliano piemenaitę.

– Sunku pasakyti, kas kam turėtų atleisti. Dar norėjau pasikalbėti dėl jo plieno akcijų. Iš jų būtų galima pelnyti daugiau. Bet, matyt, nieko nepadarysi. Laimė, kad jūsų tėveliui neteko to sulaukti. Tai *būtų* graužęsis ponas Džeimsas! Gyvenimas labai pasikeis, jei ponas Somsas...

Vinifreda pridėjo ranką prie lūpų ir nusigręžė. Pastorėjusi figūra nebeatrodė aukštuomeniška. Didžiai sujaudintas Gredmenas pasuko prie durų.

– Nenusirengsiu, jei kartais manęs prireiktų. Aš viską turiu pasiėmęs. *Labos* jums nakties!

Jis užkopė laiptais, ant pirštų galų pratykino pro Somso duris ir, įėjęs į kambarį, uždegė šviesą. Agurkai buvo išnešti, lova paklota, flaneliniai naktiniai marškiniai išimti iš lagamino. Kiek dėmesio! Jis atsiklaupė ir ėmė melstis pusbalsiu, keisdamas įprastinius maldos žodžius, ir baigė taip: „...ir už poną Somsą. Viešpatie, patikiu Tau jo sielą ir kūną. Atleisk jo kaltes ir apsaugok nuo kietaširdiškumo ir nedorybių, kol paliks šį pasaulį, ir tebūna jis kaip avinėlis nekalčiausias ir teranda Tavo malonę. Tavo ištikimas tarnas. Amen.“ Baigęs dar paklūpojo ant nepaprastai minkšto kilimo, uosdamas pažįstamą flanelės ir praėjusių laikų kvapą. Atsistojo nurimęs. Nusiavė batus – suvarstomus, keturkampėmis nosimis – nusirengė seną surdutą, apsivilko vilnonio trikotažo chalatą, uždarė langą, nes naktimis oras atvėsta. Paskui paėmė nuo lovos pūkinę antklodę, užsidengė pliką galvą didžiule nosine ir, užgesinęs šviesą, atsisėdo krėsle, apsiklojęs antklode kelius.

Na ir tylu čia po Londono, atrodo, savo mintis girdi! Kažkodėl senasis Gredmenas prisiminė pirmojo karalienės Viktorijos jubiliejaus[161] iškilmes, kai dar buvo keturiasdešimtmetis jaunuolis ir ponas Džeimsas padovanojo jiems su ponia G. po bilietą. Jie matė viską be išimties – vietos buvo pirmarūšės – gvardiją ir eitynes, karietas, žirgus, karalienę ir karališkąją šeimą. Puiki vasaros diena – tikrų tikriausia vasara, ne tokia kaip dabar. Ir viskas vyko taip, tarsi niekas niekada nesikeistų, ir trijų procentų rentos, kiek pamena, kursas buvo nustatomas beveik pagal perkamąją galią, ir visi lankė bažnyčią. Ir tais pačiais metais, kiek vėlėliau, poną Somsą ištiko pirma nesėkmė. Arba štai kitas prisiminimas. Keista, kad kaip tik šiandien tai atėjo į galvą, kai ponas Somsas guli ten... regis, tai nutiko tuoj po jubiliejaus? Jis nunešė kažkokį skubų raštą ponui Somsui į namus Monpeljė aikštėje; tarno nuvestas į valgomąjį, išgirdo kažką dainuojant ir skambinant fortepijonu. Jis pravėrė duris, kad būtų geriau girdėti. Oho – net žodžius pamena! Ten buvo „gulėdama žolėj“, „aš mirštu, alpstu, silpstu“, „laukų kvapai“, kažkas panašaus į „prie tavo skruosto“ ir „išbalęs“. Tik pamanykit! Ir staiga durys atsidarė, ir štai ji – ponia Irena – o jau jos suknia – ak! „Jūs laukiate pono Forsaito? Gal užeisite išgerti arbatos?“ – Ir jis užėjo ir išgėrė arbatos, sėdėdamas ant kraštelio paauksuotos ir tokios lengvutės kėdės, kad, rodės, tuoj tuoj sulūš. O ponia Irena ant sofos, su ta savo suknia, pila arbatą ir sako: „Pasirodo, pone Gredmenai, jūs mėgstate muziką.“ Taip švelniai švelniai, ir žvilgsnis švelnus, akys tamsios, o plaukai – ne rudi ir ne auksiniai – gal kaip išdžiūvę lapai? – graži, jauna, o veidas toks liūdnas ir mielas. Jis dažnai galvodavo apie ją – ir dabar puikiai pamena. O paskui įėjo ponas Somsas, ir jos veidas iš karto užsivėrė –

---

[161] Karalienės Viktorijos karaliavimo penkiasdešimtmetis buvo švenčiamas 1887 m.

kaip knyga. Keista, kad kaip tik šiandien prisiminė... Dieve šventas!.. Kaip tylu ir tamsu pasidarė! Vargšė pono Somso dukrelė, dėl kurios visa tai atsitiko. Kad jai pavyktų užmigti! Ta-aip! O ką pasakytų ponia G., pamačiusi, kaip *jis* sėdi naktį krėsle, net dantų neišsiėmęs. Juk ji niekada nėra mačiusi nei pono Somso, nei šeimos – taip, Marija nėra mačiusi! O jau tyluma tyluma! Bet štai palengvėle senojo Gredmeno burna prasivėrė, ir jis sudrumstė tylumą.

Anapus uždaro lango kilo apskritas, švytintis mėnuo, tamsoje nutykusi gamta skaidėsi į pavidalus ir šešėlius, ūbavo pelėdos, tolybių tolybėje lojo šuo, nežemišku tapęs kiekvienas sodo žiedelis sustingo nakties iškilmėje, kiekvienas nukritęs žėrinčios upės nešamas lapas plukdė dangaus spindulį, o aukštai ant kranto stovėjo medžiai – ramūs, ryškūs, šviesos užlieti, tylūs kaip dangūs, menkiausio vėjelio nejudinami.

XV skyrius

SOMSAS IŠKELIAUJA IŠ ŠIO PASAULIO

Somso gyvybė vos ruseno. Dvi naktis ir dvi dienas visi laukė, stebėdami nejudrią aptvarstytą galvą. Atvyko specialistai, paskelbė nuosprendį: „Operuoti neverta“ ir vėl išvyko. Somsą prižiūrėjo gydytojas, dalyvavęs gimstant Flerei. Nors Somsas taip ir neatleido „tam tipui“ už sukeltą nerimą, vis dėlto „tipas“ nepasitraukė ir gydė visą šeimą. Pagal jo nurodymus buvo stebimos ligonio akys; pasirodžius menkiausiam sąmonės ženklui, reikėjo tučtuojau kviesti jį.

Maiklas, matydamas, kad Flerė nuo jo beviltiškai nutolusi, rūpinosi Kitu, vaikščiojo, šnekėjosi su juo, stengėsi, kad vaikas nieko nepastebėtų. Jis nelankė nejudančio kūno ne dėl to, kad būtų buvęs abejingas, o todėl, kad jautėsi ten esąs įsibrovėlis. Išnešęs iš galerijos likusius joje paveikslus ir sudėjęs su tais, kuriuos Somsas spėjo išmesti pro langą, Maiklas rūpestingai juos surašė. Ugnis sunaikino vienuolika iš aštuoniasdešimt keturių.

Anetė paverkė ir dabar jautėsi geriau. Gyvenimas be Somso jai atrodė keistas ir – įmanomas; teisybę pasakius, lygiai toks, kaip ir gyvenimas su juo. Ji norėjo, kad vyras pagytų, bet jeigu ne, tai ketino gyventi Prancūzijoje.

Vinifreda, valandų valandas budėdama prie brolio lovos, paskendusi sielvarte, gyveno praeitimi. Somsas buvo pagrindinis jos ramstis visus trisdešimt ketverius metus, nuspalvintus ryškios Montegiu Darčio asmenybės, ir tebebuvo pastarųjų trisdešimties ne tokių ryškių metų paspirtis. Ji negalėjo įsivaizduoti, kad gyvenimas vėl bus jaukus kaip buvęs. Ji turėjo širdį ir žiūrint į šį nejudantį kūną, jai jau nereikėjo dėti pastangų, kad prisimintų, kaip verkiama. Giminės siuntė jai laiškus, kupinus nerimastingos nuostabos, kad Somsas leido, jog šitaip jam nutiktų.

Išsimaudęs vonioje ir apsimovęs juodas kelnes, Gredmenas įniko skaičiuoti ir rašyti laiškus draudimo kompanijai. Pasivaikščioti eidavo į daržą, tolėliau nuo namų, niekaip negalėdamas atsikratyti minties, kad ponas Džeimsas sulaukė devyniasdešimties, o ponas Timotis – šimto, jei neminėsime kitų. Ir lingavo galva, įsmeigęs rūškaną žvilgsnį į pajūrinę balžą arba briuselinius kopūstus.

Nenorėdama skirtis su Vinifreda, atvyko ir Smider, bet jos paslaugos tebuvo aimanavimai: „Vargšas ponas Somsas! Vargšas, mielas ponas Somsas! Tik pamanykit! Visada pats taip saugojosi ir kitus saugojo!“

Ir iš tiesų! Nežinodami, kaip seniai vogčiomis sėlino aistra ir kur ji įstūmė Flerę; nežinodami, kaip Somsas sekė dukterį, kaip jo akyse mylimiausia jo paties dalis patyrė nesėkmę, priėjo bedugnės kraštą ir sustojo svyruodama; nežinodami, kad baisi Flerės neviltis pastūmėjo ją po krintančiu paveikslu; nežinodami, kad tėvas suprato visa tai – nieko nežinodami, visi tik liūdnai stebėjosi. Tarytum perkūnas iš giedro dangaus, o ne slapta, neišvengiama senos istorijos baigtis būtų parbloškusi žmogų, mažiausiai priklausomą nuo atsitiktinumų. Iš kur jie galėjo žinoti, jog tai visiškai ne atsitiktinumas!

Tačiau Flerė žinojo, kad tėvą ištikusios nelaimės priežastis – didžiulė jos neviltis, žinojo taip tvirtai, lyg būtų šokusi į upę ir jis būtų nuskendęs, gelbėdamas ją. Per daug gerai žinojo, kad tą naktį būtų galėjusi pulti į upę arba atsistoti priešais lekiančią mašiną, padaryti tai nesvarsčiusi ir per daug nesistengdama, kad tik atsikratytų nesiliaujančio skausmo. Gerai žinojo, kad savo poelgiu privertė tėvą šokti gelbėti jos. Ir dabar, sukrėtimo išblaivinta, negalėjo sau atleisti.

Flerė budėjo pakaitomis su motina, teta ir dviem slaugėmis, tad Anetės miegamajame, kur buvo paguldytas Somsas, nuolat sėdėdavo dvi, kurių viena beveik visada būdavo ji. Valandų valandas išbūdavo kone nekrusteldama, kaip ir tėvas, nenuleisdama nuo jo veido liūdnų, tamsiais ratilais apsuptų akių. Aistra ir karštinė užgeso. Tarytum neklystanti tėvo nuojauta būtų nurodžiusi Somsui vienintelę galimybę išgelbėti dukterį nuo ją naikinančios ugnies. Džonas buvo toli nuo jos, sėdinčios šiame kambaryje, užtemdytame naktinių lango užuolaidų ir sąžinės graužaties.

Taip! Ji norėjo, kad ant jos užkristų tas paveikslas. Ji stovėjo po langu, apimta beprotiško abejingumo, matė, kaip paveikslas pasviro, norėjo, kad viskas greičiau baigtųsi. Tačiau Flerė ir dabar ne visiškai suvokė, kad tą vakarą, paklaikusi nuo aistros, pati sukėlė gaisrą, numetusi neužgesintą cigaretę; vargu ar išvis atsiminė, kad ten rūkė. Užtat baisėdamasi suvokė, kad todėl, jog norėjo tada kuo greičiau mirti, dabar jos tėvas guli vos gyvas. Koks jis visada jai buvo geras! Neįmanoma patikėti, kad tėvas numirs ir išsineš visą tą gerumą, kad niekada daugiau ji nebeišgirs ramaus jo balso, nepajus prie kaktos arba skruosto prisiliečiant jo ūsų. Sunku patikėti, kad niekada nebeturės progos parodyti, kad iš tiesų jį mylėjo – taip, iš tiesų, nepaisant tuštybės ir savanaudiškumo. Dabar, budėdama prie tėvo, Flerė prisiminė ne reikšmingus įvykius, o smulkmenas. Kaip jis ateidavo į vaikų kambarį su nauja lėle, sakydamas: „Nežinau, ar patiks tau, bet pamačiau eidamas ir nupirkau.“ Kaip kartą, motinai išpėrus jai kailį, tėvas įėjo, paėmė už rankos ir pasakė: „Na, nieko, nieko. Einam, pažiūrėsim, gal rasim aviečių.“ Kaip po jungtuvių ceremonijos jis stovėjo ant Žaliosios gatvės namo laiptų, žiūrėjo pro svečių galvas hole, laukė išbalęs ir neįkyrus, kad ji paskutinį kartą atsigręžtų. Neįkyrus! Taip, toks ir buvo – niekada neįkyrėdavo. Jeigu numirs, neliks nė vieno portreto, beveik nė vienos fotografijos! Gal tik kai dar buvo kūdikis, ant motinos rankų; mažas berniukas, skeptiškai žiūrintis į susegamas prie kelių aksomines kelnaites; septyniasdešimt šeštų metų jaunuolis su surdutu, trumpomis žandenomis; ir kelios atsitiktinės fotografijos, kai nežinojo, kad yra paveiksluojamas. Vargu ar kas paveikslavosi rečiau už jį. Niekada nenorėjo būti vertinamas ar bent atmenamas. Flerei, visada trokšte troškusiai pagyrimų, tai buvo nesuprantama. Kokia slapinga jėga, glūdinti šiame liesame, nejudančiame kūne, padarė jį tokį nepriklausomą? Augo jis tokioje pat prabangoje kaip ir ji, nežinojo, kas yra neturtas arba darbas iš prievartos, bet kažkaip išsaugojo stoišką nepriklausomumą nuo kitų žmonių ir jų nuomonės. O vis dėlto – niekas geriau už ją nežinojo – jis ilgėjosi meilės. Dabar, žvelgiant į tėvą, Flerei tai buvo skaudžiausia. Jis ilgėjosi jos meilės, o ji taip mažai jos teparodė. Bet ji mylėjo tėvą, visada mylėjo. Kažkas pačioje jo esybėje tam priešinosi, draudė pasireikšti jausmams. Jo prigimčiai stigo prie savęs traukiančio „magneto“. Ir dažnai, tyliai prisiartinusi prie lovos – savo motinos lovos, kur pati buvo pradėta ir pagimdyta, – Flerė stovėdavo prie beveik negyvo kūno ir sulysusio pilko veido, jausdama tokią tuštumą ir tokį skausmą, kad vos pajėgdavo tvardytis.

Taip slinko dienos ir naktys. Trečią dieną, apie trečią valandą, stovėdama prie tėvo lovos, Flerė pamatė, kad akys prasimerkė – tikriau sakant, prasivėrė vokai, sąmonės nebuvo; bet jos širdis ėmė smarkiai plakti. Slaugė, kuriai pamojo pirštu, priėjo, dirstelėjo ir nuskubėjo prie telefono. Flerė stovėjo, visą sielą sudėjusi į žvilgsnį, stengdamasi atgaivinti tėvo sąmonę. Sąmonė neatgijo, ir vokai vėl nusileido. Ji pristūmė kėdę ir atsisėdo, nenuleisdama akių nuo tėvo veido. Grįžo slaugė, pranešė, kad gydytojas išvažiavęs lankyti ligonių; vos parsiradęs, bus atsiųstas čia. Tėvas, be abejonės, būtų pasakęs: „Aišku, kai tas tipas reikalingas, jo nėra namie!“ Tik visa tai nebebuvo svarbu. Jos žinojo, ką daryti. Apie ketvirtą valandą vokai vėl kilstelėjo, ir šį kartą akys lyg ir žvelgė. Flerė nebuvo tikra, ar tėvas mato, ar atpažįsta ją ir kambarį, bet kažkas buvo, kažkokia virpanti šviesa, mėginimas susitelkti. Pamažu jis augo, stiprėjo, paskui užgeso. Somsui suleido skatinamųjų. Vėl Flerė atsisėdo, vėl ėmė stebėti. Po pusvalandžio akys atsimerkė. Dabar jis *matė!* Ir Flerė skausmingai sekė, kaip žmogus siekia *būti,* kaip sąmonė nejučia stengiasi paklusti valios stiprybei. Pasilenkusi taip, kad toms akims, kurios dabar jau tikrai pažino ją, reikėtų kuo mažiau vargintis, ji laukė, ir jos lūpos virpėjo tarsi bučiuojant. Nežmoniškas pastangų grįžti į save atkaklumas kėlė jai siaubą. Jis *norėjo* būti sąmoningas, *norėjo* žinoti, girdėti, kalbėti. Atrodė, kad vien nuo tų pastangų gali mirti. Flerė tyliai užkalbino tėvą. Pakišo ranką po šaltu jo delnu, kad pajustų menkiausią judesį. Beviltiškai stebėjo lūpas. Pagaliau kova dėl ryšio užmezgimo baigėsi, šiek tiek beprasmis, piktokas žvilgsnis išnyko, atsirado kažkas gilesnio, lūpos ėmė krutėti. Jos nieko neištarė, bet krutėjo, ir vos juntamas drebulys persidavė jai iš tėvo pirštų.

– Tėti, ar pažįstat mane?

Akys atsakė: „Taip.“

– Prisimenat?

Vėl akys atsakė: „Taip.“

Somso lūpos visą laiką virpėjo, tarytum rengdamosi prašnekti, žvilgsnis gilėjo. Flerė pamatė, kaip jis kiek suraukė antakius, lyg kliudytų per arti pasilenkęs veidas; ji šiek tiek atsitraukė, ir antakiai vėl atsileido.

– Tėveli, jūs pasitaisysite.

Akys atsakė: „Ne“; ir lūpos sukrutėjo, bet garso ji neperprato. Valandėlę Flerė prarado savitvardą ir kūkčiodama tarė:

– Tėti, atleiskit man!

Žvilgsnis sušvelnėjo; ir šį kartą jai pasigirdo:

– Atleisti? Niekai!

– Aš jus taip myliu.

Tada tartum liovėsi stengęsis prašnekti, ir visa jo gyvybė susikaupė akyse. Vis ėjo tamsyn jų spalva, telkėsi, tvirtėjo turinys, prasmė, tarytum būtų raginęs dukrą kažkam. Staiga, kaip maža mergaitė, Flerė tarė:

– Tėti, daugiau taip nedarysiu!

Delnu pajuto, kaip suvirpo tėvo pirštai. Lūpos, regis, stengėsi nusišypsoti, galva krustelėjo, tarsi būtų norėjęs linktelėti, o žvilgsnis darėsi vis prasmingesnis.

– Tėti, čia yra Gredmenas, mama, teta Vinifreda, Kitas, Maiklas. Norite ką nors pamatyti?

Lūpos sujudėjo: „Ne – tave.“

– Aš visą laiką su jumis.

Vėl Flerė pajuto, kaip suvirpo tėvo pirštai, pamatė, kaip lūpos sukuždėjo:

– Viskas.

Ir staiga akys užgeso. Nieko neliko! Jis dar kurį laiką kvėpavo, bet nesulaukus, kol atvažiavo „tas tipas“, pasidavė – iškeliavo.

XVI skyrius

PABAIGŲ PABAIGA

Atsižvelgdami į Somso skonį, prašmatnių laidotuvių nekėlė. Visa šeima, išskyrus jį patį, seniai neberodė jokio susidomėjimo pakasynomis.

Viskas praėjo labai ramiai, dalyvavo tik vyrai.

Atvyko seras Lorensas, toks rimtas, kokio Maiklas dar niekada nebuvo matęs.

– Aš gerbiau „Senąjį Forsaitą“, – tarė jis sūnui, grįždamas pėsčiomis iš kapinių, kur Somsas atgulė savo paties išsirinktame kampelyje, po laukine obelimi. – Pasenusių pažiūrų, nemokėjo daug šnekėti, bet neapsimetinėjo – doras buvo žmogus. Kaip laikosi Flerė?

Maiklas palingavo galvą.

– Ją baisiai slegia mintis, kad...

– Mielas sūnau, ar gali būti geresnė mirtis, kaip gelbstint tai, kas tau brangiausia! Kai tik galėsi, atsivežk Flerę pas mus į Lipingholą – ten nei jos tėvas, nei artimieji nėra buvę. Pakviesiu paviešėti Hilerį su žmona – *juos* ji myli.

– Tėti, man labai dėl jos neramu – širdis palūžo.

– Taip daugeliui nutinka, kol sulaukia trisdešimties. Neišlaiko kažkokia spyruoklė, o paskui prasideda „antrasis kvėpavimas“, kaip sako sportininkai. Tas pats nutiko ir mūsų amžiui – kažkas sulūžo, o „antrasis kvėpavimas“ dar neprasidėjo. Bet prasidės. Kaip ir jai. Kokį manot statyti ant kapo paminklą?

– Tikriausiai kryžių.

– Mano manymu, jam labiau patiktų plokščias akmuo. Galvūgalyje laukinė obelis, o aplinkui kukmedžiai, kad niekas nenužiūrinėtų. Jokių „Mylimam“ arba „Neužmirštamam“. Ar jis įsigijo šį sklypelį besąlygiška nuosavybės teise? Jam patiktų priklausyti savo palikuonims per amžių amžius. Visi mes turim daugiau kinų dvasios, negu atrodo, tiktai ten viskas priklauso protėviams. Kas tas senukas, kur verkė, prisidengęs skrybėle?

– Senasis ponas Gredmenas – savotiška šeimos komercinių reikalų auklė.

– Ištikimas senukas! Taip, niekada nemaniau, kad Forsaitas atsisveikins su šiuo pasauliu anksčiau už mane. Atrodė amžinas, bet mūsų pasaulis mėgsta pasišaipyti. Ar galiu kaip nors padėti tau ir Flerei? Pakalbėti su vyriausybe dėl paveikslų? Mudu su markizu galėtume jums sutvarkyti šį reikalą. Markizas jautė prielankumą „Senajam Forsaitui“, ir jo Morlandas išgelbėtas. Beje, nelengvos buvo kautynės su ugnimi – vienui vienas visoje galerijoje. Sunku net įsivaizduoti, kad jis būtų pajėgęs tai padaryti.

– Taip, – tarė Maiklas. – Aš klausinėjau Rigzą. Jis dar niekaip neatsigauna.

– Negi jis matė?

Maiklas linktelėjo.

– Štai – ateina!

Jie sulėtino žingsnį, ir vairuotojas, kilstelėjęs skrybėlę, prisivijo juos.

– O! Rigzai, – tarė seras Lorensas, – girdėjau, buvote ten per gaisrą.

– Taip, sere Lorensai. Ponas Forsaitas tiesiog stebuklus rodė – plėšėsi kaip dveigys, mes jį vos ne jėga išvedėme. Visados taip bijojo, kad neužlytų, baiminosi skersvėjo, o čia – ir dar jo amžiuje... Dūmai verčiasi, o jis tik: „Čionai“ ir „Čionai“ – tikras didvyris! Niekada, sere Lorensai, nebuvau taip nustebintas – kad toks baikštus džentelmenas... Ir kodėl taip atsitiko! Nebūtų užsispyręs žūt būt išgelbėti tą paskutinį paveikslą, nebūtų jis nukritęs ir parmušęs jo.

– O kaip kilo gaisras?

– Niekas nežino, sere Lorensai. Gal ponas Forsaitas žinojo, bet nieko taip ir nepasakė. Gaila, nespėjau anksčiau, aš mat tvarkiausi su benzinu. Ir ką jis ten veikė vienas, ir dar po tokios dienos! Tik pamanykit! Tą rytą mes parvažiavome iš Vinčesterio į Londoną, iš ten į Dorkingą, paėmėm ponią Mont – ir čionai! Dabar jis jau niekada nepasakys, kad pasukau ne ten.

Grimasa iškreipė sulysusį Rigzo veidą, raukšlių išvagotą ir nepaliaujamo važinėjimo nugairintą; ir, kilstelėjęs skrybėlę, jis atsiliko nuo jų ties varteliais.

– „Tikras didvyris“, – tyliai pakartojo seras Lorensas. – Beveik epitafija. Taip, mūsų pasaulis mėgsta pasišaipyti!

Hole juodu atsiskyrė – seras Lorensas grįžo į miestą automobiliu. Kartu pasiėmė Gredmeną, nes testamentas jau buvo ramiai paskelbtas. Smider verkė atidengdama užuolaidas, bibliotekoje Vinifreda ir Velas, atvykęs su Hole į laidotuves, priėmė atėjusius pareikšti užuojautos negausius lankytojus, Anetė buvo su Kitu vaikų kambaryje. Maiklas užlipo į viršų pas Flerę, į kambarį, kur ji gyveno, būdama maža mergaitė; kambarys buvo skirtas vienam, todėl jis miegojo atskirai.

Flerė gulėjo ant lovos, grakšti, bet tarsi negyva.

Į Maiklą nukreiptas žvilgsnis, regis, skyrė jam dėmesio ne mažiau, bet ir ne daugiau kaip luboms. Nebuvo siela nuo jo nutolusi, veikiau jai nebuvo kur eiti. Maiklas prisiartino prie lovos ir pridengė jos ranką savąja.

– Mano brangiausioji!

Flerė vėl pažvelgė į Maiklą, bet įskaityti šio žvilgsnio jis negalėjo.

– Kai tik panorėsi, brangioji, parsivešim Kitą namo.

– Nesvarbu, Maiklai.

– Puikiai suprantu, kaip jautiesi, – ištarė Maiklas, gerai žinodamas, kad nesupranta. – Rigzas mums pasakojo, koks nuostabus buvo tavo tėvas, kai kovėsi su ugnimi.

– Nereikia!

Jos veido išraiška visiškai suglumino Maiklą – neapsakomai dirbtinė, nors Flerė iš tiesų gedėjo tėvo. Staiga ji tarė:

– Neskubink manęs, Maiklai. Galiausiai, matyt, viskas niekai. Ir nesijaudink dėl manęs – aš nesu to verta.

Geriau negu bet kada suvokdamas, kad žodžiai nieko nepadės, Maiklas pabučiavo Flerei į kaktą ir paliko ją gulinčią.

Išėjęs laukan nusileido prie upės ir stovėjo žiūrėdamas, kaip ji teka, rami ir graži, tarsi džiaugdamasi auksiniais rudens orais, taip ilgai išsilaikiusiais. Kitoje pusėje ganėsi Somso karvės. Dabar jas parduos iš varžytynių; matyt, viskas, kas priklausė Somsui, bus parduota iš varžytynių. Anetė ruošiasi į Paryžių pas motiną, o Flerė nenori likti šeimininke. Maiklas atsisukęs pažvelgė į namą, apgadintą, sudarkytą ugnies ir vandens. Ir jo širdis priplūdo liūdesio, tarytum greta būtų atsistojęs sausas pilkas mirusiojo šešėlis ir žvelgęs, kaip byra jo valdos, kaip žūva viskas, kam negailėta nei jėgų, nei laiko. „Permainos, – mąstė Maiklas, – nieko nėra, tik amžinos permainos. Tai vienintelis pastovus dalykas. Ką gi, kas nemainytų kūdros į upę!“ Jis nužingsniavo prie gėlių, susodintų išilgai daržo sienos. Žydėjo aukštosios piliarožės ir saulėgrąžos, ir Maiklą paviliojo jų šiluma. Tada pastebėjo, kad mažoje pavėsinėje kažkas sėdi. Ponia Darti! Holė! Maloni moteris! Ir Maiklas, išėjęs iš Flerės labai sutrikęs, staiga pajuto būtinybę – iš pradžių baikščią ir drovią, paskui drąsią ir atkaklią – kai ko jos paklausti. Priėjo arčiau. Holė laikė knygą, bet neskaitė.

– Kaip Flerė? – paklausė ji.

Maiklas palingavo galvą ir atsisėdo.

– Noriu paklausti vieno dalyko. Jei nenorite – neatsakykit, bet man būtina paklausti. Ar galite pasakyti, kas vyksta tarp jūsų brolio ir Flerės? Aš žinau, kas buvo praeityje. Ar yra kas nors dabar? Klausiu ne dėl savęs, o dėl jos. Kad ir ką pasakytumėte, aš Flerės neįskaudinsiu.

Holė žiūrėjo tiesiai į Maiklą, o jis tirte tyrė jos veidą. Iš to, ką matė, buvo aišku: kad ir ką Holė pasakytų, jei apskritai pasakys, tai bus tiesa.

– Kad ir kas tarp jų būtų įvykę, – pagaliau prakalbo Holė, – o kažkas, kai jis grįžo, įvyko – dabar baigta galutinai. Aš tvirtai žinau. Viskas baigėsi dieną prieš gaisrą.

– Taip, – tyliai ištarė Maiklas. – Kodėl jūs pasakėte, kad baigta *galutinai?*

– Todėl, kad pažįstu savo brolį. Jis pasižadėjo žmonai daugiau nesimatyti su Flere. Matyt, buvo susipainiojęs, ir žinau, kad buvo kažkokia krizė, bet jeigu Džonas davė žodį – *niekas* neprivers jo sulaužyti. Visa, kas buvo, baigta galutinai, ir Flerė tai žino.

Ir vėl Maiklas ištarė:

– Taip. – O paskui lyg sau: – Visa, kas buvo.

Holė uždėjo savo ranką ant jo.

– Nieko, – pasakė Maiklas. – Tuoj prasidės „antrasis kvėpavimas“. Ir nebijokit, aš taip pat nesulaužysiu žodžio. Žinau, kad jos gyvenime visada grojau antruoju smuiku. Aš Flerės neįskaudinsiu.

Holė tvirčiau suspaudė jam ranką, ir, pakėlęs galvą, Maiklas pamatė ašaras jos akyse.

– Esu jums be galo dėkingas, – ištarė jis, – dabar paaiškėjo. Kol nesupranti, jautiesi toks niekam tikęs. Dėkui.

Jis švelniai ištraukė ranką ir atsistojo. Pažvelgė į Holę, sėdinčią vis dar su ašaromis akyse, nusišypsojo.

– Kartais sunku atsiminti, kad viskas komedija, bet pamažu išmoksti.

– Linkiu jums laimės! – tarė Holė.

Ir Maiklas atsakė:

– Laimės mums visiems!

Tą vakarą, kai namuose buvo užvertos langinės, Maiklas užsirūkė pypkę ir vėl išėjo į sodą. Jau įgijo „antrąjį kvėpavimą“. Ką gali žinoti, gal tam padėjo Somso mirtis. Galbūt, gulėdamas ūksmingame kampelyje po laukine obelimi, „Senasis Forsaitas“ tebesaugo savo numylėtinę. Maiklas jautė jai vien užuojautą. Paukštė, pašauta iš abiejų vamzdžių, ir vis dar gyva, tai nejaugi žmogus, turintis bent lašą kilnumo, dar galėtų teikti jai skausmo? Nieko kita neliko, tik pakelti ją nuo žemės ir stengtis kaip nors atitaisyti sparnus. Maiklas pajuto nenusakomą stiprybę, tokią, kokios nebuvo įtaręs savyje esant. Kilnumą – riteriškumą? Ne! Tai buvo kažkas be vardo, nuojauta, sakanti, jog yra kažkas svarbesnio už tave patį, net jei esi įskaudintas ir paniekintas. Jis visada nekentė besaikiškai egoistinių pasakymų kaip „*crime passionel*“[162], įžeistas vyras, garbė, kerštas, „viso to apdujimo ir proto suskystėjimo“. Kad ieškotum dingsties nebūti doru žmogumi! Tam jokios dingsties nėra ir būti negali. Antraip peršasi išvada, kad gyvenimas nė per žingsnį nepasistūmėjo nuo akmens amžiaus, nuo grynos pirmykščių medžiotojų tragedijos, kai pasaulis dar nebuvo civilizavęsis arba sukūręs komedijos.

Kad ir kas būtų įvykę tarp Džono ir Flerės, – o jautė, kad įvyko viskas, – dabar tai baigta, ir ji palūžo. Reikia jai padėti ir tylėti. Jeigu dabar neįstengs to padaryti, tai neturėjo vesti, žinodamas, kaip menkai tėra mylimas. Ir, giliai užsitraukęs pypkę, Maiklas nuėjo per tamsų sodą prie upės.

Dangus buvo žvaigždėtas, naktis vėsi, pro kylantį lengvą rūką atrodė, kad juodas upės vanduo beveik nejuda. Retkarčiais tyloje lygiu balsu sudūgzdavo tolimas automobilis, kažkur cypė dirvinis žvėrelis. Žvaigždės, krūmų ir žemės kvapas, pelėdos ūbavimas, šmėkščiojantys šikšnosparniai ir aukštų tuopų apybraižos, tamsesnės už pačią tamsą, – kaip visa tai puikiai derėjo su jo nuotaika!

---

[162] Nusikaltimas, pateisinamas aistra *(pranc.)*.

Pasaulis mėgsta pasišaipyti, pasakė tėvas. Taip, šaiposi kaip pamišęs – vienas pavidalas persimaino į kitą, viena nuotaika tampa kita, vienas garsas virsta kitu garsu, ir nieko pastovaus, išskyrus gal tik žvaigždes ir gyvų būtybių nesąmoningą potraukį, raginantį: „Gyvenk!“

Nuo upės atsklido tylūs muzikos garsai. Pobūvis kokiuose nors namuose. Tikriausiai šokama, kaip į vakarą šoko prieš saulę uodai! Ir nakties nepermanomybė sugniaužė Maiklui gerklę. Dieve! Kaip gražu ir nuostabu! Šioje tamsoje kvėpuoja tiek pat milijardų gyvybių, kiek danguje žvaigždžių – ir visos gyvos, ir visos skirtingos! Tai bent pasaulis! Šitiek Amžinojo Prado padirbėta! O kai numirsi kaip tas senas vyras ir atgulsi amžiams po laukine obelimi – ką gi, Pradas tik stabtels akimirkai pailsėti tavo nurimusiam kūne – ne! netgi ne pailsėti – o toliau judėti paslaptingu ritmu, kurį vadinam gyvenimu. Kas sustabdys šį judėjimą – kas užsigeistų sustabdyti? Ir jeigu koks silpnas žmogus, savininkas kaip tasai vargšas senas blyškaus veido vyras, pabandys ir vieną akimirką tai pavyks – tik kiek stipriau sužybsės žvaigždės jam iškeliaujant. Turėti ir neprarasti! Argi tai įmanoma!

Ir Maiklas sulaikė kvapą. Dainuojamas garsas atsklido upe iki jo, tolimas, pratisas, plonas, švelnus. Lyg būtų užgiedojusi gulbė!

TURINYS

Pirma dalis

I skyrius. VALGYKLOS STEIGIMAS 9
II skyrius. PRIE TELEFONO 18
III skyrius. GRĮŽIMAS Į TĖVYNĘ 26
IV skyrius. SOMSAS VAŽIUOJA Į LONDONĄ 32
V skyrius. GRĖSMĖ 42
VI skyrius. TABAKINĖ 49
VII skyrius. MAIKLAS DVEJOJA 60
VIII skyrius. PASLAPTIS 67
IX skyrius. ATSITIKTINIS PASIMATYMAS 75
X skyrius. PO PRIEŠPIEČIŲ 82
XI skyrius. VAIKŠČIOJIMAS 89
XII skyrius. ASMENINIAI IŠGYVENIMAI 97
XIII skyrius. SOMSAS LAUKIA FLERĖS 106

Antra dalis

I skyrius. MIEGANČIOS BALANDĖS SŪNUS 116
II skyrius. SOMSAS ŽIRGŲ LENKTYNĖSE 124
III skyrius. DVEIGIAI 133
IV skyrius. „PIEVOSE“ 143
V skyrius. TYMAI 155
VI skyrius. KOMITETO SUDARYMAS 162

VII skyrius. DU APSILANKYMAI 177
VIII skyrius. SMAGUS NETIKĖTAS SUSITIKIMAS 186
IX skyrius. O DŽONAS! 194
X skyrius. ŠIS BEI TAS 200
XI skyrius. LŪŠNŲ PERSTATYMAS 208
XII skyrius. ĮSTABI NAKTIS 219
XIII skyrius. „AMŽINAI!“ 228

Trečia dalis

I skyrius. SOMSAS PATARIA 236
II skyrius. KAD GALVA BŪTŲ KUO NORS UŽIMTA 242
III skyrius. KAD ŠIRDIS BŪTŲ KANTRI 249
IV skyrius. PAŠNEKESYS AUTOMOBILYJE 256
V skyrius. VĖL PAŠNEKESYS AUTOMOBILYJE 262
VI skyrius. SOMSUI ŠAUNA GENIALIOS MINTYS 269
VII skyrius. RYTOJ 281
VIII skyrius. UŽDRAUSTAS VAISIUS 290
IX skyrius. IŠBLAIVĖJIMAS 294
X skyrius. APKARTĘS OBUOLYS 301
XI skyrius. „DIDYSIS FORSAITAS“ 306
XII skyrius. ILGAS KELIAS 317
XIII skyrius. GAISRAI 328
XIV skyrius. TYLA 340
XV skyrius. SOMSAS IŠKELIAUJA IŠ ŠIO PASAULIO 349
XVI skyrius. PABAIGŲ PABAIGA 355

John Galsworthy
ŠIUOLAIKINĖ KOMEDIJA
Gulbė giesmė

Iš anglų kalbos vertė Irena Balčiūnienė

Viršelio dailininkė Deimantė Rybakovienė

Maketuotojas Sigitas Vičius

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
El. paštas: info@vaga.lt; http://www.vaga.lt
tel. +370 5 2498121, faks. +370 5 2498122

Spausdino UAB LOGOTIPAS, Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius
Tiražas 2050 egz.

Galsworthy, John

Ga271 Šiuolaikinė komedija: [trilogija] / John Galsworthy; iš anglų kalbos vertė Irena Balčiūnienė. – Vilnius: Vaga, 2008-2009

ISBN 978-5-415-02051-5 (įr.)

D. 3: Gulbės giesmė. – 2009. – 368 p. – ISBN 978-5-415-02107-9

Paskutinėje trilogijos „Šiuolaikinė komedija“ dalyje atskleidžiamos šeimos vyresniosios kartos atstovų mintys apie modernaus gyvenimo vertybes. Ypatingą dėmesį rašytojas skiria Somsui ir jo dukrai Flerei.

UDK 820-3

„Šiuolaikinė komedija“ – tai antroji epo apie Forsaitų giminę trilogija, „Forsaitų sagos“ tęsinys, kurį sudaro romanai „Baltoji beždžionė“, „Sidabrinis šaukštas“ ir „Gulbės giesmė“.

Anglų rašytojas, Nobelio premijos (1932 m.) laureatas John Galsworthy (Džonas Golsvortis) paskutinį šio ciklo kūrinį, pripažintą jo kūrybos viršūne, pavadino simboliškai – „Gulbės giesmė“. Apdainuodamas grožį, meilę ar gyvenimo kartėlį, autorius tarsi atskleidžia ilgų kūrybinio darbo metų prasmę.

Ji nekalta, kad mylėjo tą jaunuolį, negalėjo pamiršti jo – ne labiau kalta negu jis pats, pamilęs to jaunuolio motiną! Tai ne nusikaltimas, o ant visų galvų krintanti nelaimė! Tarytum užpakalyje ant automobilio pagalvėlių sėdinčios išblyškusios jaunos moters suspaustomis išdažytomis lūpomis priešmirtinę gulbės giesmę būtų giedojusi aistra, gimusi prieš keturiasdešimt šešerius metus per tą nelemtą susitikimą Bornmuto svetainėje ir su jo krauju persidavusi dukrai. Meilė ir neapykanta – jos nesibaigia! Gyvenimo pulsas tvinkčioja už automobilio ratų ūžesio, už džiazo muzikos. Kas tai – likimas muša būgną ar tiesiog daužosi žmogaus širdis? Dievas žino!

ISBN 978-5-415-02107-9
9 785415 021079
www.vaga.lt